

RAPORT SENATORSKI

Herbert Gnaś · Ryszard Majer

NIEWIEDZA I TROSKA

Bezdomni Polacy w krajach Unii Europejskiej

NIEWIEDZA I TROSKA

Bezdomni Polacy w krajach Unii Europejskiej

Herbert Gnaś · Ryszard Majer

NIEWIEDZA I TROSKA

Bezdomni Polacy w krajach Unii Europejskiej

Raport Senatorski

Częstochowa 2019

© Biuro Senatorskie Senatora Ryszarda Majera, 2019

© Edycja Świętego Pawła, 2019

Wszelkie prawa zastrzeżone

Recenzent:

dr hab. Tadeusz Kamiński,

prof. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

DTP:

GroupMedia

Druk:

Centrum Poligrafii Sp. z o. o.

ul. Łopuszańska 53

02-232 Warszawa

Raport senatorski przeznaczony jest do dystrybucji nieodpłatnej

ISBN 978-83-953368-0-5 (Biuro Senatorskie Senatora Ryszarda Majera)

ISBN 978-83-8131-123-6 (Edycja Świętego Pawła)

Wydawcy:

Biuro Senatorskie Senatora Ryszarda Majera

Al. NMP 24/19; 42-202 Częstochowa

Edycja Świętego Pawła

ul. św. Pawła 13/15; 42-221 Częstochowa

Spis treści

Wstęp /9

1. Bezdomność – problem nierozwiązywalny? /19

- 1.1. Definicje i przyczyny problemu /19
- 1.2. Rozwiązania dla bezdomnych i bezdomności /27
- 1.3. Praca socjalna /32

2. Bezdomność w krajach Unii Europejskiej /39

- 2.1. Podejście Unii Europejskiej do kwestii bezdomności /39
- 2.2. Skala bezdomności w państwach Unii Europejskiej /52

3. Obecność Polaków za granicą /74

4. Bezdomni Polacy w Belgii /108

- 4.1. Analiza polityki w zakresie przeciwdziałania bezdomności /108
- 4.2. Polscy bezdomni – charakterystyka środowiska /111
- 4.3. Pomoc i wsparcie /116

5. Bezdomni Polacy w Danii /120

- 5.1. Analiza polityki w zakresie przeciwdziałania bezdomności /120
- 5.2. Polscy bezdomni – charakterystyka środowiska /122
- 5.3. Pomoc i wsparcie /128

6. Bezdomni Polacy we Francji /130

- 6.1. Analiza polityki w zakresie przeciwdziałania bezdomności /130
- 6.2. Polscy bezdomni – charakterystyka środowiska /135
- 6.3. Pomoc i wsparcie /141
- 6.4. Działalność polskich organizacji /145

7. Bezdomni Polacy w Hiszpanii /153

- 7.1. Analiza polityki w zakresie przeciwdziałania bezdomności /153
- 7.2. Polscy bezdomni – charakterystyka środowiska /157
- 7.3. Pomoc i wsparcie /163

8. Bezdomni Polacy w Holandii /168

- 8.1. Analiza polityki w zakresie przeciwdziałania bezdomności /168
- 8.2. Polscy bezdomni – charakterystyka środowiska /170
- 8.3. Pomoc i wsparcie /177
- 8.4. Działalność polskich organizacji /182

9. Bezdomni Polacy w Irlandii /186

- 9.1. Analiza polityki w zakresie przeciwdziałania bezdomności /186
- 9.2. Charakterystyka środowiska /194
- 9.3. Pomoc i wsparcie /202
- 9.4. Działalność polskich organizacji /208

10. Bezdomni Polacy w Niemczech /211

- 10.1. Analiza polityki w zakresie przeciwdziałania bezdomności /211
- 10.2. Polscy bezdomni – charakterystyka środowiska /215
- 10.3. Działalność instytucji lokalnych /220
- 10.4. Działalność polskich organizacji /227

11. Bezdomni Polacy w Szwecji /232

- 11.1. Analiza polityki w zakresie przeciwdziałania bezdomności /232
- 11.2. Polscy bezdomni – charakterystyka środowiska /236
- 11.3. Pomoc i wsparcie /241

12. Bezdomni Polacy w Wielkiej Brytanii /244

- 12.1. Analiza polityki wobec bezdomności /244
- 12.2. Polscy bezdomni – charakterystyka środowiska /253
- 12.3. Pomoc i wsparcie /258
- 12.4. Działalność polskich organizacji /267

13. Bezdomni Polacy w pozostałych państwach UE /273

- 13.1. Austria /273
- 13.2. Finlandia /277
- 13.3. Grecja /279
- 13.4. Portugalia /282
- 13.5. Włochy /283

14. Podsumowanie i rekomendacje /286

- 14.1. Podsumowanie /286
- 14.2. Rekomendacje /287
  - 14.2.1. Perspektywa poszczególnych krajów UE /287
  - 14.2.2. Perspektywa organizacji polonijnych /289
  - 14.2.3. Perspektywa służby dyplomatycznej i konsularnej /290
  - 14.2.4. Perspektywa pracy socjalnej /291

Bibliografia /293

Spis tabel i wykresów /314

Nasz świat wkracza w nowe tysiąclecie pełne sprzeczności...

św. Jan Paweł II

Św. Jan Paweł II w jednym z listów apostoelskich napisał, że *Nasz świat wkracza w nowe tysiąclecie pełne sprzeczności, jakie niesie ze sobą rozwój gospodarczy, kulturowy i techniczny, który niewielu wybranym udostępnia ogromne możliwości, natomiast miliony ludzi nie tylko pozostawia na uboczu postępu, ale każe się im zmagać z warunkami życia uwłaczającymi ludzkiej godności*¹. To trafna diagnoza. Globalizacja i postępujący proces integracji, zarówno w wymiarze gospodarczym, jak i politycznym, z jednej strony tworzy sieć powiązań i umożliwia swobodny przepływ osób i kapitału, z drugiej zaś obnaża dysproporcje rozwojowe, wzmacniając nierówności społeczne. Te niekorzystne tendencje są widoczne również w UE. Wzrost dobrobytu społeczeństw europejskich poprawia znacząco jakość życia Europejczyków, stawia tym samym przed każdym państwem członkowskim, konieczność umiejętnego prowadzenia polityki społecznej i właściwego zdefiniowania problemów społecznych. Jednym z nich jest narastające zjawisko bezdomności, które ze względu na wielopłaszczyznowy charakter, stanowi duże wyzwanie dla współczesnych społeczeństw. Z niepokojem obserwuję statystyki pokazujące, że problem ten dotyka także Polaków, którzy wyemigrowali do państw członkowskich UE. Chociaż dane te wciąż są niepełne, na co zwracają uwagę Autorzy niniejszego tomu, ich analiza wskazuje, że bezdomność i wykluczenie mieszkaniowe stanowią jedną z najcięższych form ubóstwa, która w ciągu ostatnich lat narasta w UE.

Temat bezdomności był wielokrotnie podejmowany na forum Parlamentu Europejskiego i innych instytucji europejskich. Zagadnienie to było także przedmiotem dyskusji podczas posiedzeń Komisji Ochrony Środowiska Naturalnego, Zdrowia Publicznego i Bezpieczeństwa Żywności (ENVI), której jestem członkiem. Dziękuję Autorom za podjęcie tego wrażliwego tematu i spojrzenie na problem bezdomności w sposób holistyczny. Jestem przekonana, że niniejsza pozycja będzie ważnym głosem w dyskusji na temat bezdomności Polaków

---

¹ *Novo millennio ineunte*, list apostoelski Św. Jana Pawła II do biskupów, duchowieństwa i wiernych na zakończenie wielkiego jubileuszu roku 2000, Watykan, 6 stycznia 2001 r.

w krajach UE. Krytyczna analiza danych ilościowych, jakościowych, jak i obserwacji przeprowadzonych podczas wyjazdów studyjnych wśród organizacji pozarządowych świadczących pomoc bezdomnym Polakom, zaowocowały powstaniem niniejszego studium przypadku. Jestem przekonana, że ta pogłębiona refleksja przyczyni się do podjęcia bardziej zdecydowanych działań przez instytucje odpowiedzialne za prowadzenie polityki społecznej w państwach członkowskich, a także przez organizacje pozarządowe.

Jadwiga Wiśniewska

Posel do Parlamentu Europejskiego
z województwa śląskiego

Wstęp

Troska o współobywatela i wiedza o jego potrzebach to główne motywy realizowanej przez szereg podmiotów polityki społecznej. Sama polityka społeczna wyrosła jako młodsza siostra ekonomii i jako taka często była uważana za „usystematyzowany zbiór wskazówek, jak usuwać, a choćby łagodzić niesprawiedliwości i szkody płynące dla jednostki i społeczeństwa z ustroju pracy najemnej, oraz jak przeciwdziałać dalszemu narastaniu tych niesprawiedliwości i powstawaniu nowych szkód”². Poszerzając ten zakres, definicje charakteryzują ją jako działalność podmiotów państwowych samorządowych i społecznych, nakierowaną na kształtowanie warunków pracy i bytu społeczeństwa, jego struktur oraz wzajemnych relacji poprzez sprawiedliwe zaspokajanie jego potrzeb, wykorzystując naturalną aktywność społeczną³. Można również przyjąć za definicję Juliana Auleytnera, że polityka społeczna koncentruje się na wyrównywaniu drastycznych różnic socjalnych między obywatelami, m.in. poprzez chronienie ich przed skutkami ryzyka socjalnego⁴. Inni badacze sugerują, że polityka społeczna w istocie zmierza do „kształtowania ogólnych warunków pracy i życia ludności, pożądanych struktur społecznych oraz stosunków społeczno-kulturalnych, w których – przy aktywności obywateli – możliwe będzie najbardziej efektywne i sprawiedliwe zaspokajanie ich potrzeb w ramach zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego⁵.

---

² S. Rychliński, *Polityka społeczna. Wybór pism*, [w:] L. Dziewięcka-Bokun, K. Zamorska (red.), *Polityka społeczna. Teksty źródłowe*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2003, s. 15.

³ A. Kurzynowski, *Polityka społeczna globalna i lokalna – pożądane relacje*, [w:] A. Kurzynowski (red.), *Polityka społeczna globalna i lokalna*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 1999, s. 28–29.

⁴ J. Auleytner, *Strategia polityki społecznej*, [w:] *Strategia rozwoju Polski do roku 2020*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2001, s. 169.

⁵ A. Frączkiewicz-Wronka, *Teoretyczne podstawy polityki społecznej*, [w:] A. Frączkiewicz-Wronka, M. Zrałek (red.), *Polityka społeczna w okresie transformacji*, Akademia Ekonomiczna im. Karola Adamieckiego w Katowicach, Katowice 2000, s. 10–11.

Wskazuje się równocześnie, że polityka społeczna to zbiór subdyscyplin szczegółowych: polityki ludnościowej i rodzinnej, zatrudnienia, mieszkaniowej, ochrony zdrowia, zabezpieczenia społecznego i opieki społecznej, edukacyjnej, kulturalnej i oświatowej, ochrony środowiska oraz prewencji i przezwyciężania patologii społecznych. Przypomina, że jej przedmiot ulega nieustannym zmianom, jednak niemal zawsze dotyczy potrzeb związanych ze sferą bytu, sferą pozamaterialną i psychospołeczną⁶. Takie rozumienie polityki społecznej uważnemu badaczowi kwestii społecznych pozwoli zadać pytania o to, co tak naprawdę przesądza że w danym momencie za problem społeczny, do którego rozwiązywania zaprzęga się autorytet państwa i na przykład samorządu, uznaje się tę, a nie inną kwestię społeczną. Czy chodzi o jej rozmiar, dotkliwość, a może skutki społeczne lub polityczne? Powyższe pytania przywodzą na myśl teorię polityki publicznej. Jeden z jej prekursorów oceniał, że polega ona na dążeniu do wyjaśnienia metodami naukowymi podstawowego problemu: „kto otrzymuje, co otrzymuje, kiedy i w jaki sposób?”⁷. Metodologia nauk publicznych pozwala określić nie tylko identyfikację problemu dla wyboru w tym zakresie odpowiedniej polityki społecznej i jej zatwierdzenia do realizacji, lecz także proces implementacji i ewaluacji polityk⁸.

W ujęciu współczesnej nauki polityka publiczna służy nadawaniu porządku zadaniom publicznym począwszy od ich projektowania, poprzez realizowanie, aż do oceny wyników. Możemy ją zdefiniować wprost jako zbiór procesów, których realizację podejmuje administracja w ramach swej misji zaspokajania potrzeb publicznych. Naczelnym celem badań polityków publicznych jest

dostarczanie twórcom i realizatorom polityk publicznych wiedzy znajdującej swoje zakorzenienie w prowadzonych badaniach, niezbędnej do weryfikacji treści tych polityk, z uwzględnieniem polityki prorozwojowej kraju, w szczególności dotyczącej zwiększania jego pozycji międzynarodowej i bezpieczeństwa, konkurencyjności, wzrostu jego potencjału, a w tym zasobów materialnych i niematerialnych, problematyki edukacyjnej, społecznej i ekonomicznej, zwłaszcza w wymiarach mających szczególne znaczenie dla obywateli i instytucji wykonujących zadania publiczne⁹.

W polu zainteresowań nauk o polityce publicznej znajdują się zagadnienia służące rozpoznawaniu i rozumieniu mechanizmów dokonywania wybo-

---

⁶ Tamże, s. 11.

⁷ H.D. Lasswell, *Politics: Who Gets What, When, How, w: The Political Writings of Harold D. Lasswell*, New Haven Press Inc., New Haven 1951, s. 283.

⁸ R. Chrabąszcz, M. Zawicki, *Nauki o polityce publicznej*, [w:] M. Zawicki (red.), *Wprowadzenie do nauk o polityce publicznej*, PWE, Warszawa 2013, s. 19.

⁹ J. Woźnicki, *Nowa dyscyplina – „nauki o polityce publicznej” usytuowana w dziedzinie nauk społecznych*, „Nauka” 2012, nr 1, s. 134–135.

ru oraz decydowania publicznego, a także związane z tym uwarunkowania implementacyjne.

Traktując politykę społeczną jako jedną z polityk publicznych, możemy ją rozumieć jako szerokie zobowiązanie władzy publicznej do zaspokajania wybranych potrzeb społecznych, wśród których wskazuje się m.in. na bezpieczeństwo socjalne, usługi ochrony zdrowia, pomocy społecznej, edukacji¹⁰. Możemy ją też potraktować jako szeroki zbiór zasad i działań, które określają sposób dystrybucji oraz kontroli określonego poziomu dobrobytu, realizowanych na drodze działań politycznych, posiadających w tym przypadku charakter normatywny¹¹. Spoglądając na katalog problemów społecznych, które rozwiązuje władza publiczna, na przykład w ramach systemu pomocy społecznej, możemy się przekonać, że niektóre są tylko zaakcentowane (jak choćby kwestia starości – która sama w sobie nie jest przyczyną udzielania pomocy społecznej¹²), natomiast dla innych zbudowano całkiem szerokie instrumentarium (m.in. system zasiłków z pomocy społecznej adresowanych dla bezrobotnych).

A. Zybala uważa, że nie leży w naturze władzy publicznej rozwiązywanie wszystkich problemów, z jakimi stykają się obywatele. Problemy są rozwiązywane, ale zwykle nie w takiej kolejności, jak byśmy sobie tego życzyli i zwykle nie w takiej skali, jak byśmy tego chcieli. Nie wynika to bynajmniej z niechęci władz publicznych do danych kwestii, a raczej z pewnej kolejności działania. O kolejności rozwiązywania danych kwestii społecznych decyduje przynajmniej kilka czynników. Do najważniejszych wypada zaliczyć:

- obecność w publicznej agendzie – wynikająca po części z dotkliwości danej kwestii i jej skali;
- zainteresowanie opinii publicznej daną kwestią;
- zainteresowanie grup interesu i lobbystów (w tym środowisk naukowych i organizacji pozarządowych)¹³.

Budowa agendy, czyli definiowanie problemu publicznego, może mieć trzy poziomy:

- powszechny – kiedy agenda zawiera wszystkie pomysły i koncepcje w obrębie danego zagadnienia publicznego (diagnoza – rozwiązanie);

---

¹⁰ L. Dziewięcka-Bokun, *O sposobach rozumienia polityki społecznej*, [w:] B. Ponikowski, J. Zarzeczny (red.), *Uwarunkowania współczesnej polityki społecznej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2002, s. 63.

¹¹ F. Villa, *Polityka społeczna, demokracja i praca socjalna*, oprac. M. Bocheńska-Seweryn, K. Kluzowa, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 1997, s. 12; por. P. Donati, *Frontiere della politica sociale*, Angeli, Milano 1987, s. 37.

¹² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, Dz. U. 2004, nr 64, poz. 593.

¹³ A. Zybala, *Polityki publiczne*, KSAP, Warszawa 2012, s.47-60.

- systemowy – adresowany jest do polityków i buduje wśród liderów odpowiednie przekonanie;
- instytucjonalny – kiedy szczegółowe zagadnienia stają się obszarem analiz wyspecjalizowanych agend i komórek władzy publicznej¹⁴.

Właśnie niejako za próbę budowy agendy problemu uznajemy niniejszą publikację. Próbuje zwrócić uwagę na kwestię, która – choć pojawia się na łamach publikacji naukowych i czasami budzi zainteresowanie szeroko rozumianej opinii publicznej – nie doczekała się kompleksowego spojrzenia na sytuację wyjściową, pozostając niejako w tle problemu migracji Polaków i podejmowania prób realizowania polityk publicznych mających na celu łagodzenie i przeciwdziałanie skutkom bezdomności naszych rodaków w krajach europejskich.

Bezdomność jest ważkim europejskim problemem społecznym. Od kryzysu finansowego w państwach europejskich w roku 2008 liczba bezdomnych, w tym śpiących na ulicach, stale wzrasta. Jednocześnie rośnie też liczba organizacji społecznych świadczących im pomoc, brakuje natomiast odpowiednich programów państwowych ukierunkowanych na rozwiązanie tego problemu. Tymczasem ten wymiar odpowiedzialności społecznej za los bezdomnych bardzo trafnie zdefiniował T. Kamiński:

[...] u źródła moralnej powinności działania na rzecz pomocy bezdomnym tkwi – jak się wydaje – przekonanie o niezbywalnej godności człowieka. Zgodnie bowiem z zasadniczymi tezami antropologii chrześcijańskiej, a chyba i wszelkiej rzetelnej i uczciwej koncepcji człowieka, wszyscy ludzie – w tym także osoby słabe, dotknięte patologiami, głęboko poranione i nieszczęśliwe – obdarzeni są przyrodzoną i niezbywalną godnością osobową. Godność ta domaga się afirmacji osoby ludzkiej, ale oczywiście nie może oznaczać afirmacji, czy choćby tolerancji i pobłażliwości wobec zła, jakie człowiek czyni¹⁵.

Otwarcie rynków pracy w Unii Europejskiej spowodowało masowe migracje obywateli w państwach członkowskich UE. Migracja ta, z Polski i z innych nowych państw Unii, często przekroczyła oczekiwania państw „przyjmujących”. Część migrantów wyjeżdżała bez rozeznania sytuacji w kraju docelowym, bez znajomości obowiązującego tam prawa, przy słabej znajomości języka obcego i nie posiadając wymaganych kwalifikacji. Wielka podaż siły roboczej przy zmniejszającym się zapotrzebowaniu na nowych pracowników nie pozwalała i nadal nie pozwala na osiągnięcie spodziewanej stabilizacji materialnej, powodując marginalizację społeczną części migrantów. Niemożność znalezienia pracy lub jej utrata prowadzą do biedy, pozbawienia świadczeń zdrowotnych,

¹⁴ T. A. Birkland, *Agenda Setting in Public Policy*, [w:] F. Fischer i in. (red.), *Handbook of Public Policy Analysis. Theory, Politics and Methods*, CRC Press 2007, s. 63.

¹⁵ T. Kamiński, *O społecznej odpowiedzialności za los bezdomnych*, „Seminare. Poszukiwania Naukowe” 2004, t. 20, s. 295–304.

w rezultacie do życia w tzw. gettach biedy, a w końcu bezdomności. Statystyczne wskaźniki bezdomności są trudne do określenia i zweryfikowania właśnie ze względu na problem ze zdefiniowaniem kryterium bezdomności.

W polskiej literaturze temat bezdomności wśród Polaków za granicą nie został jak dotąd holistycznie ujęty w jednej publikacji. Najcenniejszymi źródłami w tym kontekście byłyby te powstałe w wyniku przeprowadzenia badań na miejscu, jednakże nie ma ich wiele. Należy przy tym zaznaczyć, że głównie brano pod uwagę materiały sprzed 7–8 lat, z nielicznymi wyjątkami dla lat wcześniejszych. Powodem jest zbyt znaczna możliwa dezaktualizacja danych zawartych we wcześniejszych publikacjach. Generalnie w odniesieniu do polskich badaczy natrafia się jedynie na artykuły dotyczące badań przeprowadzonych w poszczególnych państwach. Na szczególne podkreślenie zasługują tutaj teksty autorstwa Magdaleny Mostowskiej. Autorka ta w ramach realizacji grantu przeprowadziła badania głównie w Belgii. Na ich podstawie powstało kilka artykułów naukowych. Spośród państw, które zostaną ujęte w niniejszym raporcie Magdalena Mostowska badała sytuację bezdomnych Polaków także w Holandii i Irlandii. Z kolei badania dotyczące Polaków w Hiszpanii przeprowadził Roland Łukaszewicz, zaś te odnoszące się do Polaków w Wielkiej Brytanii – Michał Garapich. Informacji o ich sytuacji w tym państwie dostarcza również artykuł duetu badaczek – Izabeli Czerniejewskiej i Elżbiety M. Goździak. Sytuację pochodzących z Polski osób bezdomnych we Francji w swoim artykule scharakteryzowała Anna Kurzeja. Próbę zebrania informacji dostępnych w pierwszej dekadzie XXI w. podjęła w swoim obszernym artykule Barbara Goryńska-Bittner. Są to wszystkie istniejące publikacje napisane przez polskich badaczy i odnoszące się do tematu niniejszego opracowania. Jednocześnie zdecydowana większość z nich powstała od trzech do nawet siedmiu lat temu, a zatem część z zawartych w nich informacji może już być nieaktualna. Stan badań dotyczących bezdomnych imigrantów, w tym z Polski, w państwach Unii Europejskiej prezentuje się zdecydowanie gorzej. Wyjątkami w tej kwestii są badania przeprowadzone w odniesieniu do imigrantów w Irlandii.

Wiedzy na temat sytuacji bezdomnych Polaków w państwach UE dostarcza też Internet. Jednak ze względu na jakość – publicystyczny, a nie naukowy charakter tych materiałów – były one użyteczne w ograniczonym stopniu. Wiele znajdujących się tam artykułów nie jest podpisana z imienia i nazwiska, a zatem nikt osobiście nie bierze odpowiedzialności za rzetelność podanych informacji. Ponadto część tekstów dość szybko znika z portali. Oparto się zatem głównie na informacjach z polskich stron WWW funkcjonujących w poszczególnych państwach, a także na materiałach miejscowych.

Liczba publikacji omawiających politykę państw UE w zakresie bezdomności autorstwa polskich badaczy również jest niewielka. Wyjątkami są tutaj

jedynie prace autorstwa Beaty Szluz i Katarzyny Kamińskiej. Obszernej wiedzy na interesujący nas temat dostarcza strona internetowa organizacji FEANT-SA. Zawiera ona przede wszystkim strategiczne założenia polityk państw UE oraz organizacji, które zajmują się udzielaniem pomocy osobom bezdomnym, co pozwala zidentyfikować znaczną część tych organizacji. Wiedzy o ich funkcjonowaniu w większości dostarczają ich oficjalne strony internetowe. Poza tym niezbędne jest korzystanie ze źródeł dotyczących poszczególnych państw z osobna.

Bezpośrednim impulsem do przygotowania niniejszej analizy jest powrót historycznego zadania opieki nad Polonią i Polakami do Senatu Rzeczypospolitej. W ramach podjętych działań mieszczą się zarówno ożywione kontakty z organizacjami pozarządowymi niosącymi pomoc Polakom (m.in. jeden z autorów (Ryszard Majer) miał przyjemność gościć przedstawicieli organizacji pozarządowych pomagających bezpośrednio bezdomnym Polakom poza granicami kraju), jak i działalność Rady Konsultacyjnej przy Marszałku Senatu RP. Nie bez znaczenia jest także fakt, że wraz z przedstawicielami Stowarzyszenia Wzajemnej Pomocy Agape brał udział w wizytach studyjnych, które miały na celu pogłębienie wiedzy o możliwościach pomocy bezdomnym Polakom poza granicami kraju i ocenę możliwości realizacji programów związanych z ich powrotem do Polski. Warto zwrócić uwagę, że w 2015 r. z inicjatywy Zakładu Pracy Socjalnej i Zdrowia Publicznego obecnego Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego w Częstochowie odbyła się konferencja naukowa poświęcona wspomnianym wyżej zagadnieniom.

Sam tytuł opracowania nawiązuje do spojrzenia, które było prezentowane podczas zorganizowanego przez Rzecznika Praw Obywatelskich Ogólnopolskiego Kongresu Praw Obywatelskich w 2017 r., podczas którego R. Majer, wskazując z jednej strony na obowiązek władzy publicznej, do – wynikającej z solidarnościowej filozofii państwa – troski o dobro swoich najsłabszych obywateli, a jednocześnie obszar niewiedzy, który *de facto* taką pomoc skutecznie utrudnia czy wręcz uniemożliwia. Sama bowiem świadomość funkcjonowania polskich obywateli bez dachu nad głową w krajach europejskich to zdecydowanie za mało, by skutecznie udzielać im pomocy. Obok wzbogacanego praktyką doświadczenia w pomaganiu potrzebne są rzetelne badania.

Earl Babbie przyjmuje trzy podstawowe cele badań w naukach społecznych: eksplorację, opis i wyjaśnianie. Poprzez badanie eksploracyjne rozumie on zgłębianie i definiowanie nowego obszaru rzeczywistości społecznej, dotąd niedostatecznie poznanego. W przypadku opisu badacz obserwuje dane zagadnienie, odpowiada na pytania: „co?, kiedy?, gdzie?” oraz opisuje i interpretuje zaobserwowane zdarzenia, wyciągając z nich naukowe wnioski. W przypadku celu wyjaśniającego badacz stawia pytanie natury jakościowej: dlaczego

zachodzi pewien proces?, jakie czynniki mają na niego wpływ?¹⁶. W niniejszej pracy celem badania była analiza i ocena sytuacji bezdomnych Polaków, którzy znaleźli się poza granicami kraju w kontekście ich życia codziennego, ale przede wszystkim systemów oparcia, jakie funkcjonują w poszczególnych krajach europejskich. Na oparcie to składa się system prawny danego kraju i funkcjonujący na jego podstawie system pomocy społecznej, realizowany przez instytucje rządowe, samorządowe oraz pozarządowe. Nie bez znaczenia w tym przypadku jest także rola organizacji polonijnych i służby konsularnej naszego kraju. W kontekście sytuacji społeczno-gospodarczej Polski istotne było też pytanie dotyczące warunków, jakie muszą być spełnione, by bezdomni mogli rozpocząć proces powrotu do ojczyzny. Określenie celów badawczych pociągnęło za sobą udzielanie odpowiedzi na stawiane hipotezy.

Przez hipotezę rozumie się przypuszczenie lub domysł wysunięty niejako prowizorycznie dla określenia istniejącego stanu rzeczy, który w trakcie badań będzie weryfikowany¹⁷. Należy jednocześnie odróżnić hipotezę od teorii, która stanowi swoiste zaplecze do dalszych rozważań, podlega modyfikacjom i – w przeciwieństwie do hipotezy – nie może być obalona, a jedynie potraktowana jako bardziej lub mniej użyteczna¹⁸. Wskazuje się cztery podstawowe źródła mogące kształtować hipotezy badawcze; są to m.in. studia literatury przedmiotu dotyczące teorii danej dziedziny naukowej, dotychczasowe wyniki badań, w których obserwujemy deficyty i niedostatki wiedzy, obserwacje badającego problem oraz doświadczenie społeczne badacza – intuicja pozwalająca na wczuwanie się w wybraną problematykę badawczą¹⁹.

Na użytek niniejszej pracy została wysunięta następująca hipoteza: dysponując ograniczoną wiedzą na temat rozmiarów polskiej bezdomności poza granicami kraju oraz brakiem doświadczenia w kreowaniu skutecznej polityki społecznej wobec specyfiki tego zjawiska, nie jesteśmy w stanie wystarczająco pomagać obywatelom, którzy popadli w bezdomność. Nieobecność tej kwestii w dyskursie publicznym pogłębia trudną sytuację rodaków za granicą, a nieznamość metod pracy socjalnej w odniesieniu do tej grupy społecznej może skutecznie uniemożliwić im wyjście z bezdomności i powrót do kraju.

Ponadto sformułowano hipotezy szczegółowe:

---

¹⁶ E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004, s. 110–113.

¹⁷ J. Sztumski, *Wstęp do badań i technik nauk społecznych*, Wydawnictwo „Śląsk”, Katowice 1995, s. 52.

¹⁸ D. Silverman, *Prowadzenie badań jakościowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010, s. 137.

¹⁹ L. A. Gruszczyński, *Elementy metod i technik badań socjologicznych*, Śląskie Wydawnictwa Naukowe, Wyższa Szkoła Zarządzania i Nauk Społecznych w Tychach, Tychy 2002, s. 19.

1. Obecności największej liczby bezdomnych Polaków można spodziewać się w państwach najsilniejszych gospodarczo, ze względu na ich atrakcyjność jako celu migracji ekonomicznej.
2. Państwa członkowskie Unii Europejskiej o znacznym potencjale powinny posiadać najlepsze jakościowo dane dotyczące liczby osób bezdomnych na swoim terytorium, w tym dotyczących imigrantów, a zatem również Polaków. Dodatkowo, polityka tych państw wobec bezdomności powinna być zdecydowanie lepiej zorganizowana, zaś działania efektywniejsze.
3. Większa liczba polonijnych form działalności powinna sprzyjać lepszym możliwościom zdobycia wiedzy na temat sytuacji bezdomnych Polaków w poszczególnych państwach. Ponadto taki stan rzeczy powinien sprawiać, że osoby bezdomne z Polski będą mogły liczyć na pomoc ze strony większej liczby organizacji polonijnych.
4. Szczególnie zorientowane w sytuacji bezdomnych Polaków w państwach UE powinny być przede wszystkim związki Polaków w tych państwach, a także działające w nich polskie organizacje katolickie i misje katolickie.
5. Rozwój pracy socjalnej i jej szczególnej formy, jaką jest streetworking, realizowanej przez organizacje pozarządowe, a cieszącej się wsparciem polskiej administracji rządowej, powinien w istotnym stopniu wpłynąć na ograniczenie czasu bezdomności Polaków poza granicami kraju.

Proces badawczy służący właściwemu wyświetleniu danego zjawiska czy procesu, będący świadomą czynnością poznawczą, musi być prowadzony z wykorzystaniem metod, które najczęściej traktujemy jako powtarzalny i skuteczny sposób rozwiązania danego problemu badawczego. Jednocześnie można wskazać dwa istotne warunki metody: ważności – warunek ten jest realizowany wówczas, gdy badamy fakty, a nie zjawiska je pozorujące, oraz pewności – gdy badania tej samej sfery rzeczywistości przez różnych badaczy przynoszą identyczne lub bardzo bliskie sobie rezultaty²⁰.

Do zawartych tu rozważań zastosowano metodę badań terenowych, która gwarantuje najszerze wykorzystanie źródeł i zrozumienie zachodzących zjawisk. Często metoda ta polega na traktowaniu układu społecznego jako pewnej całości i umożliwia ocenę relacji między częściami tej całości²¹. Wybór metody badawczej musi bezpośrednio wiązać się z projektowanym badaniem oraz stosowaną bazą źródłową, w skład której mogą wchodzić dane uzyskane w wyniku spisów lub rejestrów, opracowania i publikacje naukowe zawierające wyniki badań empirycznych, wreszcie materiały pozyskane w efekcie zrealizo-

---

²⁰ L. Sołoma, *Metody i techniki badań socjologicznych. Wybrane zagadnienia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2002, s. 72–73.

²¹ S. Nowak, *Metodologia badań socjologicznych*, PWN, Warszawa 1970, s. 333.

wanych różnymi technikami badań. Istnieje wiele klasyfikacji samych źródeł – dla porządku przypomnijmy o podziale na źródła historyczne i współczesne, a także źródła zastane, czyli te, które badacz posiada wraz z rozpoczęciem prac badawczych, oraz źródła wywołane, czyli te, których powstanie badacz spowodował²².

Technika badań, rozumiana jako sposób uzyskiwania danych niezbędnych do analizy w procesie badawczym, jest podstawą do formułowania sądów o przedmiocie badań²³. J. Lutyński, klasyfikując techniki badań, wyróżnił techniki standaryzowane i niestandaryzowane. Do pierwszych zaliczył technikę obserwacji niekontrolowanej oraz technikę wywiadu swobodnego, tzw. wolnego, a także technikę wypowiedzi pisemnych niestandaryzowanych. Do drugiej kategorii technik zaliczył obserwację kontrolowaną, wywiad kwestionariuszowy – oparty na bezpośredniej rozmowie, wreszcie technikę ankiety²⁴.

Na potrzeby niniejszej pracy zdecydowano się wykorzystać zarówno źródła zastane, jak i wywołane. Przeprowadzono dogłębną analizę *desk research*, która jest klasyfikowana jako niereaktywna metoda badań polegająca na analizie danych zastanych. Zaletą metody stanowi wykorzystanie dostępnych danych wtórnych, takich jak publikacje, raporty, biuletyny, katalogi, informacje dostępne na stronach WWW itp. Przed wykorzystaniem danych w badaniu zostały one przeanalizowane pod kątem wiarygodności, rzetelności i aktualności. Analiza danych zastanych objęła cztery różne źródła informacji, do których zdefiniowano cele, a następnie przyporządkowano określone pytania badawcze.

Analizie poddano dokumenty wytwarzane przez centralne organy Rzeczypospolitej Polskiej, tj.: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, a także przekazy mediów publicznych w krajach Unii Europejskiej.

Kolejną metodą była obserwacja, przeprowadzona według ustalonego planu, w konkretnym celu, która w obiektywny sposób dostarcza badaczowi informacji na temat przebiegu zjawisk, zachowań, zdarzeń. Zaletą obserwacji jest możliwość zarejestrowania zdarzeń, których badacz wcześniej nie przewidział – zdarzeń, które są dla niego zaskakujące. Technika ta ma najczęściej charakter eksploracyjny.

Obserwacje prowadzono podczas dwóch wyjazdów studyjnych, w ramach których eksplorowano środowisko organizacji pozarządowych prowadzących działalność na rzecz polskich bezdomnych i środowisko samych bezdomnych.

²² L. A. Gruszczyński, *Elementy metod i technik...*, s. 36–37.

²³ L. Sołoma, *Metody i techniki...*, s. 103.

²⁴ J. Lutyński, *Ankieta i jej rodzaje na tle podziału technik otrzymania materiałów*, [w:] Z. Gostkowski, J. Lutyński (red.), *Analizy i próby technik badawczych w socjologii*, t. 2, Wrocław–Warszawa–Kraków 1968, s. 49.

Wyjazdy obejmowały: Wielką Brytanię – Londyn (kwiecień 2010 r.), Holandię – Amsterdam (marzec 2013 r.), Francję – Paryż (2017 r.), Austrię – Wiedeń (luty 2018 r.).

Wywiadem kwestionariuszowym objęto w 2017 r. wszystkie placówki konsularne funkcjonujące w krajach europejskich. Za pomocą przygotowanych wcześniej zapytań starano się zorientować w stanie wiedzy organizacji polonijnych w kwestii bezdomnych Polaków w poszczególnych państwach, jak również w zakresie pomocy, na którą mogą liczyć. Szczegółowe pytania zostały skierowane także do polskich placówek dyplomatycznych w państwach Unii Europejskiej. Dotyczyły one istniejącego w tych państwach statusu prawnego osób bezdomnych, w tym możliwości uzyskania przez nie świadczeń socjalnych oraz szacowanej liczebności bezdomnych Polaków. Zapytano zarówno o liczbę osób bezdomnych z Polski, którym w ostatnim czasie placówki te udzieliły pomocy, jak i o współpracę z organizacjami lokalnymi i polonijnymi w zakresie udzielania wsparcia tym osobom. Starano się także nawiązać kontakt z organizacjami, instytucjami oraz badaczami z państw UE.

Układ publikacji został podporządkowany układowi administracyjno-politycznemu Europy. Dla każdego z badanych państw scharakteryzowano zjawisko polskiej bezdomności, prezentując, po pierwsze, analizę polityki danego państwa w zakresie problemu bezdomności bez względu na narodowość bezdomnych. Na podstawie dostępnych publikacji i badań przyjrano się społeczności polskich bezdomnych w każdym z krajów, wreszcie ukazano rozwiązania, jakie proponują poszczególne państwa, by umożliwić tym osobom wyjście z bezdomności. W niektórych przypadkach, czyli tam, gdzie rola polskich organizacji wspierających jest bardzo istotna – wyodrębniono to zagadnienie w specjalny podrozdział. Wyjątek od powyższej reguły stanowi rozdział pierwszy, w którym zaprezentowano teoretyczne ujęcie omawianej kwestii społecznej, przytaczając jej definiowanie, ocenę przyczyn i skutków zjawiska. W ostatnim podrozdziale pierwszego rozdziału zwrócono uwagę na specyficzną działalność, jaką jest praca socjalna, w której autorzy upatrują jeden z kluczowych sposobów rozwiązywania problemu bezdomnych Polaków za granicami naszego kraju.

Wszystkim, którzy byli inspiratorami i wspierali nas w zebraniu materiałów do prezentowanej publikacji pragniemy serdecznie podziękować.

Autorzy

1. Bezdomność – problem nierozwiązywalny?

1.1. Definicje i przyczyny problemu

Bezdomność jest najczęściej definiowana jako względnie trwała sytuacja człowieka pozbawionego dachu nad głową albo nieposiadającego własnego mieszkania²⁵. Może ona przyjmować charakter *sensu stricto*, tj. mieć charakter rzeczywisty i jawny, a jej determinantą jest brak mieszkania/dachu nad głową, lub *sensu largo*, tj. mieć formę utajoną bądź społeczną, w której osoba posiada własne lokum, ale ma ono charakter marginalny i nie powinno być zasiedlane (np. slumsy, rudery)²⁶.

W ujęciu potocznym stan bezdomności oznacza brak domu. Jest to spojrzenie bliskie encyklopedycznemu – bezdomność to „zjawisko społeczne polegające na braku domu lub miejsca stałego pobytu gwarantującego jednostce lub rodzinie poczucie bezpieczeństwa, zapewniającego schronienie przed niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi i zaspokojenie podstawowych potrzeb na poziomie uznawanym w danym społeczeństwie za wystarczający”²⁷.

Na pojęcie bezdomności można spojrzeć z różnych perspektyw, np. prawnej lub społecznej (jak w przytoczonej definicji encyklopedycznej) czy psychologicznej. W ustawie o pomocy społecznej osobę bezdomną definiuje się jako „osobę niezamieszkującą w lokalu mieszkalnym w rozumieniu przepisów o ochronie praw lokatorów i mieszkaniowym zasobie gminy i niezameldowaną na pobyt stały w rozumieniu przepisów o ewidencji ludności, a także osobę

---

²⁵ B. Moraczewska, *Bezdomność. Definicja, problemy, rozwiązania obecne oraz historyczne odwołanie do ludzi luźnych*, „Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość” 2013, t. 10, s. 113–114.

²⁶ M. Porowski, *Bezdomność – obraz zjawiska i populacji ludzi bezdomnych*, [w:] T. Pilch, I. Lepalczyk (red.), *Pedagogika społeczna*, Wydawnictwo Żak, Warszawa 1995, s. 434.

²⁷ *Encyklopedia PWN*, hasło: *Bezdomność*, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/bezdomnosc;3876751.html> (kwerenda z dnia 3.04.2018).

1. Bezdomność – problem nierozwiązywalny

niezamieszkującą w lokalu mieszkalnym i zameldowaną na pobyt stały w lokalu, w którym nie ma możliwości zamieszkania”²⁸.

Definicja bezdomności konstruowana pod kątem społecznym może się odnosić do braku różnie określanego miejsca zamieszkania – schronienia, dachu nad głową²⁹. Tak bezdomność definiuje m.in. Anna Duracz-Walczak, która twierdzi, że „bezdomnym jest człowiek niemający miejsca spełniającego warunki mieszkalne, w którym mógłby stale przebywać, ani aktualnej możliwości lub chęci uzyskania takiego miejsca”³⁰.

Autorzy, którzy zwracają uwagę na psychologiczny wymiar bezdomności, definiują to pojęcie jako sytuację życiową osób, które nie mają możliwości godnego zamieszkania, a jedynie szansę na tymczasowe schronienie w placówkach pomocy społecznej. Bezdomni to osoby charakteryzujące się wyizolowaniem i bezradnością. To osoby, które wytworzyły mechanizm przystosowania do trudnych warunków, które narzucają trwanie w patologicznym stanie, wreszcie podlegają procesom systematycznej degradacji w wymiarze społecznym, psychicznym i fizycznym³¹.

Warto również przytoczyć ciekawą definicję bezdomności zaproponowaną w ramach FEANTSA (European Federation of National Organisations Working with the Homeless – Federacja Europejskich Organizacji Pracujących z Bezdomnymi), w której wskazuje się na trzy domeny tworzące syndrom bezdomności – w skrócie ETHOS (Europejska Typologia Bezdomności i Wykluczenia Mieszaniowego). Wykluczenie może obejmować:

- domenę fizyczną – przestrzeń mieszkalną dającą schronienie przed niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi, w której można zachować prywatność;
- domenę społeczną – przestrzeń nawiązania relacji z innymi mieszkańcami i otoczeniem;
- domenę prawną – formalny tytuł zajmowanej przestrzeni mieszkalnej, do której zajmowania posiada się tytuł prawny.

Wykluczenie z jednej lub kilku domen wyznacza cztery podstawowe kategorie koncepcyjne, które należy rozumieć jako brak domu: brak dachu nad

---

²⁸ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, Dz. U. 2004, nr 64, poz. 593, s. 4,

²⁹ M. Piechowicz, *Bezdomność, jako problem społeczny – możliwości profilaktyki*, Resocjalizacja Polska – 2012 T 3, s. 327-340.

³⁰ A. Duracz-Walczak, *O ujednoczeniu pojęć dotyczących bezdomności w Polsce*, [w:] A. Duracz-Walczak (red.), *W kręgu problematyki bezdomności polskiej*, Pomorskie Forum na rzecz Wychodzenia z Bezdomności, Gdańsk 2001/2002, s.21.

³¹ M. Oliwa-Ciesielska, *Piętno nieprzypisania: studium o wyizolowaniu społecznym bezdomnych*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2004. s. 7 i n.

1.1. Definicje i przyczyny problemu

głową, brak mieszkania, niezabezpieczone mieszkanie oraz nieodpowiednie mieszkanie³².

Należy zaznaczyć, że przyjęcie jednolitej definicji bezdomności (lub definicji złożonej z kilku elementów wynikających z różnych ujęć) oraz określenie przyczyn i skutków tego zjawiska może mieć istotne znaczenie w związku z projektowaniem działań profilaktycznych – w konkretnym kontekście, np. społeczno-politycznym.

Wyniki ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych z 2017 r. wskazują, że głównymi przyczynami bezdomności są:

- eksmisja, wymeldowanie – 45%;
- konflikt rodzinny – 36,39%;
- uzależnienie – 29,2%;
- bezrobocie – 17,3%³³.

Określając przyczyny bezdomności, badacze zwracają uwagę na czynniki zewnętrzne i wewnętrzne. Do tych pierwszych można zaliczyć uwarunkowania społeczno-ekonomiczne i polityczne. Są to okoliczności strukturalne istniejące w społeczeństwach³⁴. Do kluczowych należy konkurencyjny rynek pracy z wysoką stopą bezrobocia, a także pogorszenie warunków zatrudnienia dla pracowników o słabej pozycji na rynku pracy.

Kolejnym istotnym czynnikiem wpływającym na zwiększanie się skali bezrobocia jest deficyt lokali mieszkalnych dostępnych dla ludzi ubogich. Należy jednak podkreślić, że problem głębokiej bezdomności nie sprowadza się tylko do braku dostępnych (tanich) mieszkań. W Polsce deficyt ten jest jednak przyczyną wykluczenia ze społeczeństwa tysięcy potencjalnie zdolnych do samodzielności ludzi, w tym samotnych matek z dziećmi. Regulowane ustawą zadanie zaspokajania potrzeb mieszkaniowych gospodarstw domowych o niskich dochodach spoczywa na gminach, które powinny udostępniać im lokale mieszkalne, w tym socjalne. Ma ono jednak charakter tylko fakultatywny, a polityka wspierania biedniejszych grup społecznych nie należy do priorytetów w środowiskach lokalnych. Powiązana z tym jest również przewaga strukturalnych mechanizmów wykluczania społecznego nad mechanizmami społecznej reintegracji, szczególnie wobec osób opuszczających zakłady karne

---

³² Europejska Typologia Bezdomności i Wykluczenia Mieszkaniowego ETHOS, http://www.feantsa.org/download/pl____7386404743356865659.pdf (kwerenda z dnia 8.08.2017).

³³ Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, *Mniej osób bezdomnych*, <https://www.mpips.gov.pl/aktualnosci-wszystkie/pomoc-spoleczna/art,8681,mniej-osob-bezdomnych.html> (kwerenda z dnia 3.04.2018).

³⁴ W. Drzeżdżon, *Społeczne i indywidualne uwarunkowania bezdomności. Zarys problematyki*, http://www.studiagdanskie.gwsh.gda.pl/tom11/295-308_Drzezdzon.pdf (kwerenda z dnia 3.04.2018).

lub placówki opiekuńcze. Warto wreszcie wskazać na luki w systemie zabezpieczenia społecznego, to jest brak państwowych gwarancji minimalnego poziomu życia, niezbędnych dla skutecznej prewencji zjawiska płytkiej bezdomności³⁵.

Determinanty wewnętrzne bezdomności to m.in. czynniki psychologiczne i osobowościowe tkwiące w samych bezdomnych, ich stosunek do norm moralnych. Przykładowo, Monika Oliwa-Ciesielska pisze, że „bezdomni to osoby charakteryzujące się wyizolowaniem i bezradnością. To osoby, które wytworzyły mechanizm przystosowania do trudnych warunków, które narzucają trwanie w patologicznym stanie”³⁶. Zdaniem I. Hornik na bezdomność określaną w perspektywie psychologicznej narażone są przede wszystkim jednostki cechujące się wysokim poziomem neurotyczności, niskim poziomem otwartości na doświadczenie, dominującym archetypem „sieroty” lub „męczennika”, niskim poziomem kontroli wewnętrznej, słabym ukształtowaniem systemu wartości. Są to często osoby redukcjonistyczne, niedojrzałe emocjonalnie i społecznie³⁷.

Tak złożona kwestia, jak bezdomność wymyka się jasnej typologii i definitywnym rozgraniczeniom. Maciej Dębski, próbując sklasyfikować zjawisko bezdomności, wskazał co najmniej na kilka możliwości jej klasyfikowania. Po pierwsze, ocenił, że bezdomność może być jawna i ukryta, a podstawowym czynnikiem kwalifikującym do tej grupy typologii jest stan mieszkania, mogący znacząco odbiegać od przyjętych standardów mieszkaniowych. Ten typ jest charakterystyczny dla mieszkańców ruder, kwater zastępczych, pensjonariuszy różnego rodzaju instytucji opieki społecznej oraz osób pozbawionych wbrew własnej woli i wbrew własnym staraniom możliwości prowadzenia samodzielnego gospodarstwa domowego. Drugi typ bezdomności to bezdomność schroniskowa i pozaschroniskowa, gdzie uwzględnia się podział bezdomnych na korzystających z pomocy instytucjonalnej i pozostających poza nią. Ze względu na czas pozostawania bez mieszkania możemy wyróżnić bezdomność przejściową, tymczasową oraz długotrwałą. Bezdomność może być także płytka – do tego typu zaliczają się osoby, które utraciły możliwość normalnego zaspokajania potrzeb mieszkaniowych, ale zachowują zdolność samodzielności życiowej – lub głęboka, charakteryzująca osoby, które stały się bezdomne w rezultacie długiego procesu społecznego marginalizowania, a wyjść z niej mogą tylko podejmując wysiłek readaptacji społecznej w profesjonalnie działających placówkach dla bezdomnych. Bezdomność z wyboru

---

³⁵ M. Oliwa-Ciesielska, A. Przymeński, *Zapobieganie bezdomności – teoretyczne i praktyczne inspiracje*, [w:] Ł. Browarczyk, M. Dębski (red.), *Forum. O bezdomności bez lęku. Rok II*, Pomorskie Forum na rzecz Wychodzenia z Bezdomności, Gdańsk 2010, s. 78.

³⁶ M. Oliwa-Ciesielska, *Piętno nieprzypisania...*s.22.

³⁷ J. Hornik, *Dlaczego kobiety uciekają z domu i stają się bezdomne?*, Uniwersytet Gdański, Gdańsk 2010, s.4.

1.1. Definicje i przyczyny problemu

i konieczności to przeciwstawne typy bezdomności, w zależności od podejścia danej osoby do własnej sytuacji życiowej i wpływu na kreowanie wydarzeń własnego życia. Wśród innych typów bezdomności możemy wymienić:

- oniryczną, która jest charakterystyczna dla osób pozbawionych wyobrażenia domu jako elementu psychiki – dotyczy np. wychowanków placówek opiekuńczych;
- normatywną, uwzględniającą aspekt aksjologiczny, która zachodzi wówczas, gdy dana osoba nie wynosi z kręgu domowo-rodzinnego wartości, które by ją tam „zakorzeniały”;
- społeczną, z którą mamy do czynienia wówczas, gdy ktoś w miejscu zamieszkania przeżywa brak emocjonalnych i społecznych więzi z racji bycia osobą samotną lub przez fakt przebywania w rodzinie dysfunkcyjnej, gdzie relacje między domownikami mają charakter patologiczny;
- funkcjonalną, w której warunki domowe nie pozwalają na zaspokojenie elementarnych potrzeb jednostki;
- materialną, dotyczącą osoby pozbawione miejsca, w którym można się schronić i odpocząć³⁸.

Oceniając przyczyny bezdomności, wskazuje się na czynniki społeczne, patologie i choroby, czynniki natury psychologicznej oraz determinanty natury prawnej³⁹. Szereg autorów zwraca uwagę na indywidualne uwarunkowania pozwalające jednostkom na popadanie w bezdomność, do których zaliczają:

- zakłócony proces socjalizacji w grupach pierwotnych, w tym złe przygotowanie do samodzielnego życia;
- brak możliwości samodzielnego mieszkania, niemożność zamieszkania z najbliższymi po rozwodach, separacjach, powrotach z więzienia;
- nieumiejętność przystosowania się do sytuacji społeczno-ekonomicznej, w tym poddawanie się przedmiotowemu traktowaniu przez pracodawców, brak możliwości zatrudnienia za godziwą płacę;
- nieprzystosowanie do sytuacji obyczajowo-kulturowej, w tym traktowanie współmałżonków jak własność, rozwody, niełożenie na rodzinę⁴⁰.

Wskazanie jednej przyczyny lub grupy przyczyn bezdomności jest bardzo trudne. Przykładowo, twierdzi się, że przyczyna bezdomności jest wypadkową

---

³⁸ M. Dębski, *Wybrane metody pracy z bezdomnymi*, Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, Warszawa 2014, s. 19–22.

³⁹ E. Bałłej, B. Bartosz, *O doświadczaniu bezdomności*, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa 1995, s. 11–12.

⁴⁰ E. Moczuk, *Bezdomność jako problem społeczny w świadomości osób bezdomnych*, „Polityka Społeczna” 2000, nr 10, s. 14–17

1. Bezdomność – problem nierozwiązywalny

okoliczności egzystencjalno-losowych jednostek uwikłanych w mikro- i makrospołeczne warunki życia⁴¹. Danuta M. Piekut-Brodzka wśród przyczyn bezdomności wymienia:

- alkoholizm, narkomanię, HIV/AIDS;
- zaburzenia psychiczne i osobowości;
- niepełnosprawność;
- wolny „wybór”;
- przestępczość i nieprawidłową resocjalizację;
- wydarzenia losowe;
- przebieg interakcji w zbiorowościach społecznych, politykę społeczno-ekonomiczną (politykę mieszkaniową, przepisy prawa, sytuację na rynku pracy, zabezpieczenia społeczne, sposób funkcjonowania instytucji pomocowych)⁴².

Natomiast zdaniem Eugeniusza Moczuka bezdomność wynika:

- z sytuacji społeczno-ekonomicznej kraju, w tym ze wzrostu bezrobocia, postępującej likwidacji hoteli robotniczych, braku miejsc w szpitalach, zakładach opiekuńczych, domach pomocy społecznej, braku opieki nad wychowankami domów dziecka po ukończeniu przez nich 18 lat, braku ośrodków dla nosicieli wirusa HIV;
- z patologii, w tym powstałych wskutek alkoholizmu, przestępczości, odrzucenia lub braku opieki ze strony najbliższych, rozwodu lub trwałego rozpadu więzi formalnych czy nieformalnych, prostytucji kobiet, przemocy w rodzinie;
- z czynników natury socjo-psychologicznej, w tym ze świadomego wyboru innego sposobu życia, odrzucenia obowiązującego systemu wartości;
- z sytuacji prawnej, polegającej na możliwości wyeksmitowania lokatora „donikąd” za długi i zaległości w opłatach czynszowych;
- ze względów osobowościowych, w tym poczucia niższości, osamotnienia, wstydu, przekonania o złym świecie i ludziach⁴³.

Według Michała Porowskiego przyczyn bezdomności należy upatrywać przede wszystkim w zmianach demograficznych, ruchliwości społecznej, recesji gospodarczej oraz bezrobociu i ubożeniu społeczeństwa. Istotnym elementem w tym aspekcie jest także niewydolność polityki mieszkaniowej (kryzys taniego

---

⁴¹ W. Drzeżdżon, *Społeczne i indywidualne uwarunkowania...*s.12

⁴² D. M. Piekut-Brodzka, *O bezdomnych i bezdomności. Aspekty fenomenologiczne, etiologiczne, terapeutyczne*, Chrześcijańska Akademia Teologiczna, Warszawa 2000, s.44

⁴³ E. Moczuk, *Bezdomność jako problem społeczny w opiniach bezdomnych*, [w:] T. Sołtysiak (red.), *Poczucie nieegalitarności, ubóstwo, bezdomność a zjawiska patologii społecznej w aktualnej rzeczywistości kraju*, Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna, Włocławek 1999, s 67

1.1. Definicje i przyczyny problemu

budownictwa, kurczenie się komunalnych zasobów mieszkaniowych, wzrost cen mieszkań czynszowych, brak lokali zastępczych) oraz redukcja nakładów budżetowych na pomoc społeczną⁴⁴.

Warto zwrócić uwagę, że część badaczy problemu analizuje przyczyny bezdomności z perspektywy całego procesu wchodzenia w ten stan. Przykładowo, Monika Oliwa-Ciesielska w swoich rozważaniach wychodzi z założenia, że wyizolowanie osób bezdomnych jest związane z degradacją jednostki w różnych sferach jej życia, wskazując na cztery etapy tego procesu:

- wyizolowanie na poziomie ekonomicznym, wraz z towarzyszącymi mu deficytami edukacji i popadaniem np. w bezrobocie;
- wyizolowanie na poziomie społecznym, któremu towarzyszą deficyty socjalizacyjne, koncentrujące się na braku więzi z rodziną oraz braku kontaktu ze społecznymi grupami odniesienia;
- wyizolowanie na poziomie indywidualnym, w którym występują deficyty emocjonalne posiadające swoją wewnętrzną i zewnętrzną formę (forma wewnętrzna, psychologiczna, to najczęściej niska samoocena, warunkowana brakiem wpływu na zdarzenia w życiu danej osoby; forma zewnętrzna charakteryzuje się deficytem emocjonalnym związanym z pogorszeniem się psychicznego i fizycznego stanu zdrowia osoby);
- wyizolowanie na poziomie instytucjonalnym, związane z nieznaną reguł życia społecznego, co zdecydowanie utrudnia poruszanie się np. w systemie pomocy społecznej⁴⁵.

Swobodne poruszanie się Polaków po Europie, szczególnie po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej w 2004 r., spowodowało znaczny wzrost liczby polskich bezdomnych poza granicami kraju. Ten specyficzny stan bezdomności był uwarunkowany również w jakiejś mierze przez czynniki wymienione powyżej, ale warto wyartykułować te najważniejsze:

- brak zatrudnienia – lub nisko opłacane zatrudnienie nielegalne;
- nieznaną języka kraju przyjmującego;
- brak bezpieczeństwa socjalnego;
- brak oparcia w rodzinie – a przez to wzrost spożycia alkoholu i narkotyków;
- degradacja na skutek przestępstw – zarówno popełnianych przez bezdomnych, jak i tych, których stali się ofiarą⁴⁶.

⁴⁴ M. Porowski, *Bezdomność – obraz zjawiska i populacji...*s.434-435.

⁴⁵ M. Oliwa-Ciesielska, *Piętno nieprzypisania...*, s. 28.

⁴⁶ B. Goryńska-Bittner, *Diagnoza skali i charakteru zjawiska bezdomności Polaków poza granicami Polski w Europie*, [w:] M. Dębski (red.), *Problem bezdomności w Polsce. Wybrane aspekty – diagnoza Zespołu Badawczego*, Pomorskie Forum na rzecz Wychodzenia w Bezdomności, Gdańsk 2011, s. 139.

1. Bezdomność – problem nierozwiązywalny

W ocenie specjalistów z Ministerstwa Spraw Zagranicznych do najważniejszych przyczyn bezdomności Polaków za granicą należą:

- przypadki nieprzemysłanej i nieprzygotowanej emigracji zarobkowej;
- swoboda przemieszczania się w obrębie Unii Europejskiej;
- traktowanie emigracji jako ucieczki od rodzinnych, prawnych i innych osobistych problemów;
- przekonanie o znacznie lepszych warunkach bezdomności w krajach ich aktualnego pobytu;
- ciągła nadzieja na odniesienie zaplanowanego sukcesu na emigracji⁴⁷.

Przesłanką przyczyniającą się do istnienia bezdomności w grupie polskich emigrantów jako zjawiska ciągłego jest brak wśród wielu osób z tego grona woli powrotu do Polski. W grupie długotrwale bezdomnych znajdują się osoby, które trudno nakłonić do opuszczenia ulicy. Niechęć do repatriacji bezdomni uzasadniają przede wszystkim przekonaniem o braku jakichkolwiek perspektyw w Polsce.

W zależności od przyczyn bezdomności i grup społecznych nią dotkniętych obserwuje się rozwój jej negatywnych skutków w dwóch kierunkach: jednostkowym i społecznym. Aspekt jednostkowy charakteryzuje się trzema trwałymi i specyficznymi elementami:

- poczucie osamotnienia i wyalienowania – bezdomny czuje się wyobcowany z grupy, odseparowany od społeczeństwa; najczęściej nie utrzymuje kontaktów z rodziną, uważa, że jest porzucony i nieakceptowany; często towarzyszy mu lęk, złość, agresja, stany załamania;
- poczucie niższości wobec najbliższych i innych osób – co jest spowodowane bardzo niskim statusem materialnym i społecznym; bezdomny czuje się gorszy od innych, bezwartościowy, pojawia się wycofanie;
- poczucie wstydu – które objawia się poprzez postrzeganie siebie jako członka populacji osób bezdomnych, naznaczonych etykietą; bezdomny uświadamia sobie, że jest tak samo biedny i niezaradny oraz dzieli taki sam los, jak inni bezdomni, co potęguje uczucie wstydu; świadomość, że nie potrafi się zabezpieczyć materialnie na starość, prowadzi do bierności i depresji.

Skutki społeczne bezdomności dotyczą przede wszystkim wysokich kosztów materialnych związanych z utrzymaniem służb, które zajmują się problemami i obsługą bezdomnych⁴⁸.

---

⁴⁷ Wystąpienie Sekretarza Stanu w MSZ, Jana Dziedziczaka, DK 2117.5.2016/2, kierowane do przewodniczącego Komisji Spraw Zagranicznych i UE Senatu RP w dnia 9 listopada 2016 r. – kopia w posiadaniu autora.

⁴⁸ A. Woźniak-Krakowian, *Bezdomność i jej problemy*, <http://dlibra.bg.ajd.czyst.pl:8080/Content/1866/13.pdf> (kwerenda z dnia 3.04.2018).

1.2. Rozwiązania dla bezdomnych i bezdomności

Wiedza na temat problemu bezdomności daje podstawę do podejmowania możliwie najskuteczniejszych działań w celu ograniczenia negatywnych skutków bezdomności. Najczęściej zjawisko bezdomności diagnozuje się na podstawie:

- ogólnopolskiego badania liczby bezdomnych, które przeprowadzane jest co dwa lata w całym kraju w jedną wyznaczoną noc (pierwsze badanie – w nocy z 7 na 8 lutego 2013 r., drugie – w nocy z 21 na 22 stycznia 2015 r.);
- sprawozdanie MPiPS-03 – z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach; w sprawozdaniu tym znajdują się m.in. informacje o liczbie osób, którym przyznano świadczenia z powodu bezdomności;
- sprawozdanie z realizacji działań na rzecz osób bezdomnych w danym województwie, w ramach którego zbierane są informacje dotyczące placówek świadczących usługi dla osób bezdomnych.

W jednym z ostatnich ogólnopolskich badań liczenia osób bezdomnych, przeprowadzonym w nocy z 21 na 22 stycznia 2015 r., zdiagnozowano **36 161** osób bezdomnych, w tym **25 623** osoby przebywały w placówkach instytucjonalnych, a **10 538** osób – poza placówkami instytucjonalnymi. Najwięcej osób bezdomnych odnotowano w województwie mazowieckim (4626 osób), śląskim (4415) i kujawsko-pomorskim (3937). Najmniej osób bezdomnych przebywało natomiast w województwie podlaskim, świętokrzyskim i lubelskim. Wśród osób bezdomnych 80% stanowią mężczyźni, około 15% kobiety oraz 5% dzieci. Statystyczny bezdomny jest w średnim wieku (50–55 lat), z wykształceniem zawodowym. Większość bezdomnych gromadzi się w dużych miastach.

W Polsce osoby bezdomne mogą skorzystać z usług świadczonych w trzech typach placówek, tj. ogrzewalni, noclegowni i schronisk dla osób bezdomnych. Większość z nich prowadzona jest przez organizacje pozarządowe (ponad 83% placówek). Z informacji uzyskanych ze sprawozdań przekazanych przez Wydziały Polityki Społecznej Urzędów Wojewódzkich do Ministerstwa Rodziny Pracy i Polityki Społecznej wynika, że w Polsce jest **595** placówek dla osób bezdomnych, które dysponują **22 723** miejscami noclegowymi. Ponadto Wydziały Polityki Społecznej zgłosiły, że istnieje możliwość udostępnienia w szczególnie trudnych warunkach (np. w okresie zimowym) **3318** dodatkowych miejsc noclegowych, tzw. „dostawek”. W ostatnich latach liczba placówek dla osób bezdomnych zmniejszyła się z 643 do 595 placówek, jednocześnie jednak zwiększyła się ogólna liczba miejsc w tych placówkach.

1. Bezdomność – problem nierozwiązywalny

W systemie wsparcia dla osób bezdomnych, poza placówkami noclegowymi, niezwykle ważne są także inne placówki, świadczące różne usługi dla osób bezdomnych, w tym w szczególności: jadłodajnie, łaźnie, pralnie, punkty wydawania żywności, punkty wydawania odzieży, świetlice dla osób bezdomnych, punkty konsultacyjno-informacyjne, punkty pomocy medycznej itp.

Zasady, formy i sposoby wsparcia osób bezdomnych regulują przepisy ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. 2016, poz. 930 ze zm.), w których sformułowano definicję osoby bezdomnej, wskazano bezdomność jako jeden z powodów przyznawania świadczeń z pomocy społecznej, uregulowano formy pomocy mające na celu usamodzielnienie się osób bezdomnych, zdefiniowano rodzaje placówek dla osób bezdomnych oraz określono zadania dla poszczególnych szczebli administracji publicznej w zakresie przeciwdziałania bezdomności.

W warunkach krajowych, zgodnie z art. 17 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, obowiązek udzielenia schronienia, zapewnienia posiłku oraz niezbędnego ubrania osobom tego pozbawionym należy do zadań własnych gminy. To samorządy gminne są zobligowane do realizacji zadań w tym zakresie, zarówno w obszarze profilaktyki, interwencji, jak i działań naprawczych. Podstawowym narzędziem, określonym we wspomnianej ustawie, służącym wyjściu z bezdomności, jest realizacja indywidualnego programu wychodzenia z bezdomności, który polega na wspieraniu osoby bezdomnej w rozwiązywaniu jej problemów życiowych, w szczególności rodzinnych i mieszkaniowych, a także na pomocy w uzyskaniu zatrudnienia. Z danych sprawozdawczych wynika jednak, że ta forma wsparcia jest, niestety, mało powszechna. Zmiany w ustawie o pomocy społecznej, które weszły w życie 5 września 2017 r., dotyczące udzielania pomocy osobom bezdomnym, miały na celu m.in. podkreślenie aktywizującej funkcji schroniska dla osób bezdomnych, tak aby oferowane w nim usługi były ukierunkowane na wyjście z bezdomności i uzyskanie samodzielności życiowej. Stąd wymóg, aby z osobą przebywającą w schronisku był zawierany kontrakt socjalny. Usług ukierunkowanych na uzyskanie samodzielności życiowej przez osoby bezdomne nie oferuje noclegownia, która zapewnia przede wszystkim schronienie w postaci miejsca noclegowego. Z ogrzewalni może skorzystać natomiast każda osoba znajdująca się w sytuacji kryzysowej i potrzebująca tymczasowego schronienia, zwłaszcza w okresie silnych mrozów.

Warto podkreślić, że zgodnie z przepisami znowelizowanej ustawy przyznanie pomocy w formie tymczasowego schronienia w ogrzewalni lub noclegowni nie wymaga przeprowadzenia wywiadu środowiskowego ani wydania decyzji administracyjnej. W noclegowni i schronisku mogą przebywać osoby zdolne do samoobsługi, niebędące pod wpływem alkoholu lub innych substancji psycho-

1.2. Rozwiązania dla bezdomnych i bezdomności

aktywnych. Jednak w szczególnie uzasadnionych sytuacjach w znowelizowanej ustawie przewidziano wyjątek od tej zasady.

Osoby bezdomne, poza usługami świadczonymi w ramach wsparcia instytucjonalnego, korzystają również z różnego rodzaju świadczeń pieniężnych przyznawanych w ramach systemu pomocy społecznej. Są to przede wszystkim zasiłki stałe i zasiłki celowe na pokrycie części lub całości wydatków na świadczenia zdrowotne.

Administracja rządowa wobec bezdomności

Przepisy ustawy o pomocy społecznej obligują również wojewodów do realizacji zadań w zakresie przeciwdziałania bezdomności. Należy do nich przede wszystkim nadzór nad realizacją zadań samorządu gminnego w zakresie pomocy osobom bezdomnym oraz prowadzenie rejestru placówek zapewniających miejsca noclegowe.

Natomiast minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego, zgodnie z przepisami ustawy o pomocy społecznej, ma za zadanie tworzenie koncepcji i określanie kierunków rozwoju w obszarze pomocy społecznej, inspirowanie i promowanie nowych form oraz metod działania. Ponadto do zadań ministra należy finansowe wspieranie programów w obszarze pomocy społecznej, w tym pomocy osobom bezdomnym, realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego lub organizacje pozarządowe. Na podstawie tego zadania na poziomie centralnym monitorowane jest zjawisko bezdomności oraz tworzone są programy resortowe mające na celu poprawę sytuacji osób bezdomnych. Jednym z nich jest program ministra rodziny, pracy i polityki społecznej pn. „Program wspierający rozwiązywanie problemu bezdomności”. Został on zmodyfikowany w 2015 r. w związku z rekomendacjami zawartymi w „Krajowym Programie Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020. Nowy wymiar aktywnej integracji”, którego jednym z priorytetów jest **„zapobieganie niepewności mieszkaniowej i przeciwdziałanie bezdomności”**. Na realizację programu przeznaczonych jest co roku 5 mln złotych, które przekazywane są w formie dotacji organizacjom pozarządowym wyłonionym w otwartym konkursie ofert. Dofinansowanie mogą uzyskać podmioty oferujące osobom bezdomnym usługi interwencyjne, jak również prowadzące działania aktywizujące i integrujące, umożliwiające wyjście z bezdomności. Ponadto, uprawnione podmioty mogą uzyskać dotację na przeprowadzenie remontów i adaptacji placówek dla osób bezdomnych.

Kolejną inicjatywą ministra rodziny jest program „Aktywne Formy Przeciwdziałania Wykluczeniu Społecznemu. Nowy wymiar 2020”, w ramach którego corocznie ogłaszane są konkursy, skierowane m.in. do instytucji

1. Bezdomność – problem nierozwiązywalny

zatrudnienia socjalnego, a także do samorządów gmin i organizacji pozarządowych. Beneficjentami dofinansowanych projektów są też osoby bezdomne, które mogą zostać objęte usługami reintegracji społecznej i zawodowej w Centrach i Klubach Integracji Społecznej. Ponadto są one uczestnikami lokalnych programów rynku pracy, takich jak prace społecznie użyteczne czy roboty publiczne.

Osoby bezdomne mogą skorzystać z pomocy w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Żywnościowa (FEAD), finansowanego z Europejskiego Funduszu Pomocy Najuboższym. Zgodnie z prowadzoną sprawozdawczością w okresie od maja 2015 r. do czerwca 2016 r. w ramach programu FEAD pomocą żywnościową zostało objętych 26 670 osób bezdomnych.

Ministerstwo Infrastruktury i Budownictwa, realizując zadania w zakresie polityki mieszkaniowej, wspiera samorządy lokalne w rozwoju budownictwa socjalnego. Służy temu m.in. rządowy program finansowego wsparcia budownictwa socjalnego i komunalnego, którego celem jest zwiększenie zasobu lokali oraz pomieszczeń służących zaspokajaniu potrzeb osób najuboższych, w tym osób bezdomnych. Program finansowany jest ze środków Funduszu Dopłat, a jego obsługę prowadzi Bank Gospodarstwa Krajowego.

Minister zdrowia natomiast odpowiada za zapewnienie opieki zdrowotnej osobom bezdomnym, przeciwdziałanie alkoholizmowi i narkomanii, a w okresie jesienno-zimowym, zwłaszcza w czasie silnych mrozów, Centra Zarządzania Kryzysowego, będące w gestii Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, aktywnie włączają się w koordynowanie działań zmierzających do zabezpieczenia osób bezdomnych przed utratą zdrowia lub życia w wyniku wychłodzenia organizmu⁴⁹.

Ministerstwo Spraw Zagranicznych podejmuje działania na rzecz bezdomnych Polaków za pośrednictwem urzędów konsularnych RP. Konsulowie realizują swoje zadania zgodnie z regulacjami ustawy z dnia 25 czerwca 2015 r. Prawo konsularne (Dz.U. 2015 poz. 1274) i poszanowaniem prawa kraju urzędowania. Pomoc polega na nieodpłatnym wykonywaniu czynności konsularnych na rzecz bezdomnych, np. wydawaniu paszportów tymczasowych i biometrycznych, wybranych czynnościach notarialnych. Warto przy tym podkreślić, że osobom bezdomnym paszporty są potrzebne nie tylko do powrotu do kraju, ale także do podjęcia legalnej pracy, są więc realną formą pomocy w wyjściu z bezdomności oraz uzyskaniu zasiłków. Każdy z urzędów konsularnych dysponuje funduszem, z którego wspierane są organizacje pomagające potrzebu-

⁴⁹ Informacja Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej na posiedzenie Komisji Spraw Zagranicznych i Unii Europejskiej oraz Komisji Emigracji i Łączności z Polakami za Granicą Senatu RP „Bezdomni Polacy w krajach UE. Powrót” z dnia 4 listopada 2016r. – kopia w posiadaniu autora.

1.2. Rozwiązania dla bezdomnych i bezdomności

jącym Polakom, w tym również osobom bezdomnym. W ramach udzielanej pomocy konsulowie, w sytuacjach ekstremalnych, świadczą pomoc materialną, służą pomocą w nawiązywaniu kontaktów z rodzinami w Polsce, pośredniczą w kontaktach pomiędzy bezdomnymi a krewnymi w kraju (niejednokrotnie bezdomni nie chcą jednak utrzymywać bezpośrednich kontaktów z rodziną). W przypadkach szczególnych, gdy osoba bezdomna nie może liczyć na pomoc rodziny, po dokonaniu odpowiednich ustaleń, konsul ma możliwość udzielenia pomocy w powrocie do ojczyzny (poprzez przyznanie pomocy finansowej i zakupienie biletu powrotnego). Bezdomni są też wspomagani przez konsulów w ich kontaktach z instytucjami kraju pobytu.

Z uwagi na ograniczone możliwości udzielania przez konsulów pomocy obywatelom polskim w zakresie wychodzenia z bezdomności (potrzebna fachowa pomoc pracowników socjalnych, doradców zawodowych, pedagogów) priorytetowym celem dla wszystkich urzędów w państwach Unii Europejskiej, gdzie przebywa największa liczba polskich emigrantów, jest ścisła współpraca z zagranicznymi instytucjami, organizacjami społecznymi i charytatywnymi świadczącymi pomoc bezdomnym, a także wspieranie, w tym materialne, działań tych organizacji na rzecz przywracania polskich bezdomnych do życia i funkcjonowania w społeczeństwie (m.in. nauka języka, kursy zawodowe, konsultacje psychologa, dostęp do rodzimej kultury, spotkania i dyskusje z bezdomnymi na temat ich problemów, zakup biletów transportu miejskiego, finansowanie łączności telefonicznej, finansowanie przeprowadzek do miejsca znalezionej pracy). Współpraca w tej dziedzinie została jednak ukierunkowana głównie na projekty wspierające powroty bezdomnych Polaków do kraju.

Konsulowie systematycznie rozbudowują sieć kontaktów z instytucjami niosącymi pomoc osobom bezdomnym, pomagającym ofiarom handlu ludźmi, udzielają porad, współpracują w zakresie resocjalizacji bezdomnych Polaków, a także dofinansowują działalność tych instytucji⁵⁰.

Analizując najpoważniejsze wady systemu wsparcia osób bezdomnych, M. Dębski wyróżnił wady bezpośrednie i pośrednie. Do pierwszych zaliczył:

- zbyt długi okres przebywania w placówce dla osób bezdomnych;
- uzależnienie od pomocy i wyuczoną bezradność;
- niski poziom partycypacji osób bezdomnych w systemie wsparcia;
- brak pracy z osobą bezdomną w kierunku wyjścia z bezdomności.

Natomiast za wady pośrednie uznał:

- myślenie o problemie bezdomności wyłącznie w kategoriach pomocy społecznej, a nie szeroko rozumianej polityki społecznej;
- brak systemu wsparcia dla specjalistów pomocy społecznej;

---

⁵⁰ Wystąpienie Sekretarza Stanu w MSZ...

1. Bezdomność – problem nierozwiązywalny

- brak programów prewencyjnych i profilaktycznych dla osób zagrożonych bezdomnością;
- charytatywny model udzielania pomocy oraz wadliwą rejonizację pomocy;
- brak odpowiedniej infrastruktury dla osób bezdomnych, w tym brak mieszkań socjalnych bądź komunalnych dla osób bezdomnych;
- brak wdrożenia ogólnopolskich standardów pracy podejmowanej z osobami bezdomnymi;
- brak analizy ekonomicznej systemu wsparcia osób bezdomnych oraz szczegółowej diagnozy problemu bezdomności, dokonanej na podstawie prowadzonych badań naukowych;
- brak monitorowania zjawiska bezdomności;
- brak umocowań problemu bezdomności w kluczowych dokumentach lokalnych, co pogłębia deficyt lokalnych programów walki z problemem bezdomności i łagodzenia jej skutków⁵¹.

Podjmując temat skutecznego oddziaływania na osoby bezdomne poza granicami naszego kraju, należy wskazać na możliwości, jakie niesie ze sobą instrumentarium pracy socjalnej.

1.3. Praca socjalna

Praca socjalna jest najczęściej definiowana jako działalność zawodowa, która dla zwiększania dobrostanu (*well-being*) promuje społeczne zmiany, rozwiązywanie problemów we wzajemnych relacjach międzyludzkich oraz upodmiotowienie (*empowerment*) i wyzwolenie ludzi. Korzystając z teorii ludzkich zachowań i systemów społecznych, praca socjalna ingeruje dokładnie tam, gdzie dochodzi do wzajemnego oddziaływania ludzi i środowiska. Do kluczowych jej zasad należą prawa człowieka i sprawiedliwość społeczna⁵². Praca socjalna opiera swoją metodologię na usystematyzowanej, doświadczalnej wiedzy wywiedzionej z badań i ewaluacji praktyki, w tym na lokalnej wiedzy specyficznej dla miejscowych okoliczności. W pracy socjalnej uznaje się złożoność interakcji pomiędzy ludzkimi istotami i ich środowiskiem oraz ludzkie możliwości zarówno podlegania wielorakim oddziaływaniom, w tym czynnikom biopsychospołecznym, jak i zmieniania ich. Profesja pracy socjalnej wykorzystuje

⁵¹ M. Dębski, *Wybrane metody pracy...*, s. 53–56.

⁵² Definicja pracy socjalnej przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Międzynarodowej Federacji Pracowników Socjalnych, Montreal, Kanada, lipiec 2000 r., http://www.ipsir.uw.edu.pl/UserFiles/File/Rekrutacja/Miedzynarodowa_definicja_pracy_socjalnej.pdf (kwerenda z dnia 2.06.2018).

1.3. Praca socjalna

teorie ludzkiego rozwoju i zachowania oraz systemów społecznych do analizy złożonych sytuacji i ułatwiania indywidualnych, organizacyjnych, społecznych i kulturowych zmian.

Profesja wyrosła z humanitarnych i demokratycznych ideałów opiera się na szacunku wobec równości, wartości i godności wszystkich ludzi. Od swych początków – ponad wiek temu – praktyka pracy socjalnej skupia się na wychodzeniu naprzeciw ludzkim potrzebom i rozwijaniu ludzkiego potencjału. Prawa człowieka oraz sprawiedliwość społeczna służą za motywację i uprawnienie do działań w ramach pracy socjalnej. W solidarności z tymi, którzy są społecznie upośledzeni, pracownicy socjalni dążą do złagodzenia ubóstwa i uwolnienia od niego najsłabszych, opresjonowanych ludzi w celu włączenia ich do społeczności. Wartości pracy socjalnej są wyrażone w profesjonalnych – narodowych i międzynarodowych – kodeksach etycznych.

Nestorka polskiej szkoły pracy socjalnej, Helena Radlińska, zdefiniowała tę działalność jako wydobywanie i pomnażanie sił ludzkich, a także usprawnianie i organizację wspólnego działania dla dobra ludzi⁵³. Praca socjalna bywa też definiowana jako działania profesjonalne, mające na celu poprawę warunków życia jednostek i społeczeństwa, jak również złagodzenie ludzkiego cierpienia oraz rozwiązywanie problemów społecznych⁵⁴.

Do najważniejszych zasad pracy socjalnej należy poszanowanie godności osób obejmowanych działaniem. Człowiek postrzegany jest jako wartość najwyższa, jest niepowtarzalny. Godność ma nadrzędne miejsce w katalogu wartości pracy socjalnej, gdyż wszelka działalność pomocowa ma służyć umożliwieniu ludziom życia w godnych warunkach. Z poszanowania godności wynika wolnościowe podejście do każdego człowieka, czyli sytuacja, w której dana osoba może dokonywać wyborów spośród wszystkich dostępnych opcji. Wartość ta wyraża się w poszanowaniu decyzji i wyborów osoby, a także jej prawa do współuczestnictwa oraz współkształtowania procesu interwencji.

Z wolnością związana jest równość, traktowana jako dbałość o równość szans, przyjmowanie wszystkich osób takimi, jakimi są, bez preferowania wybranych kategorii jednostek lub grup społecznych. Wyrazem zaangażowania na rzecz sprawiedliwości społecznej jest inicjowanie zmian społecznych, ulepszanie prawa. Prawo do samostanowienia – wyprowadzone wprost z idei wolności i indywidualizmu – jest równoznaczne z uznaniem, że człowiek ma prawo postępować zgodnie ze swoją autonomiczną wolą. Oznacza to, że jest wolny od przymusu i zewnętrznej ingerencji.

---

⁵³ H. Radlińska, *Pedagogika społeczna*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Kraków 1961, s. 355.

⁵⁴ B. DuBois, K. Krogsrud Miley, *Praca socjalna*, Interart, Warszawa 1996, s. 25.

1. Bezdomność – problem nierozwiązywalny

Niekiedy klasyfikując pracę socjalną, wskazuje się na funkcjonowanie dwóch systemów: tego, który ma z niej skorzystać (system kliencki) i tego, na który ma ona wpływać, aby ten pierwszy odniósł zamierzoną korzyść (system celu)⁵⁵.

Należy zauważyć, że w ustawie o pomocy społecznej pracę socjalną zdefiniowano wyłącznie w kategoriach systemu klienckiego, charakterystycznego dla metody indywidualnej, traktując ją jako działalność zawodową mającą na celu pomoc osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról społecznych oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi⁵⁶.

Generalnym celem pracy socjalnej jest wywołanie zmiany w postawie klienta, można jednak wskazać co najmniej kilka celów szczegółowych, które da się bezpośrednio powiązać z formami realizowanej pracy. Pierwszym jest cel ratowniczy, polegający na zapewnieniu podstawowych warunków bytowych tym, którzy zostali pozbawieni środków do życia. W celu kompensacyjnym natomiast najważniejsze jest zaspokajanie tych potrzeb, których jednostki nie są w stanie same zaspokoić. W przypadku asekuracji profilaktyka ma za zadanie zapobiegać wszelkim niekorzystnym czynnikom, zaś cel partycypacyjny ma skłaniać do budowania własnych rozwiązań czy też udziału jednostek w większej grupie. Z celów wynikają najważniejsze formy pracy socjalnej, tj.: ratownictwo, opieka, pomoc i kompensacja.

Praca socjalna realizowana wobec bezdomnych w znacznej mierze powinna być uzależniona od etapu, w jakim została podjęta w stosunku do danej osoby. Najczęściej wskazuje się pięć faz bezdomności:

- **Faza wstępna** – do około dwóch lat. Jest to okres, w którym jednostka nie ma stałego miejsca zamieszkania. Pomieszkuje u obcych ludzi i może w tym czasie unikać zorganizowanych form pomocy czy wsparcia, traktując sytuację jako przejściową. Zakłada, że wkrótce znajdzie pracę i nową rodzinę, a samotność często leczy alkoholem.
- **Faza ostrzegawcza** – od dwóch do czterech lat, kiedy bezdomny nadal uważa, że jego sytuacja jest tymczasowa. Przy osłabionych więzach rodzinnych w zimowej porze zaczyna pomieszkiwać w schroniskach. Nie uważa się jeszcze za osobę bezdomną.
- **Faza adaptacyjna** – do sześciu lat. Osoba osadzona w środowisku bezdomnych, przyjmuje ich subkulturę. Wobec instytucji wspierających, których wcześniej unikała, zaczyna wykazywać postawę roszczeniową.

---

⁵⁵ R. Szarfenberg, *Standardy pracy socjalnej. Wprowadzenie*, s. 5, <http://www.wrzos.org.pl/projekt1.18/download/wprowadzenie%20do%20uspójnionych%20SPS.pdf> (kwerenda z dnia 12.04.2018).

⁵⁶ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, Dz. U. 2004, nr 64, poz. 593, art. 6, u. 12.

1.3. Praca socjalna

Ten okres pogłębia proces wykluczenia społecznego, m.in. poprzez używki, alkohol.

- **Faza chroniczna** – do dziesięciu lat. Następuje pełne przystosowanie do bezdomności i zerwanie kontaktów z rodziną. Mieszkaniec schroniska często w okresie sprzyjającym podejmuje drobne prace. U osób uzależnionych od alkoholu pojawiają się problemy ze zdrowiem.
- **Faza bezdomności trwałej** – powyżej dziesięciu lat. Osoba bez motywacji do podejmowania działań na rzecz wyjścia z bezdomności. Jej aktywność ukierunkowana jest na zdobycie funkcji w schronisku, np. kucharza, magazyniera. Potrzeby są zredukowane do minimum. Jednostka nie potrafi funkcjonować samodzielnie w środowisku zewnętrznym⁵⁷.

Wobec wskazanych powyżej zróżnicowanych etapów bezdomności, pracując z osobami bezdomnymi, należy dostrzegać w sposób kompleksowy sytuację, w jakiej dana osoba się znajduje, a zatem:

- zauważać i trafnie diagnozować sygnały o zagrożeniu bezdomnością;
- przeciwdziałać popadaniu w bezdomność i skracać czas pozostawania w tym stanie;
- zapobiegać u człowieka, który stracił dom, identyfikacji z bezdomnością oraz kształtowaniu się tożsamości bezdomnego;
- monitorować zmianę – zarówno zanurzania się w bezdomności, jak i wychodzenia z niej;
- próbować nadać stanowi bezdomności ponownie właściwości procesu, traktując go jako sytuację życiowego odbicia⁵⁸.

Dorota Podgórska-Jachnik zwraca uwagę, że w kontakcie z bezdomnym niezwykle istotna jest rola pracownika socjalnego/streetworkera jako osoby, która musi zdiagnozować sytuację i podjąć działania mające na celu wyprowadzenie danej osoby z bezdomności. Świadczone wsparcie musi być odpowiednio dostosowane do sytuacji i osobowości osoby bezdomnej. Postawa wspierającego nie powinna być ani zbyt wylewna – uczuciowa, ani zbyt chłodna emocjonalnie. Dłuższy czas pracy z bezdomnym może uruchomić proces zaprzyjaźnienia się stron, czemu sprzyja brak innych relacji społecznych po stronie osób bezdomnych. Relacje w pracy socjalnej muszą jednak pozwolić na zachowanie niezależności pracownikowi i umożliwić mu konsekwencję w działaniu. Pomaga w tym utrzymanie odpowiedniego dystansu, który wyeliminuje np. sytuacje naruszania

⁵⁷ W. Drzeżdżon, *Spoleczne i indywidualne uwarunkowania bezdomności. Zarys problematyki*, „Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość” 2014, t. 11, s. 295–304.

⁵⁸ M. Nózka, *Praca socjalna a problem bezdomności rozumianej jako stan i jako proces*, [w:] Ł. Browarczyk, M. Dębski, A. Maj (red.), *Forum. O bezdomności bez lęku. Rok III*, Pomorskie Forum na rzecz Wychodzenia z Bezdomności, Gdańsk 2011, s. 203–211

1. Bezdomność – problem nierozwiązywalny

prywatności, nękania telefonami, a nawet stalkingu – szczególnie, gdy klient ma jakieś zaburzenia psychiczne⁵⁹. Właściwe i niewłaściwe zasady pracy socjalnej z osobami bezdomnymi spróbowała sklasyfikować Marcjanna Nózka.

Tabela 1.1. Pożądane i niepożądane relacje w pracy socjalnej z osobami bezdomnymi

Właściwe relacje w pracy socjalnej	Niewłaściwe relacje w pracy socjalnej
Ograniczone zaangażowanie emocjonalne – profesjonalny dystans	Praca „na emocjach”, litość, egzaltacja, przekraczanie, relacji profesjonalnych, brak ochrony prywatności osoby wspierającej
Akceptacja klienta	Brak akceptacji, poczucie wyższości, pogarda, paternalizm
Aktywizacja, <i>empowerment</i> , „wędką zamiast ryby”	Akceptacja bierności, wzmacnianie zależności, „ryba zamiast wędkę”
Pomocniczość, współdziałanie	Brak wsparcia, brak dostępu do zasobów, nadopiekuńczość, wyręczanie klienta
Poufność, poszanowanie tajemnicy zawodowej	Brak poszanowania tajemnicy zawodowej, sensacyjne podejście do uzyskanych informacji, udostępnianie ich bez zgody klienta, nadużycie jego zaufania

Źródło: M. Nózka, *Praca socjalna a problem bezdomności rozumianej jako stan i jako proces*, [w:] Ł. Browarczyk, M. Dębski, A. Maj (red.), *Forum. O bezdomności bez lęku. Rok III*, Pomorskie Forum na rzecz Wychodzenia z Bezdomności, Gdańsk 2011, s. 203-210

Formy pracy socjalnej realizowane w odniesieniu do osób bezdomnych muszą być adekwatne do sytuacji – etapu, na jakim znajduje się osoba pozbawiona dachu nad głową. W pierwszym etapie będziemy mieli do czynienia z profilaktyką bezdomności, na którą złożą się:

- zdefiniowanie obszarów ryzyka;
- wyodrębnienie jednostek i grup społecznych w sytuacji społeczno-ekonomicznej wymagającej działań profilaktycznych;
- dokonanie szczegółowej diagnozy indywidualnej, w tym poznanie uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych, ich krytycznych

⁵⁹ D. Podgórska-Jachnik, *Praca socjalna z osobami bezdomnymi*, Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, Warszawa 2014, s. 84.

1.3. Praca socjalna

sytuacji życiowych, wreszcie ocena określenia stopnia zagrożenia bezdomnością;

- wyodrębnienie grup rokujących na przyszłość, jeśli chodzi o wyjście z zagrożenia;
- opracowanie indywidualnego programu zapobiegania bezdomności⁶⁰.

Osobie, która już jest bezdomna, należy w pierwszej kolejności zabezpieczyć schronienie, a następnie zastosować katalog usług socjalnych, m.in. świadczenia materialne i niematerialne wynikające z ustawy o pomocy społecznej, wsparcie informacyjne, psychologiczne, prawne. Istotnym elementem będzie zapewnienie dostępu do przytulisk, noclegowni, ogrzewalni, pożywienia, wreszcie ewentualnego dostępu do odzieży i pomocy rzeczowej czy łaźni, punktu sanitarnego i opieki medycznej.

Analizując metody pracy socjalnej z osobami bezdomnymi, zwraca się uwagę na formę „pomocy do samopomocy”, która sprowadza się do takich działań, których efektem jest nie tylko usamodzielnienie bezdomnego, ale i uzdolnienie go do włączenia się w niesienie pomocy innym potrzebującym. Pomimo oczywistych pozytywów tej metody Tadeusz Kamiński podkreśla ograniczone możliwości jej zastosowania z uwagi na brak otwartości i gotowości samego bezdomnego i znaczny stres towarzyszący pracownikom socjalnym pracującym z tą kategorią klienta⁶¹.

Coraz powszechniejszą formą pracy z bezdomnymi jest streetworking, w ramach którego podejmuje się pracę w środowisku przebywania osoby bezdomnej, na jej zasadach, w jej tempie i na podstawie planu, który zaakceptowała. Streetworkerów pracujących z osobami bezdomnymi można spotkać zazwyczaj w miejscach, w których pojawiają się te osoby, np. na dworcach, w pustostanach, kanałach i węzłach ciepłowniczych, na śmietnikach, ulicach itp. Metoda ta daje możliwość połączenia dwóch ważnych elementów: pracy skierowanej bezpośrednio na jednostkę oraz na szukanie systemowych rozwiązań pomocy osobom bezdomnym. Streetworking w środowisku osób bezdomnych jest skuteczną formą działań przede wszystkim dlatego, że streetworkerzy współpracują z wieloma instytucjami publicznymi i organizacjami pozarządowymi. Mając szerokie zaplecze tych instytucji, mogą udzielać bardziej zindywidualizowanej pomocy, ukierunkowanej na danego klienta, a co za tym idzie, czynić ją bardziej skuteczną. Istotnym elementem w tej metodzie pracy ulicznej jest uświadomienie klientowi jego potrzeb, co jest kluczowe w całym procesie odbioru systemu opieki⁶². By klient zechciał skorzystać z pomocy, musi mieć

⁶⁰ Tamże, s. 86–87.

⁶¹ T. Kamiński, *O społecznej odpowiedzialności...*, s. 297.

⁶² P. Spicker, *Polityka społeczna – praktyka*, Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, Warszawa 2014, s. 87.

1. Bezdomność – problem nierozwiązywalny

świadomość tego, że jest mu ona niezbędna lub przynajmniej chce tego, co jest oferowane. Musi dowiedzieć się, że usługa istnieje i że ma ona w miarę stabilny charakter w tym rozumieniu, że jeżeli dziś z niej z ni skorzysta, np. z porady, to może to zrobić za tydzień lub za miesiąc. Nade wszystko streetworkerzy potrafią nawiązać kontakt z człowiekiem bezdomnym i wpłynąć na jego zmianę – a to w pracy socjalnej z tą grupą społeczną jest najważniejsze.

2. Bezdomność w krajach Unii Europejskiej

2.1. Podejście Unii Europejskiej do kwestii bezdomności

W prawie traktatowym Unii Europejskiej do osób bezdomnych odnoszą się przede wszystkim regulacje związane z kwestiami wykluczenia społecznego i przeciwdziałaniu mu. Podkreśla się, że za najważniejszą należy tutaj uznać zasadę subsydiarności:

oznacza ona, iż ingerencja państwa powinna mieć miejsce dopiero wówczas, gdy będzie pełnić pomocniczą rolę w odniesieniu do działań podejmowanych przez osobę korzystającą z owej pomocy. Zakłada się także, że pierwszeństwo niesienia pomocy spoczywa na rodzinie, różnego rodzaju grupach specjalizujących się w udzielaniu wsparcia, na niezależnej opiece społecznej czy wreszcie na jednostce administracji lokalnej. Instytucje państwowe angażowane są na końcu tego procesu⁶³.

Pierwsze zapisy zakładające podejmowanie działań wobec wykluczenia społecznego zostały zawarte w Strategii Lizbońskiej z 2000 r. Państwa członkowskie zostały w niej zobowiązane do przygotowania narodowych planów działania na rzecz wypracowania wspólnej polityki europejskiej w kwestii wykluczenia społecznego⁶⁴. Jak jednak pokazały późniejsze lata funkcjonowania strategii, ulegała ona stopniowemu ograniczeniu w odniesieniu do wszystkich jej – pierwotnie niezwykle ambitnych – celów.

W kontekście unijnych unormowań prawnych w odniesieniu do osób bezdomnych niezwykle istotny jest punkt 10 Dyrektywy 2004/38/WE parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie prawa obywateli Unii Europejskiej i członków ich rodzin do swobodnego przemieszczania się

---

⁶³ K. Kamińska, *System pomocy ludziom bezdomnym w wybranych państwach Europy zachodniej*, [w:] M. Dębski, K. Stachura (red.), *Oblicza bezdomności*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2008, s. 48.

⁶⁴ Tamże.

2. Bezdromność w krajach Unii Europejskiej

i pobytu na terytorium Państw Członkowskich⁶⁵. Zgodnie z tym punktem „osoby korzystające z prawa pobytu nie powinny jednak stanowić nieracjonalnego obciążenia dla systemu pomocy społecznej w przyjmującym państwie członkowskim w trakcie początkowego okresu pobytu”. Niestety, brakuje jednoznacznie dookreślenia, co oznacza wspomniane nieracjonalne obciążenie dla systemu pomocy społecznej. Pozwolenie na pobyt uzyskuje osoba, która ma pozwolenie na pracę i posiada środki na własne utrzymanie. Z kolei status osoby poszukującej pracy przyznawany jest osobom, które mają realne szanse na jej znalezienie, przy czym po raz kolejny brakuje doprecyzowania tego, w jaki sposób należy te realne szanse rozumieć. Pojawia się pytanie, co dzieje się w sytuacji, gdy dana osoba nie spełnia tych wymogów? Czy powinna zostać wydalona z danego państwa? Zgodnie z punktem 16 dyrektywy wydalenie nie powinno być konsekwencją skorzystania z pomocy społecznej, a wydalenia jako takiego nie należy stosować m.in. wobec osób poszukujących pracy. Jest to jednak możliwe w sytuacji, gdy zachodzi uzasadnienie względami bezpieczeństwa publicznego⁶⁶. Jak wykażą dalsze analizy, jest to wykorzystywane przez niektóre z państw UE do usuwania bezdromnych imigrantów ze swojego terytorium. Przebywający w poszczególnych państwach Unii Europejskiej pozbawieni są częstokroć w większym lub mniejszym zakresie możliwości skorzystania z pomocy społecznej.

Dokument *Study on Mobility, Migration and Destitution in the European Union* zawiera dokładniejsze wyjaśnienie tego, jak dyrektywa powinna być stosowana w praktyce. Przede wszystkim, zgodnie z interpretacją Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości (ETS), stosowanie zasady proporcjonalności w tym kontekście oznacza, że dane państwo nie powinno podejmować działań wykraczających poza kroki niezbędne do ochrony finansów publicznych. Zostało to odniesione do opcji wydalenia danej osoby, co nie powinno być skutkiem automatycznym. W tym kontekście pod uwagę powinien zostać wzięty okres, w ciągu którego osoba ta przebywała w danym państwie oraz skala pobranych przez nią świadczeń socjalnych. Powinno także być rozpatrzone, czy utrata przez tę osobę źródeł dochodu nie stanowi skutku przejściowych trudności⁶⁷.

⁶⁵ Dyrektywa 2004/38/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie prawa obywateli Unii i członków ich rodzin do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium Państw Członkowskich, zmieniająca rozporządzenie (EWG) nr 1 612/68 i uchylająca dyrektywy 64/221/EWG, 68/360/EWG, 72/194/EWG, 73/148/EWG, 75/34/EWG, 75/35/EWG, 90/364/EWG, 90/365/EWG i 93/96/EWG, „Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej”, L 158/77, 30.04.2004.

⁶⁶ M. Mostowska, *Bruksela i Amsterdam – lokalne konteksty bezdromności polskich migrantów*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” 2015, nr 3685, s. 62.

⁶⁷ *Study on Mobility, Migration and Destitution in the European Union. Final Report*, Region Policy Research, Brussels 2014, s. 42.

2.1. Podejście Unii Europejskiej do kwestii bezdomności

Ponadto ETS orzekł, że pracownicy otrzymujący wynagrodzenie niższe od minimalnego również podlegają ochronie ze strony prawa wspólnotowego. Ma to miejsce nawet w przypadku, kiedy jednocześnie pobierają świadczenia socjalne, a wykonywana przez nich praca jest legalna oraz nie ma charakteru pracy dodatkowej. Dotyczy to także osób samozatrudnionych. Ochrona ze strony prawa wspólnotowego przysługuje też pracownikom, którzy stali się niezdolni do pracy, zachorowali lub stali się bezrobotni nie ze swojej winy po przepracowaniu przynajmniej roku. Obejmuje to również członków rodziny takiej osoby. Ochrona ta nie przysługuje jednak osobom, które pracowały w danym państwie przez okres krótszy niż rok⁶⁸.

Pewne znaczenie dla osób bezdomnych mogą mieć zapisy Karty Praw Podstawowych, a szczególnie jej art. 34, zawarty w Tytule IV pt. „Solidarność”. W punkcie pierwszym tego artykułu stwierdzono, że Unia Europejska uznaje i szanuje uprawnienia do świadczeń w ramach bezpieczeństwa socjalnego oraz usług socjalnych zapewniających ochronę w takich sytuacjach, jak macierzyństwo, choroba, wypadki w pracy, podeszły wiek i utrata pracy, zaznaczając jednocześnie, że poszanowanie to powinno być zgodne z prawem wspólnotowym oraz prawem poszczególnych państw. Ponadto, w punkcie trzecim zaznaczono, że w celu walki z wykluczeniem społecznym i ubóstwem UE uznaje i szanuje prawo do wsparcia socjalnego oraz zakwaterowania socjalnego dla zapewnienia odpowiednich warunków wszystkim, którzy nie posiadają wystarczających środków. Ponownie podkreślono tutaj potrzebę zgodności z prawem wspólnotowym i narodowym⁶⁹. W praktyce artykuł ten ma jednak zastosowanie tylko do osób, które na terytorium danego państwa przebywają legalnie⁷⁰.

Generalnie na forum europejskim najwcześniejsze inicjatywy podejmowane były w ramach Rady Europy. W roku 1961 prawa socjalne zostały zapisane w przyjętej wtedy Europejskiej Karcie Socjalnej, która została zaktualizowana przez Nową Europejską Kartę Socjalną w roku 1996. Jak podkreśla Katarzyna Kamińska, „po rewizji tego aktu prawnego znalazł się w nim zapis mówiący o tym, że każdy ma prawo do »ochrony przed ubóstwem i wykluczeniem społecznym (art. 30) oraz prawo do mieszkania, interpretowane m.in. jako obowiązek przeciwdziałania bezdomności (art. 31)«⁷¹. Istotniejszą kwestią jest jednak przesłedzenie inicjatyw podejmowanych na forum Unii Europejskiej. Część z nich ujmowała bezdomność w szerszym kontekście pomocy społecznej, inne zaś ukierunkowane były tylko i wyłącznie na tę kwestię. Dobrym źródłem

⁶⁸ Tamże, s. 43.

⁶⁹ *Charter of Fundamental Rights of the European Union*, 2000/C 364/01, “Official Journal of the European Communities”, C 364/1, 18.12.2000.

⁷⁰ *Study on Mobility, Migration and Destitution...*, s. 37.

⁷¹ K. Kamińska, *System pomocy ludziom bezdomnym...*, s. 48.

2. Bezdomność w krajach Unii Europejskiej

informacji na ten temat jest np. kalendarium FEANTSA – organizacji, która zostanie omówiona poniżej.

Kwestią bezdomności w UE kilkakrotnie zajmował się Parlament Europejski. W 2008 r. po raz pierwszy przyjęto na piśmie deklarację w sprawie bezdomności⁷² – *Declaration of the European Parliament on ending street homelessness*. Jak wskazuje na to tytuł deklaracji, posłowie Parlamentu mieli przede wszystkim na myśli osoby śpiące na ulicy – *rough sleepers*. Powołując się m.in. na zidentyfikowanie w roku 2005 bezdomności jako kwestii priorytetowej przez Radę ds. Zatrudnienia, Polityki Społecznej, Zdrowia i Ochrony Konsumentów (Employment, Social Policy, Health and Consumer Affairs Council), wezwano do realizacji trzech celów, przy czym częściowo możliwe jest dokonanie oceny ich realizacji⁷³:

1. Wezwano Radę Europejską do przyjęcia ogólnounijnego porozumienia na rzecz powstrzymania ulicznej bezdomności do roku 2015. Cel ten z założenia należało uznać za nierealny, w oczywisty sposób nie został też spełniony, gdyż – jak wykażą późniejsze analizy – poziom bezdomności w zdecydowanej większości państw UE wzrasta.
2. Wezwano Komisję Europejską do stworzenia ramowej definicji bezdomności, zebrania wiarygodnych i porównywalnych danych statystycznych oraz corocznego aktualizowania informacji w kwestii podjętych działań i postępów poczynionych przez państwa członkowskie. Odnośnie do części pierwszej: częściowo odpowiedzią jest tutaj typologia FEANTSA, została ona jednak przyjęta w roku 2005, a zatem powinna być już w tamtym momencie być znana parlamentarzystom. Jeśli chodzi o część drugą – na poziomie unijnym dane dotyczące bezdomności nie są zbierane.
3. Wezwano państwa członkowskie do opracowania zimowych planów kryzysowych jako elementu szerszej strategii w zakresie przeciwdziałania bezdomności – po części w niektórych państwach takie plany funkcjonują.

W 2010 r. została przyjęta przez Parlament Europejski druga deklaracja w sprawie bezdomności⁷⁴. Zauważając, że w dalszym ciągu dotyka ona mieszkańców Unii, ponownie wezwano Radę do zobowiązania się do końca 2010 r.

---

⁷² FEANTSA Milestones, <http://www.feantsa.org/en/activities/feantsa-milestones> (kwerenda z 23.10.2017).

⁷³ *Declaration of the European Parliament on ending street homelessness*, [http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?reference=P6_TA\(2008\)0163&language=EN](http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?reference=P6_TA(2008)0163&language=EN) (kwerenda z dnia 23.10.2017).

⁷⁴ *Declaration of the European Parliament of 16 December 2010 on an EU homelessness strategy*, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2010-0499&language=EN> (kwerenda z dnia 23.10.2017).

2.1. Podejście Unii Europejskiej do kwestii bezdomności

do powstrzymania ulicznej bezdomności do 2015 r. Wezwano także Komisję Europejską do przyjęcia strategii oraz do wspierania państw członkowskich w przyjmowaniu skutecznych strategii na podstawie raportu w sprawie ochrony socjalnej i włączenia społecznego (*Joint Report on Social Protection and Social Inclusion*) jako części *Agendy 2020*. Jak dotąd na poziomie unijnym taka strategia dotycząca wyłącznie kwestii bezdomności nie powstała. Natomiast część państw członkowskich przyjęła własne strategie w tym zakresie. Z kolei Eurostat został wezwany do zbierania danych dotyczących bezdomności. Dane te nie są jednak gromadzone przez tę instytucję w postulowany w pierwszej deklaracji sposób. W drugiej deklaracji zamieszczono też zalecenia odnoszące się do priorytetowych obszarów działania, przy czym można tutaj zaznaczyć, że większość wymienionych poniżej postulatów została uwzględniona w strategiach dotyczących bezdomności w części państw UE. Zakładały one, że:

- nikt nie powinien spać na ulicy;
- nikt nie powinien przebywać w zakwaterowaniu kryzysowym dłużej niż wymagają tego okoliczności;
- nikt nie powinien być umieszczony w zakwaterowaniu przejściowym przez okres dłuższy, niż jest potrzebny do tego, aby „stanąć na nogi”;
- nikt nie powinien opuszczać instytucji (można domyślać się, że chodzi tutaj o szpitale czy zakłady karne) bez zapewnionych możliwości lokalowych;
- osoby młode nie powinny stawać się bezdomne w konsekwencji wejścia w dorosłość.

Ostatnią inicjatywą Parlamentu Europejskiego w odniesieniu do bezdomności było przyjęcie 13 stycznia 2014 r. rezolucji wzywającej do stworzenia unijnej strategii wobec bezdomności⁷⁵. Należy przypomnieć, że zgodnie z systemem prawa unijnego rezolucje nie mają charakteru wiążącego. Do przyjęcia strategii została ponownie wezwana Komisja Europejska. Została ona również wezwana do utworzenia grupy eksperckiej wysokiego szczebla, która miałaby wspierać przyjęcie i realizację tej strategii. Zgodnie z zaleceniami rezolucji Komisja Europejska miałaby kierować się w swoich działaniach następującymi priorytetami:

- podejściem *housing first*;
- zajęciem się kwestią bezdomności transgranicznej;
- zajęciem się poziomem jakości usług świadczonych osobom bezdomnym;
- zapobieganiem bezdomności;
- zajęciem się kwestią bezdomności wśród osób młodych.

---

⁷⁵ *European Parliament resolution on an EU homeless strategy*, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=MOTION&reference=P7-RC-2014-0008&language=EN> (kwerenda z dnia 21.10.2017).

2. Bezdomność w krajach Unii Europejskiej

Problem bezdomności powinien także znaleźć się w głównym nurcie polityk poszczególnych państw, którym ponadto zalecono wykorzystywanie zasobów Europejskiego Funduszu Pomocy Najbardziej Potrzebującym (*Fund for European Aid to the Most Deprived* – FEAD) dla poprawienia jakości życia osób bezdomnych. Ponownie stwierdzono potrzebę zebrania wszechstronnych i porównywalnych danych, przy jednoczesnym braku stygmatyzacji osób bezdomnych.

Do przyjęcia strategii wobec bezdomności wzywały nie tylko deklaracje Parlamentu Europejskiego. W 2010 r. Komisja Europejska i Rada Ministrów w ramach *Joint Report on Social Protection and Social Inclusion* wystosowały po raz pierwszy skierowane do państw członkowskich wezwanie do przyjęcia takiej strategii⁷⁶. Z kolei w czerwcu 2010 r. przyjęta została strategia *Europa 2020*, odnosząca się m.in. do kwestii ubóstwa, jednak sama bezdomność została w niej wspomniana tylko raz, w kontekście potrzeby zdefiniowania i zrealizowania przez państwa członkowskie środków potrzebnych do właściwego zajęcia się problemami grup szczególnie zagrożonych, w tym osób bezdomnych⁷⁷. W październiku 2010 r. Komitet Regionów przyjął opinię⁷⁸, w której również wezwano do przyjęcia europejskiej strategii wobec bezdomności. W kolejnym roku swoją własną opinię w tej sprawie wydał Komitet Ekonomiczno-Społeczny, zaznaczając w niej, że Unia Europejska powinna zabezpieczać większe środki w ramach funduszy strukturalnych na działania w kwestii bezdomności⁷⁹. W roku 2013 Komisja Europejska uruchomiła *Social Investment Package*, którego celem jest wsparcie działań w zakresie realizacji celów zawartych w strategii *Europa 2020*, przy czym bezdomność została uznana za jeden z obszarów priorytetowych. W pakiecie tym po raz pierwszy zawarto wytyczne dotyczące działań w obliczu problemu bezdomności. W tym samym roku podczas irlandzkiej prezydencji zorganizowany został okrągły stół z udziałem ministrów odpowiedzialnych za kwestię bezdomności. Ostatnią jak dotąd inicjatywą na forum Unii Europejskiej była zgłoszona w marcu 2016 r. przez Komisję Europejską propozycja utworzenia filaru praw socjalnych (*European Pillar of Social Rights*)⁸⁰.

---

⁷⁶ *Joint Report on Social Protection and Social Inclusion – European Commission*, <http://www.feantsa.org/en/report/2010/03/25/joint-report-on-social-protection-and-social-inclusion-european-commission?bcParent=27> (kwerenda z dnia 21.10.2017).

⁷⁷ *Europa 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth*, s. 18, <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf> (kwerenda z dnia 21.10.2017).

⁷⁸ *Opinion of the Committee of the Regions on Combating Homelessness*, ECOS-V-001, 86th plenary session, 5–6 October 2010.

⁷⁹ *FEANTSA Milestones...*

⁸⁰ Tamże.

2.1. Podejście Unii Europejskiej do kwestii bezdomności

W kontekście podjęcia problemu bezdomności na poziomie unijnym należy zwrócić uwagę na dwa dokumenty. Pierwszym z nich jest dokument roboczy Komisji Europejskiej, stworzony na potrzeby wspomnianego wcześniej tzw. Pakietu Socjalnego (*Social Investment Package*) oraz Europejskiego Funduszu Społecznego. Został on zatytułowany: *Social Investment Package. Commission Staff Working Document. Confronting Homelessness in the European Union*⁸¹. Kolejnym jest raport przygotowany wspólnie przez Human European Consultancy School of Law, National University of Ireland Galway oraz organizację FEANTSA dla Komisji Europejskiej: *Pilot project. Promoting protection of the right to housing. Homelessness prevention in the context of evictions*⁸². Kwestię bezdomności porusza się też we wspomnianym wcześniej raporcie *Study on Mobility, Migration and Destitution in the European Union*, przygotowanym przez Regioplan Policy Research również dla Komisji Europejskiej.

W dokumencie *Social Investment Package. Commission Staff Working Document. Confronting Homelessness in the European Union* zawarte zostały informacje o sposobach definiowania bezdomności i jej obserwowanej skali w państwach Unii Europejskiej, co zostanie omówione w rozdziale trzecim. Ponadto zamieszczono w nim sugestie obejmujące możliwe do podjęcia działania w kwestii bezdomności, a także wskazania dotyczące sposobów kształtowania strategii państwowych w odniesieniu do bezdomności.

Prezentację zaleceń i sugestii co do możliwych działań w zakresie kształtowania polityk wobec bezdomności rozpoczęto od zapobiegania bezdomności. Stwierdzono, że – zgodnie z przeprowadzonymi na zlecenie Komisji Europejskiej badaniami – polityki dotyczące świadczeń społecznych wydają się mieć wpływ na możliwości zapobiegania bezdomności. Zauważono, że najlepsze rezultaty zostały osiągnięte w Szwecji i Holandii, gdzie poziom świadczeń jest wysoki. Z drugiej strony najgorsze efekty zdiagnozowano w państwach, w którym poziom tych świadczeń był niski (państwa śródziemnomorskie i niektóre kraje Europy Środkowo-Wschodniej). Podkreślono także, że systemy istniejące w Wielkiej Brytanii i w Niemczech również można uznać za efektywne. Nie stwierdzono jednak, czy przeanalizowane systemy dotyczyły wszystkich bezdomnych w danych państwach, czy też jedynie osób legalnie w nich przebywających i posiadających uprawnienia do świadczeń socjalnych. Jeżeli bowiem uwzględnieni zostaliby też ludzie śpiący na ulicach, część tych wniosków można by podać w wątpliwość. Należy z kolei zgodzić się z diagnozą, zgodnie z którą osoby szczególnie narażone na wykluczenie, np. kobiety z dziećmi uciekające

⁸¹ *Social Investment Package. Commission Staff Working Document. Confronting Homelessness in the European Union*, Brussels, 20.02.2013, SWD(2013) 42 final.

⁸² *Pilot project. Promoting protection of the right to housing. Homelessness prevention in the context of evictions*, VT/2013/056, Publications Office of the European Union, Luxembourg 2016.

2. Bezdomność w krajach Unii Europejskiej

przed przemocą domową, są w większości państw lepiej chronione, a pomoc otrzymują znacznie szybciej. Zauważono ponadto, że niektóre grupy osób bezdomnych, takie jak niezarejestrowani imigranci, pozostają niewidoczne⁸³. Jak jednak wykażą to analizy sytuacji w poszczególnych państwach, w niektórych z nich problem wydaje się leżeć gdzie indziej.

W sugestiach na temat możliwości zapobiegania bezdomności szczególną uwagę zwrócono na prewencję w zakresie eksmisji. Podkreślono przede wszystkim, że koszt utrzymania danej osoby w zakwaterowaniu kryzysowym jest w większości przypadków wyższy niż wartość udzielonej pomocy, która pozwoli tej osobie na zatrzymanie swojego lokalu mieszkalnego. Wydatki poniesione w przypadku eksmisji wzrastają też ze względu na koszt postępowań sądowych. Ważne jest zatem odpowiednio wczesne identyfikowanie osób zagrożonych eksmisją oraz późniejszy kontakt z wierzycielami. Z kolei istotnym elementem umożliwiającym wyjście danej osoby z bezdomności jest znalezienie przez nią pracy. Podkreślono, że dla lepszego zrozumienia potrzeb osób bezdomnych powinny być zbierane szczegółowe dane na ich temat. Duże znaczenie ma także podnoszenie umiejętności osób bezdomnych, co może ułatwić im znalezienie zatrudnienia⁸⁴. Inną ważną kwestią z punktu widzenia bezdomnych jest dostęp do opieki medycznej, ale kwestii tej poświęcono tylko jeden akapit⁸⁵.

Pomimo rozwijania różnorodnych form tymczasowego zakwaterowania, w dalszym ciągu istotnym elementem systemu są ośrodki kryzysowe, na które zwrócono uwagę. Zaznaczono przy tym, że okres przebywania w takich ośrodkach nie powinien być zbyt długi, ponieważ może to prowadzić do utraty możliwości uzyskania pełnowartościowego lokum. Lokale takie powinny być dostępne w wystarczającej liczbie. Same schroniska powinny być dostępne na poziomie lokalnym. Ważne jest też rozsądne określenie warunków wstępu do nich. Przykładowo, zaznaczono, że niektóre schroniska wymagają zaświadczeń medycznych o braku schorzeń dermatologicznych czy gruźlicy. Wskazano również na możliwość realizacji w poszczególnych placówkach różnych programów, np. detoksykacyjnych. Istotne jest też zadbanie o odpowiedni standard ośrodków kryzysowych, których stan pod różnymi względami jest niesatysfakcjonujący. Dotyczy to jakości wyposażenia łazienek i toalet, ogrzewania, wielkości łóżek i jakości oferowanej żywności. W przypadku wielu placówek podejście do osób bezdomnych jest „bezosobowe”, zaś współdzielone pokoje nie zapewniają wystarczającego poziomu prywatności. Należy zatem uwzględnić indywidualne potrzeby osób przebywających w ośrodkach. Przykładowo, ofiary

---

⁸³ *Social Investment Package...*, s. 12–13.

⁸⁴ Tamże, s. 18.

⁸⁵ Tamże, s. 19–20.

2.1. Podejście Unii Europejskiej do kwestii bezdomności

przemocy domowej w szczególny sposób potrzebują bezpiecznego miejsca, zaś rodziny z dziećmi powinny być zlokalizowane razem, natomiast imigrantom trzeba zapewnić wsparcie lingwistyczne.

Za szczególnie ważne uznano zapewnienie osobom bezdomnym odpowiedniej ochrony w przypadku niekorzystnych warunków atmosferycznych. Wskazano tutaj na szereg istniejących rozwiązań. W Szwecji funkcjonuje całoroczny monitoring w tym aspekcie, zaś w razie potrzeby podejmowane są konkretne działania. W wielu państwach istnieją specjalne numery alarmowe. Przykładowo, w Rydze za pośrednictwem policji można sprowadzić w dane miejsce zespoły osób, które udzielą potrzebnej pomocy. W Groningen w Holandii spanie na ulicy jest zabronione przy temperaturze poniżej -10°C . Wtedy wszystkie osoby bezdomne są przewożone do odpowiednich centrów przy eskorcie policji i specjalistów w zakresie zdrowia psychicznego. Często stosuje się też wydłużanie godzin pracy poszczególnych placówek. Powszechnie spotykaną formą pomocy są tzw. *soup kitchens* oraz nocne autobusy, zapewniające możliwość ogrzania się i zjedzenia ciepłego posiłku.

Dodatkowo, przeanalizowana została kwestia możliwych do podjęcia działań wobec osób, które stały się bezdomne. Porównano w tym kontekście podejście „klatki schodowej” z działaniami pokrewnymi z *housing first*. Pierwsza koncepcja oznacza stopniowe przechodzenie osoby bezdomnej przez kolejne etapy samodzielności, poprzez przebywanie w stosownych ku temu zakwaterowaniach. Głównym zarzutem kierowanym względem tego podejścia jest fakt, iż przedłuża ono czas długotrwałej bezdomności. Natomiast w odniesieniu do *housing first* odnotowano sukcesy w stosowaniu tego podejścia w Stanach Zjednoczonych. Jednocześnie wskazano państwa europejskie, w których stosowane są podejścia pokrewne do tego ostatniego, przy czym nie będziemy zamieszczać tutaj tej analizy, ponieważ w przypadku części krajów informacje nie są już aktualne. W państwach tych poczyniono bowiem znaczne postępy⁸⁶.

W omawianym dokumencie można też odnaleźć informacje dotyczące zrealizowanych w tamtym okresie i odnoszących się do bezdomności działań na poziomie unijnym. Trzeba jednak zaznaczyć, że część z nich dotyka tej kwestii jedynie pośrednio. Wśród działań dotyczących bezdomności w bezpośredni sposób można wymienić przede wszystkim programy edukacyjne zrealizowane w latach 2007–2011 wśród osób młodych⁸⁷. Innym wartym wspomnienia projektem był zrealizowany w ramach unijnego programu zdrowia *Best Practice in Promoting Mental Health of Socially Marginalised People*. W ramach jego

---

⁸⁶ Tamże, s. 23–25.

⁸⁷ Tamże, s. 40–41.

2. Bezdomność w krajach Unii Europejskiej

realizacji dokonano przeglądu istniejących polityk i usług socjalnych dostępnych dla osób narażonych na marginalizację⁸⁸.

W raporcie *Study on Mobility, Migration and Destitution in the European Union* podkreślono przede wszystkim, że na poziomie Unii Europejskiej brakuje usystematyzowanych danych dotyczących bezdomności. Istnieją opracowania mówiące, przykładowo, o przeludnieniu w lokalach mieszkalnych, jednak brakuje danych dotyczących większości kategorii bezdomności. Kategorie te zostaną dokładniej przedstawione dalej, w kontekście poziomu bezdomności w Unii Europejskiej. W poszczególnych państwach UE dostępne są jednak zróżnicowane pod względem zakresu i jakości dane dotyczące skali bezdomności. Szczególnym problemem jest niedobór informacji o bezdomności wśród imigrantów. Dostępne dane oparte są w większości na spisach powszechnych, zaś prowadzone badania zazwyczaj koncentrują się jedynie na największych miastach. Zauważa się jednak, że imigranci zwykle doświadczają bezdomności na znacznie poważniejszym poziomie⁸⁹. W raporcie znalazło się następujące stwierdzenie: „bez wątpienia pozytywny impuls w odniesieniu do korzystnego klimatu migracyjnego związanego z rozwojem pozytywnych standardów w sferze bezpieczeństwa socjalnego jest w większości oczywisty w Unii Europejskiej”, jednak wspomina się też, że rządy niektórych państw w różny sposób traktują pod tym względem różne grupy imigrantów⁹⁰. Ponadto, jak wykażą to analizy dotyczące poszczególnych państw, nie we wszystkich sytuacja jest tak pozytywna, nawet w odniesieniu do obywateli UE. Należy zaznaczyć, że w raporcie w kontekście imigrantów często nie znajdujemy jednoznacznego doprecyzowania, czy chodzi o obywateli Unii Europejskiej, czy państw trzecich. Nie dokonano analizy sytuacji tych dwóch grup oddzielnie, co jest wyraźną słabością tego dokumentu. Uwaga została skupiona przede wszystkim na sytuacji imigrantów na rynku pracy, jednak – ponownie – brakuje tutaj wspomnianego już wyraźnego rozgraniczenia.

Ważną inicjatywą jest przywołany wcześniej Europejski Fundusz Pomocy Najbardziej Potrzebującym (*Fund for European Aid to the Most Deprived* – FEAD). Jak wskazuje na to jego nazwa, ma on na celu wspieranie państw członkowskich w udzielaniu pomocy osobom znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej. Pomoc ta może być dostarczana w postaci żywności, ubrań lub środków czystości. Prowadzone jest także doradztwo, mające na celu ułatwienie osobom potrzebującym wyjścia z ubóstwa⁹¹. Może ono dotyczyć m.in.

⁸⁸ Tamże, s. 41.

⁸⁹ *Study on Mobility, Migration and Destitution...*, s. 13.

⁹⁰ Tamże, s. 22.

⁹¹ *Europejski Fundusz Pomocy Najbardziej Potrzebującym (FEAD)*, <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1089&langId=pl> (kwerenda z dnia 21.10.2017).

2.1. Podejście Unii Europejskiej do kwestii bezdomności

dostępnych usług socjalnych, informacji o tymczasowych schroniskach, mediacji w przypadku zadłużenia, dostępu do opieki zdrowotnej czy wsparcia psychologicznego⁹². Celem jest również pomoc w zdobyciu pracy lub odbyciu kursów realizowanych w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Na lata 2014–2020 budżet funduszu zaplanowano na 3,8 mld euro. W ramach współfinansowania na poziomie państw zapewniają one minimum 15% wsparcia dla programów w nich realizowanych⁹³. Rok 2020 ma tutaj również inne znaczenie. Jednym z głównych celów funkcjonowania funduszu jest bowiem pomoc w realizacji wyznaczonego na ten rok celu redukcji ubóstwa w Unii Europejskiej o przynajmniej 20 mln osób⁹⁴.

Sposób funkcjonowania funduszu prezentuje się następująco:

Komisja przyjmuje programy krajowe na lata 2014–2020, na podstawie których władze krajowe podejmują indywidualne decyzje dotyczące udzielenia pomocy poprzez organizacje partnerskie (często pozarządowe). Podobne podejście stosuje się w przypadku programów finansowanych z funduszy spójności. Kraje UE mogą wybrać, jakiego rodzaju pomocy chcą udzielić (żywność, podstawowa pomoc materialna lub oba te rodzaje pomocy na raz), w zależności od konkretnej sytuacji oraz od tego, w jaki sposób pomoc ma być zorganizowana i rozdzielona. Władze krajowe mogą albo same zakupić żywność i towary, a następnie przekazać je organizacjom partnerskim, lub przekazać fundusze wybranym organizacjom, które same dokonają odpowiednich zakupów. Organizacje partnerskie, które same kupują żywność lub towary, mogą albo bezpośrednio rozdzielić je między potrzebujących lub poprosić o pomoc inne organizacje⁹⁵.

Grupami docelowymi funduszu są osoby ubogie, bezdomne, dzieci, osoby starsze, niepełnosprawne i rodziny imigrantów⁹⁶. Organizacjami partnerskimi są podmioty publiczne lub organizacje pozarządowe wybierane na podstawie kryteriów przyjmowanych przez poszczególne państwa⁹⁷. Przykładem projektu realizowanego w ramach FEAD w Polsce jest Program Operacyjny Pomoc Żywnościowa 2014–2020⁹⁸. Z kolei bardziej bezpośrednim przykładem jest działalność Banku Żywności w Olsztynie, który pozyskuje żywność od producentów i dystrybutorów, a następnie przekazuje ją organizacjom zajmują-

⁹² *The Fund for European Aid to the Most Deprived (FEAD). Breaking the vicious circle of poverty and depravation*, s. 9, <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=14777&langId=en> (kwerenda z dnia 21.10.2017).

⁹³ *Europejski Fundusz Pomocy Najbardziej Potrzebującym...*

⁹⁴ *The Fund for European Aid to the Most Deprived...*, s. 3.

⁹⁵ *Europejski Fundusz Pomocy Najbardziej Potrzebującym...*; patrz też: *The Fund...*, s. 12.

⁹⁶ *The Fund for European Aid to the Most Deprived...*, s. 7.

⁹⁷ *Europejski Fundusz Pomocy Najbardziej Potrzebującym...*

⁹⁸ *Program Operacyjny Pomoc Żywnościowa 2014–2020*, <https://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoleczna/programy/programu-operacyjnego-europejskiego-funduszu-najbardziej-potrzebujacym-2014-2020/program-3operacyjny-pomoc-zywnosciowa-2014-2020-po-pz/> (kwerenda z dnia 21.10.2017).

2. Bezdomność w krajach Unii Europejskiej

cymi się osobami narażonymi na wykluczenie społeczne. Bank ten od 2004 r. otrzymuje wsparcie ze strony FEAD⁹⁹.

Istotne jest także wyjaśnienie, czym jest FEANTSA – organizacja założona w 1989 r. i zlokalizowana w Brukseli, której dane będą w tym opracowaniu wielokrotnie przywoływane. Akronim pochodzi od jej francuskiej nazwy: Fédération Européenne d'Associations Nationales Travaillant avec les Sans-Abri, zaś jej angielska nazwa to: European Federation of National Organisations Working with the Homeless. Jest to jedyna europejska organizacja pozarządowa zajmująca się wyłącznie kwestią bezdomności. Przedstawiana jest w kontekście Unii Europejskiej, ponieważ jest wspierana przez Komisję Europejską. Jak jednak zostało wyraźnie zaznaczone, informacje publikowane na stronie organizacji niekoniecznie muszą odzwierciedlać stanowiska Komisji. FEANTSA zrzesza 130 organizacji z 30 państw. Organizacja określa elementy swojej działalności na rzecz wyeliminowania bezdomności w następujący sposób:

1. Stale angażuje się w dialog z instytucjami europejskimi i rządami państw dla promowania oraz wdrażania efektywnych środków eliminacji bezdomności.
2. Zbiera i rozpowszechnia wyniki badań oraz dane w celu promocji lepszego zrozumienia natury, przyczyn i możliwych rozwiązań kwestii bezdomności.
3. Promuje i ułatwia wymianę informacji, doświadczeń i dobrych praktyk pomiędzy organizacjami członkowskimi.
4. Podnosi świadomość publiczną w zakresie złożoności bezdomności i wielowymiarowej natury problemów osób bezdomnych¹⁰⁰.

W ciągu kilkunastu lat FEANTSA zrealizowała lub nadal realizuje cztery kampanie:

1. *Ending Homelessness is Possible!* – została zrealizowana w 2010 r., który był jednocześnie Europejskim Rokiem Walki z Ubóstwem i Wykluczeniem Społecznym.
2. W roku 2012 rozpoczęto kampanię *Poverty is Not a Crime!*, której celem było podjęcie działań na rzecz przekonania władz państwowych i lokalnych, że bezdomność nie powinna być karana i kryminalizowana.
3. Rozpoczęta w 2017 r. kampania *Be Fair, Europe – Stand Up for Homeless People* ma na celu uczynienie z kwestii bezdomności głównego punktu unijnej agendy na rok 2030¹⁰¹.

---

⁹⁹ *The Fund for European Aid to the Most Deprived...*, s. 15.

¹⁰⁰ *What is FEANTSA?*, <http://www.feantsa.org/en/about-us/what-is-feantsa> (kwerenda z 21.10.2017).

¹⁰¹ *Campaigns*, <http://www.feantsa.org/en/activities/campaigns> (kwerenda z dnia 23.10.2017).

2.1. Podejście Unii Europejskiej do kwestii bezdomności

4. Również w roku 2017 rozpoczęto kampanię *Homeless Bill of Rights*, w ramach której podejmowane są działania na rzecz ratyfikowania przygotowanego dokumentu lub włączenia jego założeń do strategii największych miast europejskich. Jak dotąd ratyfikowały go Barcelona oraz cztery miasta słoweńskie, z kolei własne działania podjęły władze Paryża¹⁰².

W ostatnich kilku latach zrealizowanych zostało lub nadal jest realizowanych około 10 projektów¹⁰³. Ponadto w 2017 r. przyznano nagrody FEANTSA *Ending Homelessness Awards*. Nagrody te są częścią wspomnianej wcześniej kampanii *Be Fair, Europe – Stand Up for Homeless People*. Przekazano je miastom, które w ramach środków uzyskanych z Europejskiego Funduszu Społecznego zrealizowały projekty poprawiające jakość życia osób bezdomnych. Złoty medal uzyskał projekt zrealizowany przez Brno, srebrny otrzymały Helsinki, zaś brązowy – Glasgow¹⁰⁴.

Na uwagę zasługuje inicjatywa FEANTSA, w której biorą udział trzy państwa członkowskie: Wielka Brytania, Niemcy i Belgia. Jest to projekt **PRODEC – Protecting the Rights of Destitute EU Mobile Citizens, zaplanowany na lata 2017–2019**. Partnerami projektu są: na poziomie unijnym – Eurodiaconia, która jest sojuszem 45 kościelnych i chrześcijańskich organizacji pozarządowych; na poziomie państw – GEBEWO w Niemczech, a także St Mungo's w Wielkiej Brytanii i Armia Zbawienia w Belgii.

Można uznać, że głównym celem projektu PRODEC jest ocena tego, jaki wpływ ma prawodawstwo wewnętrzne poszczególnych państw na dostęp do pomocy społecznej oraz na prawo pobytu przysługujące przemieszczającym się i pozbawionym środków do życia obywatelom państw UE. Zbadana ma być również zgodność tych wewnętrznych regulacji prawnych z prawodawstwem unijnym. Planuje się wykonanie odpowiednich ekspertyz, które następnie mają zostać przekazane osobom odpowiedzialnym za analizowane zagadnienia. W rezultacie potrzebna pomoc powinna trafić – w odpowiedniej formie – do samych osób pozostających bez środków do życia.

W zaplanowanych działaniach ujęto m.in. przyjęcie zarysu prawnego w zakresie prawa wspólnotowego odnoszącego się do dostępu do pomocy społecznej i wykluczenia z niej pozostających bez środków do życia mobilnych obywateli UE, a także zbadanie pod tym kątem prawa brytyjskiego, niemieckiego i belgijskiego. Dzięki podjęciu tych kroków spodziewane jest zgromadzenie informacji o przykładach bezprawnych restrykcji ograniczających wolność

---

¹⁰² *Homeless Bill of Rights*, <http://www.feantsa.org/en/campaign/2017/11/21/homeless-bill-of-rights?bcParent=419> (kwerenda z dnia 23.10.2017).

¹⁰³ *Projects*, <http://www.feantsa.org/en/activities/projects> (kwerenda z dnia 23.10.2017).

¹⁰⁴ *FEANTSA Ending Homelessness Awards 2017*, <http://www.feantsa.org/en/activities/feantsa-ending-homelessness-awards-2017> (kwerenda z dnia 23.10.2017).

przemieszczania się i nieprawidłowego wdrażania prawa wspólnotowego. Celem jest też przekazanie instytucjom unijnym konkretnych propozycji zmian istniejących ram prawnych oraz dostarczenie osobom odpowiedzialnym za te kwestie niezbędnych informacji w zakresie możliwości udzielenia pomocy osobom ubogim. Z drugiej strony, samym bezdomnym powinno się zapewnić niezbędne wskazówki odnośnie do możliwości wyjścia z tej ciężkiej sytuacji i uzyskanie odpowiedniej pomocy społecznej¹⁰⁵.

2.2. Skala bezdomności w państwach Unii Europejskiej

Zbadanie skali bezdomności w państwach Unii Europejskiej w kontekście problematyki tego opracowania jest niezbędne, ponieważ można przypuszczać, iż w krajach, które w niewystarczającym stopniu radzą sobie z tą kwestią, bezdomni Polacy mogą być w większym stopniu narażeni na brak właściwej pomocy. Omówienia wymaga przede wszystkim sama definicja bezdomności. Zwraca uwagę fakt, iż nie ma jednej, ogólnie przyjętej definicji obowiązującej we wszystkich państwach Unii Europejskiej¹⁰⁶. W dwóch wspomnianych dokumentach przywoływana jest tzw. definicja ETHOS – *European Typology on Homelessness and Housing Exclusion*¹⁰⁷, nazywana w Polsce *Europejską Typologią Bezdomności i Wykluczenia Mieszkania*. Definicja ta została uzgodniona w 2010 r. podczas Europejskiej Konferencji Konsensusu w zakresie Bezdomności, która odbyła się w Brukseli w dniach 9 i 10 grudnia¹⁰⁸. Jest to węższa definicja, dzieląca osoby bezdomne na cztery kategorie:

1. *Rooflessness* – osoby pozostające bez dachu nad głową; do tej grupy można zaliczyć osoby śpiące „na ulicy” czy też korzystające z noclegowni.
2. *Houselessness* – osoby przebywające w schroniskach dla bezdomnych, schroniskach dla kobiet, ośrodkach dla imigrantów, osoby mające opuścić instytucje publiczne, np. szpitale, osoby niemające dokąd się udać oraz osoby długotrwale korzystające z pomocy dla bezdomnych.
3. *Insecure accomodation* – osoby zamieszkujące w miejscach niebezpiecznych, w których narażone są na przemoc i eksmisję.

---

¹⁰⁵ PRODEC – *Protecting the Rights of Destitute EU mobile Citizens*, <http://www.feantsa.org/en/project/2017/05/02/prodec-protecting-the-rights-of-destitute-eu-mobile-citizens> (kwerenda z dnia 21.10.2017).

¹⁰⁶ *Social Investment Package...*, s. 4.

¹⁰⁷ Tamże; *Study on Mobility, Migration and Destitution...*, s. 9.

¹⁰⁸ Więcej na temat Europejskiej Konferencji Konsensusu w zakresie Bezdomności – patrz: *Dokumenty powiązane*, <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=88&eventsId=315&langId=pl&moreDocuments=yes&tableName=events> (kwerenda z dnia 8.08.2017).

2.2. Skala bezdomności w państwach Unii Europejskiej

4. *Inadequate housing* – osoby zamieszkujące w miejscach nietypowych, takich jak: przyczepy, samochody oraz osoby pozbawione dostępu do bieżącej wody, prądu i gazu¹⁰⁹.

Z kolei w przywołanym w rozdziale pierwszym *Pilot project* przedstawiona została szersza definicja bezdomności, nazwana ETHOS Light¹¹⁰. Poniżej, w tab. 1.2 zamieszczono polską oficjalną wersję FEANTSA tej definicji. W cytowanym dokumencie dotyczącym *Social Investment Package* wskazano ponadto, które państwa stosowały oficjalnie przyjętą szerszą definicję. Były to Niemcy, Dania, Finlandia, Luksemburg, Holandia, Szwecja i Wielka Brytania. Jednakowoż istniały wyjątki, odnoszące się do stosowania czwartej kategorii. W Belgii, Francji, Irlandii, Portugalii i na Węgrzech na potrzeby tworzenia polityki społecznej stosowana była węższa definicja, natomiast szersza wykorzystywana była dla celów statystycznych i badawczych. W trzeciej grupie państw, tj. w Austrii, Czechach, Hiszpanii, Grecji, Polsce i we Włoszech, generalnie stosowano węższą definicję, natomiast w Bułgarii, Estonii, na Litwie, Łotwie, Słowacji, w Słowenii, Rumunii, na Cyprze oraz na Malcie powyższych definicji w ogóle nie zaczęto jeszcze stosować¹¹¹.

Tabela 1.2. Definicja bezdomności według typologii ETHOS Light

		Kategoria operacyjna	Sytuacja mieszkaniowa		Definicja opisowa	
KATEGORIA KONCEPCYJNA	BEZ DACHU/NAD GŁOWĄ	1	Ludzie mieszkający w przestrzeni publicznej	1.1	Przestrzeń publiczna lub „na zewnątrz”	Mieszkanie na ulicach lub w miejscach publicznych, bez schronienia które można określić jako mieszkanie
		2	Ludzie zakwaterowani interwencyjnie	2.1	Noclegownia	Ludzie bez stałego miejsca do zamieszkiwania, którzy korzystają z noclegowni i schronisk niskoprogowych
	BEZ MIESZKANIA	3	Ludzie zakwaterowani w placówkach dla bezdomnych	3.1	Schronisko dla bezdomnych	Gdzie docelowy czas pobytu jest krótki
				3.2	Mieszkania tymczasowe/rotacyjne	
3.3	Przejściowe mieszkania wspierane					
	4	Ludzie zakwaterowani w schroniskach dla kobiet	4.1	Schroniska dla kobiet	Ofiary przemocy w rodzinie (głównie kobiety) korzystające ze schronisk, w których docelowy czas pobytu jest krótki	

¹⁰⁹ *Social Investment Package...*, s. 4.

¹¹⁰ *Pilot project...*, s. 24.

¹¹¹ *Social Investment Package...*, s. 4–5.

2. Bezdomność w krajach Unii Europejskiej

		Kategoria operacyjna	Sytuacja mieszkaniowa		Definicja opisowa	
KATEGORIA KONCEPCYJNA	BEZ MIESZKANIA	5	Ludzie zakwaterowani w ośrodkach dla uchodźców/ imigrantów	5.1 5.2	Zakwaterowanie tymczasowe/ośrodki recepcyjne Zakwaterowanie dla migrujących pracowników	Imigranci w ośrodkach dla uchodźców (recepcyjnych i krótkiego pobytu) przebywający tam z powodu bycia imigrantem
		6	Ludzie, którzy mają opuścić instytucje	6.1 6.2 6.3	Instytucje penitencjarne Instytucje medyczne (w tym ośrodki dla narkomanów i szpitale psychiatryczne) Instytucje/domy dla dzieci	Bez zagwarantowanego miejsca do mieszkania przed opuszczeniem instytucji Przebywający w instytucji dłużej niż potrzeba z powodu braku mieszkania Bez zidentyfikowanego mieszkania (np. przed zbliżającymi się 18 urodzinami)
		7	Ludzie otrzymujący stałe długoterminowe wsparcie (z powodu bezdomności)	7.1 7.2	domy pomocy dla bezdomnych ludzi starszych Wspierane zakwaterowanie dla ludzi, którzy wyszli z bezdomności	Zakwaterowanie długoterminowe z opieką dla ludzi kiedyś bezdomnych (zazwyczaj pobyt dłuższy niż rok)
	NIEZABEZPIECZONE MIESZKANIE	8	Ludzie w lokalach niezabezpieczonych	8.1 8.2 8.3	Czasowo u rodziny lub przyjaciół Wynajmujący (podnajmujący) nielegalnie Nielegalne zajmowanie ziemi	Przebywający w konwencjonalnych warunkach lokalowych ale nie w swoim stałym miejscu zamieszkania ponieważ takowego nie posiadają Zajmowanie lokalu bez umowy najmu lub nielegalne zajmowanie lokalu Zajmowanie ziemi bez praw do niej
		9	Ludzie zagrożeni eksmisją	9.1 9.2	Z orzeczoną eksmisją Z nakazem zwrotu mienia	Gdzie nakaz eksmisji został wydany Gdy kredytodawca ma prawo do przejęcia własności
		10	Ludzie zagrożeni przemocą	10.1	Interwencje policji/ straży miejskiej	Gdy policja podejmuje działania aby zagwarantować bezpieczeństwo ofiar przemocy w rodzinie
	NIEODPOWIEDNIE	11	Ludzie mieszkający w konstrukcjach tymczasowych/ nietrwałych	11.1 11.2 11.3	Domy „na kółkach” Budynki niekonwencjonalne Konstrukcje tymczasowe	Nie przeznaczone do stałego zamieszkiwania Szopa, szałas lub inna konstrukcja własna Semi-stała konstrukcja typu buda lub domek letniskowy
		12	Ludzie mieszkający w warunkach substandardowych	12.1	Zamieszkałe lokale nie spełniające standardów mieszkaniowych	Nie nadające się do zamieszkania według ustawowego standardu krajowego lub regulacji budowlanych

2.2. Skala bezdomności w państwach Unii Europejskiej

	Kategoria operacyjna	Sytuacja mieszkaniowa	Definicja opisowa
MIESZKANIA	13 Ludzie mieszkający w warunkach przeludnienia	13.1 Najwyższa krajowa norma przeludnienia (przeludnienie skrajne)	Zdefiniowane jako przekraczające krajowy standard przeludnienia lub pomieszczeń użytkowych lub metrażu na osobę

krótki pobyt zazwyczaj oznacza mniej niż rok; stały pobyt to więcej niż rok.
definicja jest spójna z definicjami spisu powszechnego określonymi w Raporcie UNECE/EUROSTAT z 2006 roku.

Źródło: Europejska Typologia Bezdomności i Wykluczenia Mieszkaniowego ETHOS, http://www.feantsa.org/download/pl____7386404743356865659.pdf (kwerenda z dnia 8.08.2017).

Wyraźnie podkreślić należy brak jakichkolwiek szerszych i holistycznych opracowań dotyczących skali bezdomności na poziomie unijnym¹¹². W projekcie dotyczącym eksmisji przedstawiono jedynie dane dotyczące statystyk eksmisji w poszczególnych państwach Unii, co jednak nie wyczerpuje problemu i nie prowadzi do zaprezentowania pełnej jego skali. Ponadto dane te obejmują jedynie lata 2010–2013. Zbiorcze zestawienie zostało przedstawione dla roku 2012 (tab. 1.3).

Tabela 1.3. Liczba eksmisji w państwach Unii Europejskiej w latach 2010–2013

Państwo	Liczba mieszkańców	Eksmisje (% całości populacji)	Liczba osób eksmitowanych
Litwa (LT)	3 003 600	0,00	–
Rumunia (RO)	20 096 000	0,00	–
Bułgaria (BG)	7 327 200	0,01	733
Chorwacja (HR)	4 276 000	0,02	855
Węgry (HU)	9 931 900	0,02	1 986
Słowacja (SK)	5 404 300	0,02	1 081
Czechy (CZ)	10 505 400	0,03	3 152
Dania (DK)	5 580 500	0,03	1 674
Słowenia (SI)	2 055 500	0,04	822
Austria (AT)	8 408 100	0,06	5 045

¹¹² *Study on Mobility, Migration and Destitution...*, s. 13.

2. Bezdomność w krajach Unii Europejskiej

Państwo	Liczba mieszkańców	Eksmisje (% całości populacji)	Liczba osób eksmitowanych
Holandia (NL)	16 730 300	0,07	11 711
Malta (MT)	417 500	0,07	292
Szwecja (SE)	9 482 900	0,08	7 586
Grecja (EL)	11 123 000	0,09	10 011
Irlandia (IE)	4 582 700	0,09	4 124
Portugalia (PT)	10 542 400	0,10	10 542
Niemcy (DE)	80 327 900	0,10	80 328
Włochy (IT)	59 394 200	0,11	65 334
Hiszpania (ES)	46 818 200	0,12	56 182
Finlandia (FI)	5 401 300	0,12	6 482
Łotwa (LV)	2 044 800	0,12	2 454
Estonia (EE)	1 325 200	0,12	1 590
Polska (PL)	38 538 400	0,13	50 100
Cypr (CY)	862 000	0,18	1 552
Francja (FR)	65 287 900	0,24	156 691
Belgia (BE)	11 094 900	0,27	29 956
Wielka Brytania(UK)	63 495 300	0,28	177 787
Luxemburg (LU)	524 900	0,41	2 152
Unia Europejska (28)	504 582 500	0,14	706 415

Źródło: Pilot project. Promoting protection of the right to housing. Homelessness prevention in the context of evictions. Full report – final version, VT/2013/056, Brussels 2013, s. 49.

Na podstawie danych FEANTSA wskazano również tendencje dotyczące wzrostu lub spadku liczby osób bezdomnych w poszczególnych państwach, analiza dotyczyła jednak tylko 21 z nich.

1. Tendencja wzrostowa: Austria, Czechy, Francja, Niemcy, Hiszpania, Węgry, Grecja, Irlandia, Włochy, Litwa, Portugalia, Polska, Szwecja, Słowenia, Wielka Brytania (Anglia i Walia).
2. Tendencja spadkowa: Finlandia, Holandia (a także Nadrenia Północna-Westfalia i Szkocja).

2.2. Skala bezdomności w państwach Unii Europejskiej

3. Tendencja stabilna: Dania.

4. Brak określonej tendencji: Rumunia, Luksemburg, Belgia¹¹³.

Tendencje dotyczące poziomu bezdomności w państwach UE zostały przedstawione na podstawie danych krajowych z raportu FEANTSA z 2014 r. i zawartych w raporcie *Confronting Homelessness in the Framework of the European Semester 2014. A FEANTSA Monitoring Report*. Nie ujęto w nim jednak informacji na temat wszystkich krajów. Uwzględniono w nim jedynie Czechy (zawarto dane jedynie dla Brna), Danię, Finlandię, Francję, Niemcy, Holandię, Hiszpanię, Szwecję i Wielką Brytanię. Zgodnie z danymi z raportu we wszystkich państwach oprócz Finlandii odnotowano wzrost liczby bezdomnych. Poniżej przedstawiono liczbę takich osób w poszczególnych państwach:

1. Dania: 5820 w 2013 r.
2. Finlandia: 7500 w 2013 r.
3. Francja: 142 000 w 2011 r.
4. Niemcy: 284 000 w 2012 r.
5. Holandia: 27 300 w 2012 r.
6. Hiszpania: 22 932 w 2012 r.
7. Szwecja: 8500 bezdomnych śpiących na ulicy lub korzystających z pomocy instytucji w 2011 r.

W przypadku Wielkiej Brytanii dane zostały podzielone na różne kategorie bezdomności oraz przedstawione osobno dla Anglii, Szkocji, Walii i Irlandii Północnej, zatem nie są one porównywalne z danymi z pozostałych krajów¹¹⁴.

Najbardziej aktualne zbiorcze dane pochodzą z *Second Overview of Housing Exclusion in Europe 2017*, chociaż przedstawione w nim informacje również nie są porównywalne, gdyż w przypadku poszczególnych państw wzięto pod uwagę inny okres czasowy i różne kategorie bezdomności. Ponadto podawano przede wszystkim wartości procentowe. Zgodnie z danymi z tego raportu niemal we wszystkich państwach UE poziom bezdomności wzrasta. Jedynym chlubnym wyjątkiem jest tutaj – podobnie jak w przypadku danych z 2014 r. – Finlandia¹¹⁵.

Podajże najlepszym źródłem informacji o poziomie bezdomności w poszczególnych państwach Unii Europejskiej oraz o sposobie szacowania liczby osób bezdomnych są „fiszki” FEANTSA, będące swoistymi profilami państw stworzonymi właśnie pod kątem problematyki bezdomności. Ze względu na

---

¹¹³ *Social Investment Package...*, s. 6.

¹¹⁴ *Confronting Homelessness in the Framework of the European Semester 2014. A FEANTSA Monitoring Report*, s. 8–9, https://www.feantsa.org/download/confronting_homelessness_european_semester_20146731371529907757490.pdf (kwerenda z dnia 12.08.2017).

¹¹⁵ *Second Overview of Housing Exclusion in Europe 2017*, s. 10–11, https://www.feantsa.org/download/gb_housing-exclusion-report_complete_20178613899107250251219.pdf (kwerenda z dnia 14.08.2017).

2. Bezdomność w krajach Unii Europejskiej

daty ostatnich aktualizacji można je podzielić na dwie grupy. Pierwsza obejmuje kraje, których profile zostały po raz ostatni zaktualizowane na przełomie 2016 i 2017 r. W nawiasie przy nazwie państwa została podana data ostatniego uaktualnienia. W miarę możliwości poniższe dane zostały uzupełnione o informacje pochodzące bezpośrednio z poszczególnych krajów.

Austria¹¹⁶ (listopad 2016 r.)

W Austrii ustalanie liczby osób bezdomnych odbywa się poprzez system ich rejestracji. Pomocne są też instytucje i placówki wspierające takie osoby. Zgodnie z danymi Statistik Austria na 31 października 2014 r. w państwie tym zarejestrowanych było 12 055 takich osób. Przedstawione przez Ministerstwo Pracy, Spraw Społecznych i Ochrony Konsumentów liczby oparte na informacjach uzyskiwanych od świadczących pomoc placówek są nieco wyższe. Według ministerstwa w 2014 r. jako bezdomne zarejestrowanych było 14 600 osób. W odniesieniu do obu podanych wyżej informacji należy jednak zaznaczyć, że liczby te nie obejmują niezarejestrowanych, śpiących na ulicach osób.

Zdecydowana większość bezdomnych przebywa w Wiedniu. Stanowią oni około 70% ogólnej ich liczby. Kolejne 20,3% przebywa w innych dużych miastach Austrii, takich jak Graz, Linz, Salzburg, Innsbruck i Klagenfurt. W dwóch miastach, Wiedniu i Salzburgu, liczba bezdomnych szacowana jest w dokładniejszy sposób. Na obszarze całej Austrii odnotowano wzrost o 28% liczby takich osób w porównaniu z rokiem 2008. Brakuje dokładnych danych na temat struktury społecznej bezdomnych, wskazuje się jednak na znaczące zwiększenie się zapotrzebowania na pomoc wśród uchodźców. W 2015 r. o tego rodzaju pomoc zwróciło się 85 000 takich osób. W samym Wiedniu w roku 2016 z pomocy korzystało 22 000 osób ubiegających się o azyl.

Belgia¹¹⁷ (grudzień 2016 r.)

W Belgii oficjalne działania dotyczące problemu bezdomności mają charakter zdecentralizowany i są prowadzone oddzielnie dla regionu Brukseli, Flandrii oraz Walonii.

W regionie Brukseli organizacja La Strada okresowo realizuje badania, które są przeprowadzane w ciągu wybranej nocy. Były one prowadzone już w 2008, 2010 i 2014 r. Według danych z 2014 r., zgodnie z kategoriami ETHOS Light, odnotowano następującą liczbę osób: kategoria 1.1 – 412 osób, kategoria 2.1 – 367, kategorie 3 i 4: w szczególności osoby przebywające w ośrodkach dla ko-

¹¹⁶ *Homelessness in Austria*, <http://www.feantsa.org/download/austria-cfsh-oct-2016-final5838622742494671118.pdf> (kwerenda z dnia 14.08.2017).

¹¹⁷ *Homelessness in Belgium*, <http://www.feantsa.org/download/belgium-cfsh-dec-2016-final2112880593573961852.pdf> (kwerenda z dnia 14.08.2017).

2.2. Skala bezdomności w państwach Unii Europejskiej

biet – 34, w ośrodkach dla dzieci – 274, dla mężczyzn – 322 oraz w ośrodkach mieszanych – 316, kategoria 11: niecertyfikowane ośrodki prywatne – 316, ośrodki religijne – 44, squaty za oficjalnym zezwoleniem władz – 193, a także kategoria 12, tutaj: squaty bardzo niskiej jakości – 422, co razem daje 2567 osób. Istnieją również dane scentralizowane, opracowywane corocznie dla pobytów jednonocnych. W 2014 r. doliczono się w ten sposób 2050 osób korzystających z ośrodków dla bezdomnych, 859 dzieci oraz 179 osób korzystających z tego typu pomocy regularnie, razem – 3088 osób.

We Flandrii dane na temat osób bezdomnych zbierane są za pośrednictwem jednolitego systemu rejestrowania przez organizacje pozarządowe. Dotychczas władze lokalne stworzyły plan ustanowienia regionalnego systemu monitorowania, który zaowocował zebraniem pierwszych danych w roku 2011 i 2014. W 2014 r. przeprowadzono badania w okresie od 15 stycznia do 15 lutego, wykorzystano przy tym kategorie ETHOS. Uzyskano następujące dane: kategorie 1 i 2 – 764, kategorie 3, 4 i 7 – 4694 oraz w ramach kategorii 9 (ryzyko eksmisji) – 599, razem 6057 osób.

W Walonii informacje zbierane są corocznie przez władze za pomocą kwestionariuszy uzyskiwanych od certyfikowanych ośrodków. W 2014 r. stwierdzono: osób przebywających w noclegowniach (kategoria 2.1) – 82 kobiety oraz 526 mężczyzn, nie odnotowano obecności dzieci, przy czym zaznaczono, że dla noclegowni dane są niekompletne; osób przebywających w ośrodkach dla bezdomnych (kategorie 3 i 4) – 2129 kobiet, 2176 dzieci oraz 2100 mężczyzn, razem 7013 osób. Jednocześnie należy pamiętać o niekompletności części danych. Ze względu na różne sposoby ich zbierania nie da się przedstawić miarodajnego zestawienia dla całej Belgii, co stwarza też trudności w ustaleniu jednoznacznych tendencji. Jedynie w regionie Brukseli stwierdzono wzrost poziomu bezdomności o 33%.

Czechy¹¹⁸ (listopad 2016 r.)

Opis sytuacji w tym państwie należy rozpocząć od przedstawienia licznych braków. Przede wszystkim brakuje nie tylko ogólnokrajowej, ale i regionalnych strategii, które miałyby na celu określenie liczby bezdomnych. Nie istnieje również żadna ogólnie przyjęta jednolita metodologia, stąd jakiegokolwiek dane cząstkowe nie są porównywalne. Zgodnie z ostatnimi takimi danymi, zebranymi przy okazji spisu ludności w 2011 r., w Czechach odnotowano 11 496 osób bezdomnych, korzystających ze schronisk zgodnie z kategoriami 2.1 oraz 3.1. Spis osób bezdomnych został przeprowadzony nocą.

---

¹¹⁸ *Homelessness in Czech Republic*, <http://www.feantsa.org/download/czech-republic-cfsh-oct-2016-final1449727578682957234.pdf> (kwerenda z dnia 14.08.2017).

2. Bezdomność w krajach Unii Europejskiej

Grupa ekspertów oszacowała, że stan rzeczywisty może być nawet trzykrotnie wyższy i może obejmować 30 000 osób bezdomnych w sposób oczywisty (zgodnie z kategoriami 1.1, 2.1, 8.2 i częściowo 8.1) oraz ukryty (kategorie 3.1, 4.1, 7.1). Oceniono też, że w całym kraju osób bezdomnych lub zagrożonych bezdomnością może być nawet 100 000, co jak na państwo o wielkości i populacji Czech jest liczbą wysoką. Dane Ministerstwa Pracy i Spraw Społecznych są jeszcze bardziej alarmujące. Według szacunków ministerstwa z 2016 r. w Czechach może być 68 500 osób bezdomnych oraz 119 000 osób zagrożonych utratą domu.

Dania¹¹⁹ (październik 2016 r.)

Sposób szacowania liczby osób bezdomnych w Danii różni się od istniejącego w innych państwach. Począwszy od roku 2007, co dwa lata dokonuje się takiej oceny podczas szóstego tygodnia roku. W trakcie oceny przeprowadzonej w 2015 r. stwierdzono, że osób bezdomnych było 6138, przy czym brano pod uwagę następujące kategorie ETHOS: 1.1, 2.1, 3.1, 6.1, 6.2, 8.1, a także osoby przebywające w hotelach, u przyjaciół lub znajomych oraz inne osoby, które nie mogły zostać ujęte w powyższych kategoriach. Podobne statystyki pochodzą z 2014 r., z systemu rejestracji osób mieszkających w hostelach dla bezdomnych. Liczba ta wynosiła 6369 osób.

Jeśli chodzi o tendencję, należy stwierdzić, że w kontekście ujętych w „fiszce” danych dla lat 2009–2013 łącznie liczba osób bezdomnych w Danii wzrosła o 16%, jednak sytuacja ta prezentowała się w różny sposób w poszczególnych gminach. Tendencja zależała tutaj od stopnia wdrożenia pierwszego programu strategicznego wobec bezdomności. W ośmiu gminach, które w pełni uruchomiły ten program, poziom bezdomności wzrósł jedynie o 4%. W kolejnych dziewięciu, które realizowały jedynie program pomocniczy, wzrost ten wyniósł średnio 11%. Natomiast w pozostałych 81 gminach, które nie realizowały żadnego programu, doszło do zwiększenia się poziomu bezdomności średnio o 43%. Szczególną uwagę zwrócono na wzrost poziomu bezdomności wśród osób młodych. W 2009 r. było ich 633, natomiast w roku 2015 już 1172.

Finlandia¹²⁰ (styczeń 2017 r.)

W Finlandii dane na temat poziomu bezdomności zbierane są corocznie przez Asumisen rahoitus-ja kehittämisskeskus (ARA). Badania dotyczą następujących grup z klasyfikacji ETHOS: 1.1, 2.1, 3.1, 6.2 i 8.1. Zgodnie z zebranymi

¹¹⁹ *Homelessness in Denmark*, <http://www.feantsa.org/download/denmark-cfsh-oct-2016-final1307680678201491058.pdf> (kwerenda z dnia 12.08.2017).

¹²⁰ *Homelessness in Finland*, <http://www.feantsa.org/download/finland-cfsh-jan-2017-final7798353929600660403.pdf> (kwerenda z dnia 12.08.2017).

2.2. Skala bezdomności w państwach Unii Europejskiej

15 listopada 2015 r. danymi odnotowano spadek liczby samotnych osób bezdomnych – było ich 6785. Liczba bezdomnych rodzin niemal nie uległa zmianie i wynosiła 424¹²¹. Najwięcej osób z obu grup znajdowało się w Helsinkach i okolicach – odpowiednio 4320 i 280. Rok wcześniej na terenie całego państwa osób z obu grup było o 322 więcej. Odnotowano jedynie niewielki wzrost liczby bezdomnych osób młodych, tj. do 25. roku życia. Generalny sukces polityki Finlandii jest jeszcze bardziej widoczny, kiedy przywoła się dane z roku 1980, w którym to roku liczba bezdomnych wynosiła około 20 000. Znacząca część osób bezdomnych w Finlandii to imigranci. Wśród osób samotnych stanowią oni 27%, a w 2015 r. ich liczba wzrosła o 400 (w porównaniu z rokiem 2014). W przypadku rodzin udział imigrantów jest jeszcze wyższy i wynosi 54%. Dodatkowo, o ile liczba osób długotrwale bezdomnych generalnie spadła o 8%, o tyle wśród imigrantów nastąpił wzrost o 22%.

Francja¹²² (grudzień 2016 r.)

We Francji informacje na temat osób bezdomnych zbierane są co 10 lat przez Institut National de la Statistique et des Études Économiques (INSEE) w ramach generalnych badań dotyczących ogółu obywateli. Obecnie wdrażany jest Les Services Intégrés d'Accueil et d'Orientation, który ma umożliwić częstsze zbieranie informacji. Po przeprowadzeniu ostatnich badań stwierdzono, że w drugiej połowie lat dwutysięcznych we Francji było około 133 000 osób bezdomnych zaliczających się do kategorii 1.1, 2.1, 3.1 oraz 3.2. Ponadto stwierdzono, że 2,9 mln ludzi żyło w miejscach przeludnionych (kategoria 13.1) lub w nieodpowiednich warunkach (kategoria 12.1), przy czym 127 000 osób zaliczało się do obu kategorii. W opracowaniu poświęconym kilku krajom europejskim podano nieco inne dane, a mianowicie – powołując się również na INSEE – liczbę osób bezdomnych oceniono na 140 000, co stanowiło wzrost o 50% w porównaniu z danymi sprzed 10 lat. Jako główną przyczynę wskazano kryzys ekonomiczny. Zaznaczono jednocześnie, że w ciągu ostatnich 10 lat około 800 000 ludzi znalazło się pod względem zarobków w strefie ubóstwa¹²³. INSEE nie jest jedyną organizacją, która zajmuje się zbieraniem omawianych informacji. Kolejnym ich źródłem jest Fondation Abbé Pierre. Według tej fundacji w 2015 r. we Francji

---

¹²¹ Patrz też: *Homelessness in Finland 2015*, [http://www.ara.fi/en-US/Materials/Homelessness_reports/Homelessness_in_Finland_2015\(42271\)](http://www.ara.fi/en-US/Materials/Homelessness_reports/Homelessness_in_Finland_2015(42271)) (kwerenda z dnia 12.08.2017).

¹²² *Homelessness in France*, <http://www.feantsa.org/download/france-cfsh-dec-2016-final6231512123016895622.pdf> (kwerenda z dnia 14.08.2017).

¹²³ *Homeless in Europe. Increases in Homelessness. Summer 2017*, s. 10, <http://www.feantsa.org/download/increases-in-homelessness4974810376875636190.pdf> (kwerenda z dnia 14.08.2017).

2. Bezdomność w krajach Unii Europejskiej

żyło około 3,5 mln osób zagrożonych wykluczeniem mieszkaniowym. Liczbę samych osób bezdomnych szacowano na 141 500 osób.

Analiza wyników badań oraz porównanie z ich poprzednimi wynikami pozwoliły stwierdzić, że we Francji ma miejsce znaczący wzrost liczby osób bezdomnych. Wynosi on aż 75% (przy odniesieniu danych z roku 2012 do tych z roku 2001). Wskazuje się, co prawda, na istniejące różnice metodologiczne, jednak nie wpływa to na percepcję ogólnego trendu. Kolejną tendencją jest wzrost udziału imigrantów w ogólnej liczbie osób bezdomnych. Wykazano, że np. w paryskich schroniskach rodziny rdzennie francuskie stanowią jedynie 10%. Wśród pozostałych 90% aż 57% jest pochodzenia afrykańskiego, 21% pochodzi z pozostałych państw UE, zaś 9% z Azji. Podkreślono też, że w niektórych miejscach Paryża aż 40% młodych osób poszukujących pomocy w ośrodkach i schroniskach przybyło z Europy Wschodniej.

Grecja¹²⁴ (listopad 2016 r.)

W państwie tym nie ma żadnej urzędowej strategii szacowania liczby osób bezdomnych. Ostatnie oficjalne badania zostały przeprowadzone przez Ministerstwo Zdrowia w 2009 r. i wykazały, że osób bezdomnych było w Grecji 7720, przy czym nie uwzględniono w tym zestawieniu imigrantów i turystów. Według Rady Praw Człowieka ONZ w Grecji jest 21 216 osób „zamieszkujących poza domem”. Z kolei zgodnie z danymi organizacji pozarządowych, przy uwzględnieniu wszystkich kategorii klasyfikacji ETHOS w regionie Attyki, w którym bezdomnych jest najwięcej, ich liczbę oszacowano na 15 000. Ocenia się, że liczba osób bezdomnych w Grecji będzie wzrastać. Spowodowane jest to kryzysem gospodarczym, a w szczególności wzrostem bezrobocia i spadkiem poziomu płac.

Hiszpania¹²⁵ (listopad 2016 r.)

W przypadku tego państwa istnieją znaczące rozbieżności w kwestii szacowania liczby osób bezdomnych. Od 2004 r. Instituto Nacional de Estadística realizuje dwojakiego rodzaju badania: EPSH (*Encuesta Sobre las Personas sin Hogar*)-*Personas Survey*, przeprowadzane od strony osób bezdomnych oraz EPSH-*Centros Survey*, prowadzone od strony ośrodków zapewniających pomoc osobom bezdomnym, przy czym oba badania wykonuje się tylko w gminach liczących ponad 20 000 mieszkańców. Obejmują one następujące kategorie

---

¹²⁴ *Homelessness in Greece*, <http://www.feantsa.org/download/greece-cfsh-nov-2016-final3873627622951940527.pdf> (kwerenda z dnia 12.08.2017).

¹²⁵ *Homelessness in Spain*, <http://www.feantsa.org/download/spain-cfsh-nov-2016-final7089374335346970699.pdf> (kwerenda z dnia 14.08.2017).

2.2. Skala bezdomności w państwach Unii Europejskiej

ETHOS: 1.1, 2.1, 3.1–5.2, 8.2, 8.3 oraz 12, a także osoby zamieszkujące, przykładowo, w domach gościnnych.

Na podstawie danych z badań z 2012 r. stwierdzono, że 22 938 osób korzystało z pomocy placówek dla bezdomnych. W porównaniu do 2005 r. odnotowano wzrost o 4,8%. Dane prezentowane przez organizacje pozarządowe, przede wszystkim Caritas, są jednak znacznie wyższe. Według tej organizacji na ulicach hiszpańskich miast nocowało od 6000 do 10 000 osób, a zatem całościowa liczba bezdomnych w tym państwie zgodnie z danymi zebranymi przez organizacje pozarządowe waha się między 23 000 a 30 000 lub nawet 35 000 osób. Sam Caritas odnotował wzrost tej liczby z 24 463 w 2007 r. do 30 415 w 2011 r. Należy podkreślić, że oficjalne hiszpańskie dane w porównaniu z tymi pochodzącymi z innych państw są zdezaktualizowane i niedokładne. Próby policzenia osób bezdomnych zostały ostatnio przeprowadzone jedynie w Barcelonie w maju 2016 r. (2914 osób) oraz w Madrycie w grudniu 2015 r. (1905 osób).

W kwestii generalnych trendów oraz przyczyn bezdomności zauważono, że zwiększyła się liczba osób przebywających w miejscach z 3 i 4 kategorii ETHOS. Jako główne przyczyny wskazuje się kryzys ekonomiczny oraz obniżenie płac. W 2013 r. odnotowano spadek liczby imigrantów wśród osób bezdomnych. Z jednej strony było to spowodowane faktem, że w ciągu poprzednich dwóch lat około miliona imigrantów wróciło do swoich państw pochodzenia, z drugiej zaś strony wielu pozostających w Hiszpanii jest wykluczonych z możliwości korzystania z urzędowego wsparcia i tym samym nie są oni uwzględniani w oficjalnych statystykach.

Powyższe dane znajdują potwierdzenie w hiszpańskiej strategii działania w kontekście bezdomności, La Estrategia Nacional Integral para las Personas Sin Hogar 2015–2020¹²⁶. Choć w badaniu EPSH nie ujęto wszystkich bezdomnych, ich ogólna liczba została oszacowana w strategii na przedział od 30 250 do 36 300 osób. Niestety, w strategii nie omówiono dokładniej problemu bezdomności wśród imigrantów. Ograniczono się jedynie do zastosowania podziału na pochodzących z innych państw UE, z pozostałych państw europejskich oraz na tych spoza Europy. W odniesieniu do krajów Unii Europejskiej stwierdzono, że pochodzi z nich 10,2% osób bezdomnych, jednak nie wskazano żadnych konkretnych państw¹²⁷.

---

¹²⁶ *Comprehensive National Strategy for the Homeless 2015–2020*, Ministry of Health, Social Services and Equality, Madrid 2016, s. 13–15; tekst oryginalny dostępny pod adresem: *La Estrategia Nacional Integral para las Personas Sin Hogar 2015–2020*, <https://www.msssi.gob.es/ssi/familiasInfancia/inclusionSocial/docs/ENIPSH.pdf> (kwerenda z dnia 13.09.2017).

¹²⁷ *Comprehensive National Strategy for the Homeless...*, s. 19–21.

2. Bezdomność w krajach Unii Europejskiej

Holandia¹²⁸ (styczeń 2017 r.)

Zgodnie z danymi zgromadzonymi przez Federatie Opvang, w 2015 r. udzieliła ona pomocy 58 000 bezdomnych, przy czym odnotowano spadek ich liczby w porównaniu z rokiem 2013. Kontrastuje to jednocześnie z zaprezentowanymi wcześniej informacjami dotyczącymi Holandii. Nie można bowiem sądzić, że liczba osób bezdomnych w ciągu roku (między 2012 a 2013) wzrosła o 30 000. Różnica ta może wynikać z przyjętej metodologii, ale też z niedokładności oraz braku konsekwencji w zbieraniu danych z różnych źródeł, w tym FEANTSA. Dane dostarczone przez Opvang uwzględniają wszystkie kategorie klasyfikacji ETHOS. Jednocześnie zaznacza się jednak, że nie zostały w nich uwzględnione kobiety przebywające w schroniskach przeznaczonych tylko dla nich.

Kolejnym punktem, w którym widoczne są dysproporcje w informacjach podawanych przez poszczególne holenderskie instytucje jest porównanie powyższych danych z tymi z pochodzącymi z 2016 r. i zebranymi przez Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Zgodnie z nimi szacowano, że w roku 2016 w Holandii było około 31 000 osób bezdomnych w wieku od 18 do 65 lat, przy czym zawierały się one tylko w następujących kategoriach ETHOS: 1.1, 1.2, 3 i 8.1. Przyjęty zakres był więc ograniczony. Oceniono, że 40% osób bezdomnych znajdowało się w jednym z czterech miast: Amsterdamie, Rotterdamie, Hadze lub Utrechcie. Kwestia różnic w szacunkach dokonywanych przez Opvang i CBS znajduje logiczne wytłumaczenie w holenderskiej „fizyce” FEANTSA. Podczas gdy CBS uznaje za osoby bezdomne tylko te, które są rejestrowane przez lokalne władze, Opvang określa tym mianem wszystkie te osoby, które szukają pomocy w oddziałach tej federacji.

W kontekście prób określenia ogólnych tendencji stwierdza się, że bezdomność utrzymuje się w Holandii na wysokim poziomie, jednak wydaje się, że jej wzrost został zahamowany. Jednocześnie podkreśla się wzrost bezdomności w odniesieniu do ludzi młodych, tj. między 18. a 30. rokiem życia. W roku 2016 udział osób młodych w ogólnej liczbie bezdomnych wzrósł o 41%. Odnotowuje się ponadto, że większość z nich – 59% – stanowią imigranci. Zauważenia wymaga także fakt, iż wzrasta liczba bezdomnych rodzin, w tym przede wszystkim matek z dziećmi. W 2015 r. jako bezdomne zarejestrowanych było 17 500 kobiet (wobec 16 000 w 2013 r.) oraz 4000 dzieci (wobec 2500 w 2013 r.).

---

¹²⁸ *Homelessness in the Netherlands*, <http://www.feantsa.org/download/netherlands-cfsh-jan-2017-final6094541413076791790.pdf> (kwerenda z dnia 12.08.2017).

Litwa¹²⁹ (listopad 2016 r.)

Na Litwie dane dotyczące osób bezdomnych zbierane są podczas spisu powszechnego, odbywającego się co 10 lat. Osoby te można zaliczyć do kategorii 1, 2.1, 3.1 i 4.1. W 2015 r. odnotowano w ten sposób 4827 osób, przy czym 2487 zaliczono do kategorii 2.1 i 3.1, natomiast 2340 do kategorii 4.1. Najwięcej wspomnianych osób przebywało w 2014 r. w Kownie i Wilnie, odpowiednio 642 i 610. Ponadto 1678 osób korzystało w Wilnie ze schronisk dla matek z dziećmi.

Na przestrzeni ostatnich 10 lat na Litwie obserwowana jest tendencja wzrostowa w kwestii poziomu bezdomności. O ile liczba osób przebywających w schroniskach spadła w 2015 r. w porównaniu z rokiem 2014 o 4,4%, to jednak w zestawieniu z rokiem 2007 wzrosła o 27%. Analogiczna tendencja obserwowana jest w odniesieniu do osób przebywających w centrach kryzysowych i matek z dziećmi, pozostających w przeznaczonych dla nich schroniskach – w tych grupach wzrost wyniósł 32%. Podobnie kształtuje się sytuacja osób korzystających z noclegowni przez okres dłuższy niż 6 miesięcy.

Niemcy¹³⁰ (grudzień 2016 r.)

W odniesieniu do potencjału Niemiec zaskakujący może wydawać się fakt, że w państwie tym nie ma żadnego obligatoryjnego narodowego systemu zbierania danych o osobach bezdomnych. Dokładne statystyki prowadzone są jedynie w Nadrenii Północnej-Westfalii. Najdokładniejsze dane pochodzą z Bundesarbeitsgemeinschaft Wohnungslosenhilfe e.V. (BAGW), organizacji zajmującej się tematyką bezdomności. Organizacja ta corocznie prezentuje niezależne oszacowania na podstawie własnych systemów monitorowania. Zgodnie z zebranymi przez nią danymi w 2014 r. w Niemczech było 507 000 osób podlegających wykluczeniu mieszkaniowemu, w tym 335 000 osób bezdomnych i 172 000 osób zagrożonych bezdomnością¹³¹.

Liczba tych osób w całościowym ujęciu wzrosła w porównaniu z rokiem 2012 o 18%. Liczba osób śpiących na ulicy zwiększyła się aż o 50%, zaś osób zagrożonych bezdomnością – o 19,4%. Jest to generalna tendencja dla całych Niemiec, przy czym w Nadrenii Północnej-Westfalii wzrost ten jest mniejszy ze względu na tamtejszy system zapobiegania bezdomności. BAGW zwraca ponadto uwagę na fakt, że wśród bezdomnych jest coraz więcej osób młodych

¹²⁹ *Homelessness in Lithuania*, <http://www.feantsa.org/download/lithuania-cfsh-oct-2016-final6882244060421866126.pdf> (kwerenda z dnia 15.08.2017).

¹³⁰ *Homelessness in Germany*, <http://www.feantsa.org/download/germany-cfsh-oct-2016-final2240920494954503812.pdf> (kwerenda z dnia 14.08.2017).

¹³¹ Patrz też: *Prävention in Zeiten der Wohnungsnot – Herausforderungen und innovative Konzepte*, http://bagw.de/de/tagungen/prvtg_basis/praev_x.html (kwerenda z dnia 24.10.2017).

2. Bezdomność w krajach Unii Europejskiej

(do 30. roku życia) oraz imigrantów. Jednocześnie poziom bezdomności wśród osób samotnych wzrasta szybciej niż wśród rodzin.

Rumunia¹³² (styczeń 2017 r.)

Chociaż profil tego państwa został ostatnio zaktualizowany w styczniu 2017 r., to nie dostarcza on jednak zbyt wielu informacji. Brakuje narodowej strategii szacowania liczby bezdomnych, zaś sama ilość dostępnych danych jest niewielka. W 2004 r. Institutul de Cercetare a Calității Vietii oraz Institutul National de Statistica oszacowały, że w Rumunii 14 000–15 000 ludzi żyło „bez dachu nad głową”. W roku 2011 oficjalne instytucje zarejestrowały 113 495 „osób zmarginalizowanych”, 41 085 osób nie posiadało oraz nie wynajmowało żadnego „miejsca do życia”, natomiast 161 806 żyło w nieodpowiednich warunkach. Istnieje problem z interpretacją pierwszej kategorii, ponieważ niekoniecznie wszystkie te osoby nie posiadają „dachu nad głową”. Należy także wspomnieć, że zgodnie z danymi Eurostatu z 2011 r. wskaźnik przeludnienia był w Rumunii najwyższy spośród wszystkich państw UE i wynosił 54,2%. Również od roku 2011 bezdomność zaczęła być ujmowana w spisie powszechnym, zaś w tymże roku stwierdzono, iż 165 000 ludzi żyło w „przestrzeniach wspólnych” lub wprost było bezdomnych. W Rumunii obserwuje się też znaczący wzrost poziomu bezdomności.

Szwecja¹³³ (grudzień 2016 r.)

Zbieraniem informacji na temat osób bezdomnych w tym państwie zajmuje się Socialstyrelsen – agencja rządowa działająca przy Ministerstwie Zdrowia i Spraw Społecznych. Dane zbierane są przez jeden tydzień maja co 5 lat. W większych miastach informacje odnotowuje się częściej. W „fiszce” nie ma wyraźnego podziału badanych osób na poszczególne kategorie ETHOS. Wskazuje się jedynie, że oprócz osób bezdomnych brane są pod uwagę także osoby podlegające długotrwałej opiece instytucjonalnej, przebywające w obiektach niezapewniających bezpieczeństwa oraz osoby długotrwale korzystające z wtórnego rynku mieszkaniowego; nie zostało jednak dokładnie wyjaśnione, w jaki sposób jest to w Szwecji rozumiane.

W profilu Szwecji nie zostały jeszcze zawarte dane z ostatnich badań, prezentowane są tam jedynie informacje z 2011 r. W roku tym zidentyfikowano łącznie 34 000 bezdomnych. W odniesieniu do poprzednich danych z roku 2005 liczba tych osób wzrosła o 50%, przy czym wiąże się to częściowo ze zwiększeniem

¹³² *Homelessness in Romania*, <http://www.feantsa.org/download/romania-cfsh-jan-2017-final259927683334601432.pdf> (kwerenda z dnia 17.08.2017).

¹³³ *Homelessness in Sweden*, <http://www.feantsa.org/download/sweden-cfsh-dec-2016-final3151806754311495472.pdf> (kwerenda z dnia 14.08.2017).

2.2. Skala bezdomności w państwach Unii Europejskiej

zakresu badań poprzez objęcie nimi wcześniej wspomnianego wtórnego rynku mieszkaniowego. Podkreśla się ponadto, że w Szwecji zwiększa się liczba bezdomnych imigrantów.

Węgry¹³⁴ (październik 2016 r.)

Od 1999 r. badania dotyczące bezdomności na Węgrzech są przeprowadzane co roku w dniu 3 lutego. Biorą w nich udział badacze, gminy i organizacje pozarządowe. Należy jednak podkreślić, że w wyniku przeprowadzanych badań nie uzyskuje się oszacowań dotyczących liczby bezdomnych w tym państwie, ponieważ badania te są przeprowadzane tylko wśród osób, które mają styczność ze schroniskami dla bezdomnych. Na Węgrzech istnieją również rejestry poszczególnych rodzajów usług świadczonych bezdomnym, jednak zdaniem FEANTSA nie są to w pełni wiarygodne dane.

W dniu 3 lutego 2016 r. we wspomnianym badaniu wzięło udział 10 206 osób zaliczających się do kategorii 1.1, 2.1 i 3.1 z klasyfikacji ETHOS. 33% z nich przebywało w Budapeszcie. Liczba osób chętnych do wzięcia udziału w badaniu spadła o 722 osoby względem poprzedniego roku, natomiast ogólna liczba respondentów w poszczególnych latach jest porównywalna. Należy zaznaczyć, że nie jest prowadzone liczenie osób bezdomnych w schroniskach, a zatem niemożliwe jest wskazanie jakiejkolwiek tendencji co do wzrostu czy spadku ich liczby. Można jedynie stwierdzić, że w ciągu ostatnich 5 lat osób dotkniętych bezdomnością było około 50 000. Brakuje tutaj informacji co do tego, czy respondenci biorący udział w badaniu powtarzali się z roku na rok. W węgierskiej „fiszce” nadmieniono, że spośród respondentów z 2016 r. 115 osób stało się bezdomnymi w ciągu ostatnich 34 dni. Nie odnotowano jakichkolwiek danych dotyczących liczby kobiet, dzieci oraz imigrantów. Brak dokładnych informacji na temat imigrantów wynika z faktu, że kwestia imigrantów nie jest na Węgrzech w znaczącym stopniu powiązana z problemem bezdomności.

Wielka Brytania¹³⁵ (listopad 2016 r.)

W tym państwie, podobnie jak w przypadku Belgii, zbieranie danych na temat osób bezdomnych ma charakter zdecentralizowany. Władze poszczególnych części Wielkiej Brytanii są zobowiązane do pozyskiwania tych informacji. Ostatnich aktualizacji dla Anglii i Walii dokonano w listopadzie 2016 r., dla Szkocji w październiku 2015 r., natomiast dla Irlandii Północnej wiosną 2014 r.,

---

¹³⁴ *Homelessness in Hungary*, <http://www.feantsa.org/download/hungary-cfsh-oct-2016-final6754321732053296299.pdf> (kwerenda z dnia 12.08.2017).

¹³⁵ *Homelessness in United Kingdom*, <http://www.feantsa.org/download/united-kingdom-cfsh-nov-2016-final3826906471851315452.pdf> (kwerenda z dnia 18.08.2017).

2. Bezdomność w krajach Unii Europejskiej

przy czym „fiszka” FEANTSA dla Wielkiej Brytanii zawiera głównie odnośniki do oficjalnych danych.

W informacjach dla Anglii zawarte zostały jedynie wspomniane powyżej odwołania. Przede wszystkim publikowane są dane dotyczące osób, wobec których istniał ustawowy obowiązek udzielenia pomocy. W pierwszym kwartale 2017 r. wydano 28 450 takich decyzji, w drugim kwartale – 27 470. Oprócz tego lokalne władze regularnie przekazują informacje na temat osób (spoza wspomnianej wcześniej grupy), którym została udzielona pomoc. W roku finansowym 2016/2017 odnotowano 215 217 przypadków podjęcia tego typu działań, przy czym w samym Londynie stwierdzono ich 29 717. Statystyki te obejmują także działania wobec osób, co do których uznano, że mogą pozostać w swoich domach. Dla całej Anglii takich przypadków odnotowano 105 896¹³⁶. Publikowane są również dane będące rezultatem liczenia i szacowania osób śpiących na ulicy – *rough sleeping*. W 2016 r. w Anglii doliczono się 4134 takich osób, co stanowiło wzrost o 16% w porównaniu z rokiem 2015. W Londynie odnotowano 964 takie osoby, co stanowi wzrost o 3% względem poprzedniego roku¹³⁷. Nie można jednak wykluczyć, że dane dla Londynu mogą być zaniżone. W profilu FEANTSA podano, że w odniesieniu do wczesnych lat dwutysięcznych stwierdzono spadek ustawowej liczby osób bezdomnych. Termin ten zostanie dokładniej wyjaśniony przy analizie sytuacji prawnej w Wielkiej Brytanii. Stwierdzono także wzrost liczby osób bezdomnych wśród imigrantów. W roku finansowym 2015/2016 41% osób bezdomnych stanowili Brytyjczycy, 37% imigranci z państw Europy Środkowej i Wschodniej, a 22% pozostali imigranci¹³⁸.

Dla Szkocji ostatnie dostępne dane, które nie zostały jeszcze uwzględnione w profilu FEANTSA, pochodzą z okresu od 1 kwietnia 2016 r. do 31 marca 2017 r. W tym czasie odnotowano łącznie 34 100 wniosków rejestracyjnych, co stanowiło spadek o 2% względem przełomu roku 2015/2016¹³⁹. 4% spośród wnioskujących, czyli 1500 osób, przebywało na ulicy przynajmniej raz w przeciągu trzech miesięcy przed złożeniem wniosku¹⁴⁰. W latach 2016/2017 w Walii 9210 osób oceniono jako zagrożone bezdomnością. 10 884 osoby zostały uznane za bezdomne, wobec których władze mają ustawowy obowiązek udzielenia

---

¹³⁶ *Homelessness Prevention and Relief*, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/648087/Prevention_and_Relief.xlsx (kwerenda z dnia 29.11.2017).

¹³⁷ *Rough sleeping statistics. England. Autumn 2016: Tables 1 and 2*, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/593685/Rough_Sleeping_Autumn_2016_Final_Tables.xls (kwerenda z dnia 29.11.2017).

¹³⁸ *Homelessness in United Kingdom...*

¹³⁹ *Homelessness in Scotland: 2016–2017*, s. 4, <https://www.gov.scot/Resource/0052/00521186.pdf> (kwerenda z dnia 29.11.2017).

¹⁴⁰ Tamże, s. 9.

2.2. Skala bezdomności w państwach Unii Europejskiej

pomocy¹⁴¹. Ponadto w 2016 r. przeprowadzono trwające dwa tygodnie eksperymentalne badania, mające na celu oszacowanie liczby osób śpiących na ulicach. W efekcie tych badań stwierdzono obecność 313 takich osób¹⁴². W Irlandii Północnej w okresie od 1 kwietnia do 30 czerwca 2017 r. oficjalnie zarejestrowano 4650 osób bezdomnych¹⁴³. Nie ma przy tym danych dotyczących osób śpiących na ulicach.

Włochy¹⁴⁴ (listopad 2016 r.)

Ostatnie dostępne dane dla tego państwa pochodzą z 2014 r. i zostały zebrane przez Istituto Nazionale di Statistica (Istat). Zgodnie z nimi w miastach o liczbie mieszkańców przekraczającej 250 000 przebywało 50 724 bezdomnych, podczas gdy jeszcze w 2011 r. było ich 47 648. Najwięcej bezdomnych znajduje się w północnej części Włoch (56%), zaś zdecydowanie mniej w centralnej części (23,7%) i na południu – 20,3%. Niechlubnym liderem bezdomności wśród włoskich miast jest Mediolan, a następnie kolejno Rzym i Palermo. Większość włoskich bezdomnych to obcokrajowcy, którzy stanowią 58% ogólnej ich liczby. Odnotowano też nieznaczny wzrost procentowego udziału kobiet wśród osób bezdomnych – według ostatnich danych stanowią one 14%.

Irlandia

Dane dla Irlandii są dostępne w krótkim zestawieniu poświęconym kilku państwom unijnym¹⁴⁵. W informatorze tym, w części odnoszącej się do Irlandii zwraca się uwagę na drastyczny wzrost liczby bezdomnych w tym państwie. W wartościach procentowych wzrost ten wyniósł 136% w ciągu ostatnich 33 miesięcy. Na kryzys ten zwrócono uwagę w raporcie Komisji Europejskiej¹⁴⁶

---

¹⁴¹ *Homelessness in Wales, 2016–2017*, s. 1, <https://gov.wales/docs/statistics/2017/170727-homelessness-2016-2017-en.pdf> (kwerenda z dnia 29.11.2017).

¹⁴² *National Rough Sleeper Count, November 2016 – Experimental Statistics*, s. 4, <https://gov.wales/docs/statistics/2017/170201-national-rough-sleeper-count-november-2016-experimental-statistics-en.pdf> (kwerenda z dnia 29.11.2017).

¹⁴³ *Northern Ireland Housing Bulletin. 1st April – 30th June 2017*, s. 3, <https://www.communities-ni.gov.uk/sites/default/files/publications/communities/ni-housing-bulletin-apr-jun-2017.pdf> (kwerenda z dnia 29.11.2017).

¹⁴⁴ *Homelessness in Italy*, <http://www.feantsa.org/download/italy-cfsh-oct-2016-final2191711820796232205.pdf> (kwerenda z dnia 12.08.2017).

¹⁴⁵ *Homeless in Europe...*, s. 12–13.

¹⁴⁶ W raporcie tym brakuje jednak szczegółowych informacji co do liczby osób bezdomnych w Irlandii. Dostępny jest pod adresem: *Country Report Ireland. Including an In-Depth Review on the prevention and correction of macroeconomic imbalances*, SWD(2017) 73 final, Brussels, 22.02.2017; <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2017-european-semester-country-report-ireland-en.pdf> (kwerenda z dnia 14.08.2017).

2. Bezdomność w krajach Unii Europejskiej

dotyczącym Irlandii. Jednocześnie drastycznie wzrosła liczba bezdomnych rodzin. W tej materii odnotowano wzrost o 278%, przy czym zaznaczono, że jedna na trzy osoby bezdomne to dziecko.

Dane liczbowe dla Irlandii dostępne są w „fiszce”, która po raz ostatni została zaktualizowana w styczniu 2014 r. Zgodnie z tymi informacjami co trzy lata Department of Environment, Community and Local Government przeprowadza Oszacowanie Potrzeb Mieszkaniowych (*Housing Needs Assessment* – HNA). W 2013 r. odnotowano łącznie 89 872 osoby, które potrzebowały różnego rodzaju wsparcia. Stwierdzono, że osób bezdomnych zgodnie z kategoriami ETHOS 1, 2, 3, 4 i 6 było w tym czasie 2808, osób żyjących w niewłaściwych warunkach (12.1) 647, osób żyjących w przeludnionych lokalizacjach (13.1) 2896, zaś osób uzależnionych od dodatków mieszkaniowych 46 584¹⁴⁷. W 2016 r. w pierwszych trzech kategoriach zanotowano wzrost, odpowiednio do 5401, 2304 i 3517. Dane te pochodzą z HNA z roku 2016¹⁴⁸. W kontekście „fiszki” z 2014 r. jedna informacja jest szczególnie istotna. Już wtedy zauważono rosnące zapotrzebowanie na pomoc, wyrażane przez obcokrajowców, szczególnie obywateli Wielkiej Brytanii, Polski i Rumunii¹⁴⁹. Nieco inne dane zamieszczono w irlandzkim spisie powszechnym z 2016 r. Zgodnie z nimi w Irlandii przebywało wtedy 6871 osób bezdomnych¹⁵⁰. Z kolei znacznie większa liczba została podana w kontekście jednego z ostatnich programów, mających na celu podjęcie działań wobec bezdomności. Oficjalna strona programu *Rebuilding Ireland* informuje o 8374 osobach bezdomnych w tym kraju (stan na wrzesień 2017 r.)¹⁵¹.

Dla kilku państw profile FEANTSA nie zostały zaktualizowane w analogicznych okresach, jak w przypadku krajów wymienionych powyżej. Ostatnia aktualizacja danych pochodzi zatem z 2014 r. Do tej grupy należą Chorwacja, Luksemburg, Portugalia i Słowenia. Kilka państw nie posiada w ogóle „fiszek” dotyczących problemu bezdomności – są to Bułgaria, Cypr, Estonia, Łotwa, Malta i Słowacja. Poniżej zaprezentowane zostaną najważniejsze informacje dla czterech państw z aktualizacjami z 2014 r.

---

¹⁴⁷ *Ireland FEANTSA Country Fiche*, <http://www.feantsa.org/download/ireland-2244-1290671006595609.pdf> (kwerenda z dnia 14.08.2017).

¹⁴⁸ *Summary of Social Housing Assessments 2016*, Dublin 2016, s. 15, <https://www.housingagency.ie/Housing/media/Media/Publications/Summary-of-Social-Housing-Assessment-Needs-2016.pdf> (kwerenda z dnia 17.08.2017).

¹⁴⁹ *Ireland FEANTSA Country Fiche...*

¹⁵⁰ *Census of Population 2016 – Profile 5 Homeless Persons in Ireland. Nationalities*, <http://www.cso.ie/en/releaseandpublications/ep/p-cp5hpi/cp5hpi/nat/> (kwerenda z dnia 6.11.2017).

¹⁵¹ *Address Homelessness*, <http://rebuildingireland.ie/address-homelessness> (kwerenda z dnia 8.11.2017).

Chorwacja¹⁵²

W Chorwacji nie ma zarówno narodowego, jak i lokalnych systemów szacowania liczby osób bezdomnych. W profilu z 2014 r. brakuje również oficjalnych wartości liczbowych. Definicja przyjęta w tym państwie pokrywa się z używaną w ramach ETHOS kategorią *rough sleepers*. Jedyne dane pochodzą od organizacji pozarządowych i wykazują odpowiednio według kategorii ETHOS: 1.1 – 300 osób, 2.1 – 124, 3.1 – 217, 3.3 – 10, 6.2 – 40, 11.1, 11.2 i 11.3 – 350, 12.1 – 35 i 5.1 – 250 osób.

Podobnie jak w większości państw UE, także w Chorwacji obserwowano wzrost poziomu bezdomności. Główną przyczyną było rosnące bezrobocie, które zgodnie z danymi z profilu FEANTSA wynosiło 16,9%, (wśród ludzi młodych aż 51,8%). Sprawiało to, że rosła liczba mieszkańców, którzy po raz pierwszy doświadczają ubóstwa. Wspomina się także o rosnącej liczbie wniosków o udzielenie azylu. W 2013 r. złożono 867 takich wniosków. Krajami pochodzenia osób bezdomnych są przede wszystkim Syria, Somalia, Algieria, Pakistan i Maroko.

Luksemburg¹⁵³

Również w tym państwie brakuje strategii liczenia osób bezdomnych. Ostatnie oficjalne studium na temat bezdomności i wykluczenia mieszkaniowego zostało zrealizowane w 2007 r. Dane te są więc zbyt zdezaktualizowane, aby mieć obecnie jakiegokolwiek znaczenie. Nieco bardziej aktualne są natomiast informacje pochodzące z Ministerstwa Rodziny i Integracji z 2013 r., zebrane przez 10 organizacji działających w Luksemburgu. Dane te nie zostały jednak ujęte w kategorii ETHOS. Zgodnie ze wspomnianymi informacjami 372 osoby korzystały z dziennych i nocnych schronisk, przy czym pozostawały one w nich coraz dłużej, uniemożliwiając skorzystanie z nich kolejnym potrzebującym, a zatem realna liczba bezdomnych z pewnością była wtedy wyższa. 1056 osób przebywało w pomieszczeniach wynajętych i udostępnionych przez opiekę społeczną, zaś 105 korzystało z placówek przeznaczonych dla osób młodych. Innym źródłem danych jest tzw. Zimowy Plan Działania, w ramach realizacji którego zimą 2012/2013 zidentyfikowano 684 osoby bezdomne, przy czym od roku 2008 liczba ta systematycznie wzrastała. To jednak stoi w sprzeczności z tendencją wykazaną przez przywołane wyżej ministerstwo, gdyż według niego liczba osób korzystających ze schronisk spadała (w 2010 r. odnotowano 658 bezdomnych). Wiązać to należy jednak ze wspomnianym wcześniej faktem,

¹⁵² Croatia FEANTSA Country Fiche, http://www.feantsa.org/download/croatia_final4962995937732017390.pdf (kwerenda z dnia 17.08.2017).

¹⁵³ Luxembourg FEANTSA Country Fiche, http://www.feantsa.org/download/luxembourg_final5984997905552496283.pdf (kwerenda z dnia 17.08.2017).

2. Bezdomność w krajach Unii Europejskiej

że coraz więcej osób korzysta ze schronisk przez dłuższy czas, co może zniechęcać inne osoby do szukania w nich pomocy. Wśród osób przebywających w takich placówkach zidentyfikowano przedstawicieli około 30 narodowości, głównie z innych państw UE (40%), przede wszystkim z Francji, Portugalii i Włoch, zaś 12% stanowili obywatele państw trzecich. Nie stwierdzono obecności mieszkańców państw Europy Środkowej.

Portugalia¹⁵⁴

W państwie tym brakuje, jak dotąd, oficjalnych danych dotyczących całości terytorium i ogółu obywateli. Jedyne dostępne informacje pochodzą z badań przeprowadzanych przez różne instytucje. W 2009 r. Instituto da Segurança Social w ciągu jednej, wybranej nocy zidentyfikował 2133 bezdomnych, zaliczających się do kategorii 1.1, 2.1, 6.1 i 6.2. Spośród nich 80 osób nie zaliczono do żadnej z kategorii. 63% tych osób zlokalizowano w Lizbonie i Porto. W 2013 r. Instytut stwierdził, że 4420 osób znajdowało się w „sytuacji aktywnej bezdomności”.

Kolejne dostępne dane zebrały organizacje działające we wspomnianych powyżej miastach. W roku 2011 sieć organizacji umiejscowionych w Lizbonie przeprowadziła w ciągu jednej nocy próbę policzenia osób bezdomnych. W rezultacie odnotowano 2399 osób, które zaliczały się do kategorii 1.1 lub 2.1. Podano, że 63% tych osób było narodowości portugalskiej. Niestety, nie spisano narodowości pozostałych osób. Z kolei w 2013 r. działająca w Porto Núcleo de Planeamento e Intervenção Sem Abrigo de Faro doliczyła się w ciągu jednej nocy 1300 osób korzystających z różnego rodzaju schronisk oraz 300 osób śpiących na ulicy.

Również w 2013 r. Assistência Médica Internacional (AMI) udzieliła pomocy 1679 osobom bezdomnym, przy czym 546 z nich udzielono tej pomocy po raz pierwszy. 79% tych osób było Portugalczykami, z innych państw UE pochodziło jedynie 3%. 12% stanowili obywatele państw z tzw. grupy PALOP – *Países Africanos de Língua Oficial Portuguesa* (Angola, Republika Zielonego Przylądka, Wyspy Św. Tomasza i Książęce, Mozambik i Gwinea-Bissau), zaś 2% mieszkańcy Indii i Brazylii. Brak dokładnych, kompletnych i porównywalnych danych utrudnia jednoznaczne określenie tendencji, można jednak stwierdzić, że w przeciągu lat 2008–2013 liczba osób bezdomnych w Portugalii wzrosła.

---

¹⁵⁴ Portugal FEANTSA Country Fiche, http://www.feantsa.org/download/portugal_final2352970564446582630.pdf (kwerenda z dnia 17.08.2017).

Słowenia¹⁵⁵

Ilość i jakość danych dostępnych dla tego państwa jest jeszcze niższa niż w przypadku poprzednio opisanych krajów. W zaktualizowanym w styczniu 2014 r. profilu znajduje się jedynie wzmianka o przeprowadzonym przez Ministerstwo Pracy, Rodziny i Spraw Społecznych w 2010 r. studium przygotowawczym. W „fiszce” przedstawione zostały częściowe dane wynikające ze sporządzonego raportu i ujmujące zdobyte w trakcie realizacji studium informacje o niektórych kategoriach ETHOS. Jednak, jak podkreślono, są to jedynie szacunki, które nie mogą być traktowane jako miarodajne źródła informacji. Dane zostały ponadto zebrane dla różnych obszarów państwa, na podstawie różnych kryteriów i dla różnych okresów czasu. Pochodzą one z lat 2008, 2009 lub 2010, a zatem są już zbyt zdezaktualizowane, by przytaczać je w tym miejscu. Stwierdzono jedynie tendencję wzrostową poziomu bezdomności zarówno ogółem, jak i wśród obecnych w Słowenii imigrantów.

---

¹⁵⁵ *Slovenia FEANTSA Country Fiche*, <http://www.feantsa.org/download/slovenia568-1981284257380847.pdf> (kwerenda z dnia 17.08.2017).

3. Obecność Polaków za granicą

Dla dokonania oceny skali obecności Polaków za granicą niezbędne jest dysponowanie danymi dotyczącymi liczebności Polonii w poszczególnych państwach Unii Europejskiej. Istotne są tutaj dwojakiego rodzaju dane: informacje o Polakach, którzy na przestrzeni lat wyjeżdżali do tych krajów celem osiedlenia się tam na stałe lub podejmowali pracę i następnie postanawiali zostać w nowym miejscu oraz o Polakach wyjeżdżających jedynie na pobyt czasowy, który od 2007 r. rozumie się jako przebywanie w danym państwie przez czas dłuższy niż 3 miesiące. Z powodu braku rejestracji nie są w tej liczbie uwzględniani pracownicy sezonowi. Brani pod uwagę są natomiast ci Polacy, którzy przebywając za granicą, są nadal zameldowani w Polsce¹⁵⁶. Informacje dotyczące obu tych kategorii naszych rodaków zostały zaczerpnięte z danych Głównego Urzędu Statystycznego i zostaną przedstawione osobno dla każdego z omawianych państw. Istotne są też dane na temat liczby Polaków zatrudnionych w poszczególnych krajach. Wiedza w powyższych zakresach jest istotna, ponieważ z jednej strony duża liczebność Polonii w określonym państwie statystycznie zwiększa prawdopodobieństwo pojawienia się w jej obrębie osób bezdomnych, z drugiej zaś – stwarza większe możliwości powoływania na miejscu organizacji, które będą udzielać Polakom pomocy, a przynajmniej mogą się orientować w ich sytuacji. Liczebność polskiej mniejszości z założenia powinna mieć także wpływ na postrzeganie jej przez władze danego państwa, zarówno na poziomie centralnym, jak i lokalnym. Liczebność ta została przedstawiona na podstawie informacji zaczerpniętych z *Atlasu polskiej obecności za granicą*, wydanego przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych w 2014 r. na podstawie raportów ambasad z 2012 r. zawartych w *Raporcie o sytuacji Polonii i Polaków*

---

¹⁵⁶ Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004–2016, s. 1, https://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5471/2/10/1/informacja_o_rozmiarach_i_kierunkach_emigracji_z_polski_w_latach_20042016.pdf (kwerenda z dnia 17.07.2017).

2.2. Skala bezdomności w państwach Unii Europejskiej

za granicą 2012¹⁵⁷ oraz aktualnych danych pochodzących z polskich placówek dyplomatycznych. Wzięte zostały pod uwagę tylko te państwa, co do których uzyskano konkretne informacje w omawianym zakresie.

Austria

Zgodnie z informacjami ujętymi w zestawieniu z 2012 r. według szacunków Ambasady RP w Austrii mieszkało 80 000 Polaków, natomiast na podstawie danych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Austrii było ich 50 090. Zdecydowana większość Polaków mieszkała w Wiedniu i jego okolicach. Oceniano, że około 20 000 Polaków posiada obywatelstwo austriackie. Polonia obecna jest również w takich miastach, jak Linz, Graz, Salzburg, Innsbruck i Klagenfurt, zaś mniejsze jej skupiska można spotkać także w Burgenland Steyr i Bregencji. Na dzień 31 grudnia 2012 r. zatrudnionych w Austrii było 23 952 Polaków¹⁵⁸. Warto zaznaczyć, że Polonia austriacka od lat konsekwentnie stara się o przyznanie jej statusu mniejszości narodowej, co wiązałoby się z możliwością utworzenia Rady Doradczej funkcjonującej przy rządzie federalnym¹⁵⁹.

Tabela 3.1. Bilans emigracji i imigracji z Austrii w latach 1990–2014: wyjazdy na pobyt stały

Rok	Emigracja	Imigracja	Saldo
1990	357	58	-299
1991	315	158	-157
1992	252	195	-57
1993	323	185	-138
1994	441	168	-273
1995	620	241	-379
1996	531	248	-283
1997	631	193	-438
1998	761	229	-532

¹⁵⁷ *Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą 2012*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2012.

¹⁵⁸ *Atlas polskiej obecności za granicą*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2014, s. 40.

¹⁵⁹ Tamże, s. 41.

3. Obecność Polaków za granicą

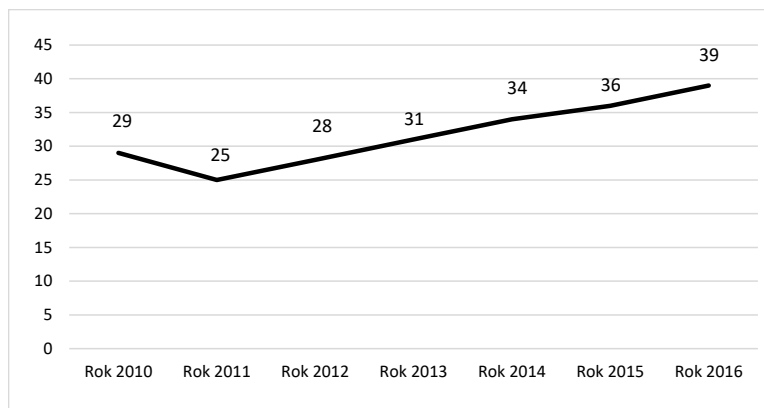
Rok	Emigracja	Imigracja	Saldo
1999	581	195	-386
2000	532	202	-330
2001	640	157	-483
2002	525	156	-369
2003	355	140	-215
2004	404	136	-268
2005	308	162	-146
2006	853	224	-629
2007	785	264	-521
2008	559	282	-277
2009	386	300	-86
2010	338	289	-49
2011	473	306	-167
2012	479	278	-201
2013	772	237	-535
2014	676	270	-406
Razem	12 897	5 273	-7 624

Źródło: *Główne kierunki emigracji i imigracji w latach 1966–2014 (migracje na pobyt stały)*, https://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pldefaultaktualnosci/5471/4/1/2/glowne_kierunki_emigracji_i_imigracji_w_latach_1966-2014_migracje_na_pobyt_staly.xlsx (kwerenda z dnia 17.07.2017).

Bilans imigracji i emigracji z Austrii jest dla Polski jednoznacznie ujemny. Liczba osób, które wyjeżdżały w poszczególnych latach utrzymuje się na porównywalnym poziomie. Można jedynie zauważyć dwuletni trend wzrostowy niedługo po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej, liczby te jednak powróciły do poprzedniego poziomu w kolejnych latach. Od roku 2013 obserwuje się ponowny wzrost, który w przeciwieństwie do poprzedniego można w większym stopniu wiązać z otwarciem rynku pracy w Austrii dla Polaków, co nastąpiło 1 maja 2011 r. Fakt ten wpłynął też na tendencję wzrostową liczby Polaków przebywających w Austrii w ramach pobytu czasowego.

2.2. Skala bezdomności w państwach Unii Europejskiej

Wykres 3.1. Liczba Polaków przebywających czasowo w Austrii w latach 2010–2014 (w tys.)

Źródło: *Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004–2016*, s. 2, https://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pldefaultaktualnosci/5471/2/10/1/informacja_o_rozmiarach_i_kierunkach_emigracji_z_polski_w_latach_20042016.pdf (kwerenda z dnia 17.07.2017).

Zgodnie z *Atlasem polskiej obecności za granicą*, w 2012 r. w Austrii funkcjonowało około 50 organizacji i towarzystw polonijnych, przy czym ich członkami było jedynie 1–2% mieszkających w tym kraju Polaków. Wspomniano także o pracujących w tym państwie absolwentach polskich uczelni, artystach i fachowcach, wymieniono m.in. liczbę ponad 300 lekarzy specjalistów. Wśród organizacji wskazano Wspólnotę Polskich Organizacji w Austrii skupiającą około 20 mniejszych organizacji, a także Kongres Polonii w Austrii zrzeszający 12 organizacji, jak również najważniejsze organizacje samodzielne: Związek Polaków w Austrii „Strzecha” i Stowarzyszenie Polonii w Tyrolu¹⁶⁰. W *Bazie organizacji i instytucji polonijnych za granicą*, prowadzonej przez Główny Urząd Statystyczny, wymienione zostały 84 polskie organizacje w Austrii, przy czym 14 z nich zostało oznaczonych jako te, które zawiesiły lub zakończyły działalność, albo ich sytuacja była nieznana. Należy też podkreślić, że baza ta uwzględnia nie tylko same organizacje i stowarzyszenia, lecz także czasopisma i portale polonijne, stowarzyszenia zakonne i misje katolickie. Zdecydowana większość została zarejestrowana w Wiedniu, po 2–3 funkcjonują w Innsbrucku, Klagenfurcie oraz Linzu, zaś pojedyncze w innych miastach Austrii¹⁶¹.

¹⁶⁰ Tamże, s. 40–41.

¹⁶¹ *Baza organizacji i instytucji polonijnych za granicą*, https://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pldefaultaktualnosci/5735/2/1/3/polonia_inorg_1.5_2016_pol.xlsx (kwerenda z dnia 17.07.2017).

3. Obecność Polaków za granicą

Belgia

Najwięcej Polaków w Belgii mieszka w Brukseli, Liege i Charleoi, z kolei wśród Polaków wyjeżdżających w celu podjęcia pracy najpopularniejsze są Bruksela i Antwerpia. Według danych szacunkowych z 2012 r. w Belgii mieszkało około 90 000 Polaków, zaś około 60 000 było w tym państwie zatrudnionych. Wyraźnie zwiększała się liczba naszych rodaków pracujących w instytucjach europejskich¹⁶². Warto jednak nadmienić, iż polskie placówki dyplomatyczne do tej pory nie udzieliły informacji o aktualnej sytuacji Polaków w Belgii.

Tabela 3.2. Bilans emigracji i imigracji z Belgii w latach 1990–2014: wyjazdy na pobyt stały

Rok	Emigracja	Imigracja	Saldo
1990	67	20	-47
1991	64	39	-25
1992	68	36	-32
1993	86	38	-48
1994	91	34	-57
1995	109	45	-64
1996	67	60	-7
1997	80	66	-14
1998	77	87	10
1999	99	78	-21
2000	99	58	-41
2001	103	72	-31
2002	119	61	-58
2003	138	64	-74
2004	130	70	-60
2005	149	89	-60
2006	307	106	-201
2007	402	127	-275
2008	325	151	-174

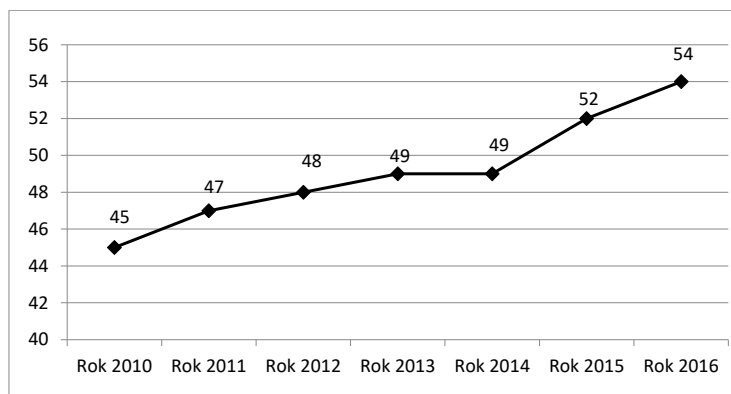
¹⁶² *Atlas polskiej obecności...*, s. 46.

2.2. Skala bezdomności w państwach Unii Europejskiej

Rok	Emigracja	Imigracja	Saldo
2009	281	166	-115
2010	296	172	-124
2011	330	183	-147
2012	397	197	-200
2013	589	215	-374
2014	539	231	-308
Razem	5 012	2 465	-2 547

Źródło: jak do tab. 3.1.

Wykres 3.2. Liczba Polaków przebywających czasowo w Belgii w latach 2010–2014 (w tys.)

Źródło: jak do wykresu 3.1.

Bilans emigracji i imigracji w odniesieniu do Belgii jest dla Polski ujemny. Liczba Polaków osiedlających się w tym kraju z roku na rok się zwiększa. Szybszy wzrost w tym zakresie odnotowano w 2013 r. Belgijski rynek pracy został otwarty dla Polaków 1 maja 2009 r., ale nie wpłynęło to znacząco na przyrost liczby naszych rodaków wyjeżdżających zarówno w celu osiedlenia się, jak i na pobyt czasowy. W odniesieniu do tej ostatniej kwestii, podobnie jak w przypadku wyjazdów na pobyt stały, przyspieszoną tendencją wzrostową odnotowuje się od 2014 r.

W 2012 r. w Belgii zarejestrowano ponad 50 organizacji polonijnych, wśród których największą strukturą koordynującą ich funkcjonowanie była Rada Polonii Belgijskiej. Rada zajmowała się m.in. lobbieniem na rzecz Polski w Belgii. Z pozostałych organizacji wymieniono m.in. Polish Expat Network – Belgium, Centrum Polskie oraz Związek Polaków w Belgii, a także stowarzyszenia kom-

3. Obecność Polaków za granicą

batanckie¹⁶³. Baza GUS zawiera dane 151 organizacji, stowarzyszeń i mediów polonijnych, z których 18 ma status: działalność zakończona/zawieszona lub nieznany. Najwięcej z nich funkcjonuje w Regionie Stołecznym Brukseli, znacząca ich część jest także zarejestrowana w prowincjach: Antwerpia, Hainaut, Limburgia, Liège oraz Flandria Wschodnia¹⁶⁴.

Dania

Polacy rozproszeni byli na obszarze całego państwa, jednak największe ich skupiska znajdowały się w Kopenhadze, Aarhus, Odense, Horsens i w Aalborgu. Na podstawie danych z 1 stycznia 2013 r. można stwierdzić, że w Danii mieszkało 34 005 osób polskiego pochodzenia. 29 903 osoby to imigranci w pierwszym pokoleniu, z których 5069 posiadało obywatelstwo duńskie, zaś 4102 osoby to imigranci w drugim lub kolejnym pokoleniu, z których 1919 posiadało obywatelstwo duńskie¹⁶⁵. Te same miasta, co powyżej, zostały wymienione przez Wydział Konsularny Ambasady RP w Kopenhadze, przy czym wspomniano także o Vejle. Wydział ten poinformował o 38 453 Polakach mieszkających w Danii (dane z trzeciego kwartału 2017 r.)¹⁶⁶. Zgodnie z danymi z 1 stycznia 2013 r. w tym państwie zatrudnionych na pełny etat lub jego część było 32 967 osób¹⁶⁷, z kolei zgodnie z przedstawionymi przez Wydział Konsularny danymi z trzeciego kwartału 2017 r. w Danii zatrudnionych było już 47 915 Polaków¹⁶⁸.

Tabela 3.3. Bilans emigracji i imigracji z Danii w latach 1990–2014: wyjazdy na pobyt stały

Rok	Emigracja	Imigracja	Saldo
1990	73	17	-56
1991	97	31	-66
1992	84	24	-60
1993	92	29	-63
1994	102	32	-70
1995	92	35	-57
1996	111	27	-84

¹⁶³ Tamże, s. 46–47.

¹⁶⁴ *Baza organizacji i instytucji polonijnych...*

¹⁶⁵ *Atlas polskiej obecności...*, s. 82.

¹⁶⁶ Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Kopenhadze za pośrednictwem poczty elektronicznej.

¹⁶⁷ *Atlas polskiej obecności...*, s. 82.

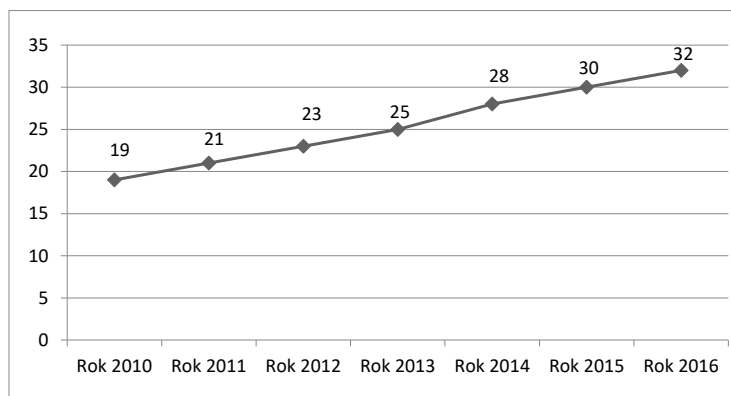
¹⁶⁸ Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Kopenhadze za pośrednictwem poczty elektronicznej.

2.2. Skala bezdomności w państwach Unii Europejskiej

Rok	Emigracja	Imigracja	Saldo
1997	86	31	-55
1998	89	46	-43
1999	99	48	-51
2000	90	27	-63
2001	100	22	-78
2002	95	27	-68
2003	68	17	-51
2004	50	21	-29
2005	58	23	-35
2006	175	53	-122
2007	217	61	-156
2008	208	102	-106
2009	137	147	10
2010	138	167	29
2011	178	133	-45
2012	168	116	-52
2013	244	104	-140
2014	232	94	-138
Razem	3 083	1 434	-1 649

Źródło: jak do tab. 3.1.

Wykres 3.3. Liczba Polaków przebywających czasowo w Danii w latach 2010–2014 (w tys.)

Źródło: jak do wykresu 3.1.

3. Obecność Polaków za granicą

Bilans emigracji i imigracji z Danii jest dla Polski ujemny w jeszcze mniejszym stopniu, niż ma to miejsce w przypadku Belgii. Spowodowane jest to przede wszystkim mniejszą liczbą osób wyjeżdżających do tego kraju na stałe. Moment przystąpienia Polski do Unii Europejskiej nie spowodował bezpośredniego zwiększenia się liczby Polaków emigrujących do Danii. Niewielki wzrost odnotowany został dopiero dwa lata później. Nie można również uznać, że otwarcie w 2009 r. duńskiego rynku pracy dla naszych rodaków wywołało lawinowy przyrost ich wyjazdów. Obserwuje się jedynie stopniowy, ale regularny wzrost liczby osób wyjeżdżających na pobyt czasowy.

Charakterystyczną cechą polskich organizacji funkcjonujących w Danii jest fakt, że ich członkowie to zwykle Polacy mieszkający w tym państwie od wielu lat. Obecne grupy Polaków przyjeżdżających do pracy nie stworzyły żadnej nowej, istotnej organizacji. Generalnie w Danii nie ma jakiegokolwiek rozbudowanej struktury organizacyjnej. Spośród związków, które do federacji nie należą, wymieniono m.in. Związek Polaków w Danii, Związek Żydów z Polski oraz Polskie Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne „Ognisko”¹⁶⁹. Baza Głównego Urzędu Statystycznego zawiera informacje wyłącznie o 52 polskich formach działalności, z czego aż 20 ma status: działalność zawieszona/zakończona. Większość z nich funkcjonuje w Kopenhadze, kilka zostało zarejestrowanych w Aalborgu. W pozostałych wymienionych miastach działają jedna lub dwie organizacje¹⁷⁰.

Francja

Polonia we Francji generalnie jest odbierana dobrze, dotyczy to zwłaszcza osób będących potomkami polskich emigrantów. Do pozytywnego wizerunku Polaków przyczynia się również młoda, dobrze wykształcona emigracja¹⁷¹. Sytuacja we Francji potwierdza istniejący także w innych państwach problem braku integracji pomiędzy emigracją zarobkową a Polonią z wieloletnim stażem. Zakłada się że istnieje prawdopodobieństwo, że do integracji doszłoby w momencie, kiedy obecna emigracja zarobkowa zrealizowałaby swoje ekonomiczne cele¹⁷². Według Konsulatu Generalnego RP w Lyonie ogół Polonii we Francji, włączając w to też osoby polskiego pochodzenia, może liczyć od 800 000 do 1 000 000 osób. Do tej liczby należy dodać osoby przebywające w tym kraju czasowo i osoby posiadające podwójne obywatelstwo. Na południu Francji, w lyońskim okręgu konsularnym, mieszka około 200 000–250 000 Polaków,

---

¹⁶⁹ *Atlas polskiej obecności...*, s. 82.

¹⁷⁰ *Baza organizacji i instytucji polonijnych...*

¹⁷¹ *Atlas polskiej obecności...*, s. 94.

¹⁷² Tamże, s. 90.

2.2. Skala bezdomności w państwach Unii Europejskiej

przy czym polskie obywatelstwo lub prawo do niego ma ponad 50 000 osób¹⁷³. Z kolei Wydział Konsularny Ambasady RP w Paryżu ocenia liczebność Polonii we Francji na milion osób¹⁷⁴.

Tabela 3.4. Bilans emigracji i imigracji z Francji w latach 1990–2014: wyjazdy na pobyt stały

Rok	Emigracja	Imigracja	Saldo
1990	398	111	-287
1991	328	174	-154
1992	265	278	13
1993	212	267	55
1994	309	303	-6
1995	380	397	17
1996	255	365	110
1997	245	315	70
1998	266	399	133
1999	263	345	82
2000	309	269	-40
2001	261	226	-35
2002	339	247	-92
2003	251	191	-60
2004	300	293	-7
2005	295	324	29
2006	579	356	-223
2007	533	394	-139
2008	564	331	-233
2009	388	326	-62
2010	339	388	49

¹⁷³ Informacje otrzymane od Konsulatu Generalnego RP w Lyonie za pośrednictwem poczty elektronicznej.

¹⁷⁴ Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Paryżu za pośrednictwem poczty elektronicznej.

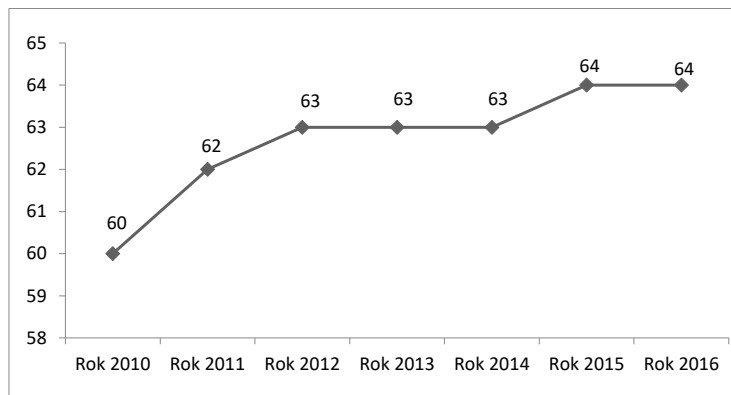
3. Obecność Polaków za granicą

Rok	Emigracja	Imigracja	Saldo
2011	376	464	88
2012	433	429	-4
2013	575	371	-204
2014	483	356	-127
Razem	8 946	7 919	-1 027

Źródło: jak do tab. 3.1.

Emigracja do Francji na pobyt stały utrzymuje się na porównywalnym poziomie, nie zauważono jednoznacznych tendencji wzrostowych. Nie wpłynęło na to otwarcie w 2008 r. francuskiego rynku pracy. Inaczej prezentuje się kwestia wyjazdów na pobyt czasowy. Od roku 2010 obserwuje się systematyczny wzrost liczby Polaków przebywających we Francji tymczasowo, przy czym w latach 2012–2014 liczba ta utrzymywała się na stałym poziomie.

Wykres 3.4. Liczba Polaków czasowo przebywających we Francji w latach 2010–2014 (w tys.)

Źródło: jak do wykresu 3.1.

Wskazuje się siedem typów polskich organizacji funkcjonujących we Francji. Są to zasłużone organizacje z czasów Wielkiej Emigracji, stowarzyszenia kombatanckie, stowarzyszenia zawodowe, stowarzyszenia kulturalno-oświatowe, stowarzyszenia katolickie prowadzone przez osoby duchowne, stowarzyszenia rodziców uczniów Szkoły Polskiej oraz Sekcji Polskich, którzy uczą się w liceach międzynarodowych, a także stowarzyszenia francusko-polskie¹⁷⁵.

¹⁷⁵ *Atlas polskiej obecności...*, s. 91.

2.2. Skala bezdomności w państwach Unii Europejskiej

Warto wspomnieć o powołaniu w 2001 r. Kongresu Polonii i Stowarzyszeń Przyjaźni Polsko-Francuskiej, jak również o zorganizowanym w następnym roku Krajowym Zjeździe Polonii i Stowarzyszeń Polsko-Francuskich. W 2004 r. powstała Federacja Polonii Francuskiej, jednak większość organizacji polonijnych do niej nie przystąpiła. Najwięcej polskich organizacji zlokalizowanych jest w Paryżu i okolicach¹⁷⁶. Informacja ta znajduje potwierdzenie w bazie danych GUS, która zawiera dane 390 organizacji, stowarzyszeń, zakonów, misji katolickich, szkół, mediów polonijnych i polskich cmentarzy, z których jedynie 24 mają status wspomniany w kontekście innych państw. Polskie organizacje są jednak obecne w wielu miastach na terenie Francji¹⁷⁷.

Grecja

Zgodnie z danymi z 2011 liczebność Polonii w Grecji wynosiła ponad 12 000 osób. Z kolei w 2013 r. Ambasada RP szacowała, że Polaków w tym kraju było około 13 000¹⁷⁸. Aktualnie, powołując się na te same dane, Wydział Konsularny Ambasady RP w Atenach podaje, że według tego spisu liczebność greckiej Polonii wynosi ponad 14 000 osób, zaś sama ambasada szacuje tę liczbę na 13 000. Głównymi skupiskami Polaków w Grecji są przede wszystkim Ateny, a poza nimi Saloniki i okolice, a także wyspy Kreta, Rodos i Kos¹⁷⁹. Jak się wskazuje pozycja społeczna Polaków w Grecji uzależniona jest od poziomu ich wykształcenia. Ponadto zauważono, że nasi rodacy, którzy mieszkają na greckich wyspach, zazwyczaj nie tworzą własnych enklaw i łatwiej integrują się z lokalną społecznością¹⁸⁰.

Tabela 3.5. Bilans emigracji i imigracji z Grecji w latach 1990–2014: wyjazdy na pobyt stały

Rok	Emigracja	Imigracja	Saldo
1990	142	35	-107
1991	181	39	-142
1992	100	62	-38

¹⁷⁶ Tamże, s. 91–94.

¹⁷⁷ *Baza organizacji i instytucji polonijnych...*

¹⁷⁸ *Atlas polskiej obecności...*, s. 101.

¹⁷⁹ Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Atenach za pośrednictwem poczty elektronicznej.

¹⁸⁰ *Atlas polskiej obecności...*, s. 101.

3. Obecność Polaków za granicą

Rok	Emigracja	Imigracja	Saldo
1993	61	50	-11
1994	85	60	-25
1995	88	69	-19
1996	52	78	26
1997	50	58	8
1998	43	61	18
1999	52	99	47
2000	49	82	33
2001	74	58	-16
2002	75	60	-15
2003	56	58	2
2004	75	95	20
2005	76	67	-9
2006	155	101	-54
2007	119	104	-15
2008	174	108	-66
2009	88	143	55
2010	91	127	36
2011	58	149	91
2012	68	137	69
2013	77	100	23
2014	72	87	15
Razem	2 161	2 087	-74

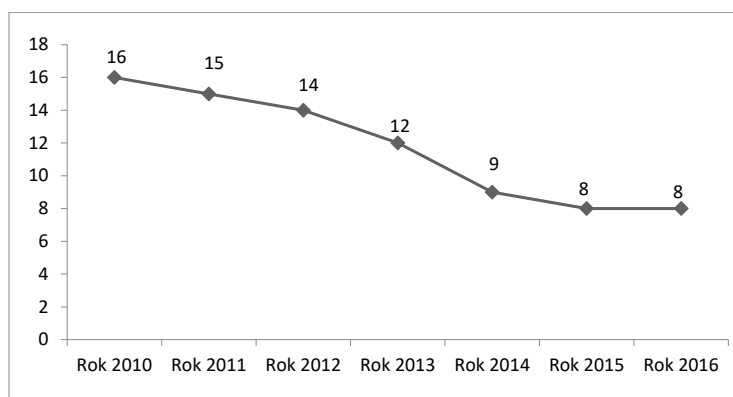
Źródło: jak do tab. 3.1.

Jak pokazuje zestawienie w tab. 3.5, przystąpienie Polski do Unii Europejskiej oraz otwarcie greckiego rynku pracy w 2006 r. spowodowało zwiększenie się liczby osób wyjeżdżających na pobyt stały. Nie był to jednak wzrost znaczący. Ponadto utrzymał się jedynie przez trzy kolejne lata, po których zaobserwowano tendencję spadkową. Od kilku lat regularnie spada też liczba Polaków

2.2. Skala bezdomności w państwach Unii Europejskiej

przebywających w Grecji w ramach pobytu czasowego. Ma to swoje źródło przede wszystkim w greckim kryzysie ekonomicznym, który trwa już od kilku lat i który spowodował znaczące obniżenie poziomu życia mieszkańców.

Wykres 3.5. Liczba Polaków przebywających czasowo w Grecji w latach 2010–2014 (w tys.)

Źródło: jak do wykresu 3.1.

W *Atlasie polskiej obecności za granicą* można znaleźć informację o 11 zarejestrowanych polskich organizacjach, realizujących przede wszystkim działalność kulturalno-edukacyjną. Wymienione zostały m.in. Zrzeszenie Polaków w Grecji „Mieszko”, Związek Polaków Zachodniej Grecji i Wysp Jońskich w Patrze, Związek Polaków na Krecie, Związek Polaków w Messynie z siedzibą w Kalamacie oraz Niezależny Związek Polonii Greckiej w Atenach. Podkreślono jednak, że pozycja Polonii w tym kraju nie jest silna. Powodem takiego stanu rzeczy jest brak głównej organizacji polonijnej i niewielkie zaangażowanie Polaków w miejscowe życie polityczne¹⁸¹. W bazie GUS znajdują się informacje o jedynie 39 zarejestrowanych formach działalności Polaków, z których aż 12 zawieszono lub zakończono. Zdecydowaną większość tych działalności zarejestrowano w Atenach i Salonikach¹⁸². Inna istotna informacja pochodząca w „Atlasie..” dotyczy stworzenia przez Polaków mieszkających w Grecji skutecznego systemu samoorganizacji, opartego na nieformalnych więziach. Do takich systemów należą zwykle drobni polscy przedsiębiorcy, restauratorzy czy właściciele szkół. Spowodowane to było m.in. słabością polityki Grecji w zakresie integracji obcokrajowców¹⁸³.

¹⁸¹ Tamże.

¹⁸² *Baza organizacji i instytucji polonijnych...*

¹⁸³ *Atlas polskiej obecności...*, s. 100.

3. Obecność Polaków za granicą

Hiszpania

Według danych zawartych w *Atlasie polskiej obecności za granicą* w 2012 r. w Hiszpanii mieszkało 84 620 Polaków zarejestrowanych na pobyt stały, z kolei ambasada RP szacowała liczebność Polonii na 130 000–150 000 osób¹⁸⁴. W roku 2017 Wydział Konsularny Ambasady RP w Madrycie określał liczebność Polonii na około 80 000 osób, z wyłączeniem Katalonii i Balearów¹⁸⁵. W odróżnieniu od większości innych państw, w przypadku Hiszpanii w zestawieniu za 2012 r. podane zostały szczegółowe dane dotyczące liczby Polaków mieszkających w poszczególnych prowincjach: Wspólnota Madrytu: 20 762, Katalonia: 17 073, Andaluzja: 11 588, Walencja: 8136, Aragonia: 5015, Baleary: 5011, Wyspy Kanaryjskie: 4225, Kastylia i Leon: 3468, Kastylia-La Mancha: 2186, Murcja: 2012, Asturia: 1678, Kraj Basków: 944, Galicja: 826, Navarra: 659, Estremadura: 459, Kantabria: 436, La Rioja: 303, Melilla: 26 oraz Ceuta: 10. Dodatkowo zauważono, że Polonia hiszpańska jest stosunkowo młoda pod względem wieku – średnia to 33,1 lat. Liczba zatrudnionych i płacących składki ubezpieczeniowe Polaków w 2012 r. wynosiła 23 144¹⁸⁶.

Tabela 3.6. Bilans emigracji i imigracji z Hiszpanii w latach 1990–2014: wyjazdy na pobyt stały

Rok	Emigracja	Imigracja	Saldo
1990	14	6	-8
1991	14	18	4
1992	34	19	-15
1993	37	25	-12
1994	53	22	-31
1995	70	26	-44
1996	47	23	-24
1997	58	31	-27
1998	53	53	0
1999	97	52	-45
2000	111	46	-65
2001	131	66	-65
2002	166	63	-103

¹⁸⁴ Tamże, s. 107.

¹⁸⁵ Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Madrycie za pośrednictwem poczty elektronicznej.

¹⁸⁶ *Atlas polskiej obecności...*, s. 107.

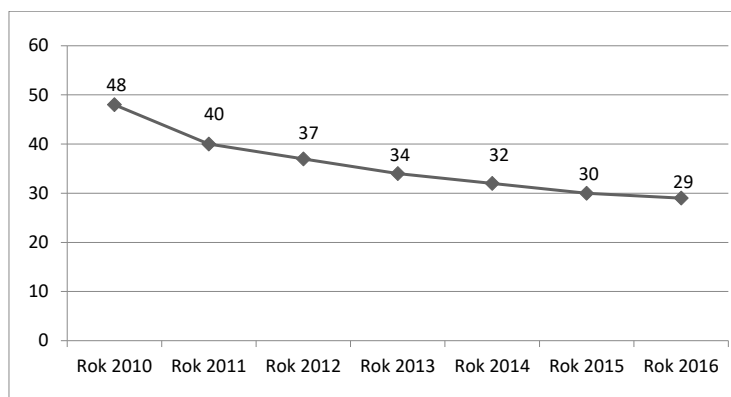
2.2. Skala bezdomności w państwach Unii Europejskiej

Rok	Emigracja	Imigracja	Saldo
2003	139	85	-54
2004	201	103	-98
2005	265	106	-159
2006	625	145	-480
2007	650	213	-437
2008	514	273	-241
2009	330	359	29
2010	272	337	65
2011	304	340	36
2012	251	330	79
2013	394	253	-141
2014	349	232	-117
Razem	5 179	3 226	-1 953

Źródło: jak do tab. 3.1.

Po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej, a szczególnie w roku 2006 odnotowano niewielki wzrost liczby osób wyjeżdżających do Hiszpanii na stałe. Można to wiązać z faktem, iż w roku tym otwarty został rynek pracy tego państwa. Jednak liczba Polaków wyjeżdżających do Hiszpanii na pobyt czasowy od 2009–2010 oraz na pobyt stały w latach 2009–2012 systematycznie spadała. To z kolei – tak jak w przypadku Grecji – można odnieść do kryzysu gospodarczego i problemów finansowych tego kraju.

Wykres 3.6. Liczba Polaków przebywających czasowo w Hiszpanii w latach 2010–2014 (w tys.)

Źródło: jak do wykresu 3.1.

3. Obecność Polaków za granicą

W raporcie z 2012 r. zawarto wzmiankę o opracowaniu podczas I Zjazdu Polonii Hiszpańskiej w marcu 2001 r. projektu statutu Federacji Organizacji Polskich i Hiszpańsko-Polskich w Hiszpanii. Federacja ta została zalegalizowana w roku kolejnym, jednak do tej pory nie zostały podane żadne aktualniejsze informacje na jej temat. Zaznaczono jedynie, że niektóre polskie organizacje w Hiszpanii współpracują ze sobą niezależnie od federacji. Wspomniano również o 23 organizacjach polonijnych zarejestrowanych w okręgu konsularnym Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Madrycie oraz 4 w okręgu Konsulatu Generalnego w Barcelonie¹⁸⁷. Baza GUS informuje o 76 organizacjach, stowarzyszeniach oraz innych formach działalności Polaków w Hiszpanii, przy czym 8 z nich opatrzone statusem: „działalność zawieszona/zakończona” lub ów status jest nieznanym¹⁸⁸.

Holandia

W raporcie z 2012 r. nie zawarto konkretnych informacji dotyczących liczności Polaków w Holandii. Podano jedynie, że w porównaniu z innymi grupami narodowościowymi Polacy są w tym państwie grupą najliczniejszą. Prezentują się przy tym korzystnie, nie mają bowiem problemów z integracją ze społeczeństwem. Legitymują się także wyższym wykształceniem i wyższą pozycją społeczną niż pozostałe narodowości. Dotyczy to jednak głównie Polaków mieszkających w Holandii od dłuższego czasu. „Nowa” emigracja jest słabiej wykształcona, gorzej przygotowana do życia w Holandii i nie integruje się ze społecznościami lokalnymi¹⁸⁹.

Tabela 3.7. Bilans emigracji i imigracji z Holandii w latach 1990–2014: wyjazdy na pobyt stały

Rok	Emigracja	Imigracja	Saldo
1990	103	27	-76
1991	102	32	-70
1992	155	54	-101
1993	152	59	-93
1994	189	72	-117

¹⁸⁷ Tamże, s. 108–109.

¹⁸⁸ *Baza organizacji i instytucji polonijnych...*

¹⁸⁹ Tamże, s. 114–115.

2.2. Skala bezdomności w państwach Unii Europejskiej

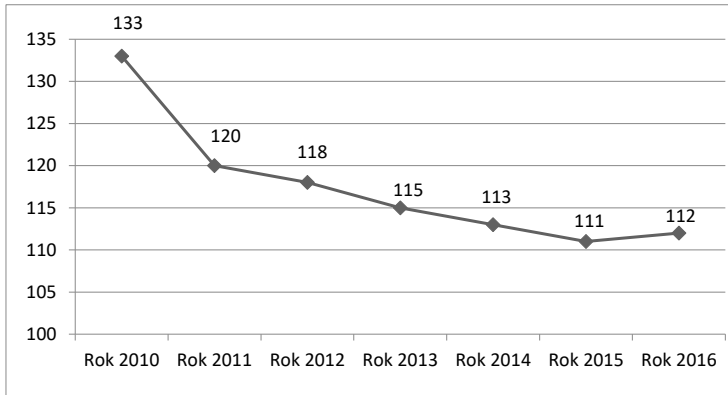
Rok	Emigracja	Imigracja	Saldo
1995	181	88	-93
1996	190	113	-77
1997	139	96	-43
1998	166	102	-64
1999	218	62	-156
2000	239	60	-179
2001	265	86	-179
2002	290	83	-207
2003	275	72	-203
2004	363	138	-225
2005	393	164	-229
2006	925	236	-689
2007	1 098	285	-813
2008	1 004	360	-644
2009	691	518	-173
2010	680	393	-287
2011	899	395	-504
2012	982	412	-570
2013	1 440	407	-1 033
2014	1 356	376	-980
Razem	12 495	4690	-7 805

Źródło: jak do tab. 3.1.

Bilans emigracji i imigracji w odniesieniu do Holandii jest dla Polski zdecydowanie niekorzystny, przede wszystkim ze względu na ostatnie lata. Holandia otworzyła swój rynek pracy dla Polaków w roku 2006 i właśnie w tym roku nastąpił znaczny wzrost liczby Polaków wyjeżdżających do tego państwa. Mogło się wydawać, że otwarcie rynków pracy przez inne kraje w 2009 r. tymczasowo odwróci ten trend, jednak zwłaszcza od 2013 r. obserwuje się ponownie znaczące zwiększenie się liczby osób wyjeżdżających do Holandii na pobyt stały lub tymczasowy.

3. Obecność Polaków za granicą

Wykres 3.7. Liczba Polaków przebywających czasowo w Holandii w latach 2010–2014 (w tys.)

Źródło: jak do wykresu 3.1.

Według informacji z 2012 r. w Holandii działało około 20 organizacji polonijnych zrzeszających łącznie tylko kilkaset osób. Na szczególną uwagę zasługuje inicjatywa utworzenia Fundacji PLON, z którą 7 grudnia 2007 r. wystąpił Kongres Organizacji Polonijnych. Fundacja ta miała wzmocnić głos Polonii w Holandii¹⁹⁰. Zgodnie z danymi GUS różnych zarejestrowanych form działalności Polaków jest w Holandii 87, z czego tylko 6 posiada statusy zawieszonych/zamkniętych lub nieznanych. Najwięcej organizacji zostało zarejestrowanych w Amsterdamie i Bredzie, chociaż liczba miast, w których działają polskie organizacje/szkoły/towarzystwa jest stosunkowo duża¹⁹¹.

Irlandia

W spisie powszechnym z 2011 r. w Irlandii odnotowano około 120 000 Polaków, przy czym zdaniem ambasady RP rzeczywista liczba zamieszkujących tam naszych rodaków mogła być wyższa, ponieważ większość tych, którzy przyjechali do Irlandii niedługo przed spisem powszechnym z 2011 r., nie wzięli w nim udziału. W porównaniu z innymi grupami narodowościowymi Polacy są w Irlandii grupą najliczniejszą, zaś język polski stał się w tym państwie językiem popularniejszym niż rodzimy język irlandzki¹⁹². Z kolei informacje dotyczące liczebności Polaków w Irlandii według spisu z 2016 r. zostały przekazane przez Wydział Konsularny Ambasady RP w Dublinie. Dane te potwierdzają tezę z 2012 r., zgodnie z którą Polacy stanowią największą grupę narodowościową

¹⁹⁰ Tamże, s. 116.

¹⁹¹ Tamże.

¹⁹² *Atlas polskiej obecności...*, s. 120.

2.2. Skala bezdomności w państwach Unii Europejskiej

w tym państwie. Mieszka ich w Irlandii 122 515 osób, zaś ambasada ocenia, że może ich być nawet 150 000. Przyczyną tych rozbieżności jest wspomniany już wyżej brak udziału części Polaków w spisie¹⁹³.

Tabela 3.8. Bilans emigracji i imigracji z Irlandii w latach 1990–2014: wyjazdy na pobyt stały

Rok	Emigracja	Imigracja	Saldo
1990	0	1	1
1991	0	1	1
1992	2	2	0
1993	0	0	0
1994	1	5	4
1995	8	2	-6
1996	1	3	2
1997	1	2	1
1998	1	3	2
1999	7	4	-3
2000	0	5	5
2001	9	4	-5
2002	13	4	-9
2003	20	12	-8
2004	83	15	-68
2005	405	32	-373
2006	2 307	211	-2 096
2007	2 089	589	-1 500
2008	1 422	917	-505
2009	570	1458	888
2010	565	1200	635

¹⁹³ Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Dublinie za pośrednictwem poczty elektronicznej.

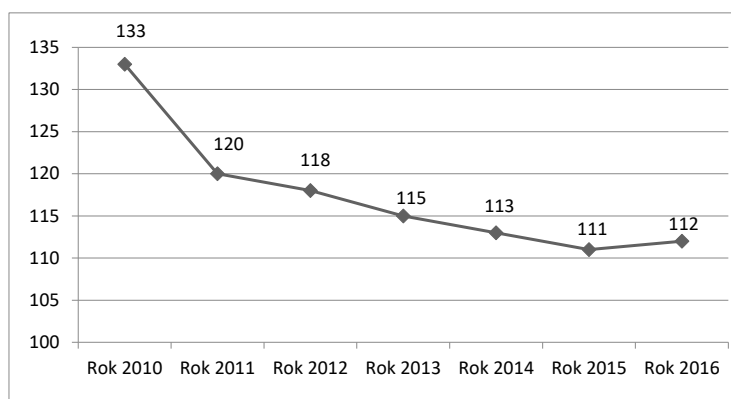
3. Obecność Polaków za granicą

Rok	Emigracja	Imigracja	Saldo
2011	712	1130	418
2012	820	950	130
2013	1 147	675	-472
2014	1 196	586	-610
Razem	11 379	7 811	-3 568

Źródło: jak do tab. 3.1.

Jak pokazuje zestawienie w tab. 3.8, przed przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej emigracja do Irlandii na pobyt stała się niemalże nieistniejąca. Po latach 2004–2005 zaobserwowano znaczny udział takich wyjazdów, z tymczasową tendencją spadkową w latach 2009–2010. Irlandia otworzyła rynek pracy dla Polaków w momencie rozszerzenia UE w 2004 r. Co ciekawe, od 2010 r. obserwuje się systematyczny spadek liczby Polaków wyjeżdżających do tego kraju na pobyt czasowy, przy czym spadek w roku 2011 w odniesieniu do roku poprzedniego był znaczny.

Wykres 3.8. Liczba Polaków przebywających czasowo w Irlandii w latach 2010–2014 (w tys.)

Źródło: jak do wykresu 3.1.

W Irlandii niewiele było organizacji czy mediów polonijnych. Można to wiązać z faktem braku liczniejszej Polonii zamieszkałej w tym państwie przez dłuższy czas. Ponadto zaznaczono, że osoby przybywające do Irlandii na krótkie okresy czasu raczej nie integrowały się z lokalnymi społecznościami¹⁹⁴.

¹⁹⁴ *Atlas polskiej obecności...*, s. 120.

2.2. Skala bezdomności w państwach Unii Europejskiej

Z kolei w bazie GUS można odnaleźć informacje o 105 polskich organizacjach zarejestrowanych w Irlandii, co może stawać pod znakiem zapytania diagnozę postawioną przez tamtejsze polskie placówki dyplomatyczne w tym kraju. Zdecydowana większość polonijnych form działalności została bowiem zarejestrowana przed rokiem 2012. Jedynie w przypadku czterech z nich ich status został oznaczony jako „działalność zawieszona/zakończona”¹⁹⁵.

Niemcy

W 2012 r. liczebność Polonii w Niemczech szacowano na dwa miliony osób, przy czym około 20% stanowiła najnowsza emigracja zarobkowa. Według niemieckich danych statystycznych liczba osób z „polskim kontekstem migracyjnym” wynosiła 1,5–1,6 mln. Statystyki z 2011 r. dotyczące polskich obywateli w Niemczech podają ponad 468 000 osób, przy czym w tej liczbie nie były ujmowane osoby z podwójnym obywatelstwem. W tym samym roku w Niemczech zatrudnionych było około 180 000 Polaków¹⁹⁶ (dane oficjalne).

Obszerne informacje mówiące o liczebności Polonii w Niemczech zostały przekazane przez Konsulaty RP w tym państwie. Zgodnie z danymi Federalnego Urzędu Statystycznego pod koniec 2016 r. w Niemczech mieszkało 783 000 obywateli Polski, przy czym liczba ta zawiera tylko osoby nieposiadające obywatelstwa niemieckiego. Wydział Konsularny Ambasady RP w Berlinie szacuje liczbę osób posiadających podwójne obywatelstwo na 400 000–600 000 osób. Istnieje także znaczna grupa osób, która posiada tzw. polskie podłoże migracyjne, a która nie posiada już polskiego obywatelstwa. Tę liczbę wspomniany wydział szacuje na 1 mln. Niezbędne jest tutaj wyjaśnienie sformułowania „podłoże migracyjne”, które stosowane jest w Niemczech w odniesieniu do osób z obcym pochodzeniem, a dokładniej wobec tych, którzy albo sami nie nabyli niemieckiego obywatelstwa w sposób pierwotny, tzn. poprzez urodzenie się na terytorium Niemiec, albo też przynajmniej jedno z rodziców nie nabyło obywatelstwa w ten sposób. Określani tak są zazwyczaj obcokrajowcy, którzy osiedli w Niemczech, w tym ci, którzy nabyli niemieckie obywatelstwo, „późni przesiedleńcy”, a także dzieci posiadające rodziców zliczających się do powyższych grup. Federalny Urząd Statystyczny w 2015 r. szacował liczbę Polaków o takim statusie na 1 700 000, natomiast zgodnie z danymi z połowy 2017 r. liczba polskich obywateli w Niemczech wzrosła o około 110 000 osób.

Przedstawiono także konkretne dane dotyczące poszczególnych okręgów konsularnych. W skład okręgu berlińskiego wchodzi: Berlin, Brandenburgia,

¹⁹⁵ *Baza organizacji i instytucji polonijnych...*

¹⁹⁶ *Atlas polskiej obecności...*, s. 172.

3. Obecność Polaków za granicą

Saksonia, Turyngia, Saksonia-Anhalcka oraz Meklemburgia-Pomorze Przednie. W okręgu tym liczba polskich obywateli wynosi 110 000, ponadto osób z polskim pochodzeniem jest około 120 000–140 000. Okręg hamburski oprócz Hamburga obejmuje Bremę, Szlezwik-Holsztyn i Dolną Saksonię. Osób o tylko i wyłącznie polskim obywatelstwie (według stanu na 31 grudnia 2016 r.) było 151 000, a polskie podłoże migracyjne miało ponad 300 000 osób. W monachijskim okręgu konsularnym, w którym znajdują się Bawaria oraz Badenia-Wirtembergia, w 2015 r. mieszkało ponad 200 000 osób o tylko i wyłącznie polskim obywatelstwie, a około 200 000 osób posiadało podwójne lub tylko niemieckie obywatelstwo. Koloński okręg obejmuje następujące landy: Nadrenia Północna-Westfalia, Hesja, Nadrenia-Palatynat oraz Kraj Saary. Według oficjalnych niemieckich danych pod koniec 2016 r. w okręgu tym mieszkały 228 142 osoby posiadające wyłącznie polskie obywatelstwo, co stanowiło wzrost o 5% względem roku 2015. W porównaniu z rokiem 2010 – przed otwarciem rynku pracy w Niemczech – liczba osób z polskim obywatelstwem wzrosła o 75%. Pod koniec 2016 r. w poszczególnych landach mieszkała następująca liczba Polaków: Nadrenia Północna-Westfalia – 210 470 (według raportu z lutego 2016 r. – 564 000 osób polskiego pochodzenia, w tym z polskim obywatelstwem i podłożem migracyjnym), Hesja – 78 950 (szacunki heskiego urzędu statystycznego – 156 000), Nadrenia-Palatynat – 42 845, Kraj Saary – 5877. Konsulat w Kolonii szacuje ogólną liczbę osób posiadających polskie obywatelstwo, podwójne obywatelstwo oraz pochodzenia polskiego na około milion osób, przy czym emigracja zarobkowa to około 400 000 osób¹⁹⁷.

W kontekście polskiej mniejszości w Niemczech przede wszystkim należy stwierdzić, że zdecydowanie nie ma ona jednolitego charakteru. Składają się na nią różnorodne grupy Polaków, którzy trafiali na obszar obecnych Niemiec w ciągu półtora wieku. Status społeczny i materialny Polaków w Niemczech także jest zróżnicowany. W państwie tym funkcjonują zarówno osoby o ugruntowanej pozycji zawodowej (lekarze, naukowcy, inżynierowie, architekci), jak i osoby, które nie dostosowały się do życia w Niemczech¹⁹⁸. W raporcie z 2012 r. zwrócono uwagę na główny problem Polonii w Niemczech: pozycja i siła głosu Polonii w odniesieniu do jej liczebności jest nieproporcjonalnie mała. Wynika to przede wszystkim z małego stopnia jej zorganizowania i braku odpowiednich liderów¹⁹⁹.

---

¹⁹⁷ Informacje zbiorcze zebrane z polskich okręgów konsularnych i przekazane przez Wydział Konsularny Ambasady RP w Berlinie za pośrednictwem poczty elektronicznej.

¹⁹⁸ *Atlas polskiej obecności...*, s. 173–174.

¹⁹⁹ Tamże, s. 175.

2.2. Skala bezdomności w państwach Unii Europejskiej

Tabela 3.9. Bilans emigracji i imigracji z Niemiec w latach 1991–2014: wyjazdy na pobyt stały

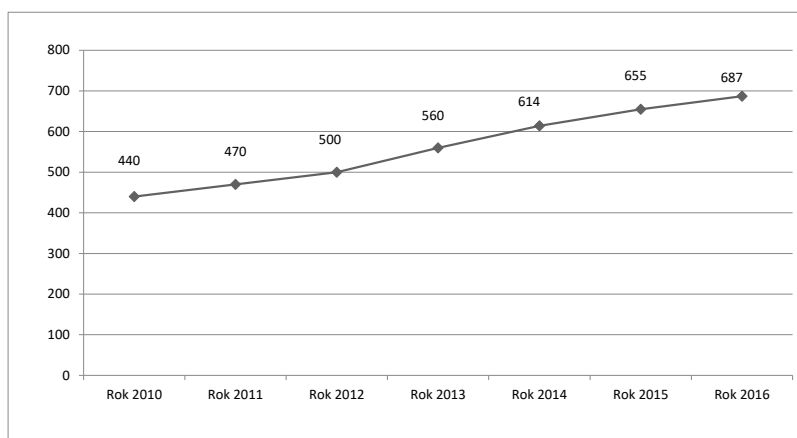
Rok	Emigracja	Imigracja	Saldo
1991	14 502	1 118	-13 384
1992	12 851	1 432	-11 419
1993	15 333	1 484	-13 849
1994	18 876	1 843	-17 033
1995	18 161	1 965	-16 196
1996	14 800	2 155	-12 645
1997	14 202	2 098	-12 104
1998	16 128	2 341	-13 787
1999	15 346	2 491	-12 855
2000	20 472	2 494	-17 978
2001	16 900	2 177	-14 723
2002	17 806	2 335	-15 471
2003	15 013	2 261	-12 752
2004	12 646	2 697	-9 949
2005	12 317	2 823	-9 494
2006	14 950	3 227	-11 723
2007	13 771	3 913	-9 858
2008	11 884	3 174	-8 710
2009	7 769	3 175	-4 594
2010	6 818	2 677	-4 141
2011	7 784	2 655	-5 129
2012	8 399	2 485	-5 914
2013	12 419	2 203	-10 216
2014	10 266	2 358	-7 908
Razem	329 413	57 581	-271 832

Źródło: jak do tab. 3.1.

3. Obecność Polaków za granicą

Liczba Polaków, którzy każdego roku wyjeżdżają na stałe do Niemiec, utrzymuje się na zdecydowanie wyższym poziomie niż w przypadku innych państw UE. Zmniejszenie tej liczby zauważa się jedynie w latach 2009–2012. Wiązać to można z kryzysem finansowym, a także otwarciem w tym czasie rynków pracy innych państw Unii. Rynek niemiecki został udostępniony dla Polaków w 2011 r. i od tego momentu ponownie odnotowano zwiększenie się liczby osób wyjeżdżających do Niemiec. Podobnie przedstawia się sytuacja w kontekście wyjazdów tymczasowych – obserwowany jest tutaj stały i znaczny wzrost, sięgający nawet 20–30 tys. osób rocznie.

Wykres 3.9. Liczba Polaków przebywających czasowo w Niemczech w latach 2010–2014 (w tys.)

Źródło: jak do wykresu 3.1.

Według raportu z 2012 r. w Niemczech funkcjonuje 170–180 polskich organizacji, przy czym większość z nich ma charakter branżowy. Istnieje również Konwent Organizacji Polskich w Niemczech, który nie jest organizacją, natomiast reprezentuje Polonię wobec władz zarówno w Polsce, jak i w Niemczech. Na podkreślenie zasługuje działalność Polskiej Misji Katolickiej w Niemczech, w ramach której funkcjonuje 66 parafii. Analogicznie jak w innych państwach, nowa emigracja z Polski zdecydowanie rzadziej integruje się ze środowiskami polonijnymi. Konsekwencją tej sytuacji jest „starzenie się” poszczególnych organizacji²⁰⁰. Zwrócono też uwagę na inne problemy polskich organizacji w Niemczech, takie jak niedobory funduszy i znaczne rozdrobnienie²⁰¹. Główny Urząd Statystyczny w Niemczech podał, że zarejestrowanych było 385 różne-

²⁰⁰ Tamże, s. 174–177.

²⁰¹ Tamże, s. 178.

2.2. Skala bezdomności w państwach Unii Europejskiej

go typu organizacji oraz innych form działalności, z których większość była zlokalizowana w większych miastach. 40 organizacji zostało zamkniętych, ich działalność została zawieszona lub ich bieżąca sytuacja jest nieznana²⁰².

Szwecja

Zgodnie z danymi szacunkowymi z 2012 r. w Szwecji mieszkało około 110 000 Polaków²⁰³. Według Ambasady RP w 2017 r. liczba ta wynosiła 140 000, natomiast w opinii niektórych organizacji polonijnych sięgała nawet 200 000 (prawdopodobnie ujmowani w niej są też pracownicy sezonowi i delegowani). Instytucje szwedzkie podają liczebność Polonii na poziomie 52 454 osób, przy czym w liczbie tej nie zostały ujęte osoby z podwójnym lub tylko szwedzkim obywatelstwem²⁰⁴. Szwedzka Polonia, która osiedliła się w tym państwie 20–30 lat temu posiada wysoką pozycję społeczną. Polacy w tym państwie prezentują raczej wyższy od przeciętnego poziom wykształcenia i obecni są w takich dziedzinach życia, jak nauka, kultura oraz sztuka i medycyna. Z kolei młoda emigracja podzielona została przez polskie placówki dyplomatyczne na trzy kategorie: typowa krótkotrwała emigracja zarobkowa, która nie integruje się ani z Polonią, ani z lokalnymi społecznościami, osoby o wysokich kwalifikacjach oraz rodziny, które zamierzają pozostać w Szwecji i które angażują się w życie polonijne²⁰⁵.

Tabela 3.10. Bilans emigracji i imigracji ze Szwecji w latach 1990–2014: wyjazdy na pobyt stały

Rok	Emigracja	Imigracja	Saldo
1990	479	75	-404
1991	460	121	-339
1992	283	157	-126
1993	280	108	-172
1994	518	115	-403
1995	570	117	-453

²⁰² *Baza organizacji i instytucji polonijnych...*

²⁰³ *Atlas polskiej obecności...*, s. 214.

²⁰⁴ Informacje otrzymane od Ambasady RP w Sztokholmie za pośrednictwem poczty elektronicznej.

²⁰⁵ *Atlas polskiej obecności...*, s. 214–216.

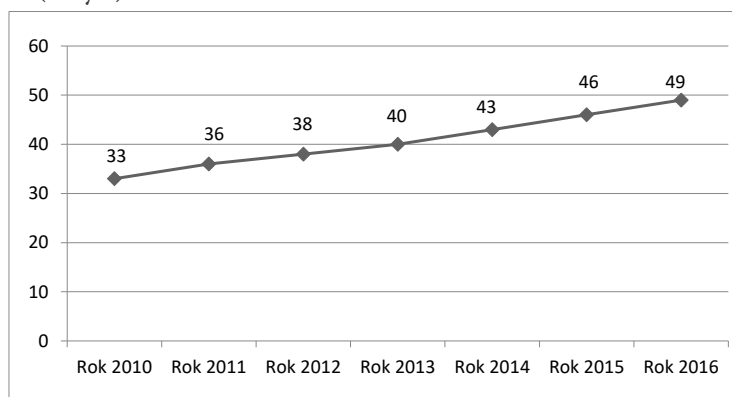
3. Obecność Polaków za granicą

Rok	Emigracja	Imigracja	Saldo
1996	364	118	-246
1997	288	126	-162
1998	250	133	-117
1999	251	103	-148
2000	249	78	-171
2001	167	74	-93
2002	174	70	-104
2003	117	91	-26
2004	174	114	-60
2005	268	100	-168
2006	595	146	-449
2007	487	156	-331
2008	475	166	-309
2009	398	224	-174
2010	400	212	-188
2011	347	207	-140
2012	345	221	-124
2013	597	223	-374
2014	557	208	-349
Razem	9 093	3 463	-5 630

Źródło: jak do tab. 3.1.

Liczba osób emigrujących do Szwecji regularnie rośnie, jednak nie można wskazać momentu, w którym tempo tej emigracji znacząco by się zwiększyło. Liczba osób przyjeżdżających ze Szwecji utrzymuje się na porównywalnym poziomie, co powoduje stale rosnący ujemny bilans pomiędzy emigracją i imigracją. Liczba Polaków wyjeżdżających na pobyt czasowy również regularnie rośnie, ale bez skokowych wzrostów w którymkolwiek roku.

Wykres 3.10. Liczba Polaków przebywających czasowo w Szwecji w latach 2010–2014 (w tys.)

Źródło: jak do wykresu 3.1.

Jedynie 5% Polaków w Szwecji należy do istniejących w tym kraju dwóch federacji polonijnych: Kongresu Polaków w Szwecji, zrzeszającego około 30 organizacji oraz Zrzeszenia Organizacji Polonijnych, w którym funkcjonuje ich blisko 20. Ponadto w Sztokholmie działa Polska Rada Kultury, będąca swoistym forum dla mieszkających w tym mieście Polaków²⁰⁶. W bazie GUS zawarto informacje o 130 różnych rodzajach polskich organizacji, działających przede wszystkim w Sztokholmie, chociaż ogólnie zlokalizowane są one w różnych miastach – przykładowo, kilka działa w Göteborgu oraz w Malmö. Piętnaście organizacji zawiesiło lub zakończyło działalność lub ich status jest nieznan²⁰⁷.

Wielka Brytania

W „Atlasie...” z 2012 r. w kwestii liczebności Polaków podane zostały informacje zgromadzone przez Office for National Statistics, zgodnie z którymi w Wielkiej Brytanii przebywało 587 000 rezydentów z Polski. Ich szczegółowe rozmieszczenie przedstawiało się następująco: w Anglii w 2012 r. mieszkało około 500 000 Polaków (Północno-Zachodnia Anglia – 45 000, Yorkshire i okolice – 55 000, wschodnie Midlands – 56 000, zachodnie Midlands – 48 000, Południowo-Zachodnia Anglia – 46 000, Wschodnia Anglia – 56 000, Południowo-Wschodnia Anglia bez Londynu i okolic – 60 000, obszar Greater London – 126 000, Północno-Wschodnia Anglia – 8 000), w Szkocji odnotowano 57 000, w Walii 18 000, a w Irlandii Północnej 12 000 Pola-

²⁰⁶ Tamże, s. 214.

²⁰⁷ Baza organizacji i instytucji polonijnych...

3. Obecność Polaków za granicą

ków. Największym skupiskiem naszych rodaków w Wielkiej Brytanii od lat jest Londyn, zaś innymi istotnymi ośrodkami są Manchester, Birmingham, Bradford, Leeds, Wolverhampton, Nottingham, Sheffield, Coventry, Leicester, Swindon, Bristol, Edynburg, Glasgow, Northampton, Derby i Slough. Według Ministerstwa Pracy i Emerytur (na podstawie danych z lat 2010–2011) 81 820 osobom przyznano National Insurance Number²⁰⁸. Aktualne dane ogólne zostały przekazane przez Wydział Konsularny Ambasady RP w Londynie. Polacy przede wszystkim, podobnie jak w Irlandii, stanowią najliczniejszą grupę narodowościową wśród cudzoziemców. W 2016 r. 911 000 osób mieszkających w Wielkiej Brytanii zadeklarowało Polskę jako miejsce urodzenia. Z kolei polskie obywatelstwo zadeklarowało ponad milion osób²⁰⁹. Konsulat Generalny w Edynburgu szacuje liczbę Polaków mieszkających w Szkocji na 100 000, przy czym zdecydowana większość to emigranci zarobkowi. Z kolei liczba Polaków mieszkających na stałe w tej części Wielkiej Brytanii oceniana jest na jedynie około 2000 osób²¹⁰.

Funkcjonowanie polskich społeczności często wiązało się z działalnością parafii lub kół Stowarzyszenia Polskich Kombatantów. Z zewnątrz zauważalna jest silna integracja polskich grup, jednak nie są one postrzegane przez miejscowych badaczy jako getta etniczne²¹¹. Zwraca się też uwagę na istniejące różnice w pozycji społecznej, wykształceniu i przygotowaniu zawodowym pomiędzy wieloletnią a młodą emigracją²¹².

Tabela 3.11. Bilans emigracji i imigracji z Wielkiej Brytanii w latach 1990–2014: wyjazdy na pobyt stały

Rok	Emigracja	Imigracja	Saldo
1990	87	97	10
1991	122	184	62
1992	79	284	205
1993	95	261	166
1994	137	237	100

²⁰⁸ *Atlas polskiej obecności...*, s. 266–269.

²⁰⁹ Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Londynie za pośrednictwem poczty elektronicznej.

²¹⁰ Informacje otrzymane od Konsulatu Generalnego RP w Edynburgu za pośrednictwem poczty elektronicznej.

²¹¹ *Atlas polskiej obecności...*, s. 268.

²¹² Tamże, s. 272.

2.2. Skala bezdomności w państwach Unii Europejskiej

Rok	Emigracja	Imigracja	Saldo
1995	154	218	64
1996	133	207	74
1997	121	233	112
1998	166	245	79
1999	170	274	104
2000	189	256	67
2001	208	246	38
2002	254	208	-46
2003	282	261	-21
2004	543	313	-230
2005	3 072	468	-2 604
2006	17 996	1 592	-16 404
2007	9 165	3 913	-5 252
2008	6 565	4 365	-2 200
2009	3 502	5 408	1 906
2010	3 472	4 409	937
2011	4 434	4 378	-56
2012	4 900	4 066	-834
2013	7 779	3 040	-4 739
2014	7 392	2 944	-4 448
Razem	71 017	38 107	-32 910

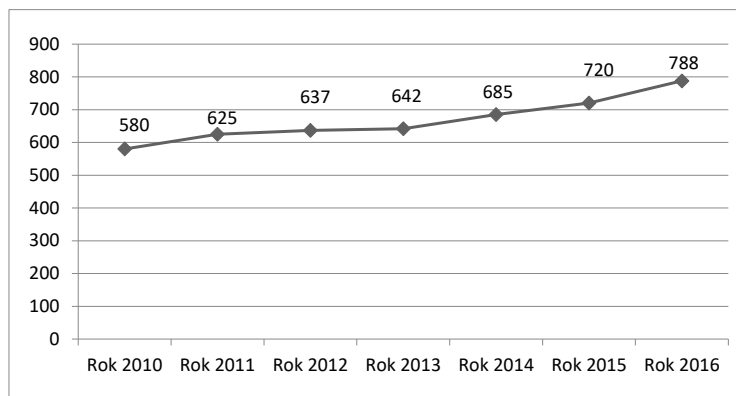
Źródło: jak do tab. 3.1.

Do momentu rozszerzenia Unii Europejskiej w 2004 r. liczba Polaków wyjeżdżających co roku na pobyt stały do Wielkiej Brytanii była stosunkowo niska w zestawieniu z wielkością, potencjałem i atrakcyjnością tego państwa. W roku 2005 liczba ta uległa znacznemu zwiększeniu, zaś rok 2006 był pod tym względem rekordowy. Od tego czasu, z wyjątkiem spadku w latach 2009–2012 (w roku 2009 i 2012 odnotowano nawet dodatni bilans emigracja-imigracja), obserwuje się stały poziom tego typu wyjazdów.

3. Obecność Polaków za granicą

Wykres 3.11. Liczba Polaków przebywających czasowo w Wielkiej Brytanii w latach 2010–2014 (w tys.)

Źródło: jak do wykresu 3.1.

Liczba Polaków emigrujących do Wielkiej Brytanii na pobyt czasowy również regularnie się zwiększa, przy czym dodatkowo od 2013 r. obserwuje się znaczny wzrost liczby takich osób wyjeżdżających każdego roku. Należy podkreślić, że brakuje obecnie danych odnoszących się do wyjazdów na pobyt stały z lat 2015–2017 oraz danych za rok 2017 w odniesieniu do wyjazdów na pobyt czasowy, nie da się więc jeszcze jednoznacznie stwierdzić, czy na obie te kategorie emigracji miały wpływ antypolskie incydenty i kwestia planowanego opuszczenia Unii Europejskiej przez Wielką Brytanię.

Podobnie jak w przypadku ogółu Polonii w Wielkiej Brytanii, znaczna część polskich organizacji znajduje się w Londynie. W stolicy działają przede wszystkim te najstarsze. Natomiast organizacje powiązane z wojskowością w znacznej mierze mieszczą się w Szkocji, głównie w Glasgow i Edynburgu. W Wielkiej Brytanii funkcjonuje także, utworzone jeszcze w 1947 r., Zjednoczenie Polskie w Wielkiej Brytanii, które skupia kilkadziesiąt organizacji, instytutów i fundacji. Aktywne jest też Stowarzyszenie Polskich Kombatantów. W przeciwieństwie do większości innych państw UE, w Wielkiej Brytanii zaczęły powstawać organizacje i stowarzyszenia zakładane już przez emigrantów zarobkowych. Wymienia się tutaj np. Polish City Club, Polish Professionals in London, Polish Psychologists' Club i North East Polish Community Organisation²¹³. W bazie Głównego Urzędu Statystycznego w Wielkiej Brytanii zarejestrowanych jest 491 organizacji i instytucji różnego typu, z których 66 zakończyło/zawiesiło działalność lub ich status jest nieznan.

²¹³ Tamże.

2.2. Skala bezdomności w państwach Unii Europejskiej

Ze wszystkich zarejestrowanych form 69 znajduje się w Szkocji, 27 w Irlandii Północnej, 11 w Walii, a jedna na wyspie Jersey²¹⁴.

Włochy

W raporcie z 2012 r. przedstawiono informacje włoskiego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z 2010 r., kiedy to we Włoszech mieszkało 105 608 naszych rodaków. W raporcie tym zawarto ponadto informację o liczbie zarejestrowanych Polaków, która wynosiła 109 000, przy czym nie obejmowała ona osób posiadających również włoskie obywatelstwo. Biorąc pod uwagę wszystkie kategorie osób, Ambasada RP szacowała liczebność Polonii na 140 000–150 000, przy czym nie były jeszcze znane dane pochodzące ze spisu powszechnego z 2011 r. 31 grudnia 2012 r. we Włoszech funkcjonowało około 4000 przedsiębiorstw zarejestrowanych przez Polaków. Zgodnie z raportem z 2012 r. Polacy we Włoszech byli dziewiątą pod względem liczebności grupą narodowościową, stanowiącą 2,5% wszystkich zarejestrowanych cudzoziemców. Duża część Polaków we Włoszech miała wyższe wykształcenie. Wzrastała także liczba polskich studentów. Odnotowywano przypadki przyjeżdżających do Włoch całych rodzin²¹⁵. Zgodnie z danymi przekazanymi przez Wydział Konsularny Ambasady RP w Rzymie, w roku 2015 we Włoszech mieszkało 97 986 Polaków, przy czym dane te nie obejmowały osób posiadających podwójne obywatelstwo (osoby takie traktowane są jako obywatele włoscy). Wydział Konsularny, wliczając te osoby oraz naszych rodaków o nieuregulowanym statusie, jak np. osoby bezdomne, ocenił liczebność Polonii na 130 000. W 2015 r. najwięcej Polaków mieszkało w centralnych Włoszech: 37 422, na południu – 20 628, na północnym wschodzie – 20 284, następnie na północnym zachodzie – 13 146, zaś najmniej na włoskich wyspach – 6506²¹⁶.

Tabela 3.12. Bilans emigracji i imigracji z Włoch w latach 1990–2014: wyjazdy na pobyt stały

Rok	Emigracja	Imigracja	Saldo
1990	179	53	-126
1991	223	110	-113
1992	88	130	42

²¹⁴ *Baza organizacji i instytucji polonijnych...*

²¹⁵ *Atlas polskiej obecności...*, s. 278–279.

²¹⁶ Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Rzymie za pośrednictwem poczty elektronicznej.

3. Obecność Polaków za granicą

Rok	Emigracja	Imigracja	Saldo
1993	141	177	36
1994	172	160	-12
1995	199	211	12
1996	160	191	31
1997	155	212	57
1998	211	198	-13
1999	223	226	3
2000	273	254	-19
2001	307	251	-56
2002	302	251	-51
2003	311	229	-82
2004	300	253	-47
2005	413	331	-82
2006	891	377	-514
2007	813	412	-401
2008	922	428	-494
2009	549	485	-64
2010	535	518	-17
2011	515	507	-8
2012	521	538	17
2013	705	462	-243
2014	583	416	-167
Razem	9 691	7 380	-2 311

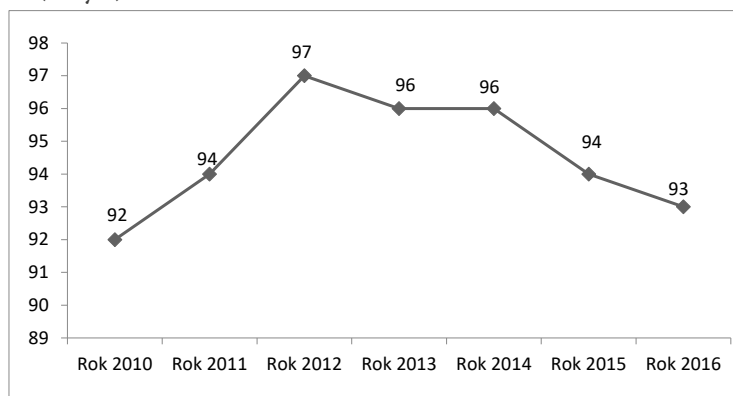
Źródło: jak do tab. 3.1.

Od roku 2006, w którym włoski rynek pracy został otwarty dla Polaków, nastąpił wzrost liczby osób wyjeżdżających do Włoch na pobyt stały. Tendencja ta po trzech latach uległa jednak odwróceniu i liczba takich emigracji utrzymywała się na porównywalnym poziomie (za wyjątkiem roku 2013). Z kolei od roku 2013 obserwuje się stały spadek liczby Polaków wyjeżdżających na pobyt

2.2. Skala bezdomności w państwach Unii Europejskiej

czasowy. Podobnie jak w przypadku Hiszpanii, można to wiązać z kryzysem gospodarczym, który szczególnie dotknął południowoeuropejskie państwa „starej” Unii.

Wykres 3.12. Liczba Polaków przebywających czasowo we Włoszech w latach 2010–2014 (w tys.)

Źródło: jak do wykresu 3.1.

W raporcie dotyczącym Włoch z 2012 r. zawarto jedynie wzmiankę o organizacjach polskich we Włoszech oraz o ich współpracy z konsulatami. Brak tu jakichkolwiek szczegółów²¹⁷. Jedynym zbiorczym źródłem informacji w tym zakresie jest baza danych Głównego Urzędu Statystycznego, w której wymieniono 117 polskich organizacji, wśród których tylko 12 zawiesiło lub zakończyło działalność bądź też ich sytuacja nie jest znana. Najwięcej polskich form działalności zarejestrowano w Rzymie, ale występują one na obszarze całego państwa. Wśród innych ważnych miast pod tym względem można wymienić Palermo, Bolonię, Padwę i Arezzo²¹⁸.

²¹⁷ *Atlas polskiej obecności...*, s. 281.

²¹⁸ *Baza organizacji i instytucji polonijnych...*

4. Bezdomni Polacy w Belgii

4.1. Analiza polityki w zakresie przeciwdziałania bezdomności

Wydaje się, że dużym problemem w Belgii jest niedobór lokali mieszkalnych, co ma bezpośrednie przełożenie na kwestię bezdomności. Prawo do mieszkania na godnym poziomie zostało wpisane do belgijskiej konstytucji i zawarte w jej art. 23²¹⁹, ale – jak pokazują badania – prawo to nie jest w pełni realizowane. Problem jest jednak dostrzegany, czego dowodzi wyrażenie woli do zaradzenia tej sytuacji w belgijskim *National Reform Programme* na 2015 r. oraz lata wcześniejsze.

Od 2012 r. rząd Belgii, we współpracy z agencjami rządowymi, przeprowadzał badania dotyczące identyfikacji kompetencji w zakresie możliwości zmierzenia się z problemem bezdomności. Jednym z efektów tych analiz było podpisanie 12 maja 2014 r. *Cooperation Agreement on Homelessness and the Lack of Housing*. W ramach tego porozumienia wszystkie jego strony zobowiązały się do podjęcia działań zgodnie z następującymi zasadami:

1. Przyjęcie założenia, że polityka zapobiegania i przeciwdziałania bezdomności jest polityką zintegrowaną i skoordynowaną.
2. Zobowiązanie do przyjęcia jednolitej definicji bezdomności.
3. Współpraca w zakresie ulepszenia opieki kryzysowej, szczególnie w okresie zimowym.
4. Lepsza harmonizacja dostępnych danych²²⁰.

---

²¹⁹ *The Belgian Constitution*, s. 11, <https://www.legislationline.org/documents/id/9045> (kwerenda z dnia 12.10.2017).

²²⁰ C. Buxant, *Housing First (Belgium, 16–17 March 2016). Implementation of “Housing First” in Belgium – Results, Challenges and Perspectives*, s. 3–4, <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=15388&langId=en> (kwerenda z dnia 12.10.2017).

4.1. Analiza polityki w zakresie przeciwdziałania bezdomności

W Belgii brakuje, jak dotąd, ogólnopaństwowej strategii działań wobec bezdomności. Przygotowywany program nie został jeszcze ukończony w momencie ostatniej aktualizacji „fiszki” FEANTSA²²¹. Można, co prawda, odnaleźć analizy dotyczące belgijskiej platformy przeciw ubóstwu i wykluczeniu społecznemu, jednak nie zawierają one zbyt wielu informacji na temat samej bezdomności²²². Jednocześnie istnieją dane na temat tego, że w Belgii testowane były różne projekty z zakresu *housing first*. Pierwszy istotny tego typu model był testowany od 2013 r. w ramach „eksperymentu” *Housing First Belgium*²²³. Ponadto w działaniu 76 Drugiego Federalnego Planu przeciwko ubóstwu z 2012 r. zaplanowano realizację inicjatyw zainspirowanych wdrażaniem koncepcji *housing first* w pięciu największych miastach, czyli Brukseli, Antwerpii, Ghent, Charleroi i Liege. Częściową reakcją na wyzwania związane z bezdomnością są strategie przyjęte lub planowane przez poszczególne regiony Belgii. We Flandrii strategia dotycząca bezdomności została ujęta w zaplanowanej na lata 2015–2019 strategii przeciwdziałania ubóstwu, przy czym główny nacisk przy jej realizacji ma zostać położony na działania prewencyjne²²⁴. Ponadto władze Flandrii miały zająć się jakością lokali mieszkalnych. Samo podejście do kwestii bezdomności opiera się na pięciu celach, przyjętych na poziomie europejskim:

1. Nikt nie powinien być zmuszony do spania nocą na ulicy.
2. Z powodu niedoborów w zakresie dostępności lokali komunalnych nikt nie powinien być zmuszony do przebywania w schroniskach dłużej niż jest to konieczne.
3. Nikt nie powinien opuszczać instytucji (przykładowo, opieki zdrowotnej) bez zagwarantowania odpowiedniego rozwiązania problemów lokalowych.
4. Nikt nie powinien być eksmitowany z powodu braku odpowiedniego poradnictwa.
5. Żadna młoda osoba wkraczająca w dorosłość nie może stać się bezdomna z tego powodu²²⁵.

Z kolei w regionie Brukseli stosowne protokoły zostały podpisane przez władze i trzy instytucje zajmujące się problematyką ubóstwa²²⁶. Nacisk ma zostać położony na działania w zakresie zapewnienia odpowiedniego zaplecza lokalowego, a przede

---

²²¹ *Homelessness in Belgium...*

²²² H. Frazer, *The Belgian Platform against Poverty and Social Exclusion EU 2020*, Luxembourg 2014, <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=11432&langId=en> (kwerenda z dnia 12.10.2017).

²²³ C. Buxant, *Housing First...*, s. 1–3.

²²⁴ *Homelessness in Belgium...*

²²⁵ C. Buxant, *Housing First...*, s. 14–15.

²²⁶ *Homelessness in Belgium...*

4. Bezdomni Polacy w Belgii

wszystkim na programy typu *housing first*. Projekty w tym zakresie mają być uruchamiane lub prolongowane, tak jak ten uruchomiony w roku 2015. Warto tu wspomnieć, że część z nich była pierwotnie finansowana z budżetu centralnego²²⁷.

W Walonii istniejące systemy przeciwdziałania ubóstwu ukierunkowane są na konkretne grupy, w tym osoby bezdomne. Finansowane są programy z zakresu *housing first*, wspierane są też noclegownie czy centra dla osób bezdomnych. Podnosi się jednocześnie, że główną przeszkodą w realizacji programów *housing first* jest niedobór lokali na wynajem w dogodnych cenach²²⁸.

Dla Polaków szczególnie ważną kwestią jest możliwość legalnego przebywania na terytorium Belgii. Polacy jako obywatele Unii Europejskiej, mają prawo przebywania w Belgii bez specjalnego pozwolenia, ale powinni zgłosić swoją obecność na terenie gminy, w której przebywają, w przeciągu 3 miesięcy (jeżeli pobyt jest dłuższy). Jeśli osoba dostarczy wszystkie wymagane do zameldowania dokumenty, otrzymuje kartę pobytu ważną przez 5 lat, którą można po tym okresie przedłużyć na kolejne 5 lub 10 lat. Posiadanie zameldowania w danej gminie, a konkretnie statusu jej rezydenta, jest niezbędne dla ubiegania się o pomoc socjalną w postaci zasiłków lub pobytu w centrum kryzysowym. Jednocześnie należy być legalnie zatrudnionym i posiadać niezbędne ubezpieczenie społeczne²²⁹.

W przypadku potrzeby udzielenia pomocy zajmujące się tym instytucje każdorazowo dokonują sprawdzenia istniejących możliwości. Weryfikowane jest m.in. to, czy dana osoba była kiedykolwiek zameldowana w Belgii. Na podstawie zebranych informacji można, przykładowo, otrzymać tymczasowy adres referencyjny lub też wnioskować o przywrócenie udzielonej w przeszłości pomocy finansowej. W przekazanej notatce znajduje się także charakterystyka osób z Polski, dokonana w zależności od ich statusu i możliwości uzyskiwania pomocy ze strony państwa. Przede wszystkim osoby, które w ciągu kilku lat pobytu nabyły prawa socjalne (były zameldowane i pracowały lub były ubezpieczone przez osobę pracującą), mają dostęp do pomocy socjalnej w postaci:

- zasiłku dla bezrobotnych lub zasiłku czasowego na najważniejsze potrzeby (tzw. *leefloon*);
- tymczasowego miejsca pobytu w domach opieki lub noclegowniach (na czas przejściowy);
- opieki asystenta socjalnego, zajmującego się bieżącymi sprawami i problemami danej osoby;

---

²²⁷ C. Buxant, *Housing First...*, s. 14.

²²⁸ Tamże, s. 13.

²²⁹ Informacje otrzymane od Magdaleny Chwarścianek, koordynatorki Barki NL, za pośrednictwem poczty elektronicznej.

4.2. Polscy bezdomni – charakterystyka środowiska

- opieki medycznej na podstawie ubezpieczenia – w tym tej związanej z uzależnieniem lub chorobą psychiczną;
- rejestracji w urzędzie pracy w celu poszukiwania pracy, uczestniczenia w szkoleniach i kursach.

Natomiast osoby, które przyjeżdżają do Belgii po raz pierwszy, nie są w niej zarejestrowane oraz nie zalegalizowały swojego pobytu, mogą liczyć głównie na następującą pomoc doraźną:

- udzielaną w centrach dziennych, w których wydawane są posiłki, wymieniane są ubrania i w których ma się możliwość skorzystania z prysznica;
- podstawową opiekę medyczną w centrach medycznych, w których pracują lekarze wolontariusze;
- specjalistyczną opiekę medyczną w szpitalach w przypadku poważnych chorób i problemów zdrowotnych – w uzasadnionych przypadkach jest to opłacane przez pomoc społeczną (OCMW);
- możliwość skorzystania z noclegowni zimowej (przeważnie od grudnia do marca, w zależności od miasta/gminy).

W sytuacji, kiedy osoba bezrobotna i pobierającą z tego tytułu zasiłek traci lokal mieszkalny na skutek zadłużenia, ma możliwość zgłoszenia się do oddziału pomocy społecznej, która z kolei może zaoferować rozwiązania czasowe w postaci miejsca w noclegowni lub w centrum kryzysowym. W czasie przebywania w takim miejscu danej osobie oferowana jest pomoc w znalezieniu zatrudnienia i taniego mieszkania. W większości przypadków konieczne jest również podpisanie zgody na kuratelę finansową, co jest niezbędne dla uzyskania pomocy finansowej. Istnieje też opcja wzięcia udziału w terapii lub w szkoleniach.

Ponadto możliwe jest otrzymanie mieszkania socjalnego. W tym celu należy zarejestrować się w agencji mieszkań socjalnych. Takie sprawy rozpatrywane są indywidualnie, jednak najczęstszymi warunkami, jakie należy spełnić przy rejestracji, są: posiadanie określonego poziomu dochodu na osobę, bycie wcześniej zameldowanym w Belgii przez wystarczająco długi czas oraz odbycie kursu integracyjnego i językowego²³⁰.

4.2. Polscy bezdomni – charakterystyka środowiska

Zgodnie z informacjami uzyskanymi z organizacji La Strada i zawartymi w sprawozdaniu Samusocial z 2015 r. 5,3% osób, które skorzystały z pomocy tej organizacji stanowili Polacy²³¹. Według organizacji La Strada ogólna liczba

---

²³⁰ Tamże.

²³¹ *Jaarverslag Activiteit 2015*, s. 44, http://samusocial.be/wp-content/uploads/2016/06/160705_Samusocialjaarverslag-2015.pdf (kwerenda z dnia 12.10.2017).

4. Bezdomni Polacy w Belgii

osób, jakim Samusocial udzieliła pomocy, wynosiła 5450, zaś liczba Polaków, którzy z niej skorzystali to 289 osób.

Zdecydowanie najwięcej informacji na temat funkcjonowania bezdomnych Polaków w Belgii, a szczególnie w Brukseli dostarczają publikacje autorstwa Magdaleny Mostowskiej, która prowadziła badania dotyczące tego środowiska. Według jej oszacowań w śródmieściu Brukseli nocowało wtedy około 100 Polaków, przy czym ich miejscami noclegów były ulice, parki, dworce lub stacje metra. Część zamieszkiwała także pustostany w innych częściach miasta²³². Generalnie śródmieście definiowała następująco: „Śródmieście Brukseli jest stosunkowo niewielkim obszarem o jasno zdefiniowanych granicach. Tak zwany Brukselski Pięciokąt to teren o wymiarach około 2,5 × 2 kilometry wewnątrz średniowiecznych murów”, przy czym swego rodzaju punktami granicznymi są dworce północny (Brussel Noord/Bruxelles Nord) i południowy (Brussel Zuid/Bruxelles Midi). Dla osób bezdomnych najistotniejszy jest fakt, iż w śródmieściu znajdują się „placówki socjalne OCMW/CPAS²³³, szpitale, instytucje religijne prowadzące jadłodajnie, świetlice oraz kilka noclegowni. W okolicy głównych dworców kolejowych rozdawane są darmowe posiłki²³⁴. Wśród Polaków dominują mężczyźni, wśród których 1/3 nie przekroczyła 35. roku życia, natomiast mniej niż 1/3 była w wieku ponad 55 lat²³⁵. Większość z badanej grupy Polaków pochodziła z Podlasia²³⁶. Bezdomni mający mniej niż 30 lat zazwyczaj nie posiadają rodzin. Jeśli chodzi o tych powyżej 30. roku życia, to zdarza się, że mają oni partnerki, ale w przeprowadzonych z nimi wywiadach często ujawnia się jakiś konflikt rodzinny. Natomiast rodziny mężczyzn powyżej 40. roku życia zazwyczaj są rozbite²³⁷.”

Na brukselskich ulicach pojawiają się cztery kategorie bezdomnych:

- pracownicy tymczasowi;
- kloszardzi;
- weterani;
- podróżnicy (*tramps*).

Grupa pracowników tymczasowych jest grupą najliczniejszą. Osoby do niej należące utraciły swoje lokum i stabilność życiową w wyniku sezonowego bez-

---

²³² M. Mostowska, *Korzystanie z pomocy dla bezdomnych za granicą. Bezdomni Polacy w Brukseli*, [w:] Ł. Browarczyk, M. Dębski (red.), *Forum. O bezdomności bez lęku. Rok II*, Pomorskie Forum na rzecz Wychodzenia z Bezdomności, Gdańsk 2010, s. 314.

²³³ Placówki udzielające pomocy społecznej: Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn/Centre Public d'Action Sociale.

²³⁴ M. Mostowska, *Korzystanie z pomocy dla bezdomnych...*, s. 319.

²³⁵ M. Mostowska, *Liminalność jako doświadczenie terenowe w badaniu grupy bezdomnych Polaków w Brukseli*, „Przegląd Socjologii Jakościowej” 2014, t. 10, nr 1, s. 48.

²³⁶ M. Mostowska, *Korzystanie z pomocy dla bezdomnych...*, s. 319–320.

²³⁷ M. Mostowska, *Bruksela i Amsterdam – lokalne konteksty bezdomności...*, s. 67.

4.2. Polscy bezdomni – charakterystyka środowiska

robocia, problemów alkoholowych, problemów zdrowotnych, oszukania przez pracodawcę, stania się ofiarą kradzieży lub problemów osobistych, takich jak oszukanie przez partnerkę/partnera. Wydarzenie takie stanowi wyraźną granicę początku ich bezdomności. Nie zaczynają oni jednak myśleć o sobie jak o typowych bezdomnych, wręcz dystansują się od tego określenia. Ich sytuacja bywa przejściowa i ulega poprawie w momencie znalezienia pracy. Nie decydują się na żebranie, uważając to za degradację. Pieniądze zdobywają raczej dzięki pomaganiu w rozładunku ciężarówek na targach lub zbieraniu opakowań. Zdarza im się nocować u znajomych, a także w noclegowniach. Jednak w przypadku bycia pod wpływem środków odurzających bywają w ich życiu okresy spania na ulicach lub na dworcach. Ponadto osoby te żyją pod presją wysyłania pieniędzy rodzinom, przez co czasem świadomie pozbawiają się środków niezbędnych do bieżącego utrzymania²³⁸.

W przeciwieństwie do pracowników tymczasowych kloszardzi – przede wszystkim ze względu na stan zdrowia i kondycję fizyczną – nie mają możliwości podjęcia regularnej pracy. Przez większość czasu są pod wpływem środków odurzających. Muszą korzystać z pomocy społecznej dla zaopatrzenia w żywność lub w kwestiach opieki medycznej. Zdarza się, że śpią w noclegowniach, zazwyczaj przebywają w jednym miejscu i utrzymują się z żebrania. Czasem kloszardami stają się pracownicy sezonowi, którzy pozostają na ulicy przez dłuższy czas.

W najcięższej sytuacji znajdują się weterani, którzy funkcjonują jako bezdomni zdecydowanie najdłużej w porównaniu z pozostałymi grupami. Ze względu na stan zdrowia i wiek nie mają oni żadnych szans na zdobycie pracy, a co za tym idzie, na poprawę swojej sytuacji. Nie są w stanie wskazać żadnego konkretnego momentu, w którym stali się bezdomnymi. Skłaniają się raczej do określania swojej sytuacji mianem równi pochyłej czy spirali zdarzeń. Niektórzy podejmowali nawet próby powrotu do Polski, ale nie byli w stanie samodzielnie się utrzymać, a nawet odnaleźć w środowisku swoich bliskich.

Ostatnia grupa tzw. podróżników jest całkowicie różna od pozostałych. Są to zazwyczaj osoby młodsze, legitymujące się znajomością języków obcych. Nie wyrażają one chęci pozostania w jednym miejscu na dłużej. Zatrzymują się gdzieś na czas zarobienia wystarczającej ilości pieniędzy, a następnie wyruszają w dalszą drogę. Część z nich podróżuje po Europie, korzystając wtedy z ośrodków dla bezdomnych. Zamieszkują także w squatach, na polach kempingowych oraz w miejscach w przestrzeni publicznej. Ich opinie na temat własnej sytuacji

---

²³⁸ M. Mostowska, *Homelessness abroad: "Place utility" in the narratives of the Polish homeless in Brussels*, „International Migration” 2014, vol. 52, issue 1, s. 123.

4. Bezdomni Polacy w Belgii

są podzielone. Dla części z nich jest to konieczność wymuszona warunkami ekonomicznymi, podczas gdy dla innych jest to sposób na życie²³⁹.

Przyjmuje się, że warunki życia imigrantów w Belgii są bardzo złe. Wynika to z braku umów najmu, niskiego standardu lokali i zbyt dużej liczby osób zamieszkujących dany lokal. W konsekwencji można stwierdzić, że – zgodnie z typologią ETHOS – osób bezdomnych, w tym Polaków, może być znacznie więcej. Badacze tak charakteryzują warunki mieszkaniowe Polaków:

Polacy w Brukseli mieszkają na ogół w biedniejszych dzielnicach: Anderlecht, Schaarbeek/Schaerbeek, Sint-Gillis/Saint-Gilles i śródmieściu. Nie dotyczy to legalnej migracji sprzed 2004 r. i lepiej wykształconej migracji po 2004 r. Większość Polaków dla oszczędności dzieli mieszkania z przyjaciółmi lub kolegami, dotyczy to w szczególności migrantów bez rodzin w Brukseli. Na ogół wynajmowane mieszkania mają jedną lub dwie sypialnie, które dzielone są między trzy do sześciu osób. Ci, którzy migrują wahałowo i nie zamierzają sprowadzać do Belgii rodziny, mieszkają często w jeszcze większym zagęszczeniu (5–7 osób na mieszkanie). Wyposażenie tych mieszkań w media jest wystarczające – jest elektryczność i woda bieżąca, również kuchenka, ale często brak osobnej łazienki, wydzielonej kuchni czy solidnych mebli, lodówki i inne sprzęty są w złym stanie²⁴⁰.

M. Mostowska podawała przy tym, że z powodu traktowania swojego pobytu w kategoriach tymczasowości emigrujący Polacy akceptowali najgorsze warunki mieszkaniowe. 60% ze zbadanych pod tym kątem w 2007 r. Polaków stwierdziło, że płaci za mieszkanie mniej niż 100 euro miesięcznie, natomiast dla porównania koszt wynajęcia pokoju studenckiego wynosił wtedy 300 euro. Większość osób, z jakimi spotykała się autorka, charakteryzowała się niską znajomością języków obcych. W większości nie umiały one też skorzystać z pomocy instytucjonalnej. Tylko kilku Polaków, po uzyskaniu belgijskiego obywatelstwa, zamieszkiwało przez dłuższy czas w domach opieki albo w mieszkaniach socjalnych²⁴¹.

Sami Polacy nie określają swej sytuacji mianem tragicznej: „Nie chcę w kraju być. Bo nie chcę. Tu jest mi łatwiej przeżyć. Bo tu jedzenie znajdę pod sklepami, wszystko świeże, kiełbasę, boczek, wszystko”; „ja bym był (w Polsce – M.M.) bardzo biedniutki. Bo bym dostał tylko kuroniówkę i... parę, parę, parę centymów. (pauza) Ale tutaj to ja nie dostaję żadnych pieniędzy, ale ja tutaj żyję. I wiem na czym żyję. Ukradnę, czy zabiorę, czy normalnie, legalnie sobie wezmę. No to przecież całe opakowanie dają żarcia”²⁴². Opinie te współgrają z pojawiającym się wśród osób bezdomnych z Polski poczuciem skrzywdzenia przez polskie państwo i społeczeństwo²⁴³. W samej Brukseli czują się zaś stosunkowo dobrze, zwłaszcza

²³⁹ Tamże, s. 124–125.

²⁴⁰ M. Mostowska, *Korzystanie z pomocy dla bezdomnych...*, s. 314.

²⁴¹ Tamże, s. 314–319.

²⁴² Tamże, s. 315.

²⁴³ M. Mostowska, *Homelessness abroad...*, s. 127.

4.2. Polscy bezdomni – charakterystyka środowiska

cza w zestawieniu z warunkami w Polsce: „choć uważają Brukselę za miasto chaotyczne, brudne, pełne przestępców i bezdomnych, czują się z nią związani. Badani mówili, że w Brukseli jest im łatwiej przeżyć, że nie mają do czego wracać w Polsce. [...] Polska jawi się większości jako mityczny, niedostępny kraj dzieciństwa, w którym jest pięknie, ale jest też bieda i bezrobocie. Bruksela jest więc dla bezdomnych Polaków» domem«, a przynajmniej docelowym schronieniem”.

M. Mostowska ocenia: „Polacy nie tylko korzystają z jadłodajni i jedzenia rozdawanego na ulicy przez instytucje charytatywne, ale także z podarunków klientów sklepów spożywczych oraz właścicieli restauracji i barów, którzy przynoszą niesprzedane jedzenie lub zostawiają »elegancko« przy śmietniku. Ta obfitość pożywienia współgra z możliwościami zarobku na ulicy: wysokością datków otrzymywanych z »siedzenia na kubku«, możliwością sprzedaży surowców wtórnych lub drobnych kradzieży”²⁴⁴. Autorka wspomina, że podejście do tych sposobów zarabiania przez osoby bezdomne w Brukseli jest znacznie bardziej liberalne, niż np. w Amsterdamie²⁴⁵. Jednocześnie wydaje się, że – na podstawie własnych doświadczeń – część z tych osób potrafi właściwie ocenić swoją sytuację w Belgii, ponieważ przebywała, np. w domach dziecka, więzieniach, a nawet doświadczyła bezdomności już w Polsce²⁴⁶. Wielu nie chce zresztą wracać do Polski z powodu ciąży na nich wyroków lub kartoteki kryminalnej²⁴⁷. Swoje położenie w Belgii, często będące wynikiem bycia oszukanym przez innych, złego stanu zdrowia czy uzależnienia od alkoholu, traktują jako tymczasowe, a przynajmniej tak podchodzą do tego ludzie w wieku produkcyjnym²⁴⁸. Problem uzależnienia od alkoholu jest zresztą wśród polskich bezdomnych w Belgii powszechny. Znacznie trudniejsza sytuacja i mniej pozytywne nastawienie panuje wśród osób starszych.

Są to przede wszystkim mężczyźni, którzy z racji wieku i chorób nie są w stanie dalej pracować. Ponieważ pracowali „na czarno” przez kilkanaście i więcej lat w Belgii (a często wcześniej też w Polsce lub innym kraju), nie mają prawa do emerytury ani w Polsce, ani w Belgii. Na ogół są to osoby, których małżeństwa się rozpadły, z dorosłymi dziećmi mają niewielki kontakt, a z dalszą rodziną są często skłócen. Nie mają też żadnych oszczędności czy majątku, który przez lata pracy za granicą był inwestowany w potrzeby bieżące lub oddawany dzieciom. Niektórzy podjęli próby powrotu do kraju, czuli się tam jednak wyobcowani, nie umieli się odnaleźć, nie mieli środków do życia. Życie na ulicy w Brukseli jest dla nich dramatycznym wyborem „czekania na śmierć”²⁴⁹.

²⁴⁴ M. Mostowska, *Korzystanie z pomocy dla bezdomnych...*, s. 320.

²⁴⁵ M. Mostowska, *Bruksela i Amsterdam – lokalne konteksty bezdomności...*, s. 67.

²⁴⁶ M. Mostowska, *Korzystanie z pomocy dla bezdomnych...*, s. 321.

²⁴⁷ M. Mostowska, *Homelessness abroad...*, s. 128.

²⁴⁸ M. Mostowska, *Korzystanie z pomocy dla bezdomnych...*, s. 321.

²⁴⁹ Tamże, s. 323–324.

4.3. Pomoc i wsparcie

W Brukseli działają liczne organizacje pozarządowe finansowane zarówno z funduszy publicznych, jak i prywatnych. W przypadku braku miejsc w noclegowniach dostęp ustalany jest na podstawie kolejności zgłoszeń telefonicznych (noclegownia Samusocial) lub losowania (noclegownia Hoeksteen). Zarówno Samusocial, jak i organizacje kościelne dysponują streetworkerami docierającymi do osób bezdomnych bezpośrednio na ulicy. Wysoki jest także poziom dostępności do pomocy nieobwarowanej żadnymi wymogami²⁵⁰. Należy jednak zauważyć, że kryterium zgłoszenia telefonicznego w przypadku osób bezdomnych wydawać się może absurdalne. Nie sposób bowiem oczekiwać, że wszystkie takie osoby mają dostęp do telefonów.

Zlokalizowana w Brukseli organizacja Samusocial działa przede wszystkim za pośrednictwem streetworkerów. Zapewniają oni osobom bezdomnym wsparcie, pomoc medyczną oraz transport i informacje o noclegowniach. Mają też za zadanie dokonywanie oceny kondycji psychospołecznej spotykanych osób²⁵¹. Informacje można też uzyskać za pośrednictwem działającej przez cały tydzień i całą dobę specjalnej infolinii²⁵².

Samusocial jest zobligowane do realizacji planu humanitarnego, który zakłada zapewnienie miejsc 650 osobom w dwóch ośrodkach kryzysowych przygotowanych nie tylko dla bezdomnych, lecz także dla ofiar przemocy domowej, dla ludzi eksmitowanych lub dotkniętych przez pożar. Wszystkim zapewniane są gorące posiłki i śniadania. Istnieje również możliwość skorzystania z prysznicy i otrzymania odzieży. Ośrodki te są też odwiedzane przez wolontariuszy Lekarzy Świata oraz przez pracowników socjalnych²⁵³. Oprócz tego prowadzone jest odrębne centrum przeznaczone wyłącznie dla rodzin, aby zminimalizować ich kontakt, zwłaszcza dzieci, z innymi grupami osób²⁵⁴. We współpracy z CPAS realizowany jest program *housing first*, adresowany do osób w wieku 18–25 lat. W ramach programu dana osoba zostaje natychmiastowo przeniesiona do

---

²⁵⁰ M. Mostowska, *Bruksela i Amsterdam – lokalne konteksty bezdomności...*, s. 65.

²⁵¹ *Les équipes mobiles d'aide*, <https://samusocial.be/nos-missions/?overlayid=1> (kwerenda z dnia 4.10.2017).

²⁵² *La permanence téléphonique – le numéro vert: 0800/99.340*, <http://samusocial.be/nos-missions/?overlayid=0> (kwerenda z 4.10.2017).

²⁵³ *L'hebergement d'urgence*, <http://samusocial.be/nos-missions/?overlayid=2> (kwerenda z 4.10.2017); patrz też: *Les centres d'accueil d'urgence*, <http://samusocial.be/nos-missions/?overlayid=5> (kwerenda z 4.10.2017).

²⁵⁴ *Le centre "familles"*, <http://samusocial.be/nos-missions/?overlayid=6> (kwerenda z 4.10.2017).

4.3. Pomoc i wsparcie

oferowanego lokalu, a także oferowana jest jej bieżąca pomoc²⁵⁵. W ramach Planu Zima organizacja jest również zobligowana przez władze do zapewnienia miejsca w swoich ośrodkach dla osób potrzebujących pomocy²⁵⁶.

W ośrodkach Samusocial każdego wieczoru można skorzystać z konsultacji lekarskich. Z kolei w ciągu dnia konsultacje te odbywają się w prowadzonym przez Samusocial centrum²⁵⁷, z którego poszczególne osoby kierowane są do innych placówek organizacji²⁵⁸. Dodatkowo w schroniskach swoje dyżury pełnią wolontariusze z organizacji Lekarze Świata. Ponadto w specjalnym centrum MediHalte istnieje możliwość umieszczenia 38 osób, których stan zdrowia wymaga stałej opieki, ale nie wymaga hospitalizacji²⁵⁹.

Polacy korzystający z pomocy społecznej w Belgii to zasadniczo trzy grupy:

- żyjący na ulicy bezdomni;
- migranci zarobkowi, którzy mają gdzie mieszkać, znajomi bezdomnych (często należący do grup alkoholowych), którzy przychodzą „dla towarzystwa”;
- ubodzy (często mieszkający w fatalnych warunkach) migranci zarobkowi, którzy mają gdzie mieszkać, ale chcą zaoszczędzić (głównie na jedzeniu);
- migranci podróżujący po całej Europie, w zależności od sezonowego zapotrzebowania nasiłę roboczą – bez skrupułów korzystający z takiej pomocy tam, gdzie akurat przebywają²⁶⁰.

W sposób następujący M. Mostowska opisywała z kolei możliwości uzyskania pomocy przez osoby bezdomne w stolicy Belgii:

W Brukseli osoby przebywające na ulicy, pijące alkohol, śpiące, żebrzące na ogół nie są przeganiane z miejsc publicznych przez policję czy straż miejską; na dworcach i stacjach metra ich obecność jest często nawet usankcjonowana nieformalną umową. Wiele noclegowni jest „niskoprogowych”, niewymagana jest tam trzeźwość, nie trzeba przedstawiać żadnych dokumentów (choć na ogół można tam nocować tylko jedną noc; następnej nocy, jeżeli jest więcej chętnych niż miejsc, procedura przydzielania miejsc – losowanie – zaczyna się od nowa). Nawet bez posiadania jakichkolwiek dokumentów stosunkowo łatwo jest otrzymać darmową opiekę medyczną. Zapewnione są również możliwości otrzymania jedzenia i ubrania, umycia się czy wyprania odzieży.

---

²⁵⁵ *Step Forward: un programme Housing First*, <http://samusocial.be/nos-missions/?overlayid=7> (kwerenda z dnia 4.10.2017).

²⁵⁶ *Le Plan Hiver*, <https://samusocial.be/nos-missions/?overlayid=9> (kwerenda z 4.10.2017).

²⁵⁷ *Les consultations médicales*, <https://samusocial.be/nos-missions/?overlayid=4> (kwerenda z 4.10.2017).

²⁵⁸ *L'accompagnement psychosocial*, <http://samusocial.be/nos-missions/?overlayid=3> (kwerenda z dnia 4.10.2017).

²⁵⁹ *Les consultations...*; więcej na temat MediHalte: *La Medihalte*, <http://samusocial.be/nos-missions/?overlayid=8> (kwerenda z 4.10.2017).

²⁶⁰ M. Mostowska, *Korzystanie z pomocy dla bezdomnych...*, s. 323.

4. Bezdomni Polacy w Belgii

Autorka wskazywała jednocześnie na pewne słabości organizacyjne. Z powodu skomplikowanej konstrukcji administracyjnej Brukseli działało w niej wiele organizacji, których kompetencje się pokrywały. Pomoc doraźna była udzielana osobom bezdomnym, jednak skala tej pomocy była niewielka, zaś same działania – nieskoordynowane. Proporcjonalnie najlepiej prezentowała się w tym kontekście pomoc dla kobiet oraz dla kobiet z dziećmi zagrożonych przemocą domową.

Odnosząc się do poruszonej powyżej kwestii możliwości zdobycia żywności, należy potwierdzić, że w istocie jest ona rozdawana na ulicy bądź w punktach dystrybucyjnych, przy czym jest to proces całkowicie anonimowy i nie obowiązują tu żadne ograniczenia. Nieco inaczej wyglądają możliwości zadbania o potrzeby higieniczne. Jak przedstawia to autorka: „ośrodki higieny umożliwiają z kolei skorzystanie z pryszniców, pralki, podstawowej pomocy pielęgniarstwa, otrzymanie czystej odzieży. Tutaj, ze względu na małe możliwości, stosowane są systemy ograniczenia dostępu. Przy wejściu do jednego z takich centrów należy okazać kwit z noclegowni (swoisty „dowód bezdomności”). Podobnie jest w noclegowniach interwencyjnych (niskoprogowych); ponieważ miejsc jest za mało w stosunku do potrzeb, stąd skomplikowane nieraz procedury otrzymania noclegu na jedną noc”. Z kolei w kwestii opieki zdrowotnej osoby przebywające w Belgii nielegalnie mogą otrzymać kartę medyczną w ośrodkach pomocy społecznej OCMW/CPAS, która przez trzy miesiące uprawnia do uzyskania pomocy medycznej w nagłych wypadkach.

Jakość belgijskiej pomocy społecznej była przez Polaków różnie oceniana. Doceniały ją przede wszystkim osoby, które były kiedyś hospitalizowane. Jednocześnie z powodu braku dokumentów, niezalegalizowanego pobytu itp. Polacy byli przekonani, że pomoc ze strony instytucji im się nie należy i biernie czekali na ewentualne wsparcie. Osoby, które kiedykolwiek korzystały z pomocy społecznej w Polsce, o tej belgijskiej wyrażały się nieco gorzej. Jednym z powodów może tu być bariera językowa, utrudniającą zdobywanie informacji. Bariera ta utrudnia zresztą zajęcie się bezdomnymi Polakami przez belgijskie organizacje²⁶¹.

W kontekście Belgii należy wspomnieć o działalności przedstawicieli Rady Polonii Belgijskiej. Od 2006 r. Sekcja Społeczna przy Radzie Polonii Belgijskiej również zaangażowała się w pomoc bezdomnym Polakom. Pomagano w kontaktach z konsulem w wyrobieniu tymczasowego paszportu czy regulacji sytuacji prawnej²⁶². Informacja o tej działalności znajduje się na starej stronie

---

²⁶¹ Tamże, s. 315–322.

²⁶² Tamże, s. 321.

4.3. Pomoc i wsparcie

internetowej Rady²⁶³. Podjęto próbę stwierdzenia, czy pomoc ta jest kontynuowana, jednak żaden z dostępnych adresów e-mailowych Rady nie funkcjonuje – co może świadczyć o ograniczeniu obecnie tego rodzaju działań.

W Belgii działalność podjęła organizacja pod nazwą Barka NL, której inicjatywy zostaną szerzej omówione w rozdziale poświęconym Holandii.

---

²⁶³ *Pomoc bezdomnym Polakom w Brukseli*, <http://www.polonia.be/Rada-Polonii/pomoc-bezdomnym-polakom.htm> (kwerenda z dnia 4.10.2017).

5. Bezdomni Polacy w Danii

5.1. Analiza polityki w zakresie przeciwdziałania bezdomności

Istnieje znacząca różnica w podejściu władz duńskich do rodzimych osób bezdomnych oraz takich osób pochodzących z innych państw, w tym z Unii Europejskiej. Obcokrajowcy mają w tym zakresie w Danii zdecydowanie mniejsze prawa, mniejsze są też ich możliwości uzyskania pomocy. Jak wykaże to analiza zawarta w dalszej części tego podrozdziału, również podejście kolejnych rządów Danii, wywodzących się z różnych opcji politycznych, jest zdecydowanie nieprzychylnie.

Za osobę bezdomną w Danii uważana jest każda osoba wykluczona społecznie, niezależnie od tego, czy posiada mieszkanie²⁶⁴. Za kształtowanie polityki wobec takich osób, jej realizację i przydział środków finansowych odpowiedzialne jest przede wszystkim Ministerstwo Spraw Socjalnych – lub ministerstwo, któremu kwestie te zostały aktualnie przyporządkowane – natomiast jednostki samorządu terytorialnego odpowiadają za prowadzenie ośrodków dla bezdomnych. Pierwotne podejście do tych osób zawierała ustawa o pomocy społecznej z 1976 r., zgodnie z którą niezależnie od przyczyny każda osoba znajdująca się w trudnej sytuacji życiowej powinna otrzymać pomoc. Jednakże w latach 90. XX w. stwierdzono, że wysoki poziom udzielanej pomocy sprawia, iż jej beneficjenci nie są skłonni do podejmowania własnych działań na rzecz zmiany swojego życia. Przewidziano modyfikację dotychczasowej polityki, którą chciano ukierunkować na działania prewencyjne oraz na zindywidualizowane podejście do bezdomnych²⁶⁵. Katarzyna Kamińska relacjonowała, że dla zapobiegania bezdomności „coraz częściej stosuje się zindywidualizowane

---

²⁶⁴ K. Kamińska, *System pomocy ludziom bezdomnym...*, s. 50.

²⁶⁵ Tamże, s. 49.

5.1. Analiza polityki w zakresie przeciwdziałania bezdomności

zachowania w stosunku do każdego klienta, przy jednoczesnym zapewnieniu kompleksowej pomocy, polegającej przede wszystkim na znalezieniu pracy, schronienia oraz opieki zdrowotnej – również tej, od której zależne jest zdrowie psychiczne bezdomnego. Tak szeroko zakrojone działania państwa i organizacji pozarządowych powodują, iż wskaźnik wychodzenia z bezdomności wynosi 60–70%”. W kontekście pomocy, jaką mogą uzyskać osoby bezdomne w Danii, przywołana badaczka wspomina przede wszystkim o reformie socjalnej, która została przeprowadzona w 1997 r. Polegała ona na stworzeniu bezdomnym możliwości uzyskania wsparcia finansowego przy opłaceniu czynszu, a także dokonywania wyborów form kształcenia, które miałyby umożliwić im powrót do normalnego funkcjonowania w społeczeństwie. W ramach pomocy społecznej osoby bezdomne w Danii mogą korzystać z noclegowni, schronisk zwykłych i wyspecjalizowanych oraz tzw. mieszkań treningowych. W przypadku niektórych ośrodków nie jest nawet wymagana trzeźwość. Według cytowanej autorki w schroniskach zazwyczaj nie brakuje miejsc²⁶⁶.

Ostatnią opracowaną w Danii ogólnonarodową strategią przeciwdziałania bezdomności był dokument *A Strategy to Reduce Homelessness in Denmark, 2009–2012*. Ujęto w niej 17 gmin, a główny nacisk położono na 8 z nich, w których znajdowała się zdecydowana większość osób bezdomnych w państwie (przede wszystkim Kopenhaga, Odense i Aarhus). W pierwszej fazie realizacji strategii większość środków finansowych przeznaczono na działania w tych 8 gminach, zaś w drugiej fazie dołączonych zostało 9 kolejnych²⁶⁷. Założono realizację czterech głównych celów:

1. Redukcję liczby osób śpiących na ulicach.
2. Oferowanie lepszych możliwości niż hostele dla osób poniżej 25. roku życia.
3. Redukcję czasu przebywania w hostelach dla osób, które mogą przenieść się do własnego lokum przy wsparciu ze strony opieki społecznej lub bez tego wsparcia.
4. Przygotowanie odpowiednich możliwości dla osób mających opuścić zakłady lecznicze oraz zakłady karne²⁶⁸.

W trakcie realizacji strategii poszczególne gminy zgłaszały swoje projekty, które były potem analizowane na poziomie centralnym. Następnie podejmowano decyzję, które z nich będą realizowane. Gminy musiały określić lokalne cele powiązane z założeniami strategii oraz wskazać i przygotować sposoby ich

²⁶⁶ Tamże, s. 49–51.

²⁶⁷ *Homelessness in Denmark...*

²⁶⁸ L. Benjaminsen, R. Kamstrup, *The Danish National Homelessness Strategy – Experiences on Anchoring Interventions on Municipal Level*, s. 1, <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=8196&langId=en> (kwerenda z dnia 29.11.2017), patrz też: *Homelessness in Denmark...*

monitorowania, Duży nacisk położono na działania w zakresie *housing first*, odnotowano też pozytywne efekty ich realizacji. W ich ramach skoncentrowano się na oferowaniu osobom bezdomnym własnego lokalu „tak szybko, jak to możliwe”. Jednak sumarycznie należy stwierdzić, że realizacja większości celów strategii – jak podaje FEANTSA – zakończyła się niepowodzeniem, nie ma więc potrzeby dokładnego omawiania jej założeń. Warto przy tym odnotować wniosek zawarty w „fiszce” Danii: można odnieść wrażenie, że w państwie tym przestrzeń publiczna jest w coraz większym stopniu kontrolowana, co przejawia się np. w zastąpieniu wygodnych ławek niezbyt przystępnymi siedziskami²⁶⁹. Może to mieć na celu zniechęcenie osób bezdomnych do spania w miejscach publicznych.

Kluczowe znaczenie z punktu widzenia Polaków ma jednak polityka wobec imigrantów w Danii. Przede wszystkim osoby niezarejestrowane nie mają żadnego dostępu zarówno do pomocy ze strony instytucji publicznych, jak i pomocy rządowej. Obywatele państw UE mogą legalnie przebywać w tym państwie przez 3 miesiące na podstawie ważnego dowodu osobistego lub paszportu, co potwierdza również informacja uzyskana z Wydziału Konsularnego. W przypadku pobytu w okresie przekraczającym 3 miesiące osoby takie muszą posiadać wystarczające środki, aby „nie stać się obciążeniem dla systemu opieki społecznej”. Muszą przy tym aktywnie poszukiwać pracy. Natomiast, aby móc pozostać w Danii przez ponad 6 miesięcy, muszą mieć realną perspektywę znalezienia zatrudnienia zgodnego z ich kwalifikacjami zawodowymi. Przez ten czas posiadają takie same prawa, jak obywatele duńscy. Później jednak zachodzi sytuacja opisana na początku tego akapitu. Dla niezarejestrowanych osób bezdomnych istnieją tylko publiczne ośrodki, tzw. *nødpulje*, przeznaczone na wypadek szczególnie mroźnych okresów zimowych. Niestety, jak ocenia to jedna z organizacji zajmujących się pomocą dla wspomnianych osób, finansowanie tych ośrodków jest niewystarczające w odniesieniu do potrzeb²⁷⁰. Kwestia polityki w tym zakresie zostanie dokładniej rozwinięta poniżej, w kontekście omówienia sytuacji Polaków w Danii.

5.2. Polscy bezdomni – charakterystyka środowiska

Wydział Konsularny Ambasady RP w Kopenhadze szacuje liczbę bezdomnych Polaków w Danii na 45 osób przebywających w tym państwie na stałe oraz 50 osób przebywających tam sezonowo, głównie latem. Najwięcej z nich,

---

²⁶⁹ *Homelessness in Denmark...*; więcej na temat założeń strategii – patrz: L. Benjaminsen, R. Kamstrup, *The Danish National Homelessness Strategy...*

²⁷⁰ FAQ, <http://kompasset.kirkenskorshaer.dk/faq-2/> (kwerenda z dnia 29.09.2017).

5.2. Polscy bezdomni – charakterystyka środowiska

ze względu na dobrze rozwiniętą infrastrukturę schronisk i punktów pomocy, znajduje się w Kopenhadze. Wydział ocenia, że znaczna część tych osób ma problemy z uzależnieniami. Wielu z nich wyjechało z Polski, uciekając od bieżących problemów. Dla uzyskania paszportu zgłasza się do urzędu konsularnego średnio około 20 osób bezdomnych rocznie, zaś kolejnych 10 uzyskuje pomoc w innym zakresie²⁷¹. Zgodnie z podanymi tam informacjami, pochodzącymi od organizacji pozarządowej Projekt Udenfor, w Kopenhadze przebywało wtedy 30–40 bezdomnych naszych rodaków²⁷².

Najbardziej aktualne dane opracowane w Danii dotyczące liczby bezdomnych Polaków pochodzą z zestawienia za pierwsze półrocze 2017 r. organizacji Kirkens Korshær, zajmującej się udzielaniem pomocy takim osobom. Odnotowano w nim obecność 33 osób z Polski²⁷³. W dostępnych w Internecie materiałach i artykułach sytuacja Polaków jest bardziej szczegółowo opisana, jednak są to w większości artykuły sprzed kilku lat. Zgodnie z tekstem z 2008 r. na ulicach Kopenhagi spało wtedy około 90 Polaków, przy czym były to oszacowania przedstawicieli Szkoły Kofoeda – organizacji charytatywnej udzielającej im pomocy. W jej działaniach uczestniczyły dwie osoby z Polski, które wcześniej zdobyły doświadczenie podczas pracy w Londynie i Dublinie. Oferowane wsparcie polegało przede wszystkim na pomocy w powrocie do Polski oraz przygotowaniu dla nich miejsca po przyjeździe. Z kolei osobom, które z różnych przyczyn nie chciały wracać, oferowano pomoc w znalezieniu pracy i miejsca zamieszkania. Pierwotnie realizacja projektu miała trwać trzy miesiące. Jego celem było także umożliwienie uczestniczącym w nim naszym rodakom regularnej pracy w Danii²⁷⁴. W tekście zamieszczonym w 2009 r. na polskim portalu w Norwegii zawarto też informację o poszukiwaniu przez Szkołę Kofoeda pracowników do pomocy obywatelom Europy Wschodniej. Wspomniano o zaplanowanym na listopad nowym projekcie, skierowanym do imigrantów z państw tego regionu. Zamierzano otworzyć w Kopenhadze specjalną placówkę, przeznaczoną dla tych osób. O planach tych tak wypowiadał się Ole Meldgaard ze Szkoły Kofoeda: „jednocześnie mamy zamiar zebrać grupę osób z krajów Europy Wschodniej, które pomogą nam w ustaleniu przypadków życiowych imigrantów i w wydobyciu ich z sytuacji, w której się znaleźli. Spróbujemy ich zmotywować do powrotu do domu. Dla tych, którzy

---

²⁷¹ Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Kopenhadze za pośrednictwem poczty elektronicznej.

²⁷² *Atlas polskiej obecności...*, s. 84.

²⁷³ *Tal Fra Kompasset Kirkens Korshær November 2016 Til Juli 2017*, 8 Måneder, s. 3, <http://kompasset.kirkenskorshaer.dk/wp-content/uploads/2017/09/Statistik-Kompasset-1-halvår-2017.pdf> (kwerenda z dnia 25.09.2017).

²⁷⁴ *Hjælp til hjemløse polakker*, <http://nyheder.tv2.dk/article.php/id-14799543%3Ahj%C3%83%C2%A6lp-til-hjeml%C3%83%C2%B8se-polakker.html> (kwerenda z dnia 25.09.2017).

5. Bezdomni Polacy w Danii

posiadają potencjał, by pracować, będziemy się starać znaleźć pracę na zasadach porozumienia”. W tekście tym można również odnaleźć odniesienie do sytuacji prawnej Polaków oraz możliwości uzyskiwania przez nich pomocy. Zgodnie ze słowami Ole Meldgaarda: „Stoimy przed poważnym problemem społecznym, gdyż osoby, które nie mają pracy, nie mają też żadnych praw socjalnych i w tej sytuacji powinny wrócić do ojczyzny, czego [wiele] z nich nie robi”. Warto w tym kontekście przytoczyć słowa charakteryzujące bezdomnych polskich imigrantów w Danii:

wśród polskich bezdomnych są zarówno osoby, które przyjechały tu, by szukać pracy, jak i ci, którzy stracili pracę w Danii.

– Nie jest niczym zaskakującym, że ich liczba rośnie. Większość przyjechała, żeby znaleźć tu lepsze życie. Jednak nie jest to łatwe w obecnej sytuacji panującego kryzysu – mówi Robert Olejnik z duńskich związków zawodowych dla branży budowlanej w Kopenhadze.

– Wśród bezdomnych jest grupa osób, która już na początku była słaba, i której nie udało się otrzymać pomocy w Urzędzie Pracy (*Jobcentre*) lub w innych instytucjach. Jest wśród nich także grupa, która miała pracę, ale została „na lodzie”, gdyż nie zapisała się do *a-kasse* (kasa zapomogowa, która wypłaca świadczenia, np. w sytuacji bezrobocia; płaci się na nią składki). Nagle takie osoby zostają bez żadnych dochodów i lądują na ulicy – mówi Meldgaard²⁷⁵.

Osoby takie pozbawione są możliwości uzyskiwania wsparcia finansowego²⁷⁶. Dokładnie sytuację osób bezdomnych z Polski w odniesieniu do opieki zdrowotnej oddaje przypadek pobitego podczas koncertu w Kopenhadze w 2013 r. mężczyzny. Jego sytuacja została opisana na duńskim portalu *Politiken*, a artykuł został przetłumaczony i zamieszczony na duńskim portalu polonijnym. Sytuacja prawna pobitego Polaka przedstawiała się następująco:

Z powodu obrzęku mózgu lekarze usunęli część czaszki mężczyzny, która po zniknięciu obrzęku ma zostać ponownie wszczepiona (może to potrwać 6–8 tygodni). Po operacji Polakowi podano leki i przez kilka dni spał. W międzyczasie został on zidentyfikowany i okazało się, że pomoc medyczna przysługuje mu tylko w nagłych przypadkach. Ponowne wszczepienie kości czaszki nie jest więc możliwe – jak twierdzą lekarze. [...] Adam jako mieszkaniec Unii Europejskiej, w celu poszukiwania pracy, może przebywać na terenie Danii 3–6 miesięcy. Po upływie tego czasu jego pobyt jest już nielegalny i dlatego pomoc medyczna przysługuje mu tylko w nagłych przypadkach²⁷⁷.

---

²⁷⁵ *Pomoc dla bezdomnych Polaków w Danii*, <https://www.mojanorwegia.pl/czytelnia/pomoc-dla-bezdomnych-polakow-w-danii-2162.html> (kwerenda z dnia 26.09.2017).

²⁷⁶ K. B. Christensen, *Østeuropæiske hjemløse overtager gaderne i København*, http://www.ugebreveta4.dk/oesteuropaeiske-hjemloese-overtager-gaderne-i-koebenh_18820.aspx (kwerenda z dnia 26.09.2017).

²⁷⁷ *Pan Adam*, <http://www.poloniainfo.dk/kurs-duego-mainmenu-66/244-pan-adam>, [cyt. za:] K. Nilsson, *Voldsoffer udskrevet til gaden*, <http://politiken.dk/indland/art5454024/Voldsoffer-udskrevet-til-gaden> (kwerenda z dnia 26.09.2017).

Również z 2008 r. pochodzi artykuł, w którym wspomina się o działalności organizacji Barka oraz jej współpracy z kopenhaską Szkołą Kofoeda. Jak wspominała wtedy przedstawicielka i członkini zarządu Barki, Ewa Sadowska, organizacja poszukiwała wtedy wsparcia finansowego ze strony polskich władz dla utworzenia swoich filii w Kopenhadze, Berlinie i Paryżu. Również w tym artykule napisano o polskich doświadczeniach w pracy w Irlandii i Wielkiej Brytanii²⁷⁸. Ewa Sadowska w kontekście współpracy ze Szkołą Kofoeda mówiła o zaproszeniu dla Barki, jakie Szkoła wystosowała w listopadzie 2007 r. Oceniając z kolei sytuację Polaków śpiących na ulicach Kopenhagi, szacowała ich liczbę analogicznie do Szkoły, tj. na około 90 osób. Zaznaczała przy tym, że wielu z nich nie posługiwało się ani językiem angielskim, ani duńskim. Jak wspominała, części z tych 90 osób można było pomóc na miejscu poprzez wsparcie w znalezieniu pracy, pozostałym zaś umożliwić powrót do Polski²⁷⁹.

W odniesieniu do wspomnianego w jednym z poprzednich akapitów trzy-miesięcznego projektu, w cytowanym powyżej tekście z polskiego portalu w Norwegii można znaleźć dokładniejszą informację na temat samego projektu oraz udziału w nim Barki. W trakcie jego realizacji sześciu osobom udało się pomóc w znalezieniu pracy na miejscu, zaś kolejnym dziewięciu Barka zorganizowała powrót do Polski, przygotowując transport i wspierając w rozpoczęciu życia po powrocie²⁸⁰. Z kolei w materiałach na portalu miejskim Kopenhagi znajduje się wzmianka o pomocy udzielonej przez Barkę czterem osobom, które w 2008 r. wróciły do Polski, m.in. na leczenie²⁸¹. Powołując się na dane Barki, Barbara Goryńska-Bittner podawała, że w okresie od lipca 2007 r. do kwietnia 2010 r. w ramach realizowanej przez tę organizację akcji *Powroty z Kopenhagi do Polski* wróciło 19 osób²⁸². Zgodnie z informacją uzyskaną z Kirkena Korshær projekt współpracy Szkoły Kofoeda z Barką nie był kontynuowany, ponieważ liczba osób, które chciały skorzystać z możliwości powrotu była zbyt mała. Ponadto część Polaków, którzy z tej możliwości skorzystali, niedługo później wrócili do Danii. Obecnie, we współpracy z polskimi władzami, pomocy w powrocie do Polski udziela specjalna jednostka ds. bezdomności przy władzach miejskich w Kopenhadze. Taką możliwość mają jednak tylko osoby chore fizycznie lub psychicznie i uzależnione.

---

²⁷⁸ M. Ejlersten, *Polak hjælp til hjemløse i Danmark*, <https://www.kristeligt-dagblad.dk/danmark/polsk-hj%C3%A6lp-til-hjeml%C3%B8se-i-danmark> (kwerenda z dnia 25.09.2017).

²⁷⁹ M. Ejlersten, *Polak hjælp til hjemløse...*

²⁸⁰ *Pomoc dla bezdomnych Polaków...*

²⁸¹ *Status på handleplan om udenlandske hjemløse (2008-117975)*, s. 2, http://www.kk.dk/sites/default/files/edoc_old_format/Socialudvalget/01-04-2009%2016.15.00/Referat/03-04-2009%2019.42.57/4462899.PDF (kwerenda z dnia 26.09.2017).

²⁸² B. Goryńska-Bittner, *Diagnoza skali i charakteru zjawiska bezdomności Polaków...*, s. 134.

5. Bezdomni Polacy w Danii

W kontekście wsparcia udzielanego naszym rodakom należy wspomnieć także o organizacji Det Blå Kors, która – jak twierdzi wiceprezes Związku Polskiego w Aalborgu – jest w trakcie przygotowywania projektu mającego na celu udzielanie pomocy głównie osobom z Europy Środkowej i Wschodniej. Informacja ta została potwierdzona przez samą organizację po wysłaniu do niej zapytania w tej sprawie. Do udziału w projekcie poszukiwani są przede wszystkim wolontariusze z tych państw, w tym z Polski, gdyż – jak zaznaczył to przedstawiciel organizacji – potrzebujący pomocy często nie posługują się ani językiem duńskim, ani angielskim, co jedynie potwierdza ustalenia sprzed kilku lat i pokazuje, że charakterystyka osób bezdomnych z Polski nie ulega pod tym względem zmianie.

We wcześniej przywołanym artykule jego autor podkreślał negatywną postawę duńskiego ministerstwa ds. dobrobytu i równości, zaznaczając, że istniało zagrożenie, iż ówczesna minister ds. dobrobytu pozbawi organizacje charytatywne znaczącego wsparcia finansowego. Autor twierdził, że polskie władze byłyby wówczas pozbawione pomocy ze strony władz Danii, przy czym obowiązkiem tego ministerstwa jest znalezienie rozwiązania kwestii bezdomności wśród imigrantów z Europy Wschodniej, do której wydaje się zaliczać również Polskę²⁸³. Rozwinięcie tego wątku odnaleźć można w tekście z polskiego portalu w Norwegii: „rząd [Danii – przyp. aut.] jest zdania, że jeśli osoba nie może znaleźć pracy i w związku z tym nie ma żadnych praw socjalnych, powinna ona wrócić do domu. Była minister do spraw socjalnych, Karen Jespersen, zagroziła nawet duńskim domom opieki, że zredukuje im dotacje państwowe, jeśli będą pomagać bezdomnym pochodzącym z Europy Wschodniej. Przesłaniem owej minister było: »Dania nie będzie przechowalnią Europy«”. W konsekwencji w momencie, kiedy władze Kopenhagi chciały udzielić pomocy osobom potrzebującym z państw Europy Środkowo-Wschodniej, władze centralne odmówiły im wsparcia²⁸⁴. Doszło nawet do sytuacji, w której wspomniana minister zagroziła państwowym instytucjom odcięciem finansowania, jeżeli otworzyłyby swoje drzwi dla imigrantów z Rumunii, Łotwy i Polski. Polityka ta była, niestety, kontynuowana przez minister spraw wewnętrznych i społecznych w kolejnym rządzie Karen Elleman, która w tej kwestii twierdziła, że jeśli imigranci „nie mogą zadbać o siebie – muszą wyjechać”. Jednocześnie zaznaczała, że jeżeli, przykładowo, jakkolwiek hostel przyjąłby przebywającą w Danii nielegalnie osobę, nie otrzyma za nią refundacji²⁸⁵.

---

²⁸³ M. Ejlertsen, *Polsk hjælp til hjemløse...*

²⁸⁴ *Pomoc dla bezdomnych Polaków...*

²⁸⁵ K. B. Christensen, *Østeuropæiske hjemløse...*

Według organizacji Kirkens Korshær obecnie sytuacja osób bezdomnych z innych państw, w tym obywateli UE, jest jeszcze gorsza, zaś sama polityka państwowa uległa dalszemu zaostrzeniu. Przede wszystkim oficjalnie zakazane zostały „obozy”, przy czym uzasadnieniem są tutaj względy bezpieczeństwa. *De facto* sprawia to, że jakkolwiek forma spania na ulicy staje się nielegalna, co prowadzi do pewnej formy kryminalizacji bezdomności. Wydaje się jednak, że ta regulacja prawna skierowana jest głównie przeciwko nielegalnym imigrantom. Kolejna kwestia to zaostrzenie kar za żebranie. Pierwotnie przewidziane były za nie następujące stopnie kar:

- ostrzeżenie;
- wyrok w zawieszeniu;
- wyrok bez zawieszenia, połączony w przypadku imigrantów z wydaleniem z Danii.

Obecnie przewidziana jest kara dwóch tygodni więzienia bez zawieszenia, wydalenie z Danii oraz sześćioletni zakaz wjazdu do Danii w przypadku obywateli państw Unii Europejskiej. Jednak od policji zależy ocena, czy dana osoba stwarza zagrożenie dla bezpieczeństwa, co najczęściej stosuje się w odniesieniu do obywateli Rumunii.

Kirkens Korshær przekazała też informacje na temat podejścia władz państwowych do osób bezdomnych z innych krajów, w tym UE, jego ewolucji w ostatnich latach oraz znaczenia omawianych regulacji dla tych osób. Pierwotnie obcokrajowcy nieposiadający prawa pobytu w Danii nie mogli liczyć na jakąkolwiek pomoc w ramach publicznego systemu opieki społecznej, co potwierdza przytoczone już wyżej informacje pochodzące z artykułów internetowych. Wszystkim osobom, które nie mówiły po duńsku lub nie mogły okazać karty zdrowia, automatycznie odmawiano pomocy. W 2013 r. Kirkens Korshær skierował w tej sprawie swój protest do Ministerstwa Spraw Społecznych, a następnie do władz lokalnych. Organizacja uzasadniała to przekonaniem, że pobyt obywateli innych państw UE w Danii jest legalny, a w konsekwencji również im powinno zostać zapewnione wsparcie. W efekcie tych działań zmienione zostały zalecenia dla władz lokalnych. Zmiana ta polegała na tym, że osobie nieposiadającej karty zdrowia nie można było automatycznie odmówić pomocy. Miała ona być uzależniona od decyzji administracji publicznej. W praktyce jednak pomoc została udzielona mniej niż 20 osobom. Co więcej, rzadko takie osoby były kierowane do prawdziwych hosteli, prowadzonych w ramach opieki społecznej, z powodu późniejszych trudności w uzyskaniu refundacji za daną osobę, jeżeli nie posiada ona numeru ubezpieczenia społecznego.

Ponadto zwrócono uwagę na jedno istotne ryzyko. Długotrwałe korzystanie przez obywatela UE z pomocy społecznej może bowiem prowadzić do jego deportacji, ponieważ zgodnie z przepisami prawnymi stanowiłby on „nieuza-

5. Bezdomni Polacy w Danii

sadnione obciążenie dla systemu opieki społecznej”. Zdaniem Kirkens Korshær aktualną sytuację bezdomnych imigrantów z innych państw UE można określić mianem „tolerowanego pobytu”. Są akceptowani ze względu na brak realnych prawnych możliwości ich deportacji. Jednocześnie nie są uznawani za uprawnionych do korzystania z pomocy ze strony instytucji funkcjonujących w ramach systemu opieki społecznej. Dla tych osób jedyną możliwością uzyskania pomocy jest zatem zwrócenie się o nią do organizacji, takich jak Kirkens Korshær²⁸⁶.

5.3. Pomoc i wsparcie

Jak wynika z informacji uzyskanych od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Danii, nie ma obecnie polskich organizacji ukierunkowanych na pomoc osobom bezdomnym w tym kraju. Mogą oni jednak otrzymać pomoc ze strony Polskiej Misji Katolickiej w Kopenhadze. Ambasada utrzymuje kontakt z organizacją Projekt Udenfør, przy czym dotyczy on przede wszystkim spraw paszportowych. Sama ambasada w okresie zimowym organizuje zakupy ciepłej odzieży, którą otrzymują osoby najbardziej potrzebujące. Dużą rolę odgrywa też gmina Kopenhaga, która pomaga osobom bezdomnym z Polski w „zejściu z ulicy”. Polskie placówki współpracują z władzami gminy w zakresie organizowania naszym rodakom powrotu do kraju. Dodatkowo gmina Kopenhaga poszukuje w Polsce ośrodków, np. odwykowych, do których Polacy mogliby trafić. Pomaga również w znalezieniu tymczasowego schronienia dla osób, którym nie udało się znaleźć pracy w Danii i które oczekują na powrót do Polski²⁸⁷. Przedstawiając działalność organizacji lokalnych w Danii, należy scharakteryzować wspomnianą już wielokrotnie wcześniej Kirkens Korshær oraz jej program *Kompasset*, skierowany do osób bezdomnych z innych państw Unii Europejskiej. Organizacja została założona w 1912 r. przez księdza Hansa Petera Martina Mollerupa i od tamtego czasu realizuje chrześcijańską filozofię udzielania pomocy. Personel organizacji stanowi około 400 pracowników oraz około 8000 wolontariuszy. W większych miastach, takich jak Kopenhaga, Aarhus, Aalborg i Odense, organizacja prowadzi noclegownie. Ponadto we współpracy z władzami lokalnymi tych miast prowadzi hostele, w których osoby potrzebujące pomocy mogą zatrzymać się na dłużej. Organizacja zapewnia także posiłki oraz bezpłatną lub bardzo tanią odzież. Na terenie całego państwa

---

²⁸⁶ Informacje uzyskane za pośrednictwem poczty elektronicznej.

²⁸⁷ Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Kopenhadze za pośrednictwem poczty elektronicznej.

5.3. Pomoc i wsparcie

istnieje współpracująca z Kirkens Korshær sieć sklepów z tanią odzieżą, które wspierają finansowo działalność organizacji²⁸⁸.

W kontekście potencjalnych możliwości uzyskania pomocy najważniejszy jest jednak projekt *Kompasset*, w ramach którego organizacja udziela pomocy bezdomnym imigrantom, w tym głównie pochodzącym z innych państw UE. Personel *Kompasset* i wolontariusze posługują się następującymi językami: angielskim, rumuńskim, francuskim, hiszpańskim, niemieckim, polskim, włoskim i bułgarskim. Na stronie projektu podkreśla się, że osoby spoza Danii pozbawione są wsparcia ze strony instytucji publicznych. W ramach projektu *Kompasset* mogą zaś liczyć na:

- miejsce na odpoczynek i sen;
- pomoc w ubieganiu się o pracę oraz przygotowywaniu CV (dla obywateli UE);
- pomoc w zalegalizowaniu pobytu w Danii;
- pomoc prawną w zakresie posiadanych praw;
- szafki na posiadane przez siebie rzeczy;
- możliwość skorzystania z prysznicza;
- wsparcie i przyjazne otoczenie²⁸⁹.

Bardzo istotnym projektem realizowanym w ramach *Kompasset* jest także *Outreach*, który ma stanowić odpowiedź na zwiększającą się liczbę bezdomnych imigrantów z państw UE, a szczególnie z Europy Wschodniej. Projekt ten został rozpoczęty w 2016 r. we współpracy z FEAD. Celem projektu jest odnajdowanie osób potrzebujących pomocy, budowanie z nimi relacji opartych na zaufaniu i dążenie do włączenia ich w system publicznej opieki społecznej. Grupą, do której przede wszystkim skierowany jest projekt są Rumuni, Węgrzy, Bułgarczy, Polacy oraz różne mniejszości etniczne pochodzące z Rumunii i Węgier. Uczestniczący w projekcie personel *Kompasset* został w tym celu odpowiednio przygotowany pod względem znajomości języków. Miejscem bazowym dla personelu jest kościół św. Marii przy ulicy Istedgade 20²⁹⁰.

---

²⁸⁸ *What we do*, <https://www.kirkenskorshaer.dk/sider/what-we-do> (kwerenda z dnia 29.09.2017).

²⁸⁹ *Welcome!*, <http://kompasset.kirkenskorshaer.dk/> (kwerenda z dnia 29.09.2017).

²⁹⁰ *Outreach*, <http://kompasset.kirkenskorshaer.dk/projects/outreach/> (kwerenda z dnia 29.09.2017).

6. Bezdomni Polacy we Francji

6.1. Analiza polityki w zakresie przeciwdziałania bezdomności

Problem bezdomności we Francji został uznany za jeden z priorytetów na lata 2008–2012. Przyjęto nawet stosowną strategię w tym zakresie: *National Strategy for Homeless and Poorly Housed People 2008–2012*, zaś po roku 2012 przyjęto plan na kolejnych pięć lat, do roku 2017. Wytoczona została również „mapa drogowa” na lata 2015–2017. Najważniejszym organem w kontekście realizacji polityki wobec ubóstwa jest DIHAL – Délégation interministérielle à l’hébergement et à l’accès au logement, tłumaczone przez FEANTSA na język angielski jako „inter-ministry delegation on shelter and access to housing”. DIHAL odpowiada za rozwój, koordynację i wdrażanie polityk w omawianym zakresie, przy czym ta odpowiedzialność jest współdzielona z władzami regionalnymi i lokalnymi.

Przyjęcie wszystkich wymienionych dokumentów było kolejnym krokiem w serii zmian, jakie zostały dokonane we francuskim systemie opieki społecznej pod wpływem wcześniej istniejącego stanu rzeczy oraz zauważonych potrzeb. W tym kontekście należy przede wszystkim wspomnieć o rosnącym poziomie bezdomności, jaki zaobserwowano we wczesnych latach dwutysięcznych oraz o fali protestów na tym tle, które zostały wtedy zorganizowane przez organizacje humanitarne, charytatywne i grupy aktywistów, poddające krytyce dotychczasową politykę²⁹¹. Nie spowodowały one jednak znaczących zmian. Dokonały się one dopiero po protestach w formie miasteczek namiotowych i demonstracji zorganizowanych przez grupę Les Enfants de Don Quichotte w zimie na przełomie lat 2006 i 2007, które zostały poparte przez organizacje

---

²⁹¹ N. Houard, *The French Homelessness Strategy: Reforming Temporary Accommodation, and Access to Housing to deliver “Housing First”: Continuum or Clean Break?*, „European Journal of Homelessness” 2011, vol. 5, no. 2, s. 85.

humanitarne i charytatywne. Kwestia bezdomności została wtedy wyniesiona na poziom problemu politycznego w agendzie rządowej. Jeszcze 8 stycznia 2007 r. przyjęto *Plan d'Action Reinforcé en direction des personnes Sans Abri* (PARSA). Dwa miesiące później uchwalono tzw. prawo DALO, które zostanie przedstawione poniżej.

W cytowanym artykule, poświęconym francuskiej polityce wobec bezdomności, podkreśla się jedną ważną zmianę, jaka się wtedy dokonała. Wzmocniona została bowiem zasada „kontynuacji opieki” nad osobami bezdomnymi, co miało polegać przede wszystkim na obowiązku zaoferowania osobie opuszczającej dany ośrodek propozycji rozwiązania jej sytuacji mieszkaniowej. W artykule wyjaśniono także generalną różnicę pomiędzy koncepcją „kontynuacji opieki” (zwanej też koncepcją „klatki schodowej”) a podejściem *housing first*, poprzez przeanalizowanie tej pierwszej. W ramach koncepcji „klatki schodowej” dana osoba znajduje się niejako w systemie liniowego postępu, którego celem ostatecznym jest uzyskanie pełnoprawnego lokalu mieszkalnego. W drodze do tego celu osoba ta pokonuje kolejne stopnie, które oznaczają dla niej postęp w uzyskiwaniu coraz większego zakresu prywatności i samodzielności. Na każdym etapie jest ona poddawana ocenie pod kątem możliwości przejścia na „wyższy szczebel”. System ten ma jednak jedną zasadniczą słabość. Może się bowiem zdarzyć, że dana osoba nie będzie wystarczająco dobrze oceniana, przez co na dłuższy czas „utknie” na jednym ze „szczebli” i nie będzie mogła przejść do kolejnego etapu. Ryzyko takie nie występuje w przypadku koncepcji *housing first*, ponieważ zakłada ona umożliwienie danej osobie samodzielnego funkcjonowania we własnym lokalu tak szybko, jak to jest tylko możliwe. Osoby takie od samego początku funkcjonują w społeczeństwie na normalnych zasadach. Od roku 2009 we Francji podejmowane są próby realizacji projektów w ramach *housing first*²⁹². Uruchomiono w tym zakresie eksperymentalny program przeznaczony dla osób z problemami psychicznymi, który przewidziano na cztery lata i zlokalizowano w czterech francuskich miastach.

W omawianej strategii wymieniono przypadki interwencji, których celem było zapobieganie eksmisjom, przy czym rząd wydał tutaj rekomendacje mające dotyczyć wczesnych interwencji w tym zakresie. Jednak, jak zostało to ocenione, ich wdrażanie okazało się tylko częściowe i niewystarczające do tego, aby mogło mieć jakikolwiek realny wpływ na istniejącą sytuację. Problemem okazał się również niedobór danych statystycznych odnoszących się do przeprowadzanych eksmisji. Ponadto należy zaznaczyć, iż z powodu braku wystarczającej liczby lokali socjalnych znaczna część osób eksmitowanych nadal zamieszkuje w lokalach niegwarantujących im bezpieczeństwa (w rozumieniu klasyfikacji

---

²⁹² Tamże, s. 87–89.

ETHOS). Fakt ten negatywnie świadczy o poziomie utrzymania lokali i budynków mieszkalnych we Francji, gdyż można przypuszczać, że powodem tych eksmisji w wielu przypadkach jest zły stan techniczny budynków. Wniosek ten wydaje się uzasadniony w kontekście istniejącego we Francji programu na rzecz renowacji starych dzielnic, mającego na celu podjęcie działań w obliczu problemu dużej koncentracji budynków o standardzie niewłaściwym do zamieszkania²⁹³. Sytuacja ta jest zaś związana z obowiązującym prawem (uzasadnione prawo do zamieszkania), zgodnie z którym nikt nie może zostać eksmitowany, jeżeli nie zostanie mu zagwarantowana możliwość ponownego zamieszkania. Można to rozumieć jako prawo do lokalu socjalnego. W strategii podkreślono jednak, że zwiększenie dostępu do głównego rynku mieszkaniowego dla osób o niskich dochodach jest jednym z priorytetów, zaś środki przeznaczane na mieszkalnictwo socjalne wzrastają regularnie od około 2005 r. Jednocześnie zaznacza się, iż wspomniany wzrost nakładów finansowych jest niższy, niż pierwotnie planowano. Na sytuację tę miał wpływ także kryzys finansowy. Ponadto wskazuje się, że koszty zapewnienia lokali dla osób najuboższych znacząco wzrosły. Przykładowo, koszt zapewnienia lokali dla 20% najuboższych wzrósł z 32% budżetu przeznaczanego na mieszkalnictwo w 1992 r. do 48% w 2006 r. Francuska klasa średnia staje się też w coraz większym stopniu podatna na wykluczenie mieszkaniowe²⁹⁴. Problemem Francji jest dodatkowo niewystarczająca liczba mieszkań, a zwłaszcza przeznaczonych dla osób najbardziej potrzebujących mieszkań socjalnych, których koszty utrzymania dostosowane są do ich możliwości finansowych. Informacja o tym została zawarta w raporcie zleconym w 2008 r. przez premiera Francji, François Fillona²⁹⁵.

Wspomniane powyżej prawo do mieszkania we Francji wynika bezpośrednio z przyjętego 5 marca 2007 r. tzw. prawa DALO. Akronim ten pochodzi od *droit au logement opposable*. Jego przyjęcie i realizację uznaje się za sukces. Doprowadziło to bowiem do przesiedlenia mieszkańców ponad 100 000 domów. Aby skorzystać z możliwości uzyskania nowego miejsca zamieszkania, jaką daje DALO, dana osoba musi spełniać szereg wymogów:

1. Musi działać w dobrej wierze.
2. Musi mieć za sobą podejmowane próby znalezienia mieszkania.
3. Musi znajdować się w jednej z sześciu określonych sytuacji:
  - być osobą pozbawioną domu, tj. żyć na ulicy, w hotelach, samochodach;

---

²⁹³ *Homelessness in France...*; *French Homeless and Poorly Housed People National Strategy*, s. 7, http://www.feantsa.org/download/france_notice_refondation_a4_gb80223090411329045124.pdf (kwerenda z dnia 30.10.2017).

²⁹⁴ *Homelessness in France...*

²⁹⁵ *French Homeless and Poorly Housed People...*, s. 4.

6.1. Analiza polityki w zakresie przeciwdziałania bezdomności

- ubiegać się wcześniej o lokal socjalny i oczekiwać na jego przydział przez zbyt długi czas;
- znajdować się w sytuacji ryzyka eksmisji bez przesiedlenia do innego lokalu;
- zamieszkiwać w noclegowniach, ośrodkach dla bezdomnych;
- zamieszkiwać w nieodpowiednich warunkach;
- być osobą niepełnosprawną, zamieszkującą w miejscu przeludnionym, które nie spełnia kryteriów właściwych warunków zamieszkania.

4. Jej przypadek musi zostać uznany za pilny.

Najważniejszym organem biorącym udział w rozpatrywaniu zgłoszeń jest komitet mediacyjny, tzw. COMED, przy czym w każdym departamencie znajduje się jeden taki komitet. Składa się on z przedstawicieli władz państwowych, departamentów, gmin, właścicieli domów na wynajem i stowarzyszeń zajmujących się osobami wykluczonymi mieszkaniowo. W przypadku negatywnej decyzji istnieje możliwość apelacji do samego komitetu, a następnie do sądu administracyjnego.

W przypadku pozytywnej decyzji danej osobie przyznawany jest lokal socjalny²⁹⁶. W takiej sytuacji władze lokalne są zobligowane do przedstawienia w ciągu 3–6 miesięcy rozwiązania zgodnego z potrzebami takiej osoby lub też do zaoferowania stosownego lokalu w ciągu 6 tygodni. Jeżeli władze lokalne nie wywiążą się ze swojego obowiązku w tym zakresie, to dana osoba ma możliwość zwrócenia się do sądu administracyjnego, który może zobowiązać państwo do zagwarantowania stosownych warunków mieszkaniowych. W przypadku ponownego braku zapewnienia takiego lokalu uprawniona osoba ma możliwość dochodzenia swoich praw i ubiegania się o odszkodowanie za poniesione straty materialne, zdrowotne oraz moralne, zaś w sytuacji braku zaspokojenia tych roszczeń państwo może być zobowiązane do wypłaty rekompensaty²⁹⁷. W ciągu pierwszych 3 lat funkcjonowania DALO, tj. do roku 2010, stwierdzono 5585 przypadków, w których wymagana oferta nie została przedstawiona w ustawowo przewidzianym terminie²⁹⁸.

Zwraca się jednocześnie uwagę na pewien negatywny fakt, tzn. na swego rodzaju stygmatyzację. Przyznawane lokale znajdują się bowiem w oddzielnej puli jako tzw. lokale DALO i zdarza się, że osoby je otrzymujące są uważane i traktowane

---

²⁹⁶ J. M. David, *The DALO Law is 10 years old*, <http://www.housingrightswatch.org/content/dalo-law-10-years-old> (kwerenda z dnia 30.10.2017).

²⁹⁷ J. Clauzier, *The DALO Law: A step towards making the right to housing a reality*, <http://www.housingrightswatch.org/content/dalo-law-step-towards-making-right-housing-reality> (kwerenda z dnia 30.10.2017).

²⁹⁸ N. Houard, *The French Homelessness Strategy...*, s. 92.

jako najuboższe oraz najmniej zaradne²⁹⁹. Ponadto, biorąc pod uwagę omówioną powyżej procedurę postępowania w razie braku przyznania „lokalu DALO” oraz sytuację osób uprawnionych do ich uzyskania, można wątpić w to, czy wszystkie te osoby byłyby w stanie skutecznie przebyć wszystkie etapy procedury.

Zauważalnym problemem jest ponadto sytuacja osób opuszczających zakłady karne. Szacuje się, że 10% z nich po odbyciu wyroku „nie ma dokąd się udać”. W strategii stwierdzono, że zapewnienie lokali dla tych osób powinno być jednym z priorytetów. Przygotowane zostały w tym zakresie plany współdziałania z Ministerstwem Sprawiedliwości, jednak istnieją w tej materii niedobory co do działań na poziomie lokalnym, w szczególności w odniesieniu do osób z krótkimi wyrokami. Podobna sytuacja ma miejsce w kontekście osób nieletnich, które przebywają w państwowych ośrodkach, a po osiągnięciu pełnoletności opuszczają je i trafiają do ośrodków dla osób bezdomnych, przy czym obserwuje się wzrost liczby takich osób. W tym temacie w ewaluacji strategii wskazano jedynie na potrzebę lepszego zrozumienia tej kwestii³⁰⁰.

Konsulat w Lyonie potwierdza, że jak do tej pory nie został przyjęty żaden kolejny dokument, który byłby sukcesorem omawianej strategii. Istnieją jednak realizowane na poziomie departamentów kilkuletnie plany działania na rzecz zakwaterowania osób w niekorzystnej sytuacji – *Les Plans Locaux d’Action pour le Logement et l’Hébergement des Personnes Défavorisées*, które zostały wprowadzone na mocy ustawy 90-449 z 31 maja 1990 r., dotyczącej prawa do mieszkania. Plany te funkcjonują na podstawie znowelizowanego 27 stycznia 2017 r. art. 2 tej ustawy, zgodnie z którym „plany działania na rzecz zakwaterowania osób w niekorzystnej sytuacji przygotowywane na poziomie departamentów powinny zawierać rozwiązania konieczne dla realizacji prawa dostępu do lokalu mieszkalnego i reintegracji społecznej dla osób i rodzin w trudnej sytuacji życiowej, a także osób i rodzin pozostających pod opieką organizacji socjalnych i medyczno-socjalnych”³⁰¹.

Jeśli chodzi o możliwości otrzymywania świadczeń socjalnych we Francji przez Polaków, to na podstawie informacji przekazanej przez Wydział Konsularny w Paryżu należy stwierdzić, że świadczenia socjalne przysługują naszym rodakom, jeżeli posiadają oni dowód tożsamości i miejsce zamieszkania w tym państwie. Często otrzymują oni również opiekunów socjalnych – *Assistance Sociale* – udzielających im bezpłatnej pomocy z urzędu³⁰².

²⁹⁹ J. M. David, *The DALO Law...*

³⁰⁰ *Homelessness in France...*

³⁰¹ Informacje otrzymane od Konsulatu Generalnego RP w Lyonie za pośrednictwem poczty elektronicznej.

³⁰² Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Paryżu za pośrednictwem poczty elektronicznej.

6.2. Polscy bezdomni – charakterystyka środowiska

Podstawowym problemem w określeniu liczby polskich bezdomnych we Francji jest brak oficjalnych danych pochodzących nie tylko z państwowych instytucji, ale i pozarządowych organizacji społecznych. Kontakt z Institut National de la Statistique et des Études Économiques (INSEE) – najważniejszą francuską instytucją zajmującą się gromadzeniem danych na temat bezdomności – nie przyniósł żadnych rezultatów. Powód takiego stanu rzeczy dobrze wyjaśnia Adriana Porowska, dyrektor Kamiliańskiej Misji Pomocy Społecznej – organizacji, która współpracuje z Pomost-Passerelle i wraz ze współpracownikami szkoliła paryskich wolontariuszy. Stwierdziła ona, że „we Francji pytanie o kraj pochodzenia bezdomnego jest *passee* – takich pytań się po prostu nie zadaje. Bezdomny to bezdomny, dlatego służby nie mają dokładnych danych na temat narodowości ludzi, którzy mieszkają na ulicy”³⁰³. Podobnie prezentuje tę kwestię Wydział Konsularny Ambasady RP w Paryżu. W udzielonej informacji wspomniano o braku rejestrów w tym zakresie oraz braku wymogu meldunkowego we Francji. Bezdomni, którzy tymczasowo lub na stałe przebywają we Francji są po prostu „cudzoziemcami”, a ich narodowość nie jest uwzględniana. Jedyne dostępne dane mogą zatem pochodzić z raportów interwencyjnych. Dokonanie dokładnej oceny jest również utrudnione przez dużą dynamikę przemieszczania się tych osób³⁰⁴.

Powyższa sytuacja stwarza konkretnego typu problemy:

brak tych danych jest jednym z powodów trudności w finansowaniu pomocy dla obcokrajowców. Ktoś, kto wychodzi na ulice pomagać bezdomnym Polakom, powinien znać zarówno język polski, jak i francuski oraz przepisy obu tych krajów. Terapia również musi odbywać się w języku polskim, bo bezdomni Polacy w większości nie znają francuskiego. „Francuzi nie widzą problemu – proponują finansowanie nauki języka. Żeby jednak zacząć się uczyć języka, taki człowiek musi być już na dalekim etapie wychodzenia z bezdomności” – wyjaśnia Porowska³⁰⁵.

Sytuację Polaków we Francji najlepiej charakteryzuje Aneta Cebera, założycielka projektu „Bocię”, który zostanie scharakteryzowany w kontekście działalności organizacji lokalnych. Zgodnie z otrzymanymi od niej informacjami, Polacy we Francji mają takie same prawa do korzystania ze wszystkich instytucji francuskich, pod warunkiem posiadania dowodu osobistego i przeprowadzenia przynajmniej kilku miesięcy. W przypadku braku stażu pracy traktowani są oni jak cudzoziemcy przebywający we Francji nielegalnie, a tacy mają jedynie

³⁰³ J. Trybuchowska, *Bezdomni Polacy w Paryżu. Jak im pomóc?*, http://londynek.net/wiadomosci/article?jdnews_id=41808 (kwerenda z dnia 3.11.2017).

³⁰⁴ Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Paryżu za pośrednictwem poczty elektronicznej.

³⁰⁵ J. Trybuchowska, *Bezdomni Polacy w Paryżu...*

6. Bezdomni Polacy we Francji

prawo do zameldowania socjalnego oraz minimum zdrowotnego. Mogą jednak zmienić swoje położenie w tym względzie w przypadku spełnienia warunku kilku miesięcy pracy. Bardziej szczegółowe informacje otrzymano w odniesieniu do Paryża, jak bowiem zaznaczyła Aneta Cebera, polityka socjalna jest różna w różnych regionach Francji. W Paryżu podstawą do uzyskania innych uprawnień jest posiadanie zameldowania socjalnego. Następnie, aby uzyskać prawo do minimum socjalnego, należy przepracować legalnie przynajmniej 3 miesiące w danym roku oraz udokumentować swój pobyt, nawet jeżeli dana osoba przebywała na ulicy. Z kolei posiadanie prawa do minimum socjalnego pozwala uzyskać ubezpieczenie zdrowotne oraz skorzystać z innych możliwości oferowanych przez francuskie prawo, w tym prawo DALO³⁰⁶.

W raporcie Wydziału Konsularnego Polski w Paryżu z 2007 r. można przeczytać o zauważalnym wzroście liczby bezdomnych Polaków we Francji, szczególnie w Paryżu. Przebywają oni zazwyczaj na ulicach, pod mostami lub w miasteczkach namiotowych³⁰⁷. 10 lat później w podobny sposób scharakteryzowała ten stan sekretarz Pomost-Passerelle – polskiej organizacji, której działalność zostanie omówiona dalej – Barbara Gruca: „wielu z nich koczuje w namiotach; trzymają się razem, bo tak jest łatwiej przetrwać. Łączy ich poczucie przynależności narodowej oraz często brak znajomości języka francuskiego, co jest jedną z ważnych składowych wykluczenia społecznego Polaków we Francji”³⁰⁸. Barbara Goryńska-Bittner, powołując się na jednego z zagranicznych badaczy, stwierdziła w swoim artykule, że „Polacy (najczęściej mężczyźni) zazwyczaj mieszkają jakiś czas w Paryżu wspólnie (3–4 osoby), a później rozchodzą się, przenosząc często na ulice, na których przebywa około 300–400 osób dziennie”³⁰⁹. Podawała jednocześnie dane pochodzące z raportu Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Paryżu, zgodnie z którymi Polacy stanowili największą grupę bezdomnych wśród imigrantów z ówczesnych nowych państw członkowskich UE, a ich głównym skupiskiem był Paryż, w którym przebywali na ulicach, pod mostami, a także w prowizorycznych enklawach namiotowych na obrzeżach miasta. Kolejna podana przez autorkę informacja dotyczyła liczby osób, jakiej wtedy udzielił pomocy Pomost-Passerelle – było ich około 500, przy czym badaczka zaznaczyła, że Polacy generalnie niechętnie przyjmowali zarówno pomoc oferowaną przez organizacje pomocowe, jak i polegającą na umożliwieniu przez konsulatu powrotu do Polski³¹⁰.

³⁰⁶ Informacje otrzymane od Anety Cebery za pośrednictwem poczty elektronicznej.

³⁰⁷ A. Kurzeja, *Bezdomni Polacy w Paryżu – profilaktyka i resocjalizacja*, [w:] Ł. Browarczyk, M. Dębski (red.), *Forum. O bezdomności bez lęku. Rok II*, Pomorskie Forum na rzecz Wychożenia z Bezdomności, Gdańsk 2010, s. 329.

³⁰⁸ J. Trybuchowska, *Bezdomni Polacy w Paryżu...*

³⁰⁹ B. Goryńska-Bittner, *Diagnoza skali i charakteru zjawiska bezdomności Polaków...*, s. 128.

³¹⁰ Tamże, s. 128–129.

6.2. Polscy bezdomni – charakterystyka środowiska

Obecnie Barbara Gruca szacuje liczbę bezdomnych Polaków w Paryżu i regionie paryskim na 10 000 osób³¹¹. Taka sama liczba pojawia się też w informacji uzyskanej od Wydziału Konsularnego, przy czym dodatkowo nadmieniono, iż oszacowanie to zostało podane przez *L'Observatoire du Samu Social de Paris* podczas Kongresu nt. Bezdomności, zorganizowanego w styczniu 2017 r. Jak jednak zostało to zaznaczone przez wydział, nie są znane źródła tych danych i metodologia, na podstawie której dokonano tego oszacowania³¹². Konsulat w Lyonie poinformował o udzieleniu w 2016 r. pomocy finansowej na rzecz powrotu do Polski 20 osobom, w tym 4 osobom bezdomnym. Z kolei do listopada 2017 r. pomocy takiej udzielono 9 osobom, w tym 2 osobom bezdomnym. Z obserwacji konsulatu wynika, że bezdomni Polacy to najczęściej mężczyźni w wieku 25–50 lat, mieszkający we Francji od kilku lat i objęci dobrze znanymi sobie systemami opieki. Według tej placówki bezdomność wśród Polaków nie jest w tym okręgu nagminna³¹³.

Jak podano w przywołanym wcześniej raporcie, udzielenie osobom bezdomnym właściwej pomocy było często utrudnione ze względu na ich własną postawę. Zdarzało się bowiem, że odmawiali oni udania się do ośrodków pomocy społecznej i spędzenia w nich nocy. Nie wyrażali też chęci powrotu do Polski. Ponadto obserwowano wzrost liczby przestępstw popełnianych przez bezdomnych z Polski, jak również wzrost liczby zgonów, które najczęściej były spowodowane wychłodzeniem organizmu albo nadużywaniem alkoholu czy narkotyków. Od stycznia do czerwca 2009 r. do Pomost-Passerelle zgłosiły się 163 osoby, przy czym zdecydowaną większość stanowili mężczyźni oraz osoby w wieku 31–50 lat³¹⁴. Wskazuje się także, iż rocznie w ramach tego projektu pomoc udzielana jest około 250 Polakom. Ogólną liczbę bezdomnych Polaków szacuje się na przynajmniej dwukrotnie wyższą – z zaznaczeniem, że chodzi tu tylko o Polaków o bardzo złym stanie zdrowia, ponieważ właśnie takie osoby zgłaszają się do Boćka³¹⁵. Przedstawione przez założycielkę Boćka dane dotyczące ostatnich trzech lat potwierdzają tę ocenę. Należy podkreślić, że są to najdokładniejsze informacje uzyskane spośród wszystkich organizacji działających we Francji, zarówno polskich, jak i lokalnych (tab. 6.1).

---

³¹¹ Informacje otrzymane od Stowarzyszenia Pomost-Passerelle za pośrednictwem poczty elektronicznej.

³¹² Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Paryżu za pośrednictwem poczty elektronicznej.

³¹³ Informacje otrzymane od Konsulatu Generalnego RP w Lyonie za pośrednictwem poczty elektronicznej.

³¹⁴ A. Kurzeja, *Bezdomni Polacy w Paryżu – profilaktyka...*, s. 329–332.

³¹⁵ Informacje otrzymane od Anety Cebery za pośrednictwem poczty elektronicznej.

6. Bezdomni Polacy we Francji

Tabela 6.1. Ogólna liczba interwencji podejmowanych w ramach Boćka w odniesieniu do Polaków w dzielnicach Paryża I, X, XI, XII, XIII, XIV, XV, XVII, XIX i XX

Rok	Kobiety	Mężczyźni
2014	15	147
2015	14	149
2016	10	138

Źródło: informacje otrzymane od Anety Cebery za pośrednictwem poczty elektronicznej.

Przedstawiono także bardziej szczegółowe zestawienia: ze względu na miejsce przebywania Polaków, sytuację ubezpieczeniową, posiadane środki do życia, zakres pomocy oraz stan zdrowia (tab. 6.2–6.6).

Tabela 6.2. Miejsce przebywania osób, wobec których podjęto interwencje

Rok	Osoby bezdomne (mieszkające na ulicy, w samochodach, przyczepach, squatach)	Osoby przebywające w ośrodkach pomocowych
2014	125	38
2015	120	43
2016	88	60

Źródło: jak do tab. 6.1.

W tym kontekście można zwrócić uwagę na stały spadek liczby bezdomnych Polaków i zwiększenie się liczby Polaków przebywających w ośrodkach. Należy to ocenić jako pozytywną zmianę.

Tabela 6.3. Stan ubezpieczenia osób, wobec których podjęto interwencje

Rok	Brak ubezpieczenia	Ubezpieczenie AME/CMU ³¹⁶ i inne
2014	76	86
2015	87	76
2016	40	83

Źródło: jak do tab. 6.1.

³¹⁶ Są to rodzaje ubezpieczenia zdrowotnego: CMU posiadają osoby, które przepracowały we Francji przynajmniej trzy miesiące, natomiast AME obejmuje osoby, które nie nabyły poprzez odpowiednio długi okres zatrudnienia uprawnień do zasiłków ani innego rodzaju ubezpieczenia. Informacje otrzymane od Anety Cebery za pośrednictwem poczty elektronicznej.

6.2. Polscy bezdomni – charakterystyka środowiska

Tabela 6.4. Źródło środków do życia osób, wobec których podjęto interwencje

Rok	Brak środków do życia	Zasiłki (np. minimum socjalne)	Zatrudnienie
2014	136	18	6
2015	100	20	18
2016	93	16	14

Źródło: jak do tab. 6.1.

Tabela 6.5. Zapotrzebowanie na pomoc osób, wobec których podjęto interwencje (cześć osób zgłaszała się po więcej niż jeden rodzaj pomocy)

Rok	Administracyjna	Socjalna	Psychologiczna
2014	96	64	66
2015	86	41	58
2016	62	43	68

Źródło: jak do tab. 6.1.

Tabela 6.6. Stan zdrowia osób, wobec których podjęto interwencje (u części osób stwierdzono więcej niż jeden problem zdrowotny)

Rok	Zaburzenia somatyczne	Problemy psychologiczne	Uzależnienia	Brak specyficznych problemów zdrowotnych
2014	35	16	66	67
2015	41	34	44	27
2016	37	45	65	31

Źródło: jak do tab. 6.1.

Anna Kurzeja dzieli osoby korzystające z pomocy Stowarzyszenia Pomost-
-Passerelle na następujące grupy:

1. Osoby pracujące, mieszkające pod dachem, mające cel, np. zarobione pieniądze wysyłają do Polski, wspierając rodzinę. Przychodzą najczęściej po informacje dotyczące instytucji francuskich, pomoc administracyjną czy związaną z wykonywaną pracą.
2. Osoby z trudnościami adaptacyjnymi, zagrożone marginalizacją, żyją na ulicy w warunkach skrajnie trudnych, narażone na różne choroby.
3. Osoby, które wyjechały z kraju ze względu na konflikt z prawem i nie widzą możliwości powrotu.

6. Bezdomni Polacy we Francji

4. „Bezdachowcy” – osoby żyjące na ulicy kilka lat, które nie chcą mieszkać w innych warunkach, dla których ulica stała się domem.
5. Osoby nowe przyjeżdżające do Paryża, które są wchłaniane przez ulicę.
6. „Kombinatorzy” – zainteresowani korzyściami, wynikającymi np. z oferty pomocy socjalnej; nie są zainteresowani pracą czy powrotem do kraju. Traktują pobyt w Paryżu jako rozrywkę i ucieczkę od odpowiedzialności.
7. Osoby nadużywające środków psychoaktywnych³¹⁷.

Bezdomni Polacy charakteryzują się niskim poziomem znajomości języka francuskiego, co znacznie utrudnia nie tylko znalezienie pracy, ale i podjęcie właściwego leczenia w przypadku kłopotów ze zdrowiem. Znaczącym problemem są także uzależnienia, głównie od alkoholu, co w połączeniu ze słabą znajomością języka francuskiego powoduje trudności w skutecznym podjęciu i zakończeniu terapii odwykowej. Problemem jest też brak odpowiednich kwalifikacji zawodowych oraz generalne trudności adaptacyjne. Część z osób potrzebujących pomocy nie posiada zalegalizowanego prawa pobytu we Francji, a część podejmuje nielegalne zatrudnienie w tym państwie. Istnieje także grupa osób, która w ogóle nie jest zainteresowana powrotem do Polski. Przyczyną takiego stanu rzeczy są popełnione w ojczyźnie przestępstwa³¹⁸.

Taka diagnoza sytuacji Polaków jest zbieżna z opinią Anety Cebery. Również według niej głównymi problemami bezdomnych Polaków we Francji są alkoholizm i słaba znajomość języka francuskiego. Spotykała ona nawet Polaków, którzy żyli we Francji przez 10–15 lat i nie posługiwali się tym językiem nawet w minimalnym stopniu. Jest to według niej możliwe, ponieważ we Francji istnieją polskie społeczności, polskie kościoły, sklepy i pracodawcy. Aneta Cebera potwierdza również, że część Polaków we Francji pozostawiła za sobą w Polsce konflikty z prawem, co utrudnia np. uzyskanie nowych dokumentów³¹⁹.

Zdaniem Barbary Grucy niemal wszyscy bezdomni z Polski mają problem z uzależnieniami od alkoholu lub narkotyków. Według sekretarz Pomost-Passerelle przyczynami ich bezdomności we Francji są problemy z prawem w Polsce, przy czym są to nie tylko same wyroki zasądzone w sprawach karnych, ale i np. alimentacyjnych. Jako kolejne przyczyny wymienia ona także wstyd przed powrotem do Polski „z niczym” oraz dostęp do lepszego zaplecza socjalnego we Francji³²⁰.

Polacy przyjeżdżający do Francji w większości podejmują zatrudnienie w sektorze budowlanym, gastronomii, hotelarstwie albo rolnictwie. Jeśli cho-

³¹⁷ A. Kurzeja, *Bezdomni Polacy w Paryżu – profilaktyka...*, s. 332.

³¹⁸ Tamże, s. 332–333.

³¹⁹ Informacje otrzymane od Anety Cebery za pośrednictwem poczty elektronicznej.

³²⁰ Informacje otrzymane od Stowarzyszenia Pomost-Passerelle za pośrednictwem poczty elektronicznej.

6.3. Pomoc i wsparcie

dzi o kobiecie, stwierdza się, że pracują one przede wszystkim jako opiekunki zajmujące się dziećmi lub osobami starszymi, część zajmuje się też sprzątaniami lub pracą w hotelach, restauracjach i sklepach. Cechą charakterystyczną przybywających do Francji Polaków jest w większości brak chęci integracji z istniejącymi stowarzyszeniami polonijnymi³²¹, co w razie pojawienia się w życiu tych osób problemów, potencjalnie prowadzących do bezdomności, może utrudniać szybkie udzielenie im pomocy przez Polonię francuską.

Szczególnie trudna sytuacja dotyczy osób długotrwale bezdomnych. W następujący sposób charakteryzuje ją Anna Kurzeja:

Ludzie pozostający dłuższy czas na ulicy często nie są w stanie korzystać samodzielnie z możliwości odwiedzania ośrodków socjalnych. Cechuje ich wysoki poziom marginalizacji: często nie posiadają żadnych dokumentów, nie są zainteresowane pracą, zupełnie nie znają żadnego języka poza ojczystym, nieświadomi są przysługujących im praw (jak chociażby prawo do opieki zdrowotnej), żyją w grupach na ulicy, są uzależnieni bądź chorzy³²².

6.3. Pomoc i wsparcie

Wydział Konsularny w Paryżu w zakresie bezdomności współpracuje z Samu Social, Aurore, Association pour L'Amitié, La Mile de Pain, Secours Catholique, l'Armée du Salut (Armia Zbawienia we Francji), Centre d'Action de Ville de Paris³²³. Z kolei konsul w Lyonie współdziała z Fundacją Abbé Pierre oraz organizacjami Maison de la Veille Sociale i Samusocial Alinea (wszystkie trzy znajdują się w Lyonie), a także ze stowarzyszeniem La Centre Fontainieu w Marsylii, które udziela osobom bezdomnym pomocy medycznej. W Lyonie działa ponadto Les Services Intégrés d'Accueil et d'Orientation – SIAO, która kieruje bazą schronisk i noclegowni³²⁴. Polacy mogą uzyskać pomoc we wszystkich ośrodkach w Paryżu. Natomiast istotną organizacją społeczną świadczącą wsparcie dla osób bezdomnych w Paryżu oraz poza nim jest Samusocial. Organizacja ta została utworzona 22 listopada 1993 r.³²⁵ z inicjatywy lekarza w schronisku dla bezdomnych, Xaviera Emmanueli. Już pierwszej nocy pięć zespołów rozpoczęło pracę na ulicach Paryża, poszukując osób, którym można

³²¹ A. Kurzeja, *Bezdomni Polacy w Paryżu – profilaktyka...*, s. 334.

³²² Tamże, s. 334–335.

³²³ Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Paryżu za pośrednictwem poczty elektronicznej.

³²⁴ Informacje otrzymane od Konsulatu Generalnego RP w Lyonie za pośrednictwem poczty elektronicznej.

³²⁵ Informacje o datach pochodzą z: *Lesgrandes dates*, <https://www.samusocial.paris/quest-ce-que-le-samusocial> (kwerenda z dnia 3.11.2017).

by udzielić pomocy. Jeszcze w grudniu tego roku utworzone zostały pierwsze ośrodki³²⁶. Obecnie Samusocial świadczy szereg różnorodnych usług, dostępnych 24 godziny na dobę, mających na celu poprawę warunków życia osób bezdomnych i potrzebujących pomocy.

We wrześniu 1997 r. utworzono punkty Espace Solidarité Insertion. Są to centra dzienne, w których osoby potrzebujące mogą skorzystać z szatni, przechowalni bagaży, pralni, prysznicza, a ponadto mogą wziąć udział w różnego typu zajęciach. W Paryżu znajduje się 15 takich ośrodków³²⁷. Najważniejszym z nich jest *La Maison dans le jardin* – Dom w Ogrodzie, który znajduje się w dwunastej dzielnicy Paryża. Dziennie odwiedza go średnio 100–150 osób. Prócz wyżej wymienionych możliwości otrzymania pomocy, w Domu codziennie obecni są: lekarz, pielęgniarka i pracownicy socjalni. Raz w tygodniu w ośrodku pojawia się także pracownik Caisse Primaire d'Assurance Maladie (CPAM), dzięki czemu przebywające tam osoby mają możliwość uzyskania ubezpieczenia. Co dwa tygodnie ośrodek odwiedza również autobus stomatologiczny z wolontariuszami oferującymi swoją pomoc. Co tydzień w ośrodku obecni są psychiatra i weterynarz. Istnieje także możliwość wzięcia udziału w warsztatach gotowania, ogrodnictwa i pisania oraz w organizowanych zajęciach, np. w grze w *pétanque* (francuskiej zespołowej grze towarzyskiej), wyjściach na basen, do kina czy zagrania w gry planszowe³²⁸.

Samusocial prowadzi ośrodki kryzysowe, w których osoby bezdomne mogą znaleźć miejsce do spania, otrzymać posiłki, umyć się oraz skorzystać z porady lekarskiej i pomocy ze strony pracownika socjalnego³²⁹. W listopadzie 2012 r. otwarty został ośrodek *Oscar Roty*, zlokalizowany w piętnastej dzielnicy. Jest on otwarty całodobowo przez 7 dni w tygodniu. Osoby bezdomne przyjmowane są do niego na okres dwóch tygodni, co ma im umożliwić odnowę zdrowotno-psychiczną. Czas ten ma również prowadzić do ewentualnego zaoferowania danej osobie pobytu w ośrodku o rozszerzonym zakresie³³⁰.

Innego typu centrum to ośrodek *Romain Rolland*. Łączy on w sobie cechy noclegowni i ośrodka długotrwałej opieki. Znajduje się w nim 49 miejsc prze-

---

³²⁶ *Historique*, <https://www.samusocial.paris/quest-ce-que-le-samusocial> (kwerenda z dnia 3.11.2017).

³²⁷ *Accueil de jour*, <https://www.samusocial.paris/action/accueil-de-jour> (kwerenda z dnia 3.11.2017).

³²⁸ *La Maison dans le jardin*, <https://www.samusocial.paris/action/accueil-de-jour#la-maison-dans-le-jardin> (kwerenda z dnia 3.11.2017).

³²⁹ *Qu'est-ce que l'hébergement d'urgence?*, <https://www.samusocial.paris/action/quest-ce-que-l-hebergement-durgence> (kwerenda z dnia 3.11.2017).

³³⁰ *Le CHU Oscar Roty*, <https://www.samusocial.paris/action/quest-ce-que-l-hebergement-durgence#le-chu-oscar-rotty> (kwerenda z dnia 3.11.2017).

6.3. Pomoc i wsparcie

znaczonych na schronisko z pokojami jednoosobowymi i dwuosobowymi oraz 44 miejsca dla opieki przedłużonej, przy czym w tej części znajdują się tylko pokoje jednoosobowe. Przejście do opieki przedłużonej odbywa się na wniosek osoby zainteresowanej. Z powodu ograniczonej liczby miejsc, dokonywana jest selekcja na podstawie oceny zdolności do skutecznego wejścia na drogę prowadzącą do autonomii. Każda zakwalifikowana osoba, za pośrednictwem stosownego kontraktu, zgadza się na dokonywanie obserwacji psychospołecznych, a ponadto zobowiązuje się do poszanowania zespołu i miejsca oraz do brania udziału w określonych zajęciach. *Romain Rolland* jest jedynym ośrodkiem w Paryżu, w którym przez całą noc oferowane są gorące posiłki. Jadłodajnia otwarta jest aż do godziny czwartej rano. Śniadania zapewnia przedsiębiorstwo cateringowe. Każdego dnia rano obecny jest lekarz i pracownicy socjalni³³¹.

Od roku 2014 Samusocial prowadzi także ośrodek przeznaczony tylko i wyłącznie dla rodzin. Wyposażony jest on w 17 pokoi, w których zakwaterowanie znaleźć może ponad 50 osób. Pierwotnie ośrodek otwarty był tylko w okresie zimowym, ale od roku 2017 otwarty jest przez cały czas. Idea ośrodka stanowi przeciwwagę dla dotychczasowych miejsc zakwaterowania bezdomnych rodzin, jakimi były hotele, które nie dawały możliwości udzielenia właściwego wsparcia. W omawianym ośrodku jest ono zapewniane przez pracowników socjalnych³³².

We wrześniu 1997 r. utworzony został całodobowy serwis telefoniczny dostępny pod numerem 115. Jego pracownicy przez cały tydzień starają się udzielić pomocy dopasowanej do potrzeb telefonującej osoby. Próbuje się także zorientować w dostępnych miejscach noclegowych³³³. Ponadto istnieje możliwość zawiadomienia Samusocial tą drogą w przypadku, gdy uważa się, że dana osoba może potrzebować pomocy, np. ze względu na panujące warunki lub podejrzenie złego stanu zdrowia³³⁴. Oczywiście Samusocial posiada również zespoły streetworkerów, pracujących na ulicach Paryża. Codziennie jest to od 5 do 9 zespołów, w których skład wchodzi m.in. pracownicy socjalni i pielęgniarki³³⁵.

Na uwagę zasługuje też L'association Charonne, w ramach którego funkcjonuje wspomniany już wcześniej projekt Bociek. Stowarzyszenie to jest znacznie

---

³³¹ *Le CHU Romain Rolland*, <https://www.samusocial.paris/action/quest-ce-que-ihebergement-durgence#le-chu-romain-rolland> (kwerenda z dnia 3.11.2017).

³³² *Le CHU Families*, <https://www.samusocial.paris/action/quest-ce-que-ihebergement-durgence#le-chu-families> (kwerenda z dnia 3.11.2017).

³³³ *Écouter & orienter*, <https://www.samusocial.paris/action/ecouter-orienter> (kwerenda z dnia 3.11.2017).

³³⁴ *Signaler une personne à la rue*, <https://www.samusocial.paris/dans-quels-cas-appeler-le-115> (kwerenda z dnia 3.11.2017).

³³⁵ *Des équipes de professionnels*, <https://www.samusocial.paris/action/equipes-mobiles-daide#des-quipes-de-professionnels> (kwerenda z dnia 3.11.2017).

6. Bezdomni Polacy we Francji

starsze od Samusocial, istnieje bowiem od 1972 r. Zajmuje się udzielaniem pomocy w szerokim zakresie: osobom uzależnionym od alkoholu, narkotyków oraz innych substancji, osobom z problemami zdrowotnymi, w tym psychicznymi i generalnie osobom dotkniętym wykluczeniem społecznym, również tym związanym z migracją³³⁶.

Dla Polaków najważniejszy jest jednak wspomniany projekt Bociiek. Został on stworzony w 2007 r. na wniosek prefekta Paryża w celu zrozumienia stylu życia i motywacji przebywających na ulicach Polaków, którzy funkcjonowali w warunkach wykluczenia społecznego i odmawiali przyjmowania ofert zakwaterowania ich w ośrodkach pomocowych³³⁷. Bociiek został założony przez Anetę Ceberę oraz funkcjonuje przede wszystkim dzięki funduszom pochodzącym z budżetu Paryża, prefektury i Ministerstwa Zdrowia³³⁸. W ciągu kolejnych lat Bociiek obejmował zakresem swojej działalności także inne narodowości oprócz polskiej: od września 2009 r. dołączyli do niego Rosjanie oraz osoby posługujące się tym językiem, natomiast od maja 2013 r. objęto projektem również Bułgarów i Rumunów oraz generalnie wszystkie osoby posługujące się tymi językami³³⁹. Celem projektu jest psychospołeczne ukierunkowywanie osób potrzebujących dla ponownego umożliwienia im normalnego funkcjonowania w społeczeństwie. Dokonywana jest psychospołeczna analiza potrzeb danej osoby, do których dostosowywane są dalsze działania. Osoba objęta opieką jest mobilizowana do brania aktywnego udziału w terapii, a ośrodek Boćka pośredniczy w kontaktach tych osób z innymi ośrodkami i instytucjami³⁴⁰.

Działania w ramach Boćka zostały przedstawione w bardziej przystępny sposób przez Anetę Ceberę. W wielu sytuacjach zastany stan fizyczny i psychiczny osób wymagających pomocy nie pozwala na przeprowadzenie jakichkolwiek działań mających na celu poprawę ich sytuacji społecznej. Przykładowo, osoba z problemami psychicznymi nie byłaby w stanie utrzymać otrzymanego mieszkania. W związku z tym najpierw podejmowane są działania na rzecz poprawy kondycji fizycznej i psychicznej, a dopiero później socjalnej. Pracownicy Boćka zajmują się przy tym sytuacją danej osoby „od A do Z”, na każdym jej etapie, kierując tę osobę do dalszych instytucji, a w przypadku braku znajomości języka francuskiego stażystki projektu towarzyszą jej w kolejnych urzędach. Równocześnie, w ramach istniejącej sieci pomocy, Bociiek posiada partnerów

---

³³⁶ *L'association*, <https://charonne-asso.fr/association> (kwerenda z dnia 4.11.2017).

³³⁷ *Historie et présentation du service*, <https://charonne-asso.fr/services/bociiek> (kwerenda z dnia 4.11.2017).

³³⁸ Informacje otrzymane od Anety Cebery za pośrednictwem poczty elektronicznej. Obecnie jest to Ministerstwo Solidarności i Zdrowia.

³³⁹ *Historie et présentation...*

³⁴⁰ *Actions du service*, <https://charonne-asso.fr/services/bociiek> (kwerenda z dnia 4.11.2017).

6.4. Działalność polskich organizacji

ze strony służb socjalnych, medycznych i administracyjnych. Jak ocenia Aneta Cebera, przy oferowanym wsparciu i realnej chęci wyjścia z bezdomności pełne dokonanie tego jest możliwe w ciągu 6 miesięcy. Założycielka Boćka zwraca przy tym uwagę na fakt, że częstokroć przyczyna bezdomności jest bardziej złożona i nie ma swojego źródła jedynie w braku pracy czy braku znajomości języka. Często jest to „podróż patologiczna”, która ma swój początek jeszcze w Polsce³⁴¹.

Przebywający w Paryżu bezdomni Polacy mogą liczyć również na wsparcie ze strony władz tego miasta, szczególnie zaś mera pierwszej dzielnicy, Jeana Francoisa. Podczas spotkania, jakie odbyło się w 2017 r. w polskiej ambasadzie, stwierdził on:

codziennie 30–40 osób spędza noc w budynku merostwa. O godzinie 18:30 otwieramy biura dla tych, którzy nie mają gdzie spędzić najbliższej nocy. Dzięki współpracy z organizacjami pozarządowymi, wolontariuszami, których szukamy już jesienią wspólnie z pracownikami merostwa, przygotowujemy gorące napoje, coś do zjedzenia i próbujemy się dowiedzieć, jak możemy pomóc w ustabilizowaniu sytuacji osób, które nie mają dachu nad głową. To ważne, bo chcemy chronić ich nie tylko przed zimmem, ale także pomóc w poprawie ich sytuacji. Do tej formy pomocy przekonujemy także merów innych dzielnic. Chcemy tak zorganizować pomoc, aby nikt nie umierał na ulicy, żyjemy przecież w XXI wieku³⁴².

6.4. Działalność polskich organizacji

W ramach istniejących możliwości i kompetencji pomoc Polakom we Francji świadczy urząd konsularny w Paryżu. Regularnie udzielane są np. pożyczki zwrotne na powrót do Polski, przy czym zdarzają się sytuacje, w których dana osoba wraca ponownie do Francji lub przemieszcza się do innego państwa, co jest odnotowywane w konsulacie. W przypadku wyrażenia przez jakąś osobę chęci powrotu i podjęcia np. terapii, Stowarzyszenie Pomost-Passerelle przy współpracy z Polską Misją Kamiliańską znajduje dla niej miejsce w Polsce, w prowadzonym przez misję Pensjonacie św. Łazarza. W ramach współfinansowania projektu „Pomoc Polakom wykluczonym na emigracji” urząd współpracuje ze Stowarzyszeniem Pomost-Parabole, Stowarzyszeniem Parabole oraz polskimi parafiami³⁴³. Konsulat w Lyonie również współdziała ze Stowarzyszeniem Parabole, a ponadto z parafią im. Świętej Trójcy, która

³⁴¹ Informacje otrzymane od Anety Cebery za pośrednictwem poczty elektronicznej.

³⁴² RPO w Paryżu o sprawach bezdomnych Polaków we Francji, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/rpo-w-paryzu-o-sprawach-bezdomnych-polakow-we-francji> (kwerenda z dnia 2.11.2017).

³⁴³ Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Paryżu za pośrednictwem poczty elektronicznej.

6. Bezdomni Polacy we Francji

organizuje coroczne spotkania opłatkowe dla Polonii i parafian francuskich. Udziela ona pomocy osobom znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej. Konsulat w Lyonie nawiązał także kontakt z Pomostem. Pod koniec każdego roku polscy księża w lyońskim okręgu konsularnym są pytani o znajdujące się w ich parafach polskie rodziny i osoby, które mogłyby potrzebować wsparcia. Jak jednak zostało to zaznaczone, odzew zwykle nie jest zbyt duży, co wiąże się z funkcjonowaniem zarówno publicznego systemu opieki społecznej, jak i działalnością organizacji charytatywnych³⁴⁴.

Największą polską organizacją pracującą na rzecz osób bezdomnych we Francji jest wspomniane Stowarzyszenie Pomost-Passerelle, które zgodnie z informacjami paryskiego konsulatu w 2016 r. przeprowadziło około 1500 interwencji w zakresie pomocy medycznej, socjalnej oraz interwencji w instytucjach, przy czym często działania te dotyczyły tych samych osób³⁴⁵. Sama nazwa stowarzyszenia symbolizuje kładkę zarzuconą pomiędzy brakiem nadziei na wyjście z trudnej sytuacji a konkretnymi rozwiązaniami w kierunku odzyskania szacunku do samego siebie i odzyskania godności człowieka. Początki funkcjonowania stowarzyszenia sięgają 2004 r., kiedy to grupa osób udzieliła pomocy młodemu, uzależnionemu od heroiny i bezdomnemu od 10 lat Polakowi³⁴⁶. Rok później działania podejmowane przez tę grupę uzyskały wsparcie ze strony Polskiej Misji Katolickiej w Paryżu, natomiast parafia Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny udostępniła swój lokal na potrzeby organizacji spotkań poświęconych sytuacji Polaków. Stowarzyszenie zostało zarejestrowane w Paryżu w 2007 r. Również w tym roku rozpoczęło pierwsze pilotażowe badania wśród przebywających na ulicach Paryża Polaków³⁴⁷. Jak się ocenia, stowarzyszenie w coraz większym stopniu zyskuje ugruntowaną pozycję pośród innych organizacji socjalnych w Paryżu, zaś jego pracownicy są regularnie szkoleni przez specjalistów zarówno z Francji, jak i Polski. W raporcie z działalności za rok 2016 znajduje się także wzmianka o ograniczonych środkach finansowych, jakimi dysponuje Pomost³⁴⁸. Wydaje się to obecnie jego głównym problemem. W następujący sposób sytuacja ta została scharakteryzowana w raporcie za 2016 r.: „mimo różnych prób ubiegania się o fundusze i kierowania wniosków do coraz większej liczby instytucji, stowarzyszenie napotyka na te same ograni-

---

³⁴⁴ Informacje otrzymane od Konsulatu Generalnego RP w Lyonie za pośrednictwem poczty elektronicznej.

³⁴⁵ Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Paryżu za pośrednictwem poczty elektronicznej.

³⁴⁶ *Nasza historia*, <http://www.pomost-passerelle.org/pl/pomost-passerelle/38-nasza-historia> (kwerenda z dnia 30.10.2017).

³⁴⁷ A. Kurzeja, *Bezdomni Polacy w Paryżu – profilaktyka...*, s. 330.

³⁴⁸ *Raport z działalności Stowarzyszenia Pomost-Passerelle*, Paryż 2016, s. 3.

6.4. Działalność polskich organizacji

czenia od kilku lat. Ze względu na fakt, iż stowarzyszenie zarejestrowane jest we Francji, nie może bezpośrednio ubiegać się o pomocowe środki polonijne. We Francji natomiast jesteśmy postrzegani jako organizacja, która działa głównie na rzecz obywateli polskich³⁴⁹.

Zakres oraz cele działalności stowarzyszenia dokładnie opisuje cytowana autorka:

za podstawowy cel Stowarzyszenie przyjęło niesienie pomocy wszystkim, którzy z różnorodnych powodów znaleźli się w trudnej sytuacji życiowej, żyją w warunkach skrajnego wykluczenia lub nadużywają środków psychoaktywnych. W sposób szczególny swoje działania Stowarzyszenie kieruje do osób bezdomnych, uzależnionych, ale także do tych, którzy nie potrafią zaadoptować się do życia na emigracji. W przeważającej większości odbiorcami działań Stowarzyszenia są Polacy zamieszkujący w Paryżu i okolicach, ale także inni obywatele państw Europy Centralnej i Wschodniej³⁵⁰.

W ramach swojej działalności stowarzyszenie prowadzi Biuro Socjalne, które jest zlokalizowane na terenie parafii Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny przy Polskiej Misji Katolickiej³⁵¹. Od stycznia do grudnia 2016 r. w ramach jego działalności podjętych zostało około 1500 interwencji³⁵². Praca biura ukierunkowana jest przede wszystkim na naszych rodaków we Francji, którzy znaleźli się w trudnej sytuacji lub mają problemy związane z uzależnieniami. Na stronie internetowej stowarzyszenia wymienia się następujące rodzaje świadczonej przez biuro pomocy, które zostały także zawarte w cytowanym raporcie:

1. Udzielanie informacji z zakresu administracji i prawa.
2. Redagowanie pism administracyjnych i pomoc w wypełnianiu formularzy.
3. Tłumaczenie dokumentów.
4. Pomoc w redagowaniu dokumentów niezbędnych w procesie poszukiwania pracy (życiorys, list motywacyjny).
5. Pomoc w rejestracji w Urzędzie Pracy.
6. Skierowanie do innych instytucji (Konsulat, Emmaus-Agora).
7. Kierowanie do specjalistycznych placówek pomocy i towarzyszenie przy wizytach w instytucjach francuskich (szpitale, Sécurité Sociale).
8. Pomoc w uzyskaniu adresu korespondencyjnego.
9. Pomoc w załatwianiu formalności umożliwiających powrót do Polski³⁵³.
10. Pomoc w uzyskaniu podstawowego ubezpieczenia³⁵⁴.

³⁴⁹ Tamże, s. 19.

³⁵⁰ A. Kurzeja, *Bezdomni Polacy w Paryżu – profilaktyka...*, s. 330.

³⁵¹ *Biuro socjalne*, <http://www.pomost-passerelle.org/pl/nasza-dzialalnosc/17-biuro-socjalne> (kwerenda z dnia 27.10.2017).

³⁵² *Raport z działalności...*, s. 5.

³⁵³ *Biuro socjalne...*; *Raport z działalności...*, s. 6.

³⁵⁴ *Raport z działalności...*, s. 6.

6. Bezdomni Polacy we Francji

W kontekście wyżej wymienionej działalności, w cytowanym artykule z 2010 r. zawarta została informacja o jej efektach. Ponad 1/3 osób znajdujących się w potrzebie uzyskania nowych dokumentów otrzymała odpowiednią pomoc. Podobnie prezentowała się sytuacja związana z powrotem do Polski. Działania te były podejmowane we współpracy z Konsulatem RP³⁵⁵. Jeśli chodzi o powroty Polaków z Francji, stowarzyszenie współpracuje m.in. ze znajdującą się w Warszawie Misją Kamiliańską, pod opiekę której mogą trafiać powracające osoby³⁵⁶. Niestety, współpraca z misją mogła mieć jedynie ograniczony charakter ze względu na niewielkie środki finansowe pozostające w dyspozycji misji³⁵⁷. Ponad połowa zgłaszających się po pomoc osób uzyskała ubezpieczenie zdrowotne, zaś pozostałym umożliwiono bezpłatną wizytę lekarską, a nawet skierowanie na specjalistyczne leczenie³⁵⁸. Z kolei w raporcie za 2016 r. zaznaczono, że udzielana pomoc dotyczyła też zaspokojenia potrzeb bytowych zgłaszających się osób, tj. skierowania ich do miejsc, w których można spożyć posiłek, skorzystać z noclegu oraz z butików z ubraniami, jak również zadbać o potrzeby higieniczne. Pomoc udzielana jest nie tylko osobom zagrożonym marginalizacją, lecz także osobom, które w dużym stopniu nie są zorientowane w kwestii funkcjonowania instytucji publicznych³⁵⁹.

W ramach stowarzyszenia funkcjonuje Punkt Informacyjno-Profilaktyczny, w którym „cztery razy w tygodniu prowadzone są regularne dyżury. W ich czasie udzielane są porady związane z regulacją sytuacji socjalnej, zdrowotnej i prawnej podopiecznych. Istnieje również możliwość skorzystania z poczęstunku, dostępu do Internetu, jak też rozpoczęcia pracy indywidualnej, mającej zapoczątkować proces reintegracji społecznej i zawodowej. Pracownicy często towarzyszą podopiecznym podczas załatwiania różnorodnych formalności w instytucjach francuskich”³⁶⁰. Stowarzyszenie potwierdziło, że punkt nadal funkcjonuje, przy czym jest otwarty dla osób potrzebujących wyłącznie w każdy czwartek³⁶¹.

Ponadto stowarzyszenie udzielało pomocy w powrocie do funkcjonowania na rynku pracy. Oferowane było wsparcie w przygotowaniu CV, umożliwiany był dostęp do internetowych ofert pracy wraz z ich tłumaczeniem oraz możliwością skontaktowania się z potencjalnym pracodawcą. Z kolei osobom znajdującym

³⁵⁵ A. Kurzeja, *Bezdomni Polacy w Paryżu – profilaktyka...*, s. 334.

³⁵⁶ *RPO w Paryżu o sprawach bezdomnych Polaków...*

³⁵⁷ J. Trybuchowska, *Bezdomni Polacy w Paryżu...*

³⁵⁸ A. Kurzeja, *Bezdomni Polacy w Paryżu – profilaktyka...*, s. 334.

³⁵⁹ *Raport z działalności...*, s. 5.

³⁶⁰ Tamże, s. 330.

³⁶¹ Informacje otrzymane od Stowarzyszenia Pomost-Passerelle za pośrednictwem poczty elektronicznej.

6.4. Działalność polskich organizacji

się w sporze z pracodawcami udzielana była pomoc prawna, którą zapewniali pracownicy Stowarzyszenia.

Ważny element działalności stowarzyszenia to streetworking. Jego celem jest odnajdowanie osób bezdomnych oraz ich zbiorowości i nawiązywanie z nimi kontaktu, a także budowanie zaufania, zaś „podejmowane działania mają na celu poprawę sytuacji prawnej bezdomnych i ich stanu zdrowia. Pomoc dotyczy głównie takich działań, jak: wyrobienie dokumentów tożsamości w ambasadzie polskiej, zameldowanie, ubezpieczenie, podjęcie leczenia specjalistycznego, leczenie uzależnienia, skierowanie na grupy wsparcia, rejestracja w Urzędzie Pracy czy też powrót do kraju”³⁶². W przypadku potrzeby leczenia odwykowego pracownicy stowarzyszenia towarzyszą osobom uzależnionym zarówno podczas rozmowy kwalifikującej do przyjęcia na oddział detoksykacyjny, jak i przy kontaktach ze specjalistycznymi instytucjami, motywując jednocześnie do dalszego leczenia³⁶³. Niestety, możliwości stowarzyszenia są w tej kwestii ograniczone: wolontariuszki Pomost-Paserelle mogą swoim podopiecznym zaproponować jedynie dwutygodniowy detoks, po którym wracają oni z powrotem na ulicę, bo dalsze etapy terapii odbywają się już tylko w języku francuskim. [Adriana] Porowska uważa system francuski za dobry, ale nieprzystosowany do obcokrajowców, przez co staje się dla nich niedostępny. Pomost-Passerelle wspólnie z Misją Kamiliańską opracowały jednak inny system wsparcia w tym zakresie: „planują zachęcać swoich podopiecznych, którzy przeszli detoks we Francji, żeby – przynajmniej na czas terapii – przenosili się do podwarszawskiej placówki Misji Kamiliańskiej”³⁶⁴.

Działalność w ramach streetworkingu na powyżej wymienionych płaszczyznach stowarzyszenie prowadzi już od 2007 r.³⁶⁵ Współpracuje ono w tym zakresie z organizacjami francuskimi, m.in. Mie de Pain oraz Les Enfants du Canal³⁶⁶. W ramach tej współpracy dwuosobowe lub trzyosobowe zespoły złożone z pracowników i wolontariuszy działają wśród grup przebywających w różnych częściach Paryża, przy czym „praca pracownika ulicznego została zaplanowana dwuetapowo: etap pierwszy stanowi nawiązanie przyjaznego kontaktu z osobą na ulicy, drugi etap to interwencje prowadzone np. w Punkcie Informacyjno-Profilaktycznym lub, w zależności od aktualnych potrzeb, specjalistycznych instytucjach”³⁶⁷. W razie potrzeby poszczególne osoby kierowa-

---

³⁶² *Streetworking*, <http://www.pomost-passerelle.org/pl/nasza-dzialalnosc/20-streetworking> (kwerenda z dnia 27.10.2017).

³⁶³ A. Kurzeja, *Bezdomni Polacy w Paryżu – profilaktyka...*, s. 332.

³⁶⁴ J. Trybuchowska, *Bezdomni Polacy w Paryżu...*

³⁶⁵ A. Kurzeja, *Bezdomni Polacy w Paryżu – profilaktyka...*, s. 331.

³⁶⁶ Tamże, s. 8.

³⁶⁷ Tamże, s. 331.

nie są do Biura Socjalnego. W zakresie streetworkingu od 2013 r. prowadzona jest współpraca z organizacjami francuskimi³⁶⁸.

Jak podaje Anna Kurzeja, w ciągu jednego tygodnia na ulicy udawało się odnaleźć średnio 20–30 osób potrzebujących pomocy, przy czym wobec 20% z nich prowadzone były działania mające na celu poprawę ich sytuacji. Każdorazowo działania te mają charakter długofalowy, przy czym w większości sytuacji nie jest możliwe uzyskanie szybkich efektów. Praca polega „czasami na wielomiesięcznym regularnym odwiedzaniu grupy, wchodzeniu w jej strukturę, budowaniu zaufania i wreszcie zaproszeniu do wspólnego działania nad odbudowaniem wielu ważnych aspektów życia. Ma ona na celu polepszenie sytuacji tej osoby, jak również nawiązanie zerwanych kontaktów z rodziną, wspólne opracowanie, w oparciu o odpowiednie instytucje z całym ich zapleczem, projektu leczenia schorzeń i uzależnień zarówno we Francji, jak i w Polsce³⁶⁹. Zdarza się jednak, że wsparcie udzielane poszczególnym osobom musi zostać zawieszona z winy samych zainteresowanych, gdyż np. pogłębiają oni swoje uzależnienia, odrzucają dalszą pomoc albo zmieniają swoje miejsce pobytu i nie udaje się ich już odnaleźć³⁷⁰.

W roku 2016 patrole na ulicach prowadzone były dwa razy w ciągu tygodnia. Działalność Pomostu w tym zakresie ułatwiono za sprawą zatrudnienia koordynatora grupy mobilnej za fundusze Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Osoba ta będzie nadal pracować dla stowarzyszenia. W 2016 r. dokonywano też oceny sytuacji spotkanych osób, a następnie kierowano je do Biura Socjalnego lub innych ważnych z punktu widzenia danej osoby instytucji, przy czym zdarzały się przypadki konieczności osobistego wsparcia takiego bezdomnego. Generalnie udzielona wtedy pomoc polegała przede wszystkim na umożliwieniu uzyskania nowych dokumentów tożsamości, zameldowania, ubezpieczenia i podjęcia leczenia specjalistycznego lub odwykowego³⁷¹. Odnotujmy, że w lutym 2017 r. szacowano skalę udzielanej pomocy na świadczenie jej 10–20 osobom tygodniowo³⁷².

Rodzajem działalności motywacyjnej i terapeutycznej są tzw. Spotkania środowowe. W ich trakcie osoby wykluczone oraz zagrożone tym wykluczeniem spotykają się z pracownikami i wolontariuszami³⁷³. Obowiązuje wówczas re-

---

³⁶⁸ *Streetworking...*

³⁶⁹ A. Kurzeja, *Bezdomni Polacy w Paryżu – profilaktyka...*, s. 335.

³⁷⁰ Tamże.

³⁷¹ *Raport z działalności...*, s. 8.

³⁷² *RPO w Paryżu o sprawach bezdomnych Polaków...*

³⁷³ *Spotkania środowowe*, <http://www.pomost-passerelle.org/pl/nasza-dzialalnosc/19-spotkania-srodowe> (kwerenda z dnia 27.10.2017); *Raport z działalności...*, s. 7.

6.4. Działalność polskich organizacji

gulamin, zawierający m.in. takie zasady, jak trzeźwość i wzajemny szacunek³⁷⁴. Spotkania te przebiegają następująco:

podzielone są na dwie części. Pierwsza to wspólny posiłek rozpoczynający się modlitwą, podczas którego jest czas na rozmowę, zwierzenia i czerpanie przyjemności z bycia razem. Druga część ma charakter dydaktyczno-terapeutyczny. Wstępem jest zawsze warsztat rozwojowy lub motyw kulturalno-artystyczny, np. film, wiersz, fragment książki, prace plastyczne, które są inspiracją do tematu późniejszej dyskusji. Tematy dobierane są tak, aby wzbudzić w podopiecznych chęć zmiany swojego życia: zerwanie z nałogiem, wyjście z bezdomności, ponowne nawiązanie więzi z otoczeniem i kontaktu z rodziną, znalezienie pracy oraz utrzymanie motywacji³⁷⁵.

Zazwyczaj w spotkaniach uczestniczy od 9 do 15 osób. Czasami spotkania te są również prowadzone przez gości – przedstawiciele organizacji i instytucji zajmujących się wspieraniem osób uzależnionych w walce z nałogiem.

Oprócz bieżącej działalności stowarzyszenie zorganizowało w 2016 r. także spotkania świąteczne, zarówno opłatkowe, jak i wielkanocne, na których byli obecni podopieczni Pomostu. Na spotkaniach tych – zwłaszcza na opłatkowym – pojawili się też wolontariusze oraz osoby z zaprzyjaźnionych instytucji³⁷⁶. Przy okazji jednego ze środowiskowych spotkań zorganizowany został wieczór mikołajkowy, podczas którego podopieczni stowarzyszenia otrzymali paczki z kosmetykami i słodyczami, zaś osobom, które się na nim nie pojawiły, prezenty te zostały wręczone podczas patroli ulicznych. Dwie osoby wraz z opiekunem otrzymały ponadto możliwość wyjazdu do Rzymu, dokąd – w ramach obchodów zakończenia Roku Miłosierdzia – papież Franciszek zaprosił osoby ubogie i wykluczone. Dodatkowo, organizowane przez Pomost wydarzenia miały charakter kulturalno-rekreacyjny. Podopieczni stowarzyszenia mieli m.in. okazję obejrzeć w kinie film *Zmartwychwstały*. Jednocześnie w raporcie zostało zaznaczone, że jeżeli tylko pozwolą na to fundusze, takie wydarzenia będą odbywać się częściej. Czterech podopiecznych Pomostu skorzystało z możliwości obejrzenia meczu Polska-Niemcy na stadionie Stade de France w ramach piłkarskich mistrzostw Europy. Była to dla nich nagroda za wytrwałość w walce z nałogiem³⁷⁷.

Pomocą Polakom, chociaż w nieco innym zakresie, zajmuje się również stowarzyszenie pomocy w integracji trwałej Parabole. Profil działania stowarzyszenia jest w większym stopniu administracyjny. Świadczy ono wsparcie w następujących obszarach:

- udzielanie informacji o obowiązującym we Francji prawie;

³⁷⁴ *Raport z działalności...*, s. 7.

³⁷⁵ *Spotkania środowiskowe...*

³⁷⁶ *Raport z działalności...*, s. 7–10.

³⁷⁷ Tamże, s. 12–14.

6. Bezdomni Polacy we Francji

- zapobieganie i rozwiązywanie sporów, m.in. poprzez prowadzenie mediacji;
- rozwiązywanie codziennych problemów.

Od poniedziałku do soboty prowadzone są również dyżury socjalne³⁷⁸. Stowarzyszenie organizuje ponadto kursy języka francuskiego dla dorosłych³⁷⁹. Oprócz tego, jak informuje w swoim artykule redaktorka na polskim portalu *ifrancja.fr*:

jeśli z powodu nieznamości języka francuskiego i, co za tym idzie, niezrozumienia przepisów prawnych, nie umiesz poradzić sobie z problemami życia codziennego, skontaktuj się bezzwłocznie ze Stowarzyszeniem Pomocy w Trwałej Integracji Osobom z Europy Centralnej i Wschodniej „Parabole” (kontakt w języku polskim). Możesz liczyć na ich fachową pomoc w rozwiązywaniu codziennych problemów typu: ubezpieczenia, zdobycie zaświadczenia o niekaralności, zgłoszenie kradzieży czy prośby o duplikat zgubionych lub nieważnych dokumentów, redagowanie i wypełnianie najróżniejszych pism administracyjnych (zasilek dla bezrobotnych czy podanie o pomoc finansową w merostwie). Wolontariusze „Paraboli” towarzyszą Polakom w wizytach u lekarza, w szpitalach, w randez-vous w bankach i urzędach skarbowych³⁸⁰.

Parabole organizuje także warsztaty dla imigrantów z różnych państw, w ramach których mają oni możliwość poznania francuskiej kultury i historii. W ich trakcie uczestnicy zwiedzają m.in. najważniejsze miejsca w Paryżu³⁸¹. Strona internetowa Parabole zawiera wzory formularzy i praktyczne poradniki dotyczące przysługujących we Francji świadczeń społecznych, świadczeń rodzinnych, ubezpieczeń zdrowotnych i społecznych oraz prawa pracy³⁸².

---

³⁷⁸ *Pomoc socjalna*, <http://www.parabole-asso.org/pl/pomoc-socjalna> (kwerenda z dnia 4.11.2017).

³⁷⁹ *Kursy językowe*, <http://www.parabole-asso.org/pl/kursy-jezykowe> (kwerenda z dnia 4.11.2017).

³⁸⁰ A. Gałęzewska, *Bezdomni Polacy w Paryżu*, <http://www.ifrancja.fr/bezdomni-polacy-w-paryzu-b595.html> (kwerenda z dnia 3.11.2017).

³⁸¹ *Warsztaty integracyjne*, <http://www.parabole-asso.org/pl/warsztaty-integracyjne> (kwerenda z dnia 4.11.2017).

³⁸² Informacje te znajdują się w zakładkach: *Życie we Francji* oraz *Poradnik*.

7. Bezdomni Polacy w Hiszpanii

7.1. Analiza polityki w zakresie przeciwdziałania bezdomności

Obowiązującym dokumentem w zakresie przeciwdziałania bezdomności w Hiszpanii jest *Comprehensive National Strategy for the Homeless 2015–2020 (Estrategia Nacional Integral para Personas Sin Hogar 2015–2020)*, przyjęta przez Radę Ministrów 6 listopada 2015 r. Do momentu jej zatwierdzenia w państwie tym brak było jednolitej strategii, która tworzyłaby ramy dla działań dotyczących problemu bezdomności dla wszystkich prowincji. Najważniejszym dokumentem poprzedzającym strategię był *2013–2016 National Action Plan for Social Inclusion of the Kingdom of Spain*³⁸³. Ponadto w kwietniu 2014 r. Kongres Deputowanych wezwał rząd do przyjęcia jednolitej strategii wobec bezdomności.

Dodatkowo należy wspomnieć o wcześniejszych inicjatywach, które miały ograniczyć liczbę eksmisji. W tym zakresie zatwierdzony został Kodeks Dobrych Praktyk, odnoszący się do *Royal Decree-Law (Real Decreto-Ley) 6/2012* z 9 marca 2012 r., który miał ułatwić osobom znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej uzgodnienie nowych terminów spłaty należności kredytowych. Eksmisje miały zostać zawieszane na dwa lata, a czas ten na mocy *Royal Decree-Law 1/2015* z 27 lutego 2015 r. w sprawie mechanizmów drugiej szansy, redukcji obciążeń finansowych oraz innych środków socjalnych, został następnie przedłużony do czterech lat. Utworzony został także Fondo Social de Vivienda – Fundusz Mieszkalnictwa Socjalnego (na mocy *Real Decreto-Ley 27/201* z 15 listopada 2012 r. w sprawie pilnych środków dla wzmocnienia ochrony posiadaczy kredytów hipotecznych), mający ułatwić osobom, które straciły swoje mieszkania, uzyskanie lokali socjalnych. Funkcjonowaniem fun-

³⁸³ Treść dokumentu dostępna pod adresem: *2013–2016 National Action Plan for Social Inclusion of the Kingdom of Spain*, https://www.msssi.gob.es/destacados/docs/PNAIN_2013_2016_EN.pdf (kwerenda z dnia 13.09.2017).

7. Bezdomni Polacy w Hiszpanii

duszu objęto 10 000 domów, zaś do momentu opublikowania strategii skorzystało z niego ponad 45 000 rodzin³⁸⁴.

W strategii stwierdzono, że generalnie nie ma potrzeby tworzenia nowych ram dla podejmowanych działań, ponieważ opierają się one na powszechnie uznanych prawach osób bezdomnych, mogących skorzystać z pomocy publicznych instytucji. Wspomniane prawa i ramy zawarte są zarówno w ogólnie przyjętych w Unii Europejskiej, jak i w Hiszpanii zasadach. Ponadto zastosowanie mają: Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej, Europejska Karta Socjalna oraz Konstytucja Hiszpanii. Na podstawie wszystkich powyższych aktów uznaje się prawo każdej osoby do bezpiecznego życia, mieszkania, ochrony zdrowia i wsparcia socjalnego. Konstytucja Hiszpanii szczególnie odnosi się do kwestii prawa do mieszkania. W art. 47 wpisane zostało prawo do godnego mieszkania, co czyni władze publiczne odpowiedzialnymi za realizację tego prawa. Z kolei całość regulacji prawnych w Hiszpanii stanowi ramę dla gwarancji dla prawa do ochrony zdrowia i opieki medycznej. W strategii stwierdzono, że całość populacji korzysta z tego prawa. Natomiast w zakresie prawa do wsparcia społecznego zakłada się, że prawo do życia wymaga zapewnienia niezbędnego minimum zasobów, które w przypadku znacznej biedy powinny być zapewnione przez administrację publiczną³⁸⁵.

Zgodnie ze strategią działania dotyczące bezdomności mają być realizowane w ramach pięciu głównych celów:

1. Zapobiegania bezdomności.
2. Podniesienia poziomu świadomości społecznej oraz wzmocnienia ochrony przed dyskryminacją i przestępstwami przeciwko bezdomnym.
3. Ochrony życia osób bezdomnych.
4. Przywrócenia tym osobom ich normalnego życia.
5. Wzmocnienia zapewnianych przez system publiczny usług kierowanych do osób bezdomnych oraz poprawy poziomu zrozumienia, wymiany informacji i ocen.

W obrębie każdego celu zawarto szczegółowe linie strategiczne. W realizacji celu pierwszego przewidziano dwie takie linie. Pierwsza z nich obejmuje zapobieganie bezdomności w sytuacjach ryzyka – chodzi tu przede wszystkim o poprawę relacji rodzinnych. W działaniach tych zaplanowano skoncentrowanie się na mediacjach, mających zapobiegać rozpadowi rodzin, z wyjątkiem przypadków przemocy domowej. Mieści się tu także przywracanie więzi pomiędzy daną rodziną a osobą, która w niedługim czasie opuści zakład karny. Kolejny zakres działań polega na oferowaniu świadczenia pomocy osobom będącym w trud-

---

³⁸⁴ *Comprehensive National Strategy for the Homeless...*, s. 13–15.

³⁸⁵ Tamże, s. 37–38.

7.1. Analiza polityki w zakresie przeciwdziałania bezdomności

nej sytuacji finansowej w zachowaniu swoich mieszkań. Obejmuje ona porady prawne, pomoc finansową i dostęp do alternatywnych miejsc zakwaterowania.

Druga linia strategiczna to identyfikowanie przypadków bezdomności oraz wczesna interwencja na tym polu. Działania takie mają dotyczyć m.in. następujących przypadków:

- sytuacji, w których w przypadku rozwodu jeden z byłych współmałżonków miałby realne problemy z utrzymaniem domu;
- problemów psychicznych, przy których istnieje ryzyko utraty lub opuszczenia domu;
- osób nieletnich, które przebywały w państwowych instytucjach i osiągają pełnoletność, a także tych w trudnej sytuacji życiowej oraz rodzinnej;
- byłych osadzonych;
- sytuacji osób opuszczających ośrodki dla uchodźców oraz szczególnie zagrożonych imigrantów;
- kobiet narażonych na przemoc i wykorzystywanie seksualne³⁸⁶.

Cel drugi, obejmujący podnoszenie świadomości społecznej, zawiera w sobie trzy linie strategiczne. W ramach pierwszej z nich mają być podejmowane działania na rzecz krzewienia prawdziwego obrazu osób bezdomnych poprzez zachęcanie do dialogu między mediami, administracją publiczną i społeczeństwem, promowanie kampanii podnoszących poziom świadomości społecznej, wspieranie lepszego zrozumienia bezdomności już na poziomie szkół za pomocą odpowiednich materiałów edukacyjnych oraz mechanizmów tworzonych przy udziale osób bezdomnych, a także promocję udziału wolontariuszy i społeczeństwa obywatelskiego w działaniach interwencyjnych na rzecz bezdomności.

Druga linia strategiczna dotyczy eliminowania barier utrudniających dostęp do świadczeń socjalnych i usług dla bezdomnych. Najważniejszymi przewidywanymi działaniami są tutaj szkolenia mające podnosić poziom wiedzy na temat osób bezdomnych oraz ich potrzeb, stworzenie specjalnych skierowań dla opuszczających szpitale osób, które następnie trafiałyby do wyspecjalizowanych centrów, dbanie o poszanowanie potrzeb osób niepełnosprawnych, a także ustanowienie gminnych rejestrów osób bezdomnych. Należy zaznaczyć, że w linii tej nie zajęto się jakimikolwiek kwestiami natury prawnej, lecz jedynie praktycznej. Nie został tu też w żaden sposób ujęty problem dostępu obcokrajowców do świadczeń.

Trzecia linia strategiczna zakłada natomiast przeciwdziałanie przemocy, jakiej doświadczają osoby bezdomne. Przewiduje się przede wszystkim ulepszenie procesu zbierania danych na temat takich przestępstw. Co zaskakujące, planuje się również poczynienie postępów w kwestii zrozumienia aporofobii – lęku przed osobami biednymi – oraz jej funkcji jako czynnika warunkującego

---

³⁸⁶ Tamże, s. 43–45.

wspomniane przestępstwa. W tym kontekście zaproponowano utworzenie mechanizmów wsparcia dla kobiet będących ofiarami przemocy.

Z kolei pierwsza linia strategiczna celu trzeciego zakłada oferowanie szerokiego zakresu zakwaterowań dla ułatwienia osobom bezdomnym powrotu do normalnego funkcjonowania w społeczeństwie. Przede wszystkim rodziny z dziećmi powinny być umieszczane w półautonomicznych lokalach tak szybko, jak to jest możliwe. Generalnie wobec osób bezdomnych należy realizować model, który zapobiega poczuciu stygmatyzacji i zapewnia realizację ich prawa do prywatności. Sam system powinien być w stanie zaoferować różnorodne zakwaterowania, dostosowane do indywidualnych sytuacji danych osób. Linia druga obejmuje zastosowanie podejścia *housing first*, co ma polegać na zapewnieniu bezdomnym trwałego i bezwarunkowego dostępu do samodzielnych lokali mieszkalnych. Linia trzecia zawiera generalne sugestie odnośnie do ulepszenia istniejących zasobów. Przewidziano w niej promocję tworzenia centrów dziennych, szkoleń mieszanych zespołów streetworkerów złożonych z pracowników socjalnych i przedstawicieli opieki medycznej, zapewnienie gminom kryzysowego zaplecza socjalnego i samych streetworkerów oraz zachęcanie wolontariuszy do pracy na rzecz bezdomnych³⁸⁷.

Działania mające na celu przywrócenie osobom bezdomnym normalnego życia w społeczeństwie również zostały rozdzielone na trzy linie. Po pierwsze, zakłada się stosowanie zindywidualizowanego podejścia. Po drugie, celem ma być zwiększenie możliwości znalezienia pracy przez osoby bezdomne poprzez zagwarantowanie odpowiednich szkoleń oraz metod kształcenia ustawicznego. Promowana ma być też współpraca z przedsiębiorstwami. Po trzecie, mają być podejmowane działania na rzecz ponownego „zakorzenienia” danej osoby w społeczeństwie poprzez odbudowę relacji rodzinnych i zwiększanie umiejętności społecznych³⁸⁸.

Cel piąty ma być realizowany poprzez działania ujęte w dwóch ostatnich liniach strategicznych. Głównym celem jest wzmocnienie usług oferowanych osobom bezdomnym przez państwowy system, przy czym duży nacisk położono na współpracę z podmiotami trzeciego sektora. Z kolei lepsze zrozumienie bezdomności oraz zbieranie informacji na jej temat ma się dokonywać m.in. poprzez promocję nocnego gromadzenia danych statystycznych o osobach bezdomnych, przy jednoczesnym zachęcaniu do rozwijania jednolitej metodologii. Zbierane powinny być również informacje o opinii hiszpańskiego społeczeństwa na temat bezdomności³⁸⁹.

---

³⁸⁷ Tamże, s. 45–50.

³⁸⁸ Tamże, s. 51–52.

³⁸⁹ Tamże, s. 53–55.

7.2. Polscy bezdomni – charakterystyka środowiska

Oprócz strategii warto podkreślić istnienie programów lokalnych, przy czym za najważniejsze należy uznać te planowane i realizowane w Katalonii i – w szczególności – w Barcelonie. W Katalonii został przyjęty dokument nazwany w „fiszce” po angielsku *Model for Attention to Homeless People 2010*. Zostały w nim określone ramy dla przyszłej szczegółowej polityki w zakresie działań wobec bezdomności, polegające na ustaleniu jasnych celów, budżetu i osób odpowiedzialnych. Zostało również wspomniane, że w Barcelonie organizacje pozarządowe przygotowują projekty odpowiednich regulacji prawnych. Także w Barcelonie, decyzją Rady Miasta, został uruchomiony pilotażowy program z kategorii *housing first*. Parlament Katalonii przygotowuje z kolei własny plan odnoszący się do kwestii bezdomności. Znaczący jest fakt, iż w „fiszce” w ogóle nie wspomniano o Madrycie.

Ponadto uwzględniono istniejące negatywne aspekty hiszpańskiej polityki w omawianej materii. Przede wszystkim zwrócono uwagę na cięcia w zakresie działań wobec bezdomności. Organizacje pozarządowe wskazują też na ryzyko wypływające z nowych regulacji prawnych w zakresie bezpieczeństwa publicznego. W założeniu mają one prowadzić do karania osób niszczących mienie publiczne, zachowujących się na ulicach w sposób niewłaściwy itp. Organizacje pozarządowe stawiają tutaj pytanie, czy na mocy tego prawa karani byłiby również bezdomni śpiący na ławkach? Można tutaj spekulować, czy prawo to będzie *de facto* stanowić ukrytą kryminalizację bezdomności.

7.2. Polscy bezdomni – charakterystyka środowiska

Niestety, nie posiadamy szczegółowych informacji na temat liczebności grupy bezdomnych Polaków w Hiszpanii. W latach 2016–2017 Wydział Konsularny Ambasady RP udzielił pomocy tylko 6 osobom, które cierpiały na poważne problemy psychiczne – zakupiono im bilety autobusowe do Polski i umożliwiono skontaktowanie się z rodziną. Wydział zaznacza jednocześnie, że bezdomni Polacy raczej unikają kontaktu zarówno z polskimi placówkami dyplomatycznymi, jak i organizacjami polonijnymi. W tym zakresie kontakt z instytucjami miejscowymi ma charakter *ad hoc* i dochodzi do niego tylko, gdy np. zajdzie potrzeba wydania osobie bezdomnej dokumentu potwierdzającego tożsamość lub sprowadzenia z Polski aktów wydawanych przez Urząd Stanu Cywilnego³⁹⁰.

Nieco dokładniejszych informacji o skali zjawiska bezdomności Polaków w Hiszpanii dostarczają hiszpańskie badania. W 2005 i 2012 r. przeprowadzono badania *Encuesta de centros de atención a personas sin hogar*. Natomiast w 2008 r. w Madrycie odnotowano, że 53% osób bezdomnych w mieście sta-

---

³⁹⁰ Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Madrycie.

7. Bezdomni Polacy w Hiszpanii

nowili imigranci. Podczas nocy przeprowadzania badania w Madrycie naliczono 651 *rough sleepers*, imigranci stanowili więc grupę 345 osób. Wśród imigrantów udział procentowy poszczególnych narodowości przedstawiał się następująco: Rumuni – 32,2%, Polacy – 10,5%, Marokańscy i Portugalczycy – po 7,7%. Można zatem stwierdzić, że w noc badania w 2008 r. w Madrycie przebywało 36 bezdomnych Polaków. W tym samym roku podczas nocy badania w Barcelonie stwierdzono obecność 634 osób bezdomnych, z których 62% było obcokrajowcami (393 osoby). Również wśród nich największą grupę stanowili Rumuni – 16,3%, następnie Marokańscy – 8,9% oraz Polacy – 5,2%, czyli 20 lub 21 osób³⁹¹. Jeśli weźmiemy pod uwagę analogiczny okres badań, to informację przedstawioną przez Barbarę Goryńską-Bittner, która podała (za Bellesterem Pastorem), że w 2008 r. 50% osób bezdomnych stanowili emigranci zarobkowi z Polski, można zatem uznać za przesadzoną³⁹². W tekście z 2015 r., podsumowującym poziom bezdomności w Walencji, ale odnoszącym się do badań z 2013 r., wspomina się z kolei, że większość z 16,8% bezdomnych pochodzących z innych państw Unii Europejskiej stanowili Rumuni, Bułgarczy i Polacy. Ogólna liczba bezdomnych z innych państw UE wyniosła wtedy 57 osób, brakowało jednak dokładniejszego wyszczególnienia narodowości³⁹³. Z kolei w cytowanym artykule przybliżono ogólną liczbę bezdomnych z poszczególnych państw w 2005 r. Polaków było wśród nich 330 i stanowili oni 3,3% ogółu bezdomnych w Hiszpanii³⁹⁴. Ostatnie badania, z 2012 r., ujęto na stronie Instituto Nacional de Estadística (INE), ale brakuje w nich generalnego wyszczególnienia narodowości osób bezdomnych. Zgodnie z informacją mailową uzyskaną od INE przewidziano jednak możliwość zlecenia przeprowadzenia dokładnych badań dotyczących bezdomnych z danego państwa. W wynikach takich badań byłaby wskazana ich dokładniejsza liczba i miejsce pobytu, przy czym całość badań miałaby charakter odpłatny. Należy dodać, że badania te w większości mogłyby być oparte na spisie z roku 2012, a zatem ich rezultaty nie byłyby aktualne. Ponadto, jak zaznaczył sam INE, szczegółowe badania dotyczące poszczególnych regionów mogłyby być obarczone błędami.

Zgodnie z uzyskanymi za pośrednictwem poczty elektronicznej informacjami z Euskal Estatistika Erakundea Instituto Vasco de Estadística – instytutu statystycznego w Kraju Basków, w regionie tym według badań z 2012 r. przebywało 7 osób bezdomnych z Polski, w tym 3 kobiety i 4 mężczyzn. Nieco

³⁹¹ J. B. Meda, *Homelessness among Migrants in Spain*, „European Journal of Homelessness” 2010, vol. 4, s. 143–144.

³⁹² B. Goryńska-Bittner, *Diagnoza skali i charakteru zjawiska bezdomności Polaków...*, s. 142.

³⁹³ *Estudio Sobre las Personas Sin Hogar de la Ciudad de Valencia* 2015, s. 12, <http://fes-sociologia.com/files/congress/12/papers/5008.pdf> (kwerenda z dnia 27.08.2017).

³⁹⁴ B. Goryńska-Bittner, *Diagnoza skali i charakteru zjawiska bezdomności Polaków...*, s. 146.

7.2. Polscy bezdomni – charakterystyka środowiska

bardziej aktualne dane uzyskano od władz prowincji. Co dwa lata prowadzone są nocne badania uliczne w tym zakresie. Ostatnie takie badanie miało miejsce w październiku 2016 r. Badanie przeprowadzono w 24 gminach, zgodnie z metodologią ETHOS. Stwierdzono wtedy obecność 6 osób z Polski. Cztery z nich spały na ulicy, a dwie przebywały w ośrodkach. Na przestrzeni ostatnich lat liczba osób z Polski utrzymuje się na podobnym poziomie: w 2012 r. było ich 10, natomiast w 2014 r. tyle, ile w 2016 r., czyli 6. W zdecydowanej większości są to mężczyźni. Jedynie w 2014 r. stwierdzono obecność dwóch kobiet. Wszystkie osoby mieściły się w przedziale wiekowym 35–55 lat. Istotnym zaobserwowanym faktem jest to, że dla większości z nich bezdomność ma charakter długotrwały: cztery spośród sześciu osób odnotowanych w 2016 r. zadeklarowało, że są bezdomnymi od 10 lat lub dłużej. Ważna jest też kolejna uzyskana informacja: Polacy korzystają z takiego samego zakresu pomocy, jak inni obywatele Unii Europejskiej, przy czym dla uzyskania np. pomocy finansowej niezbędna jest formalna rejestracja. Jako główne organizacje udzielające pomocy zostały wskazane Caritas i Czerwony Krzyż.

Najdokładniejsze dane pozyskano z prowincji Asturia³⁹⁵. W prowincji tej stwierdzono następującą liczbę osób z Polski w poszczególnych gminach:

1. Avilés:
  - 2016 r. – 7 mężczyzn w wieku od 36 do 70 lat;
  - 2017 r. – 2 mężczyzn w wieku 38 i 70 lat oraz jedna kobieta w wieku 61 lat;
2. Gijón: w latach 2016–2017 było to 12 mężczyzn i jedna kobieta.

Bardzo szczegółowe dane otrzymano z gminy Oviedo. Stwierdzono w niej obecność 17 mężczyzn i jednej kobiety z Polski. Struktura wiekowa prezentuje się następująco (tab. 7.1).

Tabela 7.1. Obecność bezdomnych Polaków w gminie Oviedo

Wiek	Mężczyźni	Kobiety
25–34	3	0
35–44	5	0
45–54	6	0
55–64	2	1
65–74	1	0

Źródło: informacje przekazane za pośrednictwem poczty elektronicznej przez prowincję Asturia.

³⁹⁵ Informacje uzyskane za pośrednictwem poczty elektronicznej.

7. Bezdomni Polacy w Hiszpanii

Charakteryzując wskazane powyżej osoby, podkreślano przede wszystkim utratę przez nie źródeł dochodu, zerwane relacje rodzinne, a także problemy z uzależnieniami od alkoholu, narkotyków i innych używek. Bezdomnym zapewnia się noclegi, wyżywienie, odzież, realizację potrzeb higienicznych oraz pomoc medyczną. Pomoc ta jest im udzielana przez Czerwony Krzyż, Caritas i Fundację RAIS, której działalność zostanie przedstawiona dalej. W zależności od indywidualnych możliwości, w odniesieniu do danej osoby pomoc może przybrać formę bardziej ustrukturalizowaną i długofalową. Taka osoba może zostać włączona do programu przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu.

Na tym tle równie korzystnie prezentuje się postawa prowincji Nawarra, która również przedstawiła aktualne dane dotyczące liczby bezdomnych Polaków³⁹⁶, co może sugerować prowadzenie przez tę prowincję badań i spisów niezależnych od tych prowadzonych przez INE. Dane te zaprezentowane zostały w tab. 7.2.

Tabela 7.2. Obecność bezdomnych Polaków w prowincji Nawarra

Miasto	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017 (do 31 sierpnia)
Altsasu	6 osób: 5 mężczyzn 1 kobieta	1 mężczyzna	3 mężczyzn
Tudela	6 osób: 5 mężczyzn 1 kobieta	10 osób: 6 mężczyzn 4 kobiety	4 osoby: 3 mężczyzn 1 kobieta
Pampeluna	<i>Programa Itinerantes</i> (program wędrowny): 13	13	11
	<i>Programa Empadronados</i> (zarejestrowanych): 0	1	1
	<i>Programa de atención en calle</i> (uliczny program opieki): 4	5	0
Razem	29	30	19

Źródło: informacje przekazane za pośrednictwem poczty elektronicznej przez prowincję Nawarra.

Informacji udzieliła też funkcjonująca w Barcelonie Fundacja Arrels, której działalność zostanie przybliżona dalej. Zgodnie z przedstawionymi danymi

³⁹⁶ Informacja uzyskane za pośrednictwem poczty elektronicznej.

7.2. Polscy bezdomni – charakterystyka środowiska

zajmuje się ona zazwyczaj około 40 osobami z Polski³⁹⁷. W sprawozdaniu rocznym za 2016 r. wspomina się o tym, że w Barcelonie osoby bezdomne pochodzą z 46 państw, przy czym Polacy stanowią 5,5% ogólnej ich liczby. W innym miejscu sprawozdania podano, że ogółem bezdomni w 2016 r. to 941 osób, a zatem liczbę Polaków można określić na 52 osoby³⁹⁸. Z kolei w zestawieniu dotyczącym Madrytu z 2014 r. odnaleźć można informację o czterech osobach z Polski³⁹⁹.

Sytuacją Polaków w Hiszpanii zajmował się Roland Łukasiewicz, wykładowca Wyższej Szkoły Menedżerskiej w Warszawie. W jednej ze swoich publikacji zwrócił on uwagę na fakt, że część bezdomnych Polaków w Hiszpanii pochodzi z rodzimej grupy osób bezdomnych, którzy nie potrafiąc odnaleźć się w nowym środowisku, nie zmienili swojej sytuacji. Autor stwierdził jednocześnie, iż przyczyną migracji polskich bezdomnych do państw Europy Zachodniej nie jest chęć poprawy swojego bytu, ale dążenie do uzyskania lepszego poziomu wsparcia instytucjonalnego⁴⁰⁰. Zdarzają się przy tym przypadki cyrkulacji pomiędzy poszczególnymi państwami UE. Cytowany autor wymienia tu np. cyrkulację na linii: Hiszpania – Wielka Brytania – Niemcy – Hiszpania⁴⁰¹.

Analizując problemy bezdomnych Polaków, Łukasiewicz koncentruje się głównie na problemie możliwej bariery językowej i podkreśla, że znajomość miejscowego języka przez osoby bezdomne często ogranicza się do niewielkiego zasobu słów, którymi posługują się jedynie dla uzyskania bieżącej pomocy, przy czym czasem bezdomni nie znają nawet znaczenia tych słów. Z kolei znajomość języka wśród osób, które były wcześniej zatrudnione ogranicza się często do języka technicznego⁴⁰². W momencie stania się bezdomnymi Polacy w Hiszpanii tworzą swoiste enklawy, ale integrują się też z hiszpańskimi bezdomnymi. Jest to rodzaj aklimatyzacji kulturowej, jednak nie jest to pełna asymilacja. Mamy tu raczej do czynienia z dyfuzją kulturową. Do mieszania się kultur z różnych

---

³⁹⁷ Informacje uzyskane za pośrednictwem poczty elektronicznej.

³⁹⁸ *La vulnerabilitat de les persones que viuen al carrer a Barcelona*, s. 12, 19, <http://www.arrelsfundacio.org/wp-content/pdf/AltresDocuments/InformeCensSenseLlar2016.pdf> (kwerenda z dnia 14.09.2017).

³⁹⁹ *VII Recuento Nocturno de Personas sin hogar en la ciudad de Madrid, Jueves, 11 de diciembre de 2014 Principales Resultados*, s. 28, <http://www.madrid.es/UnidadesDescentralizadas/IgualdadDeOportunidades/SamurSocial/NuevoSamurSocial/ficheros/DATOS%20VII%20RECUESTO.pdf> (kwerenda z dnia 28.08.2017).

⁴⁰⁰ R. Łukasiewicz, *Eurobezdomność w nowych warunkach ekonomicznych*, s. 2, <http://www.euroemigranci.pl/dokumenty/pokonferencyjna/Lukasiewicz.pdf> (kwerenda z dnia 27.08.2017).

⁴⁰¹ Tamże, s. 6.

⁴⁰² R. Łukasiewicz, *Polish Emigration in Spain – Problematic Aspects of Acculturation*, „Roczniki Teologiczne” 2014, t. LXI, z. 10, s. 104.

7. Bezdomni Polacy w Hiszpanii

państw dochodzi zazwyczaj w squatach. W miejscach zamieszkania polskich bezdomnych spotykani są także Hiszpanie, Niemcy i Czesi⁴⁰³.

Roland Łukasiewicz zauważa, że przebywanie polskich bezdomnych w wielonarodowych squatach, np. w Barcelonie, ma wyjątkowy charakter, ponieważ generalnie polscy bezdomni tworzą raczej grupy homogeniczne⁴⁰⁴. Można zatem przypuszczać, że za pośrednictwem bezdomnych z wymienionych państw da się uzyskiwać informacje o miejscach pobytu Polaków. Jednocześnie autor cytowanego artykułu dodaje, że w środowiskach, w których przebywają Polacy nie spotyka się np. Ukraińców czy Rumunów, ponieważ tworzą oni własne enklawy. Oprócz wspomnianych squatów Polacy często mieszkają na plażach, w namiotach, rzadziej w miastach⁴⁰⁵. Autor badał zresztą sposób funkcjonowania tzw. grup plażowych wśród ogółu bezdomnych w Hiszpanii. Grupy te mieszkają na samych plażach lub przy nadmorskich klifach, a żywność zdobywają w miejscach wystawiania jej przez sklepy czy organizacje zajmujące się bezdomnymi. Łukasiewicz podkreśla przy tym silną terytorialność takich grup, co skutkuje ich hermetycznością. W artykule brakuje jednak informacji, czy badane „grupy plażowe” były grupami polskimi, miejscowymi czy też mieszanymi, aczkolwiek napływowi polscy bezdomni powinni raczej unikać takich rodzimych grup ze względu na wspomnianą terytorialność. Cytowany badacz wspomina o przypadku śmierci polskiego bezdomnego, która miała właśnie takie podłoże⁴⁰⁶.

W omawianych środowiskach dochodzi do wymiany doświadczeń, przy czym ma to raczej charakter szpiegowania niż bezpośredniego udzielania informacji. Polacy kopiują głównie sposoby zebrania, zdobywania żywności lub zwyczajnego spędzania czasu⁴⁰⁷. Łukasiewicz opisuje również przykład potencjalnego zachowania polskich bezdomnych, będącego wynikiem przemieszania się własnej kultury z kulturą miejscową. Polacy przejmują od Hiszpanów powolne funkcjonowanie, życie z dnia na dzień, jak też impulsywność i gestykulację. Autor podkreśla potrzebę dokładniejszego poznania i monitorowania sytuacji Polaków pracujących w Hiszpanii „na czarno”, gdyż wiedza w tym zakresie jest niewielka⁴⁰⁸. Trzeba jednak zaznaczyć, że aktualny kryzys ekonomiczny w omawianym kraju skutecznie zniechęca Polaków do ekonomicznej emigracji.

---

⁴⁰³ Tamże, s. 102–104.

⁴⁰⁴ R. Łukasiewicz, *Eurobezdomność w nowych warunkach...*, s. 5.

⁴⁰⁵ R. Łukasiewicz, *Polish Emigration in Spain...*, s. 104.

⁴⁰⁶ R. Łukasiewicz, *Eurobezdomność w nowych warunkach...*, s. 7.

⁴⁰⁷ R. Łukasiewicz, *Polish Emigration in Spain...*, s. 104.

⁴⁰⁸ Tamże, s. 100–105.

7.3. Pomoc i wsparcie

W Hiszpanii nie ma polskiej organizacji pomagającej osobom bezdomnym na taką skalę, jak robi to np. Barka w Irlandii lub w Holandii, ale w pewnym zakresie wsparcia udziela bezdomnym Kapelania Polska w Madrycie. Przekazuje ona informacje na temat noclegowni, miejsc wydawania posiłków, możliwości w zakresie nauki języka hiszpańskiego, a także o tym, gdzie można uzyskać pomoc medyczną⁴⁰⁹. Na swojej stronie kapelania informuje również o grupach wsparcia dla anonimowych alkoholików⁴¹⁰. Zgodnie z informacją uzyskaną za pośrednictwem poczty elektronicznej od prezes **Stowarzyszenia im. Karola Wojtyły w Segovii**, Katarzyny Bracisiewicz, stowarzyszenie to zajmuje się sprawami bezdomnych w porozumieniu z Ayuntamiento, czyli z urzędem miasta w Segovii.

W obu największych miastach Hiszpanii – w których, według wcześniej przywoływanych badań, stwierdzono obecność Polaków – aktywnie działają silne organizacje zajmujące się pomocą bezdomnym. W Madrycie jest to RAIS Fundación, która posiada swoje filie i przedstawicielstwa w Walencji, Andaluzji, Murcii oraz w Kraju Basków, gdzie działa jako stowarzyszenie o nazwie Asociación RAIS Euskadi. Z kolei w Barcelonie najważniejszą organizacją jest Fundacja Arrels. Oczywiście na terenie całej Hiszpanii bezdomni mogą także liczyć na pomoc hiszpańskiej Caritas, mającego sieć oddziałów na terenie całego kraju. Jego zakres działania jest bardzo dobrze znany. Poniżej zostanie zatem przybliżona działalność wymienionych organizacji funkcjonujących w Madrycie i Barcelonie.

Fundacja RAIS została utworzona w 1998 r. Jej głównym celem jest pomoc osobom mierzącym się z wykluczeniem społecznym, w tym przede wszystkim bezdomnym. Należy jednak w tym miejscu zaznaczyć, że nie udało się uzyskać bezpośredniego komentarza ze strony RAIS co do potencjalnego zakresu pomocy udzielanej osobom z innych państw UE. Fundacja oferuje osobom potrzebującym różnego rodzaju objekty. Pierwszym są ośrodki dzienne, które zapewniają przede wszystkim możliwość spotykania się w wygodnych warunkach, oferują posiłki w stołówkach i zapewniają codzienne udogodnienia, takie jak prysznic, pralnia czy dostęp do Internetu. Celem takich ośrodków jest wzmocnienie pewności siebie u osoby bezdomnej, tak aby nabrała ona motywacji do dokonania zmian w swoim życiu. Jest to zgodne z generalną filozofią

---

⁴⁰⁹ *Pomoc socjalna*, <http://www.kapelaniapolska.org/pomoc.htm>, patrz też: *Adresy noclegowni*, <http://www.kapelaniapolska.org/adresy.htm>; <http://www.kapelaniapolska.org/posilki.htm> (kwerendy z dnia 29.08.2017).

⁴¹⁰ *Anonimowi Alkoholicy/Alcohólicos Anónimos*, <http://www.kapelaniapolska.org/aa.htm> (kwerenda z dnia 29.08.2017).

7. Bezdomni Polacy w Hiszpanii

działania Fundacji, która stara się zapewniać swoim podopiecznym możliwość integrowania się w normalnych warunkach⁴¹¹. Fundacja idzie zresztą w tych działaniach jeszcze dalej. Realizuje ona bowiem swój własny program *Hábitat*, wpisujący się w szeroką filozofię *housing first*. W jego ramach przygotowujących jest 38 ośrodków mieszkalnych zlokalizowanych w Madrycie, Barcelonie i Maladze. Zgodnie z informacją z oficjalnej strony fundacji, ośrodki te miały zostać poddane formalnej weryfikacji w 2015 r. Brakuje jednak potwierdzenia, że pozytywna weryfikacja miała miejsce⁴¹². Innym sposobem mobilizacji osób bezdomnych jest ponowne przystosowywanie ich do rynku pracy. Przykładem takiego projektu jest praca w *Milhistorias*, w ramach której poszczególne osoby są angażowane do przygotowywania i sprzedaży online sezonowych produktów ekologicznych⁴¹³.

Kolejnym rodzajem ośrodków są te zapewniające możliwości noclegowe. Są to ośrodki kryzysowe, nocne lub też 24-godzinne. Ośrodki te są również udostępniane w sytuacji wystąpienia ciężkich warunków atmosferycznych. Osoby potrzebujące nie muszą obawiać się restrykcji, które uniemożliwiałyby im wejście do tych ośrodków. Z tego faktu wynika ich angielska nazwa: *low-demand accommodation*⁴¹⁴. Fundacja zapewnia także trzeci rodzaj ośrodków, których celem funkcjonowania jest pomoc osobom szczególnie narażonym na wykluczenie społeczne, czyli takim, które mają problemy z narkotykami, zdrowiem psychicznym, a także potrzebują rekonwalescencji i opieki paliatywnej⁴¹⁵. W fundacji działają także *streetworkerzy*, których głównym zadaniem jest identyfikacja potrzeb poszczególnych osób żyjących na ulicy⁴¹⁶. Podsumowując omówienie działalności fundacji, należy jednak zaznaczyć, że nie udało się stwierdzić, czy i w jakim zakresie bezdomni imigranci, w tym Polacy, mogą korzystać z oferowanej pomocy.

Fundacja Arrels jest organizacją starszą niż RAIS. Funkcjonuje bowiem od roku 1987. Przyjmuje się, że udzieliła ona dotąd pomocy ponad 9000 osób, a za główne hasło swojej działalności przyjmuje sformułowanie: *Nobody sleeping*

⁴¹¹ *What we do. Day centres*, https://raisfundacion.org/en/what_we_do/our_resources (kwerenda z dnia 28.08.2017).

⁴¹² *Hábitat – Housing First*, https://raisfundacion.org/en/what_we_do/habitat (kwerenda z dnia 28.08.2017).

⁴¹³ *Social economy*, https://raisfundacion.org/en/what_we_do/our_resources (kwerenda z dnia 28.08.2017).

⁴¹⁴ *What we do. Low-demand accomodation*, https://raisfundacion.org/en/what_we_do/our_resources (kwerenda z dnia 29.08.2017).

⁴¹⁵ *What we do. Accomodation for specific treatments*, https://raisfundacion.org/en/what_we_do/our_resources (kwerenda z dnia 28.08.2017).

⁴¹⁶ *Street work*, https://raisfundacion.org/en/what_we_do/our_resources (kwerenda z dnia 28.08.2017).

7.3. Pomoc i wsparcie

on the street. Personel fundacji stanowi 47 osób zatrudnionych i około 400 wolontariuszy. Ponadto wspomina się też o około 4000 darczyńców. Dostępne są nawet dane finansowe fundacji. W 2014 r. dysponowała ona budżetem w wysokości 2 955 789,29 euro, z czego 40% stanowiły środki publiczne⁴¹⁷. Dodatkowo, ważny element funkcjonowania fundacji stanowią również streetworkerzy, którzy regularnie sprawdzają poszczególne części Barcelony, poszukując osób potrzebujących pomocy. Ich celem jest zbudowanie odpowiedniego poziomu zaufania oraz identyfikacja potrzeb odnalezionych osób⁴¹⁸.

Podobnie jak Fundacja RAIS, Arrels także posiada tzw. ośrodki dzienne, w których – jak się to podkreśla – dokonuje się odpowiedniego przywitania osób bezdomnych tak, aby nie czuli się jedynie numerem oraz tak, aby nie wzbudzać w nich poczucia winy z powodu sytuacji, w której się znaleźli. Oferta ośrodków dziennych Arrels jest jednak szersza niż w przypadku RAIS. Podobnie jak w centrach RAIS, osoby zgłaszające się do Arrels mają dostęp do prysznicza i usług fryzjera. Istnieje możliwość zaopatrzenia się w odzież i koce. Można też otrzymać propozycję znalezienia zakwaterowania na noc. Ponadto w obiektach Arrels funkcjonują szafki, w których można zostawić swoje rzeczy. Oferuje się możliwość skorzystania nie tylko z telefonu i Internetu, lecz także z przypisanej skrzynki pocztowej, na którą dana osoba otrzymywałaby listy⁴¹⁹.

W zakresie zapewnienia wyżywienia osobom bezdomnym Arrels dysponuje tzw. *soup kitchens*, co można swobodnie przetłumaczyć jako swojsko brzmiące „garkuchnie”. Zgodnie z dostępnymi informacjami takie miejsce znajduje się w każdej dzielnicy Barcelony. Kuchnie te zapewniają śniadania, obiady, podwieczorki i kolacje. Korzystać z nich mogą nie tylko osoby bezdomne, lecz także te, które nie mają gdzie gotować oraz te, które nie mają pieniędzy na przygotowywanie własnych posiłków. Ponadto osoby zamieszkujące lokale zapewniane przez Arrels raz w tygodniu mogą zaopatrzyć się w zapas żywności. W ten sposób zachęca się te osoby do samodzielnego przygotowywania posiłków w warunkach domowych. W samych kuchniach można też nauczyć się przyrządzania prostych posiłków. Co więcej, spożywane w tych miejscach wspólne posiłki spełniają funkcję socjalizacyjną. Fundacja przygotowuje uroczystą kolację w Wigilię Bożego Narodzenia⁴²⁰.

Arrels oferuje różnego rodzaju możliwości uzyskania „dachu nad głową”. Istnieją w tej kwestii takie opcje, jak: pokój w hostelu, miejsce w schronisku lub miejsce w ośrodku kryzysowym, przy czym tutaj bierze się pod uwagę

⁴¹⁷ *About us*, <http://www.arrelsfundacio.org/en/about-us/> (kwerenda z dnia 29.08.2017).

⁴¹⁸ *Street*, <http://www.arrelsfundacio.org/en/our-work/street/> (kwerenda z dnia 29.08.2017).

⁴¹⁹ *Welcome*, <http://www.arrelsfundacio.org/en/our-work/welcome/> (kwerenda z dnia 29.08.2017).

⁴²⁰ *Food*, <http://www.arrelsfundacio.org/en/our-work/food/> (kwerenda z dnia 29.08.2017).

7. Bezdomni Polacy w Hiszpanii

rekomendacje streetworkerów fundacji. W przypadku osób z problemami zdrowotnymi mają one zapewnioną dodatkową pomoc w postaci wizyt domowych i pomoc przy umyciu się czy sprzątaniu. Osobom przebywającym w hostelach lub wynajętych pokojach zapewniany jest dostęp do pralni. Z kolei dla osób np. uzależnionych od alkoholu przeznaczony jest oddzielny ośrodek. Fundacja posiada także cztery ośrodki, w których – analogicznie jak w przypadku RAIS – oferuje się schronienie w czasie silnych mrozów lub innych niekorzystnych warunków atmosferycznych⁴²¹. Realizowane jest to m.in. w ramach Operacji Chłód, która jest uruchamiana przez władze Barcelony, kiedy temperatura spada poniżej 5 stopni⁴²².

Ponadto fundacja oferuje szersze wsparcie dla osób z problemami zdrowotnymi. Przede wszystkim pomaga w zapewnieniu odpowiedniej dokumentacji, umożliwiającej korzystanie z opieki medycznej. Pośredniczy przy tym w znalezieniu osobom bezdomnym odpowiedniej opieki lekarskiej i pomaga w realizacji recept. W przypadku pobytu tych osób w szpitalu zapewnia wsparcie psychiczne w postaci regularnych odwiedzin. Osoby cierpiące w wyniku problemów natury psychicznej również mogą liczyć na pomoc. Fundacja pośredniczy tutaj w znalezieniu odpowiednich lekarzy specjalistów⁴²³. Osobom, które trafiają do ośrodków z powodu podeszłego wieku lub problemów zdrowotnych, zapewniana jest odpowiednia opieka zarówno pod względem bieżących potrzeb, jak i wsparcia psychicznego. W przypadku śmierci osoby znajdującej się pod opieką fundacji rola tej instytucji się nie kończy. Podejmuje ona wtedy próby odnalezienia rodziny, powiadamia ją o sytuacji, w jakiej dana osoba się znalazła oraz koordynuje przygotowania do pogrzebu. Służy temu specjalny program o nazwie Łódź Charona⁴²⁴.

Arrels oferuje szerszą niż w przypadku RAIS pomoc, której celem jest aktywizacja, w tym także zawodowa, osób bezdomnych. W 2010 r. uruchomiono projekt, w ramach którego z materiałów z odrzutu wykonywane były stołki, lampy i inne elementy wyposażenia domu. Działalność ta została uhonorowana licznymi nagrodami. Rozwinięciem wspomnianego projektu jest obecna współpraca z przedsiębiorstwem Camper. Polega ona na tym, że jeden ze sklepów firmowych jest umeblowywany przedmiotami wykonanymi przez bezdomnych.

---

⁴²¹ *Having a home*, <http://www.arrelsfundacio.org/en/our-work/having-a-home/> (kwerenda z dnia 29.08.2017).

⁴²² *Street work...*

⁴²³ *Looking after oneself*, <http://www.arrelsfundacio.org/en/our-work/looking-after-oneself/> (kwerenda z dnia 29.08.2017).

⁴²⁴ *Old age and death*, <http://www.arrelsfundacio.org/en/our-work/old-age-and-death/> (kwerenda z dnia 29.08.2017).

7.3. Pomoc i wsparcie

Z kolei w ramach warsztatów *La Troballa* tworzone są różne drobne przedmioty, takie jak naszyjniki czy kolczyki. Pozostałe możliwości aktywizacji osób znajdujących się pod opieką Arrels to prace konserwatorskie w obiektach fundacji, pomoc w codziennym funkcjonowaniu tych obiektów oraz pomoc w zajmowaniu się innymi podopiecznymi. W kontekście aktywizacji zawodowej ma miejsce współpraca z Fundacją Mambré, która wspólnie z trzema innymi ośrodkami świadczącymi pomoc społeczną pomaga poszczególnym osobom w odnalezieniu się na rynku pracy.

Warto dodać, że Fundacja Arrels organizuje różnego rodzaju formy spędzania czasu, takie jak grupy teatralne i warsztaty prasowe. Istnieje nawet drużyna piłkarska, która rozgrywa mecze z przedstawicielami innych ośrodków w Barcelonie. Osoby, którymi zajmuje się fundacja aktywnie uczestniczą w podnoszeniu poziomu świadomości społecznej dotyczącej kwestii bezdomności poprzez branie udziału w spotkaniach oraz korzystanie z mediów społecznościowych, np. Twittera⁴²⁵.

---

⁴²⁵ *Feeling useful*, <http://www.arrelsfundacio.org/en/our-work/feeling-useful/> (kwerenda z dnia 29.08.2017).

8. Bezdomni Polacy w Holandii

8.1. Analiza polityki w zakresie przeciwdziałania bezdomności

Przeciwdziałanie bezdomności w Holandii prowadzone było przede wszystkim na podstawie *Strategic Plan for Social Relief: 2006–2010* oraz *2011–2014*, a także poprzez plany regionalne. Pierwotnie nacisk położono przede wszystkim na miasta grupy G-4, czyli Hagę, Amsterdam, Rotterdam i Utrecht. Następnie działania rozszerzono na kolejne 43 gminy, przy czym było to związane z decentralizacją w zakresie nadzoru nad placówkami medycznymi, zajmującymi się opieką psychiatryczną. Decentralizacja ta objęła 40 000 pacjentów, którzy zamieszkiwali w lokalach lub ośrodkach ze wsparciem ze strony opieki społecznej. W tym kontekście gminy zostały zobowiązane do przygotowania planów, które łączyłyby opiekę nad tymi osobami z lokalnymi politykami w zakresie zapobiegania bezdomności.

Realizacja strategii koordynowana jest przede wszystkim przez Ministerstwo Zdrowia, Dobrobytu i Sportu, a także przez Stowarzyszenie Gmin Holenderskich (Vereniging van Nederlandse Gemeenten – VNG). Minister zdrowia raz do roku przedstawia też informację na temat dotychczasowych postępów w realizacji strategii. Zasługą stowarzyszenia było m.in. ustalenie standardów dla ośrodków, w których miały przebywać osoby z problemami natury psychicznej. Wspomniana powyżej decentralizacja przeniosła odpowiedzialność za monitorowanie efektów jej realizacji z ministerstwa na gminy. Regularnie odbywają się konsultacje pomiędzy Federatie Opvang, czyli federacją zrzeszającą holenderskie organizacje udzielające pomocy m.in. osobom bezdomnym, a władzami lokalnymi, przedsiębiorstwami zajmującymi się ubezpieczeniami zdrowotnymi oraz innymi zainteresowanymi podmiotami⁴²⁶.

---

⁴²⁶ *Homelessness in the Netherlands...*

8.1. Analiza polityki w zakresie przeciwdziałania bezdomności

Zdecydowanie więcej informacji, które są istotne z punktu widzenia osób bezdomnych z Polski przedstawia Magdalena Mostowska. Podaje ona, że w Holandii obowiązuje państwowa strategia zapobiegania bezdomności – *Plan van Aanpak Maatschappelijke Opvang*. Jej założenia koncentrują się jednak głównie na osobach posiadających prawo pobytu i spełniających kryterium związku z regionem. Założono, że czas przebywania osób potrzebujących w przeznaczonych dla nich ośrodkach powinien zostać ograniczony do minimum, zaś celem jest jak najszybsze ustabilizowanie przez te osoby własnej sytuacji. Podejmowane działania obejmują również zapobieganie eksmisjom oraz zapewnienie odpowiedniej pomocy osobom opuszczającym ośrodki opiekuńcze (można wnioskować, że także ośrodki opieki medycznej) i zakłady karne. Z kolei w odniesieniu do osób niespełniających dwóch wspomnianych wyżej warunków podejmuje się działania na rzecz ich odesłania do miejsca ich pochodzenia. Powyższe kryteria, a zwłaszcza związek z regionem, stosowane są też przez gminy w kontekście możliwości korzystania z noclegowni. Ponadto Magdalena Mostowska wspomina o dodatkowym wymogu obowiązującym w Amsterdamie. W mieście tym wymagane jest bycie zakwalifikowanym do jednej z grup docelowych w ramach OGGZ – *Openbare Geestelijke Gezondheidszorg*, czyli opieki psychiatrycznej⁴²⁷.

Polacy nabywają w Holandii prawo do korzystania ze świadczeń w ramach pomocy społecznej pod warunkiem przepracowania w tym państwie przynajmniej 3 miesięcy. Osoby, które nigdy nie podjęły pracy lub nie dopełniły wymaganych formalności meldunkowych mogą liczyć jedynie na ograniczony zakres pomocy doraźnej⁴²⁸.

Dla uzyskania szerszych świadczeń socjalnych konieczny jest pobyt w Holandii przez okres ponad 5 lat, przy czym musi to być pobyt legalny i udokumentowany. Aby spełnić ten warunek, dana osoba musi posiadać zameldowanie i być zatrudniona z jednoczesnym opłaceniem składek zdrowotnych, względnie posiadać wystarczające środki na swoje utrzymanie. Wykazanie pobytu w Holandii poprzez udokumentowane kontakty z organizacjami społecznymi jest tutaj niewystarczające. W momencie wystąpienia obcokrajowca o pomoc socjalną lub mieszkanie socjalne służba imigracyjna i naturalizacyjna weryfikuje posiadanie uprawnień przez taką osobę poprzez analizę lat pobytu w Holandii. W przypadku osób, które przebywają w Holandii w okresie od 3 miesięcy do 5 lat i które nie są aktywne zawodowo, niezbędne jest posiadanie przez nie środków na utrzymanie. Wystąpienie w tym okresie o pomoc socjalną

---

⁴²⁷ M. Mostowska, *Bruksela i Amsterdam – lokalne konteksty bezdomności...*, s. 65–66.

⁴²⁸ Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Hadze za pośrednictwem poczty elektronicznej.

8. Bezdomni Polacy w Holandii

(w postaci zasiłku socjalnego dla osób bezdomnych i pozostających bez pracy, a także korzystania z noclegowni), posiadanie zadłużenia (np. związanego z pobytami w szpitalach) lub bycie ukaranym mandatem, a nawet aresztowanym może skutkować wypowiedzeniem prawa pobytu przez wspomnianą służbę migracyjną. Sposób traktowania pod tym względem korzystania z centrów dziennych uzależniony jest od regulacji w danej gminie. Innymi przyczynami odebrania prawa pobytu mogą być pobyty w więzieniach, częste kontakty z policją, a także zakłócanie porządku publicznego, np. poprzez spożywanie alkoholu w miejscu publicznym. W sytuacji pozbawienia danej osoby prawa pobytu zostaje jej wyznaczony termin na opuszczenie Holandii, a w przypadku pozostania w tym państwie kontakt z policją może skutkować aresztowaniem i wydaleniem⁴²⁹.

W Holandii obserwuje się praktykę zwalczania przez władze miast holenderskich tzw. zakłóceń porządku publicznego, co oznacza m.in. zebranie i spanie w przestrzeni publicznej. Jednocześnie za szczególnie uciążliwych uważani są bezdomni imigranci. Wszystkie wspomniane kryteria stanowią znaczne utrudnienie dla imigrantów z Polski. Wielu z nich nawet w przypadku legalnej pracy nie jest w stanie spełnić wymogu zamieszkiwania w danej gminie przez dłuższy czas. Ponadto spora część osób przybyłych z Polski do Holandii pracuje nielegalnie. W przypadku obu tych grup, za wyjątkiem nagłych problemów zdrowotnych czy ciężkich warunków atmosferycznych w zimie, bezdomni nie mają możliwości korzystania z noclegowni⁴³⁰.

8.2. Polscy bezdomni – charakterystyka środowiska

Szacuje się, że w Hadze każdego roku przybywa około 200 osób bezdomnych z Polski. Są one także obecne w takich miastach, jak Amsterdam, Utrecht i Rotterdam. Bezdomni Polacy stanowią „istotną grupę” wśród ogółu bezdomnych cudzoziemców w Holandii. W 2017 r. ambasada udzieliła pomocy finansowej 5 osobom, które powróciły do Polski, zaś w 2016 r. udzielono takiej pomocy 25 osobom. W 2017 r. 50 osób skorzystało także z pomocy doraźnej, polegającej na zapewnieniu miejsca noclegowego, posiłku i ubrań⁴³¹.

Według Armii Zbawienia w 2011 r. liczba osób bezdomnych z Europy Wschodniej podwoiła się, zwiększając się z 300 do 600, przy czym większość

⁴²⁹ Informacje otrzymane od Magdaleny Chwarścianek, koordynatorki Barki NL, za pośrednictwem poczty elektronicznej.

⁴³⁰ M. Mostowska, *Bruksela i Amsterdam – lokalne konteksty bezdomności...*, s. 66.

⁴³¹ Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Hadze za pośrednictwem poczty elektronicznej.

8.2. Polscy bezdomni – charakterystyka środowiska

z nich stanowili Polacy⁴³². Zgodnie z informacjami uzyskanymi z biura burmistrza Rotterdamu średnio obserwuje się od 45 do 70 bezdomnych imigrantów, przy czym około 60% z nich to Polacy. Dawałoby to liczbę od 27 do 42 osób. W celu udzielenia im pomocy przedstawiciele miasta każdorazowo zawiadamiają o ich obecności Barkę, która świadczy im pomoc doraźną lub wspiera w powrocie do Polski⁴³³.

Szczegółowych danych dotyczących liczby osób, jakim udało się udzielić pomocy, dostarczyła działająca w Holandii i Belgii organizacja Barka. Informacje te obejmują okres od 1 stycznia 2012 r. do 31 grudnia 2016 r., przy czym dotyczą one całkowitej liczby osób, bez podziału na narodowości w podkategoriach. Sprawozdanie za ten okres zawierają tab. 8.1–8.3.

Tabela 8.1. Liczba osób, które powróciły do swoich państw dzięki programowi *Powrotów* w latach 2012–2016

Miasto	Liczba osób, które powróciły do swoich państw
Utrecht (od stycznia 2012 r.)	373
Haga (od marca 2012 r.)	409
Amsterdam (od kwietnia 2012 r. do grudnia 2014 r.)	303
Arnhem	28
Rotterdam (od stycznia 2013 r.)	419
Eindhoven (od lutego 2013 r.)	135
Drużyny mobilne – cała Holandia (od sierpnia 2013 r.)	618
Breda (od sierpnia 2014 r.)	14
Antwerpia (od lutego 2014 r.)	88
Razem	2 387

Źródło: *Projekty Fundacji Barka w Holandii i Belgii (Barka NL) – pomoc bezdomnym migrantom z krajów Europy Środkowo-Wschodniej: Program Powrotów, Program Centrum Gospodarki Społecznej (1.01.2012–31.12.2016)*, s. 2.

⁴³² Holandia. Haga: specjalne schronisko dla bezdomnych Polaków, http://www.niedziela.nl/index.php?option=com_content&view=article&id=4926:holandia-haga-specjalne-schronisko-dla-bezdomnych-polakow&catid=77:holandia&Itemid=128 (kwerenda z dnia 7.10.2017).

⁴³³ Informacja uzyskana za pośrednictwem poczty elektronicznej.

8. Bezdomni Polacy w Holandii

Tabela 8.2. Państwa pochodzenia osób, które powróciły do swoich państw dzięki programowi *Powrotów* w latach 2012–2016

Państwo pochodzenia	Procent osób, które powróciły z Barką
Polska	(70%)
Rumunia	(10%)
Łotwa	(3%)
Słowacja	(3%)
Litwa	(3%)
Bułgaria	(2%)
Czechy	(2%)
Węgry	(2%)
Białoruś	(1%)
Inne (Rosja, Niemcy, UK, Ukraina, Estonia, Mołdawia, Włochy, Hiszpania, Grecja itd.)	(3%)
Razem	100%

Źródło: jak do tab. 8.1.

Tabela 8.3. Miejsce powrotu osób, które skorzystały z programu *Powrotów* w latach 2012–2016

Miejsce powrotu	Procent osób powracających
Rodzina w kraju pochodzenia	(73%)
Wspólnoty Barki, Agape, inne organizacje w Polsce i innych krajach	(13%)
Szpital, hospicja, domy pomocy społecznej, centra kryzysowe itd. – w Polsce i innych krajach	(5%)
Ośrodki leczenia uzależnień	(4%)
Praca w innym kraju	(3%)
Rodzina w innym kraju niż kraj pochodzenia	(1%)
Razem	100%

Źródło: jak do tab. 8.1, s. 3.

8.2. Polscy bezdomni – charakterystyka środowiska

Od 2012 r. Barce NL (w ramach realizacji funkcjonującego przy władzach Hagi programu Perspektywa, który zostanie dokładniej omówiony dalej) udało się pomóc w powrocie do swoich państw około 500 osobom. Blisko 80% z nich stanowili Polacy, co daje liczbę około 400 osób. Rocznie w ramach własnego programu Barki do powrotu do Polski motywowanych jest 400–500 Polaków. Co rok organizacja ma do czynienia z 800–900 takimi osobami, które żyją w dużych miastach (Haga, Rotterdam, Utrecht, Amsterdam, Eindhoven, Venlo, Tilburg, Den Bosch, Breda), w prowincjach Zuid-Holland, Utrecht i Noord-Brabant. W dużych miastach miesięcznie nawiązywany jest kontakt średnio z 30–50 bezdomnymi osobami z Polski, z których 1/3 przebywa na ulicy. W 2016 r. najwięcej zgłoszeń o rodzinach lub osobach potrzebujących pomocy otrzymano z prowincji Zuid-Holland, Utrecht, Noord Brabant, natomiast najmniej z Groningen, Flevoland, Drenthe, Friesland, Zeeland, Overijssel. W pierwszym półroczu 2017 r. nawiązano kontakt z prawie 800 osobami. Około połowę z nich stanowiły osoby bezdomne, natomiast pozostałe posiadały miejsce zamieszkania, jednak borykały się z różnorodnymi problemami finansowymi. 70% ogólnej liczby to Polacy. Generalnie Barka obserwuje wzrost liczby osób zgłaszających się do organizacji po pomoc. Nie jest to jednak związane z realnym wzrostem skali bezdomności wśród Polaków, lecz z faktem, że działalność Barki z roku na rok jest coraz bardziej znana⁴³⁴.

Badania dotyczące bezdomnych Polaków w Amsterdamie prowadziła Magdalena Mostowska. Trwały one przez 30 dni w 2013 r. w ramach grantu badawczego Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Podczas nich autorka spotkała 31 osób z Polski, w tym jedną kobietę. Wśród badanych nie było osób starszych. Większość z nich stanowili mężczyźni w wieku 30–35 lat. W porównaniu do scharakteryzowanych wcześniej bezdomnych Polaków w Brukseli, czas pobytu badanych w Amsterdamie był zdecydowanie krótszy. Większość osób przebywających w Amsterdamie – podobnie jak w przypadku Brukseli – nadużywała alkoholu. Dodatkowo wśród Polaków w Amsterdamie popularne są też inne używki, takie jak haszysz czy marihuana, a wśród osób młodszych także cięższe narkotyki⁴³⁵.

Powołując się na dane z instytucji holenderskich, M. Mostowska podaje pewne dane statystyczne dotyczące liczebności grup bezdomnych z Polski. Organizacja De Regenboog Groep, prowadząca *Helpdesk* dla mieszkańców państw Europy Wschodniej, w 2012 r. udzieliła takiej pomocy 280 osobom z Polski – w większości mężczyznom, których średni wiek wynosił 32 lata. Ponadto organizacja ta pomogła 22 osobom powrócić do Polski. Z kolei, zgodnie z danymi przytoczonymi przez autorkę, Barka NL do czerwca 2013 r. pomogła

⁴³⁴ Notatki przekazane przez koordynatorkę Barki NL, Magdalенę Chwarścianek.

⁴³⁵ M. Mostowska, *Bruksela i Amsterdam – lokalne konteksty bezdomności...*, s. 59–68.

8. Bezdomni Polacy w Holandii

wrócić do ojczyzny około 150 Polakom, natomiast w maju 2013 r. miała styczność z 57 osobami w Amsterdamie. Zdaniem badaczki w lecie 2013 r. z pomocy ośrodków dla bezdomnych korzystało w Holandii 30–50 osób z Polski⁴³⁶.

Materiał z 2011 r. pozwala stwierdzić, że 90% imigrantów uzyskujących pomoc od holenderskiej Armii Zbawienia – Leger des Heils – pochodzi z Europy Wschodniej. Są to przede wszystkim Polacy, Rumuni, Bułgarzy, Litwini i Łotysze. Armia Zbawienia oferuje im m.in. ciepłe posiłki i koce. Prezentowany w artykule wizerunek tych osób, zwłaszcza Polaków, jest specyficzny. Wspomina się o tym, że Armia Zbawienia pomagała Polakom w powrocie do domów poprzez zakupienie im biletów kolejowych, jednak osoby deklarujące chęć powrotu można było dosłownie „policzyć na palcach”. Analizując motywy ich przyjazdu do Holandii, stwierdza się, że trudno jest nazwać ich typowymi bezdomnymi, ponieważ częstokroć przyjeżdżają do tego państwa z bagażami i walizkami. Ponadto ocenia się, że część przyjezdnych traktuje miejscowe ośrodki udzielające pomocy bezdomnym jak tanie hotele⁴³⁷. Bezdomni Polacy w Amsterdamie opisywani byli przez redaktora polskiego portalu w Holandii jako głównie mężczyźni w wieku 30–60 lat, uzależnieni od alkoholu lub narkotyków. Zgodnie ze słowami przedstawicielki Barki NL, przywoływanymi przez tego redaktora, „to nie tylko imigranci zarobkowi, ale często także poszukiwacze szczęścia i przygód”⁴³⁸.

Przedstawiciele działającej w Holandii organizacji Barka zwracają uwagę na jeden istotny problem, który może generować zjawisko bezdomności wśród Polaków w tym kraju. Jest nim sposób funkcjonowania agencji pracy tymczasowej. Często zdarza się, że agencje te zwalniają osoby, które mieszkały w lokalach służbowych. Holenderskie władze lokalne mają jedynie kompetencje w zakresie kontrolowania pracy tych agencji. W ostatnim czasie zauważalna jest poprawa funkcjonowania agencji, np. umowy przygotowywane są coraz częściej także w języku polskim, jednak podstawowym problemem jest jakość oferowanej pracy. Potencjalni pracownicy po dotarciu do Holandii zastają zupełnie inne warunki pracy niż te, które były im obiecane. Poza tym oferowane Polakom umowy to przede wszystkim „umowy śmieciowe”.

Znaczącym problemem jest brak poszanowania pracowników przez wspomniane agencje. Często są oni bezpodstawnie zwalniani, chociaż zdarzają się też przypadki zwolnień np. za nadużywanie alkoholu. Sposobem na spowodowanie zwolnienia pracownika jest obsadzenie nim zupełnie innego stanowiska pracy niż to, na które aplikował w Polsce. Skutkuje to zwolnieniem go

⁴³⁶ Tamże, s. 64–65.

⁴³⁷ *Poolse ‚dakloze‘ ziet opvang als hotel*, <https://www.parool.nl/binnenland/poolse-dakloze-ziet-opvang-als-hotel~a1790142/> (kwerenda z dnia 4.10.2017).

⁴³⁸ S. Baterko, *Bezdomni Polacy opuszczają Amsterdam*, <https://mojaholandia.nl/artykul/ bezdomni-polacy-opuszczaja-amsterdam> (kwerenda z dnia 7.10.2017).

za brak umiejętności. Spotykane są również sytuacje, w których osoby próbujące egzekwować swoje prawa są zwalniane lub karane obniżeniem liczby godzin pracy, a tym samym wynagrodzenia. Także same pensje często są obniżane, wypłacane z opóźnieniami lub nie są wypłacane należne dodatki do nich. Zdarzają się pomyłkowe zaniżenia wypłat, które po mediacjach zwykle są rekompensowane. Przypadki te występują na tyle często, że zachodzi tutaj podejrzenie „systemowego” stwarzania tych pomyłek, ponieważ jedynie część pracowników upomina się wtedy o swoje prawa. Ponadto istnieje mechanizm generowania przez agencję zadłużenia na jej rzecz. Z pensji zwykle potrąca się koszty zakwaterowania, transportu i odzieży, w związku z czym w sytuacji, w której sama agencja przydziela danej osobie zbyt małą liczbę godzin, może ona otrzymać ujemny odcinek wypłaty. Agencje wykorzystują też słabą znajomość miejscowego prawa pracy. Zatrudniane osoby nie są informowane o przysługujących im prawach. Dość często zdarza się, że pracownicy nie są zgłaszani do ubezpieczenia lub są zwalniani, kiedy zachorują. Inną kwestią jest słabe przygotowanie Polaków do wyjazdu do Holandii, zwłaszcza pod względem znajomości miejscowych realiów i przepisów⁴³⁹.

Oprócz sytuacji dotyczących agencji pracy, wymienia się następujące problemy, z jakimi spotykają się Polacy w Holandii:

- bariera językowa;
- problemy alkoholowe;
- przemoc domowa;
- osamotnienie, poczucie wyobcowania, stres, problemy psychologiczne i psychiatryczne;
- wstyd związany z niepowodzeniami w Holandii, poczucie porażki, niechęć do „przyznania się” do tego rodzinie/bliskim w Polsce;
- problemy ze znalezieniem pracy;
- problemy mieszkaniowe (brak umów najmu, niemożność zameldowania się pod danym adresem, poszukiwanie tańszego mieszkania);
- problemy dzieci w szkole (często wynikające z małego zaangażowania rodziców czy wręcz unikania przez nich kontaktu ze szkołą z powodu nieznajomości języka; manipulacje dzieci, które posługują się już językiem niderlandzkim i wykorzystują ten fakt wobec rodziców; obciążanie dzieci tłumaczeniami na potrzeby rodziców w różnych sytuacjach);
- problemy prawne (często Polacy w Holandii padają ofiarą rodaków-oszustów, którzy wykorzystują ich łatwowierność, nieznajomość języka, niewiedzę i związaną z tym wszystkim zależność od innych)⁴⁴⁰.

---

⁴³⁹ Notatki przekazane przez koordynatorkę Barki NL, Magdalenę Chwarścianek.

⁴⁴⁰ Tamże.

8. Bezdumni Polacy w Holandii

Pewnym problemem dla bezdomnych osób z Polski może być ich negatywny wizerunek w Holandii. Zdarzały się, niestety, ujemnie prezentujące Polaków artykuły w prasie lokalnej, m.in. zamieszczone w holenderskim „De Telegraaf”, w którym wspomniano o „masowo” odsyłanych Polakach (w rzeczywistości była to grupa 40 osób) oraz określano ich mianem *schoolers* – lumpów⁴⁴¹. Dodatkowo wskazuje się na negatywne i ugruntowane wśród Holendrów stereotypy dotyczące Polaków. Im mniej polskich bezdomnych na holenderskich ulicach, tym słabszy stereotyp: „Polacy w Holandii = bezdomni i pijacy”⁴⁴². Słyszysz się opinie, że nasi rodacy na holenderskich ulicach to:

- bezdomni;
- alkoholicy;
- nieodpowiedzialni i głupi;
- by zarobić, są gotowi na wszystko⁴⁴³.

Utrudnieniem w funkcjonowaniu bezdomnych Polaków w Holandii mogą być też równoległe represyjne praktyki policji i restrykcje w jadłodajniach. W tych ostatnich zakazuje się m.in. gromadzenia się, co w połączeniu z brakiem innych, mogących temu służyć placówek stwarza wśród Polaków wrażenie braku miejsc, w których można się spotkać z innymi osobami czy wymienić z nimi informacje. Z kolei w kontekście działań policji M. Mostowska przytacza następujące porównanie jej podejścia w Amsterdamie i w Brukseli: [o Amsterdamie – przyp. aut.] „policja jest tam nienormalna, tam nie można tak się położyć na ulicy, nie można usiąść z piwem, od razu pięć radiowozów, ręce skuwają z tyłu i do aresztu, wyrok dają, mandaty dają. [...] [o Brukseli – przyp. aut.] Policja tu jest wspaniała [...] My tu jesteśmy ze względu na policję. Tu nie ma żadnych problemów. [...] Dwadzieścia lat tu można żyć i żadnego mandatu się nie dostanie. Tutaj do 20 euro jak się ukradnie ze sklepu, to puszczają”⁴⁴⁴.

Zauważa się jednak dwie strony tej sytuacji. Chociaż metody działania policji w Holandii są w istocie bardziej represyjne od tych stosowanych w Belgii, Irlandii czy Wielkiej Brytanii, to w przypadku osób uzależnionych od alkoholu (w tym Polaków) zdecydowane interwencje policji przerywają im „ciąg picia”, wytrącając je z „komfortu picia” i niejako wymuszając na nich detoks

---

⁴⁴¹ *Holandia. Polscy bezdomni z Hagi wracają do ojczyzny*, http://www.niedziela.nl/index.php?option=com_content&view=article&id=5954:holandia-polscy-bezdomni-z-hagi-wracajdo-ojczyzny-&catid=77:holandia&Itemid=128 (kwerenda z dnia 7.10.2017).

⁴⁴² S. Baterko, *Bezdumni Polacy...*

⁴⁴³ *Mirek z Venlo wypił 0,7 litra, wygrał 5 euro i zmarł*, <http://mojaholandia.nl/arttykul/mirek-z-venlo-wypil-07-litra-wygral-5-euro-zmarl> (kwerenda z dnia 7.10.2017).

⁴⁴⁴ M. Mostowska, *Bruksela i Amsterdam – lokalne konteksty bezdomności...*, s. 70–71.

8.3. Pomoc i wsparcie

w areszcie⁴⁴⁵. Zdarzają się, niestety, także sytuacje ekstremalne. Przykładem może być przypadek odnotowany w położonym kilka kilometrów na północ od Rotterdamu Bleiswijk. Tamtejsi policjanci siłą zabrali do furgonetki bezdomnego Polaka, na którego zgłaszane były wcześniej skargi, a potem przewieźli go na otwarty teren i, grożąc mu bronią, kazali mu wykopać własny grób⁴⁴⁶.

8.3. Pomoc i wsparcie

Największe miasta w Holandii, takie jak Haga, Amsterdam, Utrecht i Rotterdam, uruchamiają zimą specjalne punkty noclegowe. Są one udostępniane w momencie, w którym temperatura odczuwalna przez dwie doby wynosi minimum -3°C lub w ciągu jednej doby -5°C . W schroniskach osoby bezdomne poddawane są rutynowym badaniom medycznym, w noclegowniach wieczorem oferuje się im ciepły posiłek, a następnego dnia śniadanie. Dużą rolę w organizowaniu pomocy bezdomnym odgrywają gminy, współpracujące w tej kwestii z organizacjami pozarządowymi⁴⁴⁷.

Charakteryzując dostępność pomocy dla osób bezdomnych w Holandii, Barka odnosi jej rodzaj do posiadanych przez daną osobę praw. Jedynie część centrów dziennych jest otwarta dla wszystkich, inne są dostępne tylko dla osób posiadających prawa socjalne. Centra zaliczające się do pierwszej grupy znaleźć można w Eindhoven, Utrechcie i Rotterdamie. Jest w nich możliwe zjedzenie posiłku, skorzystanie z prysznicza, a także wymiana ubrań, czasem odbywają się też dyżury lekarzy i pielęgniarek. Dostęp do centrów dziennych jest utrudniony w Hadze – wyjątkiem jest tutaj tylko działalność Armii Zbawienia. Noclegownie w Holandii dostępne są dla osób posiadających prawa socjalne. Jednak w zimie organizuje się dodatkowe noclegownie, otwarte dla wszystkich. Możliwość przebywania w nich pod względem czasu zależna jest od decyzji samorządu. W niektórych przypadkach można spędzać w nich każdą noc, z kolei w innych jest to uzależnione od panującej na zewnątrz temperatury. Pomoc medyczna udzielana jest osobom nieposiadającym ubezpieczenia tylko w nagłych wypadkach, przy czym mogą one uzyskać ją tylko w szpitalu, nie mają bowiem prawa do zgłaszania się do lekarza pierwszego kontaktu⁴⁴⁸.

---

⁴⁴⁵ Informacje otrzymane od Magdaleny Chwarścianek, koordynatorki Barki NL, za pośrednictwem poczty elektronicznej.

⁴⁴⁶ *Holenderski policjant do Polaka: Kop sobie grób!*, <http://mojaholandia.nl/artykul/holenderski-policjant-do-polaka-kop-sobie-grob> (kwerenda z dnia 11.10.2017).

⁴⁴⁷ Informacje uzyskane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Hadze za pośrednictwem poczty elektronicznej.

⁴⁴⁸ Notatki przekazane przez koordynatorkę Barki NL Magdalenę Chwarścianek.

8. Bezdomni Polacy w Holandii

Bezdomni Polacy w Holandii, jak zostało to już wspomniane, mogą liczyć na pomoc ze strony miejscowej Armii Zbawienia. Zakres tej pomocy jest jednak ograniczony: „wielu potrzebującym ze Wschodu Europy Armia mogła wydzielić jedynie jedzenie i schronienie za dnia, ale noclegu już nie. Powód był prosty – istniejące przepisy pozwalały jedynie na nocleg w ośrodku osobom mającym trwałą związek z regionem”⁴⁴⁹. O ograniczonym zakresie pomocy wspomina także Barka. Jest to raczej pomoc doraźna w postaci posiłków, ubrań, noclegów, możliwości skorzystania z prysznicza oraz podstawowej pomocy medycznej. W tym kontekście należy również odnotować negatywne zjawiska, takie jak ograniczenie dostępu do noclegowni w Hadze (dla bezdomnych imigrantów z Europy Wschodniej, w tym Polaków), co zostało już wspomniane. Osoby przebywające w tych noclegowniach musiały bowiem być zarejestrowane jako mieszkańcy miasta. Z kolei odpowiedzią na tę decyzję miał stać się system kart, który upoważniałby do otrzymania pomocy i noclegu w ośrodku przeznaczonym dla bezdomnych, osób z uzależnieniami i problemami psychicznymi. Osoby potrzebujące pomocy miały mieć możliwość przebywania w nim do ośmiu tygodni⁴⁵⁰. Wydaje się, że w analogicznym okresie i w podobny sposób dostęp do noclegowni został ograniczony w Utrechcie:

o polskich bezdomnych w Utrechcie i okolicach pisał na początku grudnia 2011 r. dziennik „de Volkskrant”. Według dziennikarzy gazety od lipca ubiegłego roku, kiedy ograniczono liczbę miejsc w noclegowniach, sytuacja bezdomnych w Utrechcie bardzo się pogorszyła. Coraz więcej z nich zaczęło pomieszkować w prowizorycznych namiotach lub rozlatujących się przyczepach kempingowych w okolicach miasta. Tego typu „obozy” pojawiły się m.in. w dzielnicach Hoograven, Lunetten i Maarsseveen, jak pisał „de Volkskrant”.

Tutaj reakcja władz miasta miała charakter *post factum*. Zdecydowano o przygotowaniu dla bezdomnych miejsc noclegowych oraz o udzieleniu im pomocy w powrocie do Polski we współpracy z Barką NL⁴⁵¹. Jak jednak dowodzą informacje udzielone przez samą Barkę, w ostatnim czasie sytuacja w tym mieście uległa znaczącej poprawie.

Stichting Den Haag Midden Europa, podobnie jak Barka NL, pomaga naszym rodakom w powrocie do Polski⁴⁵². Organizacja ta ma swoją genezę w Związku Miast Haga i Warszawa (Stedenband Den Haag Warschau). Współpraca pomiędzy tymi miastami została zainicjowana w 1991 r. przez Urząd Miasta w Hadze.

⁴⁴⁹ Holandia. Haga: specjalne schronisko dla bezdomnych...

⁴⁵⁰ Notatki informacyjne przekazane przez koordynatorkę Barki NL Magdalenę Chwarścianek.

⁴⁵¹ Holandia. Pomoc dla polskich bezdomnych w Utrechcie, http://www.niedziela.nl/index.php?option=com_content&view=article&id=5056:holandia-pomoc-dla-polskich-bezdomnych-h-w-utrechcie&catid=77:holandia&Itemid=128 (kwerenda z dnia 7.10.2017).

⁴⁵² Holandia. Polscy bezdomni z Hagi wracają...

8.3. Pomoc i wsparcie

Celem utworzenia tego partnerstwa było wspieranie demokracji i rozwoju społeczno-ekonomicznego w regionie Europy Środkowo-Wschodniej. Dla zebrania informacji o Polsce utworzony został Stedenband Den Haag Warschau, pośredniczący pomiędzy Warszawą a Hagą. W tamtym czasie realizowana była współpraca w zakresie kultury, ochrony środowiska i religii.

Istotnym wydarzeniem, które spowodowało zmianę w funkcjonowaniu organizacji było przystąpienie Polski do Unii Europejskiej i w konsekwencji znaczne zwiększenie liczby wyjeżdżających do Holandii Polaków. Punkt ciężkości istniejącej współpracy został wtedy przesunięty na inicjatywy w samej Hadze. Organizacja rozszerzyła także zakres swojego działania o obywateli innych krajów z Europy Wschodniej i w 2010 r. zmieniła swoją nazwę na Fundację Haga i Europa Środkowa (Stichting Den Haag en Midden Europa), pomagając obywatelom tych państw w lepszej integracji ze społeczeństwem holenderskim. Ostatnia zmiana nazwy została dokonana w 2011 r. Brzmi ona aktualnie IDHEM, co stanowi akronim od *Integratie in Den Haag van Europese Migranten*. Podkreśla się też, że skrót ten w części języków państw Europy Środkowo-Wschodniej brzmi jak chociażby polskie słowo „idę”, co ma oznaczać podążanie w kierunku lepszej integracji⁴⁵³.

Pomoc oferowana przez IDHEM nie sprowadza się tylko i wyłącznie do wsparcia udzielanego osobom bezdomnym. Działania organizacji kierowane są w dużej mierze do świeżo przybyłych do Holandii imigrantów, a zatem można stwierdzić, że po części mają one charakter prewencyjny wobec bezdomności. Dobrym przykładem jest tutaj Centrum Informacyjne dla imigrantów zarobkowych z Unii Europejskiej, w którym od 22 kwietnia 2014 r. obywatele państw Europy Środkowo-Wschodniej mogą uzyskać informacje dotyczące pracy, szkoleń, możliwości zamieszkania w Hadze, nauki języka holenderskiego, rejestracji w gminnym rejestrze osób oraz ubezpieczenia zdrowotnego. Ponadto „nowo przybyli imigranci otrzymują od wolontariuszy IDHEM pakiet informacyjny opracowany kilku w językach: polskim, bułgarskim, rumuńskim, węgierskim, angielskim i niderlandzkim. Pakiet zawiera m.in.: haski przewodnik informacyjny, broszurę o holenderskim życiu społecznym i tzw. *participatieverklaring* – dokument informujący imigrantów o ich prawach, obowiązkach i fundamentalnych zasadach życia społecznego w Holandii⁴⁵⁴. Funkcjonuje ponadto obsługa w języku polskim, bułgarskim i węgierskim infolinia telefoniczna⁴⁵⁵. Podobnego typu *Helpdesk* prowadzony jest również przez organizację De Regenboog Groep, zaś informacje udzielane są w języ-

⁴⁵³ *Historia*, <http://idhem.nl/pl/o-nas/historia/> (kwerenda z dnia 9.10.2017).

⁴⁵⁴ *Centrum informacyjne dla migrantów zarobkowych z (UE)*, <http://idhem.nl/pl/centrum-informacyjne-dla-migrantow-zarobkowych-z-ue-2/> (kwerenda z dnia 9.10.2017).

⁴⁵⁵ *Infolinia*, <http://idhem.nl/pl/migranci/infolinia/> (kwerenda z dnia 9.10.2017).

8. Bezdomni Polacy w Holandii

kach polskim, rumuńskim, bułgarskim i rosyjskim⁴⁵⁶. W kwestii warunków zamieszkania imigrantów w Hadze od maja 2012 r. „Fundacja IDHEM we współpracy z Inspekcją Mieszkaniową (*Haagse Pandbrigade*) Urzędu Gminy Haga, rozpoczęła realizację nowego projektu dotyczącego problematyki mieszkaniowej. Odpowiednio przeszkoleni wolontariusze fundacji wraz z pracownikami Urzędu Gminy (*handhavers*) kontrolują wybrane lokale, w których mieszkają imigranci z krajów Europy Środkowej. Wolontariusze pomagają inspektorom w rozpoznaniu problemów oraz informują lokatorów w ich rodzimym języku o celu przeprowadzanych kontroli i wynikających z nich konsekwencjach⁴⁵⁷.

Dodatkowo, organizacja IDHEM współuczestniczy w realizacji programu *Perspektywa*. Program ten jest realizowany „we współpracy z Urzędem Gminy Haga (Gemeente Den Haag), polską Fundacją Barka oraz Armią Zbawienia⁴⁵⁸. Zgodnie z informacjami przekazanymi przez Magdalenę Chwarścianek, Barka NL jest najważniejszą z organizacji uczestniczących w tym programie, który jest pokrewny z programem *Powrotów*. Z kolei Armia Zbawienia odpowiada np. za prowadzenie noclegowni, oferującej 10 miejsc dla osób pozbawionych praw socjalnych⁴⁵⁹. Dane na temat projektu uzyskano także ze strony miasta Haga. Projekt ten skierowany jest do imigrantów z Europy Środkowej i Wschodniej, w szczególności do bezdomnych obywateli Polski, Bułgarii, Rumunii, Czech, Słowacji, Słowenii, Estonii, Litwy i Łotwy, którzy nie są uprawnieni do uzyskania pomocy z opieki społecznej⁴⁶⁰. Program *Perspektywa* ma dwojaki cel: umożliwienie podjęcia pracy i pozostania w Holandii lub też powrotu do swojego państwa. Jak informuje o tym strona IDHEM:

dwa razy w tygodniu, w kościele Julianakerk w dzielnicy Transvaal, dla osób bezdomnych z krajów Europy Środkowo-Wschodniej prowadzone są specjalne konsultacje. W wyniku prowadzonych rozmów wyłaniane są dwie grupy bezdomnych klientów: osoby odpowiednio przygotowane i zmotywowane do ponownego znalezienia pracy i mieszkania oraz osoby, które mają zdecydowanie mniejsze szanse na budowanie swojej przyszłości w Holandii. Ocenie podlegają doświadczenie zawodowe i umiejętności każdego klienta. Osoby gotowe podjąć pracę zostają czasowo skierowane do schroniska Armii Zbawienia (Leger de Heils) przy Binckhorstlaan 115. Przez maksymalnie 8 tygodni mogą korzystać z miejsc noclegowych i starać się w tym czasie znaleźć pracę

---

⁴⁵⁶ *Helpdesk for Eastern Europeans*, <https://www.deregenboog.org/en/helpdesk-eastern-europeans> (kwerenda z dnia 9.10.2017).

⁴⁵⁷ *Haagse Pandbrigade*, <http://idhem.nl/pl/haagse-pandbrigade/> (kwerenda z dnia 9.10.2017).

⁴⁵⁸ *Perspektywa*, <http://idhem.nl/pl/perspektywa/> (kwerenda z dnia 9.10.2017).

⁴⁵⁹ Informacje otrzymane od koordynatorki Barki NL, Magdaleny Chwarścianek, za pośrednictwem poczty elektronicznej.

⁴⁶⁰ *Terugkeerproject voor dakloze Midden- en Oost-Europeanen (Perspektywa)*, <https://www.denhaag.nl/nl/zorg-en-ondersteuning/terugkeerproject-voor-dakloze-midden-en-oost-europeanen-perspektywa.htm> (kwerenda z dnia 4.10.2017).

8.3. Pomoc i wsparcie

i zakwaterowanie. Jeśli w danym momencie liczba chętnych przewyższa dostępną liczbę miejsc noclegowych, tworzona jest lista oczekujących⁴⁶¹.

Z kolei w przypadku osób, które nie mają możliwości podjęcia pracy, IDHEM nawiązuje kontakt z ich rodzinami lub pomocą społeczną i pokrywa koszt powrotu. Jeżeli te osoby wymagają specjalistycznej opieki (są chore, mają problemy psychiczne lub są uzależnione), przejmuje je Barka NL⁴⁶².

Jak zostało wcześniej wspomniane, udzielaniem pomocy osobom bezdomnym w Holandii (w Amsterdamie) zajmuje się działająca tam De Regenboog Groep. Organizacja prowadzi m.in. działalność ukierunkowaną na obywateli państw Europy Środkowej i Wschodniej oraz nosi nazwę Dobre 020. Generalnie pomoc obywatelom tych krajów jest przez De Regenboog Groep oferowana od 2012 r. W tym celu nawiązano kontakty z placówkami dyplomatycznymi owych państw. Pracownicy organizacji posługują się językami: polskim, rumuńskim, bułgarskim, rosyjskim, czeskim, słowackim i węgierskim. Oprócz pomocy bieżącej osoby potrzebujące mogą także uzyskać wsparcie w przypadku problemów z uzależnieniami czy problemów psychologicznych. Pracownicy organizacji odwiedzają również osadzonych z państw Europy Wschodniej⁴⁶³. Pomoc tym osobom świadczona jest ponadto za pośrednictwem wspomnianego wcześniej *Helpdesku*. Porady dotyczące zarówno kwestii powrotu do państwa ojczystego, jak i poprawy sytuacji danej osoby w Holandii udzielane są w językach: polskim, rumuńskim, bułgarskim i rosyjskim⁴⁶⁴.

Organizacja prowadzi centra dzienne, w których za symboliczną opłatą można otrzymać posiłki, środki higieny osobistej i odzież. Zaopatrzenie to pozyskiwane jest od darczyńców, kościołów oraz fundacji. Centra pełnią także funkcję socjalizacyjną. Osoby je odwiedzające utrzymują w nich porządek, gotują tam, sprzątają, dbają o przyległe ogrody, a nawet mają możliwość zagrania w bilard czy ping ponga. Organizowane są też szkolenia z malarstwa i konserwatorstwa. Generalnie De Regenboog Groep wspiera uzależnione osoby w wyjściu z nałogów; natomiast dla tych, którzy jeszcze nie wyrażają takiej chęci, przeznaczone są specjalne pokoje, w których można skorzystać np. z czystych strzykawek. Samą ideę można uznać za nieco kontrowersyjną, natomiast ma ona głównie uzasadnienie medyczne, ponieważ w ten sposób zmniejsza się liczbę zakażeń wirusem HIV i wirusowym zapaleniem wątroby⁴⁶⁵. W zakresie pomocy osobom uzależnionym oferowane są działania ukierunkowane na

⁴⁶¹ Haagse Pandbrigade, <http://idhem.nl/pl/haagse-pandbrigade/> (kwerenda z dnia 9.10.2017).

⁴⁶² *Perspektywa...*

⁴⁶³ *Dobre 020*, <https://www.deregenboog.org/en/dobre-020> (kwerenda z dnia 9.10.2017).

⁴⁶⁴ *Helpdesk for Eastern Europeans...*

⁴⁶⁵ *Drop-in centres*, <https://www.deregenboog.org/en/drop-centres> (kwerenda z dnia 9.10.2017).

8. Bezdomni Polacy w Holandii

pomoc rodziną⁴⁶⁶, a także program, w którym poszczególne osoby otrzymują towarzysza-wolontariusza, z którym spędzają czas i który pomaga im w codziennym funkcjonowaniu⁴⁶⁷.

Zanim szczegółowo scharakteryzujemy organizację, która zajmuje się udzielaniem pomocy bezdomnym Polakom w Holandii, warto wspomnieć o działalności polskiej ambasady w tym zakresie. Z funduszy przeznaczonych na pomoc konsularną raz do roku (w czasie zimy) dofinansowuje się posiłki wydawane przez Kessler Stichting. Ambasada współpracuje również z holenderskimi organizacjami pozarządowymi, takimi jak IDHEM czy Armia Zbawienia. Czasami placówka jest proszona przez poszczególne gminy o zachęcenie Polaków do wyjścia z bezdomności lub udzielenie im pomocy w powrocie do Polski. W przekazanej informacji zaznaczono, że polscy bezdomni rzadko wyrażają chęć skorzystania z pomocy polegającej na umożliwieniu im powrotu. Powody takiej postawy są różne. Część osób uważa miejscowy klimat za bardziej sprzyjający, stosunkowo łatwo jest tu uzyskać darmową żywność i nie ma się poczucia wykluczenia ze względu na swoją sytuację. Akty przemocy wobec osób bezdomnych w Holandii są rzadkie, a jeżeli już mają miejsce, to są surowo karane⁴⁶⁸.

8.4. Działalność polskich organizacji

Najważniejszą polską organizacją udzielającą pomocy bezdomnym Polakom w Holandii jest tamtejsza filia Barki, która funkcjonuje również na obszarze Belgii. Holenderska Barka – Barka NL – rozpoczęła realizację swojej misji 9 maja 1994 r. W ciągu swojej działalności częstokroć utrzymywała kontakt oraz współpracę z Barką w Polsce i w Wielkiej Brytanii. Warto też odnotować, że w 2011 r. doszło do spotkań przedstawicieli Barki NL i władz Hagi, Amsterdamu oraz Utrechtu. Celem tych spotkań było uzgodnienie możliwości współpracy w zakresie udzielenia pomocy bezdomnym Polakom w Holandii. W 2012 r. zostały uruchomione projekty mające na celu udzielanie pomocy bezdomnym emigrantom z państw Europy Wschodniej przebywającym w Holandii⁴⁶⁹. Aktualnie Barka NL finansowana jest przez samorząd gmin: Utrecht, Rotterdam, Haga, Eindhoven, Nijmegen i przez holenderskie minister-

---

⁴⁶⁶ *Partner and family support*, <https://www.deregenboog.org/en/partner-and-family-support> (kwerenda z dnia 9.10.2017).

⁴⁶⁷ *Buddy Care for addicts*, <https://www.deregenboog.org/en/buddy-care-addicts> (kwerenda z dnia 9.10.2017).

⁴⁶⁸ Informacje uzyskane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Hadze za pośrednictwem poczty elektronicznej.

⁴⁶⁹ *History of Barka NL*, <http://www.barkanl.org/history/> (kwerenda z dnia 3.10.2017).

8.4. Działalność polskich organizacji

stwa: Spraw Socjalnych oraz Sprawiedliwości i Bezpieczeństwa⁴⁷⁰, a także przez Ministerstwo Zdrowia, przy czym od wymienionych ministerstw otrzymuje subsydia.

Działalność Barki w Holandii jest niezwykle istotna ze względu na sytuację, w jakiej znajdują się bezdomni Polacy w tym państwie. Podstawą dla możliwości korzystania z pomocy socjalnej, jak również noclegowni czy pomocy medycznej jest uzyskanie praw socjalnych i ubezpieczenia zdrowotnego. Aby zdobyć uprawnienia socjalne, należy mieszkać i pracować w Holandii wystarczająco długo. W praktyce zdarzają się jednak sytuacje, w których niektóre samorządy (np. w Utrechcie) pozwalają osobom nieposiadającym ubezpieczenia przebywać przez krótki okres w noclegowniach. W Utrechcie Barka zawarła zresztą umowę z lokalnymi władzami, na mocy której z odpowiednim uzasadnieniem ma ona prawo kierować określone osoby do noclegowni. Podobnego rodzaju umowy funkcjonują też w odniesieniu do Rotterdamu i Eindhoven. Przykładowo, możliwe jest ulokowanie danej osoby na kilka dni w noclegowni tuż przed jej planowanym powrotem do Polski. Podobnego typu porozumienie funkcjonuje także na linii Barka – Armia Zbawienia. Wszystkie wymienione sytuacje stanowią jednak odstępstwa od reguły dotyczącej tego, że z noclegowni mają prawo korzystać tylko osoby uprawnione do świadczeń socjalnych. W wyjątkowych sytuacjach Barka jest również w stanie zapewnić danej osobie możliwość przejścia detoksykacji, której koszt pokrywa wtedy gmina. Także w tej kwestii najbardziej elastycznym pod tym względem miastem jest Utrecht⁴⁷¹.

Ważnym elementem funkcjonowania Barki NL jest program *Reconnections – Powroty*. W Holandii jego realizację rozpoczęto w styczniu 2012 r. w Utrechcie po uzyskaniu zaproszenia ze strony miejscowych władz. Programy te zostały później uruchomione także w innych holenderskich miastach, ponownie przy wsparciu finansowym ze strony władz lokalnych⁴⁷². W marcu 2012 r. program taki zainicjowano w Hadze⁴⁷³, w styczniu 2013 r. w Rotterdamie⁴⁷⁴, w lutym 2013 r. w Eindhoven⁴⁷⁵, a w grudniu 2014 r. w Nijmegen⁴⁷⁶. Od lutego 2014 r. funkcjonuje też w Belgii, w Antwerpii⁴⁷⁷ przy finansowaniu z budżetu miasta,

---

⁴⁷⁰ *Projekty Fundacji Barka w Holandii i Belgii (Barka NL) – pomoc bezdomnym migrantom z krajów Europy Środkowo-Wschodniej: Program Powrotów, Program Centrum Gospodarki Społecznej (1.01.2012–31.12.2016)*, s. 1.

⁴⁷¹ Notatki przekazane przez koordynatorkę Barki NL Magdalenę Chwarścianek.

⁴⁷² *Reconnections*, <http://www.barkanl.org/reconnections/> (kwerenda z dnia 3.10.2017).

⁴⁷³ *The Hague*, <http://www.barkanl.org/the-hague/> (kwerenda z dnia 3.10.2017).

⁴⁷⁴ *Rotterdam*, <http://www.barkanl.org/rotterdam/> (kwerenda z dnia 3.10.2017).

⁴⁷⁵ *Eindhoven*, <http://www.barkanl.org/eindhoven/> (kwerenda z dnia 3.10.2017).

⁴⁷⁶ *Nijmegen*, <http://www.barkanl.org/nijmegen/> (kwerenda z dnia 3.10.2017).

⁴⁷⁷ *Antwerp*, <http://www.barkanl.org/antwerp/> (kwerenda z dnia 3.10.2017).

8. Bezdomni Polacy w Holandii

zaś we wrześniu 2017 r. realizację projektu *Powrotów* rozpoczęto w Brukseli⁴⁷⁸. Program ten skierowany jest generalnie do obywateli państw Europy Środkowej i Wschodniej, którzy chcą wrócić do swoich państw. Każdy z zespołów działających w poszczególnych miastach składa się z dwóch osób: lidera – czyli osoby, która ma własne doświadczenia w temacie bezdomności lub uzależnień i której udało się przezwyciężyć te problemy, oraz asystenta – czyli osoby posiadającej stosowne wykształcenie w zakresie psychologii czy pracy socjalnej, która jest zorientowana w warunkach panujących w państwie⁴⁷⁹.

Pozytywnie należy również od samego początku ocenić analogiczną działalność Barki w Amsterdamie. Jak pisał o tym redaktor jednego z polskich portali internetowych w Holandii: „Mimo że w Amsterdamie Barka aktywna [była] dopiero od kilku miesięcy, udało się to już [przekonanie do powrotu – przyp. aut.] w przypadku prawie stu osób, jak informuje „Het Parool”. To wiele, jeśli porówna się tę liczbę z danymi z Utrechtu (34 osoby przekonane do powrotu), Hagi (34) czy Arnhem (4)⁴⁸⁰. W przypadku Amsterdamu Barka NL współpracuje z władzami miasta, którego samorząd pokrywa koszt biletu powrotnego do Polski, wynoszący średnio 65–70 euro. Najważniejszym napotykanym problemem jest jednak przekonanie Polaków do powrotu:

Jak to często bywa, najtrudniej do pomocy przekonać samych potrzebujących. Wielu bezdomnych nie chce wracać. Powody bywają różne. Wstyd – bo po powrocie do kraju trzeba przyznać, że cała ta holenderska przygoda zakończyła się katastrofą. Brak perspektyw – bo wielu bezdomnych nie widzi dla siebie przyszłości w kraju nad Wisłą. Więc niech lepiej pozostanie po staremu, myślą. W Amsterdamie zawsze się znajdzie jakieś miejsce do przenocowania, ta czy inna organizacja zaoferuje jakąś zupę, jakąś robótkę da jakiś zarobek, który starczy na kilka tanich win... Tak zwane „jakieś” życie... Przekonanie bezdomnych do spojrzenia prawdzie w oczy (pozostawanie na amsterdamskiej ulicy to marnowanie sobie życia) i przekonanie ich do powrotu to prawdziwa sztuka. Dlatego dla Barki pracują ludzie, którzy na własnej skórze doświadczali, co to znaczy żyć na ulicy⁴⁸¹.

Na uwagę zasługuje działalność Centrum Ekonomiczno-Społecznego, finansowanego przez gminę Utrecht oraz Ministerstwo Spraw Socjalnych Holandii⁴⁸², którego misja została rozpoczęta w marcu 2013 r. w tym mieście. Jego działalność jest skierowana do osób, które nie chcą powrócić do swojego kraju pochodzenia i decydują się na pozostanie w Holandii. Centrum pomaga przede wszystkim w przygotowaniu do znalezienia pracy oraz jej utrzymaniu. W ramach udzielanej w tym zakresie pomocy centrum oferuje sześciomiesięczny

⁴⁷⁸ *Projekty Fundacji Barka w Holandii i Belgii (Barka NL)...*, s. 1.

⁴⁷⁹ *Reconnections...*

⁴⁸⁰ S. Baterko, *Bezdomni Polacy...*

⁴⁸¹ Tamże,

⁴⁸² Notatki przekazane przez koordynatorkę Barki NL Magdalenę Chwarścianek.

8.4. Działalność polskich organizacji

program wsparcia, obejmujący kontakty telefoniczne, wizyty pracowników centrum w miejscu pracy, mediacje oraz pomoc w kontaktach z nieuczciwymi pracodawcami. Instytucja umożliwia także naukę języka holenderskiego i angielskiego, naukę umiejętności przydatnych na rynku pracy, a ponadto oferuje wsparcie psychologiczne udzielane podczas sesji indywidualnych i grupowych. Centrum reprezentuje też pracowników w relacjach z instytucjami.

Dodatkowo, omawiana instytucja udziela pomocy w zakresie uzyskiwania niezbędnych dokumentów, np. nowego dowodu osobistego i zastępowania skradzionych lub zagubionych dokumentów. W kwestii szybkiego otrzymania np. aktów urodzenia lub paszportów wsparcie świadczy polski konsul w Hadze. Udzielana jest także pomoc prawna odnośnie do opieki nad dziećmi i zarzutów kryminalnych. Wsparcie dotyczy również sektora bankowego (pomoc w zakładaniu kont i w negocjacjach okresów spłaty pożyczek). Centrum pomaga w sytuacjach spornych, w relacjach z nieuczciwymi wynajmującymi oraz w przypadku nieuczciwie skonstruowanych umów najmu. Instytucja interesuje się ponadto osobami uzależnionymi od alkoholu i narkotyków, oferując im pomoc przy znalezieniu programów terapeutycznych zarówno w Holandii, jak i w państwach pochodzenia⁴⁸³.

---

⁴⁸³ *Social Economy Centre*, <http://www.barkanl.org/social-economy-centre/> (kwerenda z dnia 3.10.2017).

9. Bezdomni Polacy w Irlandii

9.1. Analiza polityki w zakresie przeciwdziałania bezdomności

W kontekście bezdomności przyjęto w Irlandii szereg dokumentów określających zakres działań strategicznych. Jeszcze w 1953 r. uchwalono obowiązujący do dziś Health Act, zobowiązujący służby odpowiedzialne za zdrowie do zapewnienia wsparcia i schronienia bezdomnym. Z kolei w 1988 r. przyjęto Housing Act, który nakłada na państwo obowiązek w zakresie dokonywania regularnych oszacowań poziomu bezdomności i upoważnia lokalne władze do podejmowania działań w tej kwestii⁴⁸⁴. W 2008 r. przyjęta została strategia pt. *The Way Home: A Strategy to Address Adult Homelessness in Ireland 2008–2013*⁴⁸⁵, zaś w 2014 r. zatwierdzono kolejno: *Implementation Plan on the State's Response to Homelessness* (w maju) oraz *Action Plan to Address Homelessness* (w grudniu)⁴⁸⁶. W 2013 r. uchwalono plan działania dotyczący Dublina – *Sustaining Dublin's Pathway to Home. The Homeless Action Plan Framework for Dublin, 2014 to 2016*⁴⁸⁷.

W strategii z 2008 r. przyjęto sześć podstawowych celów:

1. Zredukowanie bezdomności za pomocą działań prewencyjnych.
2. Wyliminowanie konieczności spania na ulicy.

---

⁴⁸⁴ Ireland FEANTSA Country Fiche..., s. 3.

⁴⁸⁵ Pełna treść strategii dostępna jest pod adresem: <https://www.housing.gov.ie/sites/default/files/migrated-files/en/Publications/DevelopmentandHousing/Housing/FileDownload%2C18192%2Cen.pdf> (kwerenda z dnia 7.11.2017).

⁴⁸⁶ *Homelessness*, <http://www.housing.gov.ie/housing/homelessness/policy/homelessness> (kwerenda z dnia 8.11.2017).

⁴⁸⁷ Założenia dostępne są pod adresem: http://www.homelessdublin.ie/sites/default/files/content_uploaded/Dublin%20Region%20Homeless%20Executive%20Action%20Plan%202014-2016%20%283%29.pdf (kwerenda z dnia 9.11.2017).

9.1. Analiza polityki w zakresie przeciwdziałania bezdomności

3. Wyeliminowanie długotrwałej bezdomności, a zwłaszcza takich sytuacji, w których osoby bezdomne spędzają ponad 6 miesięcy w ośrodkach tymczasowych.
4. Zapewnienie realizacji długoterminowych potrzeb w zakresie lokali mieszkalnych.
5. Zapewnienie tego, aby wszystkie służby udzielające pomocy osobom bezdomnym działały efektywnie.
6. Reorientacja przeznaczania funduszy z działań doraźnych, kryzysowych, na działania długoterminowe⁴⁸⁸.

W realizacji celu pierwszego mieściło się zapobieganie bezdomności wśród osób opuszczających ośrodki opieki państwowej. Ponadto, miały być diagnozowane rodziny narażone na bezdomność. Wytoczono kilka działań priorytetowych. Pierwszym z nich miało być podniesienie poziomu wykształcenia oraz generalnie wiedzy i umiejętności osób bezdomnych, co w założeniu miało pomóc im poprawić swoją sytuację. Drugie działanie priorytetowe miało dotyczyć rozwoju możliwości leczenia w odniesieniu do osób z uzależnieniami oraz problemami psychicznymi. Działania trzecie i czwarte były komplementarne względem siebie. Trzecie obejmowało dalszą opiekę nad osobami opuszczającymi szpitale oraz placówki opiekuńcze dla małoletnich, natomiast czwarte – nad osobami opuszczającymi zakłady karne. W ramach działania piątego planowano zająć się sytuacją osób z konkretnych grup docelowych, narażonych na bezdomność z powodu społecznych zachowań, problemów rodzinnych lub zalegania z opłatami za wynajem. Co zaskakujące, jako odrębna „grupa ryzyka” zostali potraktowani przestępcy seksualni. W ramach działania szóstego miały zostać zidentyfikowane agencje, które mogłyby odegrać potencjalną rolę w zapobieganiu bezdomności.

Dla realizacji celu drugiego przewidziano tylko dwa działania. Pierwsze z nich zakładało monitoring osób śpiących na ulicy, zaś drugie – monitoring systemu zarządzania ośrodkami w Dublinie i rozważenie zastosowania takiego systemu poza tym miastem⁴⁸⁹.

Cel trzeci obejmował trzy projektowane działania. Pierwsze z nich miało polegać na identyfikacji osób długotrwanie bezdomnych, czyli takich, które odwiedzają ośrodki kryzysowe przez czas dłuższy niż 6 miesięcy. W ramach drugiego przewidziano przekształcenie istniejących ośrodków kryzysowych i przejściowych w ośrodki długoterminowe. Trzecie działanie zakładało na-

---

⁴⁸⁸ *Ireland FEANTSA Country Fiche...* s. 3.

⁴⁸⁹ *Homeless Strategy National Implementation Plan*, s. 7–17, <https://www.housing.gov.ie/sites/default/files/migrated-files/en/Publications/DevelopmentandHousing/Housing/FileDownload%2C20035%2Cen.pdf> (kwerenda z dnia 7.11.2017).

tomiast realizację rekomendacji wydawanych przez Agencję ds. Bezdomności (Homeless Agency)⁴⁹⁰.

Pierwsze działanie w ramach celu czwartego przewidywało zwiększenie dostępu do mieszkań socjalnych. Drugie działanie dotyczyło promocji systemu lokali na wynajem (*rental accomodation scheme* – RAS), skierowanego do osób, które wyszły z bezdomności i które potrzebują niewielkiego wsparcia lub nie potrzebują go już wcale. Działanie trzecie zakładało stworzenie nowego systemu wsparcia dla osób wychodzących z bezdomności przy wykorzystaniu leasingu lokali i innych adekwatnych form. Działanie czwarte dotyczyło z kolei długoterminowego wsparcia lokalowego dla osób, które nie są zdolne do samodzielnego życia⁴⁹¹.

Działanie pierwsze w ramach realizacji celu piątego obejmowało stworzenie wytycznych dla narodowych standardów jakości oraz dobrych praktyk. Działanie drugie zakładało zbadanie tego, jak przyjęta definicja bezdomności jest stosowana przy podejmowaniu konkretnych działań w Dublinie. Działanie trzecie, podobnie jak w przypadku celu trzeciego, przewidywało wprowadzanie w życie zaleceń Homeless Agency. W ramach działania czwartego zaplanowano natomiast podjęcie kroków w zakresie restrukturyzacji funkcjonowania służb, racjonalizacji ich pracy i lepszej kooperacji pomiędzy nimi⁴⁹².

W ramach celu szóstego przewidziano pięć szczegółowych działań. Pierwsze z nich dotyczyło finansowania długoterminowej pomocy lokalowej. W ramach drugiego przewidywano rozwinięcie bardziej efektywnego systemu finansowania dla instytucji zajmujących się osobami bezdomnymi. Trzecie obejmowało ustanowienie nowych procedur i wytycznych dla zatwierdzania finansowania istniejących oraz nowych instytucji pomocowych. Czwarte zakładało koordynację finansowania działań wobec bezdomności, a w ramach ostatniego planowano zadbać o lepszą efektywność wykorzystywania pieniędzy przez wspomniane instytucje⁴⁹³.

Sześć podstawowych celów strategii uzupełniono o dwa dodatkowe zakresy niezbędne dla jej właściwej realizacji: strategię dotyczącą zbierania danych i informacji oraz ustalenia odnośnie do jej monitorowania i wdrażania. Dla obu zakresów przewidziano stosowne działania. Pierwsze z nich (w ramach zbierania danych i informacji) zakładało stworzenie ogólnokrajowego systemu informacji, który miałby być wykorzystywany przez instytucje zajmujące się bezdomnymi. Realizacja drugiego z działań miała natomiast polegać na

---

⁴⁹⁰ Tamże, s. 19–21.

⁴⁹¹ Tamże, s. 24–27.

⁴⁹² Tamże, s. 30–34.

⁴⁹³ Tamże, s. 37–41.

9.1. Analiza polityki w zakresie przeciwdziałania bezdomności

kontynuacji regularnego liczenia osób bezdomnych. Ponadto w ramach monitorowania i wdrażania strategii pierwszym działaniem było przygotowanie lokalnych planów działania wobec bezdomności (*Local Homeless Action Plans*). W ramach drugiego działania miał zostać opracowany ogólnokrajowy system monitorowania, a dokładniej – planowano stworzyć jak najlepszy system służący wsparciu działań lokalnych i monitorowaniu ogólnokrajowych działań w kwestii bezdomności. Na mocy działania trzeciego przyjęto specjalne uzgodnienia w zakresie wdrażania strategii na obszarze Dublina. Realizacja ostatniego działania miała polegać na podjęciu przygotowań odnoszących się do usługodawców udzielających pomocy bezdomnym, w celu zagwarantowania tego, by funkcjonowały one zgodnie z założeniami strategii⁴⁹⁴.

W profilu FEANTSA zwraca się uwagę na słabą implementację strategii – przynajmniej do stycznia 2014 r., czyli do daty ostatniej aktualizacji profilu. Do 2010 r. nie zostały osiągnięte cele drugi i trzeci. Ponadto zwrócono uwagę na przyjęte regulacje dotyczące żebrania. Zgodnie z nimi brak dostosowania się do zaleceń funkcjonariuszy policji skutkuje grzywną w wysokości nawet 500 euro. Podkreślono jednak także pozytywne efekty realizacji strategii. Przykładowo, przyjęto poprawkę do *Child Care Act* z 1991 r., czego efektem stało się zobowiązanie do przygotowywania planów dalszej opieki nad osobami małoletnimi opuszczającymi placówki opiekuńcze⁴⁹⁵.

W lipcu 2016 r. opublikowano kolejny dokument: *Rebuilding Ireland: Action Plan for Housing and Homelessness*⁴⁹⁶. Plan ten został oparty na pięciu filarach:

1. Działaniach wobec bezdomności.
2. Przyspieszeniu rozbudowy mieszkalnictwa socjalnego.
3. Budowie większej liczby mieszkań.
4. Ulepszeniu rynku wynajmu mieszkań.
5. Wykorzystaniu istniejącego mieszkalnictwa⁴⁹⁷.

W kontekście omawianej tematyki najważniejszy jest filar pierwszy. W jego ramach wytyczone zostały konkretne cele do zrealizowania. Zaplanowano zwiększenie liczby mieszkań objętych tzw. *Housing Assistance Payment* (HAP) do 550 w 2016 r. oraz do 1200 w 2017 r. Jednocześnie strona *Action Plan* informuje o przekroczeniu celu założonego na rok 2015 oraz o wykonaniu planu w roku 2016: HAP objętych zostało 810 gospodarstw domowych w Dublinie⁴⁹⁸. Tak zwany HAP jest formą wsparcia mieszkalnictwa socjalnego, adresowaną

⁴⁹⁴ Tamże, s. 48–51.

⁴⁹⁵ *Ireland FEANTSA Country Fiche...*, s. 4.

⁴⁹⁶ Pełna treść planu dostępna jest pod adresem: http://rebuildingireland.ie/Rebuilding%20Ireland_Action%20Plan.pdf (kwerenda z dnia 8.11.2017).

⁴⁹⁷ *The Five Pillars*, <http://rebuildingireland.ie> (kwerenda z dnia 8.11.2017).

⁴⁹⁸ *Address Homelessness...*

9. Bezdomni Polacy w Irlandii

do osób potrzebujących tego typu lokali przez dłuższy czas. Wynajmowane mieszkania są opłacane przez lokalne władze⁴⁹⁹.

Action Plan zakłada ponadto budowę 1500 domów w najbliższych latach w ramach *Rapid Build Housing Programme*⁵⁰⁰. Domy te będą przeznaczone dla rodzin, które aktualnie przebywają w hotelach na terenie Dublina⁵⁰¹. 350 z nich znajduje się na różnych etapach przygotowywania, a kolejnych 650 takich inwestycji zostało już zaplanowanych. Generalnie celem jest stopniowe wyrugowanie wykorzystywania hoteli jako formy wsparcia lokalowego, za wyjątkiem sytuacji kryzysowych. Cel ten odnosi się w sposób szczególny do bezdomnych rodzin. W tym zakresie odnotowano pewien postęp. O ile pod koniec marca 2017 r. w hotelach przebywało 870 bezdomnych rodzin, o tyle we wrześniu ich liczba spadła do 690. Kolejny cel obejmuje wykorzystanie do 2020 r. 1600 istniejących pustostanów, ponownie – głównie na potrzeby bezdomnych rodzin. Projektuje się też potrojenie jednostek mieszkalnych ujętych w programach housing first oraz zwiększenie ich liczby ze 100 do 300. Zwiększony ma zostać również budżet *Health Service Executive*⁵⁰², przeznaczony na działania na rzecz osób bezdomnych. Rocznie miał on wzrosnąć o 20%, czyli o 6 mln euro. Mają też być podejmowane kroki dla „utrzymania ludzi w ich domach tam, gdzie to będzie możliwe” poprzez udzielanie wsparcia finansowego oraz prawnego osobom z zaległościami płatniczymi. Na stronie planu poinformowano ponadto o stworzeniu 210 dodatkowych kryzysowych miejsc noclegowych, przeznaczonych m.in. dla osób śpiących na ulicy. Inwestycja ta kosztowała 6,1 mln euro. W celu wyeliminowania konieczności spania na ulicy zamierza się stworzyć wystarczającą liczbę takich miejsc⁵⁰³.

Dodatkowo projektuje się podjęcie działań wobec osób bezdomnych z uzależnieniami lub problemami psychicznymi. W odniesieniu do pierwszej grupy przygotowana jest nowa *National Drugs Strategy*. Z kolei na potrzeby udzielania pomocy osobom z problemami psychicznymi budżet na niezbędne działania systematycznie wzrasta. Podobnie jak w przypadku wcześniej omówionej strategii z 2008 r., również w ramach *Rebuilding Ireland* planuje się podjąć

---

⁴⁹⁹ *Housing Assistance Payment*, http://www.citizensinformation.ie/en/housing/renting_a_home/housing_assistance_payment.html (kwerenda z dnia 8.11.2017).

⁵⁰⁰ *Address Homelessness...*

⁵⁰¹ Więcej na temat programu: *Dublin City Council outline detail on Rapid Build Housing to respond to family homelessness in Dublin Region*, <http://www.dublincity.ie/dublin-city-council-outline-detail-rapid-build-housing-respond-family-homelessness-dublin-region-0> (kwerenda z dnia 8.11.2017).

⁵⁰² Oficjalna strona: <http://www.hse.ie> (kwerenda z dnia 8.11.2017).

⁵⁰³ *Address Homelessness...*

9.1. Analiza polityki w zakresie przeciwdziałania bezdomności

stosowne działania, by osoby małoletnie opuszczające placówki opiekuńcze i więźniowie, którzy odbyli karę nie stawali się od razu bezdomnymi⁵⁰⁴.

W kontekście powyższego warto też wspomnieć o elemencie wchodzącym w skład drugiego filaru planu, tzn. rozwoju budownictwa socjalnego. Założono, że do 2021 r. stworzonych zostanie 47 000 socjalnych jednostek mieszkalnych. Na ogół inwestycji przeznaczone zostanie 5,35 mld euro⁵⁰⁵. Same działania w ramach tego filaru są powiązane z irlandzką strategią budownictwa socjalnego (*Social Housing Strategy 2020. Support, Supply and Reform*⁵⁰⁶).

Najistotniejsze z punktu widzenia bezdomnych Polaków są jednak możliwości uzyskania świadczeń socjalnych i otrzymania mieszkań socjalnych. W celu skorzystania z tych rozwiązań niezbędne jest posiadanie prawa pobytu. W Irlandii zależy ono od czasu przebywania w tym państwie. W momencie, gdy pobyt w Irlandii trwa dłużej niż miesiące, a dana osoba poszukuje pracy, to nadal może legalnie przebywać w Irlandii pod warunkiem dalszego poszukiwania zatrudnienia oraz posiadania realnej szansy na jego znalezienie. W przypadku znalezienia zatrudnienia w okresie od 3 miesięcy do 5 lat od momentu przybycia do Irlandii pobyt danej osoby jest legalny. Natomiast jeżeli nie jest aktywna zawodowo, może nadal przebywać w Irlandii legalnie, jeżeli ma zapewnione ubezpieczenie zdrowotne i posiada wystarczające środki finansowe, aby „nie stać się obciążeniem dla systemu socjalnego”. W sytuacji przebywania w Irlandii przez czas dłuższy niż 5 lat należy udokumentować cały ten okres. Od tej chwili obwarowania wymienione dla poprzedniego okresu przestają być obligatoryjne, jednak nabyte prawo pobytu przestaje obowiązywać, jeżeli opuści się Irlandię na czas dłuższy niż 2 lata⁵⁰⁷.

Zgodnie z informatorem irlandzkim przeznaczonym dla mieszkańców i obywateli krajów oraz opracowanym w językach angielskim, galijskim, francuskim, polskim i rumuńskim, następująca grupa ludzi ma prawo do zamieszkiwania w Irlandii:

- obywatele Irlandii;
- obywatele Zjednoczonego Królestwa ze Wspólnego Obszaru Podróży (CTA);

---

⁵⁰⁴ Tamże.

⁵⁰⁵ *Accelerate Social Housing*, <http://rebuildingireland.ie/accelerate-social-housing> (kwerenda z dnia 9.11.2017).

⁵⁰⁶ Dokument dostępny pod adresem: http://www.housing.gov.ie/sites/default/files/publications/files/social_strategy_document_20141126 (kwerenda z dnia 9.11.2017).

⁵⁰⁷ *HRC – Guidelines for Deciding Officers on the determination of Habitual Residence. Who does or does not have a right to reside?*, <http://www.welfare.ie/en/Pages/Habitual-Residence-Condition--Guidelines-for-Deciding-Offic.aspx#sect5> (kwerenda z dnia 8.11.2017).

9. Bezdomni Polacy w Irlandii

- pracownicy Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EEA), zatrudnieni w Irlandii bądź pracujący tu na własny rachunek;
  - pracownicy Europejskiego Obszaru Gospodarczego, którzy byli tu zatrudnieni przez okres dłuższy niż jeden rok, a teraz są bezrobotni – pod warunkiem zarejestrowania ich jako osób poszukujących pracy w Departamencie Opieki Społecznej;
  - pracownicy Europejskiego Obszaru Gospodarczego, zatrudnieni tutaj przez okres krótszy niż jeden rok, a obecnie bezrobotni – mogą pozostać w Irlandii przez kolejne 6 miesięcy pod warunkiem zarejestrowania ich jako osób poszukujących pracy w Departamencie Opieki Społecznej;
  - pracownicy Europejskiego Obszaru Gospodarczego, którzy potrafią się sami utrzymać, a także swojego współmałżonka/partnera i osoby towarzyszące, pozostające na ich utrzymaniu, i którzy posiadają pełne ubezpieczenie zdrowotne;
  - pracownicy Europejskiego Obszaru Gospodarczego, którzy są gośćmi bądź poszukują pracy – mogą przebywać w Irlandii do 3 miesięcy, pod warunkiem, że w okresie tym nie staną się obciążeniem dla państwowego systemu opieki społecznej;
  - obywatele nie pochodzący z Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EEA), posiadający zezwolenie na pobyt bądź pracę umożliwiające im legalne przebywanie i pracę w Irlandii; osoba posiadająca zezwolenie na pobyt ma w paszporcie odpowiednią pieczęć imigracyjną i Certyfikat Rejestracji wydany przez Państwowe Biuro Imigracyjne Garda (Garda National Immigration Bureau – GNIB) (karta GNIB);
  - osoby zwracające się o azyl, którym przyznano zezwolenie na pobyt⁵⁰⁸.
- Prawo pobytu w Irlandii przysługuje też następującym osobom:
- obywatelom państw EOG, którzy mieszkali w Irlandii przez przynajmniej 2 lata i stali się trwale niezdolni do pracy;
  - obywatelom państw EOG, którzy mieszkali w Irlandii przez przynajmniej 3 lata oraz pracowali przez 12 ostatnich miesięcy przed przejściem na emeryturę⁵⁰⁹.

Należy jednocześnie podkreślić powtarzający się wymóg co do tego, aby dana osoba nie stanowiła nadmiernego obciążenia dla irlandzkiego systemu opieki społecznej.

⁵⁰⁸ *Wymogi dotyczące pobytu potrzebne dla uzyskania pomocy społecznej w Irlandii*, http://www.citizensinformation.ie/pl/social_welfare/irish_social_welfare_system/social_assistance_payments/residency_requirements_for_social_assistance_in_ireland.html (kwerenda z dnia 9.11.2017).

⁵⁰⁹ *HRC – Guidelines for Deciding Officers...*

9.1. Analiza polityki w zakresie przeciwdziałania bezdomności

W zakresie uzyskania prawa do lokali socjalnych Polacy (podobnie jak inni obywatele państw Europejskiego Obszaru Gospodarczego, którzy *de iure* traktowani są na równi z Irlandczykami), jeżeli posiadają prawo pobytu w Irlandii, muszą spełnić kilka warunków. Przede wszystkim muszą być zatrudnieni lub samozatrudnieni w tym państwie. Natomiast jeżeli w danej chwili nie są zatrudnieni, to powodem tego stanu rzeczy może być wyłącznie tymczasowa niezdolność do pracy wynikająca z choroby lub wypadku. Ponadto powinni zostać odnotowani jako osoby „nieumyślnie” (*involuntarily*) bezrobotne po przepracowaniu przynajmniej roku oraz być zarejestrowani jako osoby poszukujące pracy⁵¹⁰.

Zasiłki w Irlandii dzieli się na:

- zasiłki z opieki społecznej (np. zasiłek na poszukiwanie pracy – *Job-seeker’s Benefit*);
- wypłaty kwalifikowane bądź wypłaty zasiłków z opieki społecznej (np. dodatek na poszukiwanie pracy – *Jobseeker’s Allowance*);
- wypłaty powszechne (np. zasiłek na dziecko – *Child Benefit*)⁵¹¹.

Dodatkowo należy wspomnieć, że istnieją dwa rodzaje zasiłków, których pobieranie nie jest uzależnione od spełnienia warunków stałego zamieszkania. Są to zasiłki rodzinne oraz dodatkowy zasiłek opieki społecznej, przy czym zasiłkami rodzinnymi są:

- zasiłek na dziecko;
- dodatek za opiekę domową;
- dodatek dla opiekuna (nieskładkowy);
- zasiłek dla rodziny z jednym rodzicem⁵¹².

Warto jednocześnie zaznaczyć, że organizacje pozarządowe wychwyciły różnego typu nieprawidłowości i negatywne zjawiska, mające miejsce w kontekście przyznawania obcokrajowcom zasiłków oraz innego typu pomocy socjalnej. Zdarzają się sytuacje, w których urzędnicy nie informują w należyty sposób ubiegających się o przyznanie świadczeń osób o przysługujących im prawach lub to właśnie te osoby są zmuszone znać kluczowe pytania, aby móc uzyskać niezbędne informacje. Odnotowane zostały też sytuacje, w których urzędnicy, wbrew wymogowi opierania swoich decyzji na jednoznacznych dowodach,

---

⁵¹⁰ *Access to social housing supports for non-Irish nationals – including clarification re Stamp 4 holders*, “Housing Circular” 2012, no. 41, s. 2, <https://www.focusireland.ie/wp-content/uploads/2016/03/FileDownload29412en.pdf> (kwerenda z dnia 8.11.2017).

⁵¹¹ *Wymogi dotyczące pobytu potrzebne dla uzyskania pomocy społecznej...*

⁵¹² „Oznacza to, że wypłaca się je osobie, która zostaje zakwalifikowana do otrzymania statusu wędrownego pracownika UE na osoby pozostające na jego utrzymaniu, które zamieszkują w Irlandii lub w innym państwie Europejskiego Obszaru Gospodarczego” – *Wymogi dotyczące pobytu potrzebne dla uzyskania pomocy społecznej...*

podejmują je, bazując na spekulacjach lub subiektywnych osądach. Niestety, zdarza się, że urzędnicy przejawiają zachowania dyskryminacyjne lub rasistowskie w stosunku do obsługiwanych osób⁵¹³. Szczególnie pierwszy i drugi wniosek znajdują swoje potwierdzenie w udokumentowanych doświadczeniach Polaków, które zostaną przedstawione dalej.

9.2. Charakterystyka środowiska

Najbardziej aktualne dane dotyczące liczby bezdomnych Polaków w Irlandii pochodzą ze spisu powszechnego przeprowadzonego w 2016 r. W spisie tym wykazano 124 takie osoby z Polski, w tym 36 kobiet i 88 mężczyzn⁵¹⁴. Wydział Konsularny w 2016 r. wydał paszporty tymczasowe 23 osobom, które następnie powróciły do Polski⁵¹⁵. Z kolei w raporcie z 2012 r. znajduje się wzmianka o tym, że osoby bezdomne z Polski rzadko zgłaszają się do urzędu konsularnego, czyniąc to jedynie z potrzeby wydania nowego paszportu⁵¹⁶. W 2006 r. opublikowano wyniki badań dotyczących bezdomności wśród imigrantów pochodzących z dziesięciu nowych państw członkowskich Unii Europejskiej. Przeprowadzono wtedy wywiady z grupą osób bezdomnych, z których 41 było Polakami⁵¹⁷. Badania te są jednak już zbyt zdezaktualizowane, aby je szerzej prezentować. Ponadto nie przedstawiono w nich konkretnych statystyk w poszczególnych kategoriach, jakie badano w sposób odrębny dla każdej narodowości. Zdecydowana większość respondentów przyjechała do Irlandii w celu znalezienia pracy⁵¹⁸. W dokumencie podano dane statystyczne Reception and Integration Agency (RIA) za rok 2005. RIA od momentu rozszerzenia UE w 2004 r. zajmowała się także imigrantami z nowych państw członkowskich, którzy chcieli powrócić do swoich ojczyzn. W ośrodkach RIA znajdowało się wtedy 85 Polaków. Z kolei kawiarnię organizacji Focus Ireland, udzielającej pomocy osobom bezdomnym (organizacja ta zostanie przedstawiona w dalszej

⁵¹³ Dokładne informacje o tych kwestiach można odnaleźć w opracowaniu, które przygotowano zostało m.in. przez Crosscare: *Person or Number? Issues Faced by Immigrants Accessing Social Protection*, <http://www.livingireland.ie/images/uploads/Person%20or%20Number.pdf> (kwerenda z dnia 9.11.2017).

⁵¹⁴ *Census of Population 2016...*

⁵¹⁵ Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Dublinie za pośrednictwem poczty elektronicznej.

⁵¹⁶ *Atlas polskiej obecności...*, s. 122.

⁵¹⁷ E. Bergin, T. Lalor, *Away from home and homeless. Quantification and profile of EU10 Nationals using homeless services and recommendations to address their needs*, TSA Consultancy for the Homeless Agency, Dublin 2006, s. 31.

⁵¹⁸ Tamże, s. 32.

9.2. Charakterystyka środowiska

części opracowania), odwiedziło wtedy 49 Polaków⁵¹⁹. Nasi rodacy korzystający z usług różnych organizacji pomocowych charakteryzowani byli w tamtym czasie jako mężczyźni w wieku 19–45 lat, którzy przyjechali do pracy w budownictwie i których znajomość języka angielskiego była bardzo słaba. Dla przedstawicieli niektórych służb była ona nawet zbyt słaba, aby mogli się nimi porozumieć i zająć się ich potrzebami⁵²⁰.

Zdecydowanie największej koncentracji bezdomnych Polaków należy się spodziewać w stolicy Irlandii, Dublinie. W tym mieście w 2012 r. przeprowadzono szczegółowe badania wśród bezdomnych imigrantów. W toku rekrutacji takich osób celem przeprowadzenia dokładnych wywiadów z nimi skontaktowano się z 21 organizacjami pomagającymi bezdomnym oraz imigrantom. Należy zaznaczyć, że część materiałów informacyjnych została przetłumaczona na język polski, co świadczy o tym, że już na wstępie zespół realizujący badania przewidywał obecność dużej liczby osób z Polski. Ostatecznie wyselekcjonowano 15 osób, w tym: 9 z Polski, 2 z Łotwy oraz po jednej z Wielkiej Brytanii, Nigerii, Wybrzeża Kości Słoniowej i Republiki Południowej Afryki. Dziesięć wywiadów przeprowadzono w językach polskim i łotewskim, a zatem można wnioskować, że niemal wszystkie lub wszystkie wywiady z Polakami zostały przeprowadzone w języku polskim⁵²¹. Spośród Polaków i Łotyszy 7 osób oceniało swoją znajomość języka angielskiego jako „dobrą”, „OK”, „przeciętną” lub „w stopniu komunikatywnym”, podczas gdy 4 oceniły, że miały problemy ze znajomością tego języka. Badacze przeprowadzający wywiady stwierdzili, że osoby w nich uczestniczące przeceniały poziom swojej znajomości języka angielskiego.

W opracowaniu zawarto ponadto zestawienie liczby osób śpiących na ulicy w okresie od listopada 2007 r. do kwietnia 2011 r. W odniesieniu do Polaków dane te były następujące:

- listopad 2007 r. – 0;
- kwiecień 2008 r. – 3;
- listopad 2008 r. – 8;
- kwiecień 2009 r. – 19;
- listopad 2009 r. – 7;
- listopad 2010 r. – 6;
- kwiecień 2011 r. – 6.

---

⁵¹⁹ Tamże, s. 21–23.

⁵²⁰ Tamże, s. 49.

⁵²¹ *Migrants' experiences of homelessness in Dublin. Homeless in my new Home*, Immigrant Council of Ireland, Dublin 2012, s. 20.

9. Bezdomni Polacy w Irlandii

Nie zostało podane uzasadnienie, dlaczego nie wyszczególniono danych za kwiecień 2010 r.⁵²²

Inne dane statystyczne zawarte w opracowaniu pochodzą od organizacji Focus Ireland oraz Merchants Quay Ireland i są związane z otwartymi przez nie tzw. Extended Day Service, w ramach których w dublińskim centrum osobom bezdomnym zapewniane są posiłki i porady. W listopadzie 2010 r. z tego typu usług skorzystało 51 Polaków. Z kolei udzielające pomocy bezdomnym Crosscare w 2010 r. informowało, że wśród 56% osób, które korzystały z ich usług oraz znajdowały się w grupie zagrożonej bezdomnością byli przede wszystkim Polacy. W okresie od sierpnia do października 2011 r. z usług hostelu kryzysowego na Charlemont Street, prowadzonego m.in. przez Crosscare, skorzystało 22 Polaków⁵²³.

Najważniejszą częścią omawianego opracowania są jednak analizy przypadków poszczególnych osób. W tab. 9.1–9.3 zaprezentowano zestawienia dotyczące zdobytych na ich temat informacji. Wszystkie były aktualne w 2012 r.

Tabela 9.1. Wiek, czas pobytu i bezdomności w Irlandii oraz stan zdrowia Polaków ujętych w badaniu przeprowadzonym w Dublinie w 2012 r.

Imię	Wiek	Czas pobytu w Irlandii	Czas bezdomności	Stan zdrowia
Aleksy	powyżej 50 lat	około 3 lat	około miesiąca	problemy alkoholowe
Feliks	powyżej 50 lat	1,5 roku	brak sprecyzowanej informacji	problemy osteoporotyczne
Marcin	powyżej 50 lat	około 7 lat z przerwą na kilkumiesięczny pobyt w Polsce	brak sprecyzowanej informacji	brak informacji
Henryk	powyżej 30 lat	5 lat	z wyjątkiem kilku miesięcy prawie 5 lat	brak informacji
Cyryl	powyżej 50 lat	5 lat	około 3 lat	depresja, okazjonalne problemy alkoholowe
Ferdynand	powyżej 50 lat	5 lat	około roku	brak informacji
Augustyn	powyżej 50 lat	5 lat	około 3 lat	brak informacji

⁵²² Tamże, s. 39–48.

⁵²³ Tamże, s. 41–43.

9.2. Charakterystyka środowiska

Imię	Wiek	Czas pobytu w Irlandii	Czas bezdomności	Stan zdrowia
Rafał	powyżej 30 lat	około 5 lat	brak możliwości precyzyjnego ustalenia na podstawie dostępnych danych	został poproszony o opuszczenie zajmowanego wraz z innymi Polakami mieszkania z powodu nadużywania alkoholu, z tego samego powodu kilka razy tracił pracę; uczestniczył w programie odwykowym, dzięki czemu na 8 miesięcy przestał pić, ale powrócił do tego „z nudów”
Kacper	powyżej 40 lat	około 1,5 roku	1 rok i 3 miesiące	brak informacji

Źródło: *Migrants' experiences of homelessness in Dublin. Homeless in my new Home*, Immigrant Council of Ireland, Dublin 2012, s.74–88.

Tabela 9.2. Doświadczenia z pracą oraz źródła dochodów Polaków ujętych w badaniu przeprowadzonym w Dublinie w 2012 r.

Imię	Doświadczenia z pracą w Irlandii	Źródła dochodów/korzystanie ze świadczeń socjalnych	Korzystanie z pomocy miejscowych organizacji
Aleksy	praca na farmie w okolicach Dublinia	z powodu braku dokumentacji potwierdzającej pobyt nie mógł ubiegać się o świadczenia socjalne	spanie w ośrodkach kryzysowych, w przypadku braku miejsc spanie na ulicy; korzystał z pomocy Merchants Quay Ireland, Focus Ireland i Crosscare
Feliks	praca w cateringu bez zapewnionych świadczeń, zorganizowana przez przyjaciela	praca dorywcza, zbieranie złomu, brak prawa do zasiłków socjalnych	brak informacji
Marcin	pracował w polskiej firmie realizującej kontrakt budowlany jako nadzorca, stracił pracę w wyniku kryzysu ekonomicznego	w 2010 r. uzyskał świadczenia dla poszukujących pracy oraz zasiłek, które utracił po powrocie do Irlandii po czteromiesięcznym pobycie w Polsce; później brak środków do życia	korzystał z pomocy oferowanej przez Merchants Quay Ireland, Focus Ireland oraz zakon kapucynów

9. Bezdomni Polacy w Irlandii

Henryk	krótkotrwałe prace dorywcze z wypłatą „do ręki”	brak informacji	brak informacji
Cyryl	znalazł pracę związaną z budownictwem za pośrednictwem agencji pracy, stracił ją z powodu recesji	przez 8 miesięcy pobierał świadczenia dla poszukujących pracy, później utracił je z powodu niewystarczająco długiego stażu pracy w Irlandii; nie odwołał się od decyzji z powodu braku wiedzy o takiej możliwości; później – okazjonalne prace dorywcze	korzystał z ośrodków kryzysowych, poza tym przebywał w squatach
Ferdynand	przez 3 lata z przerwami pracował na budowach aż do wypadku, który uniemożliwił mu dalszą pracę	przez 1,5 roku otrzymywał zasiłki, później zostały mu one odebrane, co zostało uzasadnione jego zdolnością do pracy, z czym się nie zgadzał; nie otrzymał decyzji na piśmie oraz nie został poinformowany o możliwościach odwołania się od niej; później – finansowa pomoc przyjaciół, zbieranie złomu	korzystał z ośrodków kryzysowych, otrzymywał pomoc w próbach ponownego uzyskania zasiłków
Augustyn	po dwóch tygodniach w Irlandii znalazł pracę jako ochroniarz, jednak bez formalnej umowy; pracował tak przez ponad rok	prace dorywcze trwające po kilka miesięcy, zarówno legalne, jak i bez umowy; przez rok i 3 miesiące otrzymywał świadczenie dla poszukujących pracy, które następnie utracił z powodu niewystarczających wpłat z tytułu pracy, starał się potem bezskutecznie o zasiłek socjalny	przebywał w hostelach i squatach
Rafał	już będąc bezdomnym pracował w magazynie, co tymczasowo pomogło mu wyjść z bezdomności; po utracie pracy powrócił na ulicę	kilka razy podejmował różnorodne prace za pośrednictwem agencji pracy, jednak były one krótkotrwałe i nisko płatne; pierwotnie odmówiono mu prawa do wsparcia dla poszukujących pracy, ale po jednym z kolejnych odwołań miał nadzieję, że je otrzyma	brak informacji
Kacper	brak jednego, konkretnego miejsca pracy w czasie pobytu w Irlandii	dorywcze prace z wypłatą „do ręki”, okazjonalne tłumaczenia dla znajomych; nigdy nie ubiegał się o świadczenia socjalne, będąc przekonanym, że nie otrzymałby ich	brak informacji

Źródło: jak do tab. 9.1.

9.2. Charakterystyka środowiska

Tabela 9.3. Podejście do powrotu do Polski oraz sytuacja rodzinna Polaków ujętych w badaniu przeprowadzonym w Dublinie w 2012 r.

Imię	Sytuacja osobista/rodzinną	Podejście do powrotu do Polski	Informacje dodatkowe, ocena swojej sytuacji w Irlandii i głównych problemów, poczucie bezpieczeństwa
Aleksy	śmierć ojca, rozpad małżeństwa przed przyjazdem do Irlandii	otrzymywał propozycje wyjazdu do Polski lub do USA, wolał pozostać w Irlandii licząc na znalezienie pracy; nie wykluczał powrotu w przyszłości	miął wrażenie bycia traktowanym jak normalny mieszkaniec
Feliks	rodzina w Polsce wiedziała o jego sytuacji, ale nie była w stanie mu pomóc	nie zamierzał wracać do Polski, liczył na znalezienie pracy, co pomogłoby mu wyjść z bezdomności	słaba znajomość języka angielskiego, kilka razy został napadnięty
Marcin	rodzina w Polsce wiedziała o jego sytuacji	w przypadku dalszego niepowodzenia w znalezieniu pracy rozważał powrót do Polski	problem ze znalezieniem pracy oraz ubieganiem się o świadczenia socjalne z powodu słabej znajomości języka angielskiego, zagubienie części dokumentów; nigdy nie został zaatakowany, jednak z powodu obaw przed tym unikał ośrodków kryzysowych, a także spania na ulicy w nocy
Henryk	rozpad związku w Polsce	brak chęci powrotu do Polski, w której miał już okresy bezdomności	był w trakcie odbywania szkolenia; słaba znajomość języka angielskiego, na początku niski poziom wiedzy o Irlandii
Cyryl	był w stanie separacji z żoną, nie chciał, aby jego córki wiedziały o jego sytuacji	nie chciał wracać do Polski z powodu braku domu w niej po rozstaniu z żoną; powrót oznaczałby dla niego rozprawę w sprawie alimentów	słaba znajomość języka angielskiego, brak przyjaciół na miejscu; plany podjęcia nauki języka angielskiego
Ferdynand	rozpad małżeństwa w Polsce	nie planował powrotu do Polski, twierdząc, że nic na niego po powrocie nie czeka, nie chciał też, aby jego dzieci wiedziały o jego sytuacji	planował wziąć udział w kursie języka angielskiego; zdarzyło mu się zostać zaatakowanym

9. Bezdomni Polacy w Irlandii

Augustyn	jego rodzina nie wiedziała o jego sytuacji w Irlandii	nie planował jeszcze powrotu do Polski, ale zamierzał go rozważyć, jeżeli jego sytuacja nie uległaby zmianie	przyjechał do Irlandii przygotowany finansowo, posiadając 1500 euro; w trakcie pobytu w Irlandii doksztalał się i planował kontynuować edukację
Rafał	w Polsce miał byłą żonę oraz dzieci, jednak nie utrzymywał z nimi kontaktu; część jego dalszej rodziny zdawała sobie sprawę z jego sytuacji	wielokrotnie oferowano mu bilet do Polski, jednak nie zamierzał wracać, planując pozostać w Irlandii	przyjechał do Irlandii dobrze przygotowany finansowo; był już wcześniej bezdomnym w Polsce; dwukrotnie został napadnięty; raz był hospitalizowany; miał nadzieję odbyć skuteczną terapię odwykową oraz szkolenia językowe i techniczne dla zwiększenia szans na znalezienie pracy
Kacper	jego rodzina nie wiedziała o jego sytuacji i nie chciał, aby o niej wiedziała	nie zamierzał wracać do Polski	przed przybyciem do Irlandii pracował w Wielkiej Brytanii, przyjechał do Irlandii z niewielką wiedzą o tym państwie, przede wszystkim o prawie pracy; słaba znajomość pisanego języka angielskiego, planował zapisać się na kurs, aby podnieść swoje umiejętności w tym zakresie

Źródło: jak do tab. 9.1.

Jak podaje M. Mostowska, personel zajmujący się w Dublinie osobami bezdomnymi stosuje specyficzne strategie postępowania wobec nich. Polscy emigranci dzieleni są na trzy kategorie. Pierwsza z nich obejmuje osoby, które legalnie pracowały w Irlandii i są uprawnione do korzystania ze świadczeń. W ich przypadku personel ma za zadanie doprowadzić do otrzymywania przez nie odpowiednich dodatków albo skierować je do schronisk, na szkolenia lub terapię. Oznacza to włączenie do irlandzkiego systemu opieki społecznej. Dużym problemem jest jednak bariera językowa, znacznie utrudniająca udzielenie tym osobom pomocy. Jak wykazały to powyższe analizy, słaba znajomość języka angielskiego w istocie może stanowić w tej kwestii znaczący problem.

Do drugiej kategorii zaliczane są osoby, które przyjechały do Irlandii stosunkowo niedawno i które nigdy w udokumentowany sposób nie pracowały w tym państwie, albo też okres ich pracy był zbyt krótki dla uzyskania praw do świadczeń. Zdaniem autorki, jeżeli pomoc nie zostanie im udzielona wystarczająco szybko, przystosowują się oni do życia na ulicy. Może to utrudniać późniejsze udzielenie im pomocy ze względu na prawdopodobne pojawienie się uzależnień i pogarszający się stan zdrowia. Uważa się, że jeżeli takie osoby szybko nie znajdą pracy, najlepszym rozwiązaniem jest odesłanie ich do domu.

9.2. Charakterystyka środowiska

W większości nie wyrażają one jednak woli powrotu do Polski. Problemem jest też zmotywowanie tych osób do zmiany swojego stylu życia, ponieważ niezbędne działania muszą być często połączone – jak to się określa – ze „złamaniem solidarności pijącej grupy”, która odnalazła się w życiu na irlandzkich ulicach. Istnieją sytuacje, w których nadal jest możliwe ujęcie niektórych osób z tej kategorii w systemie społecznym. Podany został przykładowy teoretyczny przypadek, w którym dana osoba pracowałaby w Irlandii w dobrej wierze, ale zostałaby oszukana przez pracodawcę, który ponadto nie opłacałby za nią należnych składek. Często jednak zdarza się, że – m.in. z powodów podanych powyżej – osoby takie nie wyrażają chęci współpracy z pracownikami socjalnymi.

Ostatnia kategoria to osoby długotrwale bezdomne, które często mają problemy z uzależnieniami i problemy zdrowotne. Brakuje im również wystarczającego stażu pracy w Irlandii. Pracownicy opieki społecznej w tym kraju uważają, że najlepiej odesłać takie osoby do wspólnot Barki w Polsce (będzie jeszcze o nich mowa). Należy te osoby wcześniej odpowiednio przygotować poprzez odpowiednie ich zmotywowanie i odrucenie, co samo w sobie stanowi problem, ponieważ polskie ośrodki nie są przygotowane na przyjęcie osób znajdujących się pod wpływem substancji odurzających z licznymi dolegliwościami zdrowotnymi. Często nie wyrażają one również chęci powrotu do Polski⁵²⁴.

Niektóre relacje Polaków pochodzące z wcześniej omówionych badań przeprowadzonych w Dublinie wydają się potwierdzać część tez dotyczących postaw irlandzkich pracowników socjalnych. Henryk wspominał, że przy kontakcie z pomocą społeczną nikt z pracowników nie wydawał się zainteresowany sprawdzeniem, czy jest uprawniony do otrzymywania świadczeń, natomiast od razu zaproponowano mu bilet do Polski⁵²⁵. Również Feliks przywoływał sytuacje, w których pytając o możliwości uzyskania pomocy finansowej, otrzymywał jedynie propozycję biletu powrotnego. Starał się też o dofinansowanie przejazdu autobusem w celu poszukiwania pracy, ale odmówiono mu tego typu wsparcia. Odczucia Marcina względem pracowników pomocy społecznej były różne. W jego opinii część z nich okazywała się pomocna, inni zaś nie wyrażali w ogóle woli dokładniejszego zapoznania się z jego sytuacją. Z kolei Cyryła – jak zostało to zaznaczone w tabeli – nikt nie poinformował o prawie do odwołania od odmownej decyzji w sprawie utraty świadczeń dla poszukujących pracy⁵²⁶.

Mostowska analizuje też przywołane wyżej sytuacje z perspektywy pracowników socjalnych. Generalnie narzekają oni na brak zrozumienia istoty ich

---

⁵²⁴ M. Mostowska, „We Shouldn't but We Do...”: Framing the Strategies for Helping Homeless EU Migrants in Copenhagen and Dublin, „The British Journal of Social Work” 2014, vol. 44, issue 1, s. 29–30.

⁵²⁵ *Migrants' experiences of homelessness in Dublin...*, s. 66.

⁵²⁶ Tamże, s. 75–79.

pracy ze strony imigrantów, którzy przy tym nie angażują się w wystarczającym stopniu w poprawę swojego losu. Podkreślają jednocześnie, że takie osoby bezdomne są „nierzetelne”, gubią swoje telefony, nie pojawiają się na spotkaniach itp. Zdaniem badaczki pracownicy ci powinni posiadać lepsze narzędzia, zaś bezdomni – prezentować silniejszą motywację do zmiany swojego życia⁵²⁷.

W szczególnie trudnej sytuacji mogą znajdować się Polki, które wyjechały do Irlandii wraz ze swoimi mężami lub partnerami i które zajmowały się w niej jedynie domem lub rodziną. Nie podejmowały pracy, a zatem własną działalnością w Irlandii nie nabywały prawa do świadczeń socjalnych. W artykule Pauli Mayock i Sarah Sheridan przedstawiono przypadki Polek, które już w Irlandii stawały się ofiarami przemocy domowej. Zdarzały się sytuacje, w których zostawały one ze swoimi partnerami tylko dlatego, że w chwili odejścia od nich traciłyby wszelkie środki do życia, nie mogąc jednocześnie ubiegać się o pomoc od instytucji irlandzkich – czekałaby je bezdomność⁵²⁸.

9.3. Pomoc i wsparcie

Ambasada RP w Irlandii w raporcie z 2012 r. informowała o istnieniu wielu instytucji zajmujących się osobami bezdomnymi, wymieniając działającą przy Ministerstwie Spraw Socjalnych Community Welfare Services oraz współpracującą z Radą Mista Dublina Homeless Agency. Ponadto wspomniane zostały organizacje pozarządowe: Crosscare Migrant Centre, Society of St. Vincent de Paul, Focus Ireland i Merchants Quay Ireland⁵²⁹. Działalność większości z nich zostanie omówiona poniżej.

Jak podaje w swoim artykule Magdalena Mostowska, w Dublinie większość tymczasowych zakwaterowań oferowanych osobom bezdomnym nie ma charakteru bezpłatnego. Dodatkowo, według niej oferta ta jest *de facto* ograniczona do osób, które posiadają źródła dochodów. Istnieje jednakowoż darmowa linia telefoniczna, za pośrednictwem której można uzyskać miejsce w schronisku na jedną noc. W okresie zimowym oferowane są dodatkowe miejsca noclegowe⁵³⁰. W Dublinie funkcjonuje Night Bus, który można wezwać w przypadku braku miejsca do spania. Przewozi on osoby potrzebujące pomocy do ośrodków kryzysowych⁵³¹.

⁵²⁷ M. Mostowska, „*We Shouldn't but We Do...*”: *Framing the Strategies...*, s. 30–31.

⁵²⁸ P. Mayock, S. Sheridan, *Migrant Women and Homelessness: Key Findings from a Biographical Study of Homeless Women in Ireland*, Research Paper 2, School of Social Work and Social Policy and Children's Research Centre, Dublin 2012.

⁵²⁹ *Atlas polskiej obecności...*, s. 122–123.

⁵³⁰ M. Mostowska, „*We Shouldn't but We Do...*”: *Framing the Strategies...*, s. 28.

⁵³¹ E. Bergin, T. Lalor, *Away from home and homeless...*, s. 27.

9.3. Pomoc i wsparcie

Wśród organizacji irlandzkich, od których Polacy mogą uzyskać pomoc, należy wymienić przede wszystkim trzy zlokalizowane głównie w Dublinie: Crosscare, Merchants Quay Ireland oraz Focus Ireland. Spośród nich Crosscare ma najdłuższą historię. Organizacja ta została założona w 1941 r. dla udzielania pomocy ludności w czasie biedy spowodowanej II wojną światową. Na samym początku, jako Catholic Social Service Conference, była bowiem związana z archidiecezją w Dublinie – zapewniała posiłki i ubrania dla potrzebujących. W ciągu kolejnych kilkudziesięciu lat, pod wpływem zmieniających się potrzeb społeczeństwa, ewoluowała do obecnej swojej formy⁵³².

W zakresie przeciwdziałania bezdomności Crosscare podejmuje szereg inicjatyw. W zakresie zakwaterowania osobom potrzebującym oferuje się sześć ośrodków o różnym profilu, są to:

- ośrodek na Amiens Street – ośrodek kryzysowy tymczasowego zakwaterowania, działający przez całą dobę i zapewniający pomoc osobom pełnoletnim potrzebującym wsparcia w niewielkim stopniu; jednocześnie dokonuje się selekcji i wybiera się te osoby, którym można w dalszej perspektywie zaoferować lokal mieszkalny;
- Bentley House Supported Temporary Accommodation – jest ośrodkiem o podobnym profilu, jak powyższy; oferowane są w nim jedno- i dwuosobowe pokoje dla osób o różnym zakresie potrzeb; są to m.in. osoby uzależnione, z problemami psychicznymi, a także osoby młode, które opuściły ośrodki opiekuńcze dla niepełnoletnich;
- Cedar House to ośrodek otwarty całą dobę, ukierunkowany głównie na osoby korzystające z jego usług przez jedną noc; dostępnych jest w nim 50 miejsc;
- ośrodek Haven House jest ośrodkiem otwartym przez całą dobę, w którym poszczególne osoby mogą przebywać do sześciu miesięcy i które są przygotowywane pod względem umiejętności do późniejszego samodzielnego życia;
- również przez sześć miesięcy można przebywać w St Mary's Place;
- w lipcu miał zostać otwarty Mater Dei Family Hub, jednakże nie ma o tym dodatkowych informacji.

Crosscare zapewnia pomoc, w tym terapeutyczną, osobom uzależnionym od narkotyków i alkoholu⁵³³. Z kolei w centrach informacyjnych można uzyskać wiedzę w kwestii pomocy dla bezdomnych, wsparcia socjalnego, problemów migracyjnych, zdrowotnych, a także związanych z możliwościami uzyskania

⁵³² *Our History*, <http://www.crosscare.ie/index.php/about-us/history> (kwerenda z dnia 9.11.2017).

⁵³³ *Drug & Alcohol Programme*, <http://www.crosscare.ie/index.php/drug-alcohol-counselling> (kwerenda z dnia 9.11.2017).

azyłu⁵³⁴. Oferowane jest także wsparcie dla byłych podopiecznych, którzy wyszli z bezdomności i którzy starają się żyć samodzielnie. Jest to Crosscare Links and Advice Network (CLAN)⁵³⁵. Tego typu wsparcie oferowane jest również osobom, które dopiero co weszły w dorosłość. W ramach Crosscare funkcjonuje ośrodek dzienny Wellington Centre, w którym pomaga się młodym osobom zdobyć odpowiednie umiejętności i wiedzę, niezbędne do normalnego funkcjonowania. Ponadto istnieje North Circular Road, który sam w sobie nie jest ośrodkiem świadczącym usługi, lecz domem z wynajmowanymi przez Crosscare miejscami, który pomaga młodym osobom nauczyć się samodzielnego funkcjonowania. Dom ten znajduje się pod nadzorem Crosscare⁵³⁶. Oferuje się także pomoc dla niepełnoletnich – dla nich przeznaczony jest Echlin House. Co interesujące, jest on dostępny tylko dla chłopców⁵³⁷.

Dodatkowo, organizacja udziela pomocy żywnościowej. W 1989 r. stworzony został pierwszy bank żywności, The Dublin Food Bank, w którym gromadzone są produkty przekazane głównie przez producentów i supermarkety. Następnie żywność jest rozdzielana przez ponad 70 organizacji charytatywnych. Z powodu ostatniej recesji i jej skutków dla społeczeństwa postanowiono stworzyć Community Food Bank Model, zarządzany przez wolontariuszy ze społeczności Crosscare, którzy rozdzielają zebraną żywność wśród osób żyjących w najbliższej okolicy⁵³⁸. Organizacja prowadzi też dwie kawiarnie, znajdujące się w Holes Row i Portland Row, w których oferowane są śniadania, obiady i kolacje. Należy jednak podkreślić, że o ile ich cena jest utrzymywana na niskim poziomie, to nie są one całkowicie bezpłatne⁵³⁹.

Najważniejszym rodzajem działalności z punktu widzenia Polaków jest Crosscare Migrant Project. Pierwotnie celem działalności w tym zakresie od lat 40. XX w. było udzielanie wsparcia Irlandczykom, którzy zamierzali wyemigrować. W ciągu ostatnich lat działalność ta została poszerzona o dwie nowe grupy ludzi: Irlandczyków, zamierzających powrócić do swoich domów oraz przybywających do Irlandii imigrantów. Szczególna uwaga poświęcana jest

---

⁵³⁴ *Information & Advocacy*, <http://www.crosscare.ie/index.php/information-advocacy> (kwerenda z dnia 9.11.2017).

⁵³⁵ *Residential Adult*, <http://www.crosscare.ie/index.php/residential-adult> (kwerenda z dnia 9.11.2017).

⁵³⁶ *Crosscare Aftercare Service*, <http://www.crosscare.ie/index.php/after-care> (kwerenda z dnia 9.11.2017).

⁵³⁷ *Residential Youth*, <http://www.crosscare.ie/index.php/residential-youth> (kwerenda z dnia 9.11.2017).

⁵³⁸ *Crosscare Food Bank*, <http://www.crosscarefoodbank.ie> (kwerenda z dnia 9.11.2017).

⁵³⁹ *Community Cafes*, <http://www.crosscare.ie/index.php/community-cafes> (kwerenda z dnia 9.11.2017).

9.3. Pomoc i wsparcie

osobom narażonym na marginalizację⁵⁴⁰. Praca na rzecz imigrantów w Irlandii jest realizowana przy wsparciu finansowym ze strony Komisji Europejskiej w ramach Funduszu Azyłu, Migracji i Integracji na lata 2014–2020. Imigranci w punkcie projektu mogą uzyskać potrzebne informacje, przy czym nie są one udzielane w języku polskim, a jedynie w językach: angielskim, chińskim, portugalskim, arabskim i rosyjskim⁵⁴¹. Warto jednak podkreślić, że w Crosscare zatrudnieni są również Polacy.

Organizacja Merchants Quay Ireland, która przedstawia się przede wszystkim jako udzielająca pomocy w walce z uzależnieniem, głównie od narkotyków, ale też od alkoholu, zajmuje się także osobami bezdomnymi. Została założona w 1969 r. przez zakon franciszkanów⁵⁴². W kontekście pomocy osobom uzależnionym należy zauważyć, że ma ona bogatą ofertę skierowaną do tych osób. Przede wszystkim w St Francis Farm – Detox istnieje możliwość odbycia zindywidualizowanego i trwającego 4 lub 6 tygodni programu leczenia. Rozszerzona forma oferowana jest przez St Francis Farm Rehab, na której można odbyć trwającą 14 tygodni detoksykację. W jej trakcie osoby przebywające na leczeniu przechodzą terapię, uczestniczą w programie panowania nad emocjami i jednocześnie pracują na farmie. Terapię można też odbyć w High Park Residential Drumcondra w Dublinie. Jest to ośrodek z 13 pokojami, w którym leczenie trwa 17 tygodni. Realizuje się w nim terapię grupową oraz indywidualną. Pomoc udzielana jest także rodzinom osób uzależnionych. Zajmuje się tym Family Support Service, wspierając je przede wszystkim psychologicznie oraz doradzając im w kwestiach funkcjonowania w sytuacji, w jakiej się znajdują⁵⁴³. Ponadto istnieją programy jednodniowe oraz programy wsparcia dla osób, które odbyły terapię⁵⁴⁴. Swoją działalność w tym zakresie organizacja prowadzi również w więzieniach. Programem tym objętych jest 13 zakładów karnych. Więźniom oferowane jest doradztwo, a także terapia motywacyjna oraz 12-etapowe programy wyjścia z nałogów⁵⁴⁵.

---

⁵⁴⁰ *Who we are*, <https://www.migrantproject.ie/index.php/who-we-are> (kwerenda z dnia 9.11.2017).

⁵⁴¹ *Immigration Information*, <https://www.migrantproject.ie/index.php/what-we-do/immigration-informtion> (kwerenda z dnia 9.11.2017).

⁵⁴² *Who we are*, <https://www.mqi.ie/about/who-we-are>; więcej faktów historycznych – patrz: *History & Mission*, <https://www.mqi.ie/about/history-mission> (kwerenda z dnia 9.11.2017).

⁵⁴³ *Rehabilitation and Detoxification facilities*, <https://www.mqi.ie/polish> (kwerenda z dnia 9.11.2017).

⁵⁴⁴ *Programy jednodniowe*, <https://www.mqi.ie/polish> (kwerenda z dnia 9.11.2017).

⁵⁴⁵ *National Prison Based Addiction Counselling Service*, <https://www.mqi.ie/services/national-prison-based-addiction-counselling-service> (kwerenda z dnia 9.11.2017).

9. Bezdomni Polacy w Irlandii

W przypadkach, w których osoby po zakończonej terapii narażone byłyby na bezdomność, mają one możliwość skorzystania z zakwaterowania w ramach programu oferowanego przez MQI. Celem programu jest reintegracja tych osób ze społeczeństwem, poprzez m.in. uczestnictwo w sesjach grupowych i organizowanych zajęciach. Osoby te są zobowiązane do zachowania trzeźwości od jakichkolwiek substancji psychoaktywnych, muszą też wykazywać chęć udoskonalania swoich umiejętności społecznych⁵⁴⁶.

Dla osób bezdomnych najważniejsze jest Ogólnodostępne Centrum Pomocy Bezdomnym i Uzależnionym (MQI's Open Access Homeless and Drug Services), jak zostało ono nazwane na polskiej zakładce MQI. Oprócz polskiej zakładki strony MQI istnieją jej wersje w języku rosyjskim i słowackim⁵⁴⁷. W centrum oferowane są przede wszystkim posiłki. Są one dostępne przez cały dzień, przy czym zupy i kanapki można otrzymać bezpłatnie, stąd należy wnioskować, że za pozostałe posiłki pobierane są opłaty. Od poniedziałku do piątku w centrum oferowana jest podstawowa pomoc medyczna. Obecni są w nim wtedy pielęgniarka, lekarz i stomatolog. Możliwe jest także uzyskanie porad, w tym dotyczących walki z uzależnieniami⁵⁴⁸.

Opisana wyżej pomoc dla osób bezdomnych dostępna jest w dzień. Istnieje jednak również Night Café, otwarta od niedzieli do czwartku od godziny 23:00 do 7:30 oraz w piątek – od 23:00 do 9:30 w sobotę. Jest ona przeznaczona dla osób bezdomnych, które nie mają żadnej innej możliwości uzyskania zakwaterowania. Udziela się w niej wsparcie kryzysowe oraz istnieje możliwość spożycia posiłku⁵⁴⁹.

Z perspektywy Polaków istotny jest New Communities Support Service. W jego ramach pracownicy MQI udzielają porad i wsparcia przede wszystkim imigrantom z Europy Wschodniej. Oferowane doradztwo dotyczy takich kwestii, jak: meldunki, wnioski o zasiłki z pomocy społecznej, a także możliwości przekierowania do innych ośrodków⁵⁵⁰.

W odróżnieniu od dwóch poprzednio omówionych organizacji Focus Ireland działa w kilku miastach Irlandii. Są to – oprócz Dublina – Waterford, Limerick, Kilkenny, Cork oraz Sligo⁵⁵¹. Organizacja ta została założona przez Stanislaus Kennedy, która była zaangażowana w badania nad sytuacją bezdomnych ko-

⁵⁴⁶ *Aftercare*, <https://www.mqi.ie/services/aftercare> (kwerenda z dnia 9.11.2017).

⁵⁴⁷ *Homeless and Drug Services – Dublin*, <https://www.mqi.ie/polish> (kwerenda z dnia 9.11.2017).

⁵⁴⁸ *Open Access Homeless and Drug Services*, <https://www.mqi.ie/open-access-homeless-and-drug-services> (kwerenda z dnia 9.11.2017).

⁵⁴⁹ Tamże.

⁵⁵⁰ *New Communities Support Service*, <https://www.mqi.ie/polish> (kwerenda z dnia 9.11.2017).

⁵⁵¹ *Focus Ireland main offices*, <https://focusireland.ie/contact-us> (kwerenda z dnia 9.11.2017).

9.3. Pomoc i wsparcie

biet w Dublinie. Pierwszy ośrodek noszącego wtedy nazwę Focus Point został otwarty na Eustace Street w Dublinie w 1985 r. Od początku organizacja zajmowała się streetworkingiem, doradztwem i udzielaniem pomocy w znajdowaniu zakwaterowań oraz możliwości uzyskania posiłków⁵⁵². Poza już wymienionymi działaniami organizacja świadczy następujące rodzaje pomocy:

1. Prowadzone jest doradztwo w zakresie prewencji bezdomności – stosowne punkty zajmujące się tą kwestią znajdują się w Dublinie (3 lokalizacje), Cork, Limerick, Kilkenny, Silgo i Wexford⁵⁵³. Pomoc udzielana osobom, które zagrożone są utratą domu, dotyczy m.in. takich obszarów, jak sprawy związane z wynajmem, płatnościami, rozwiązywaniem konfliktów, a także znalezieniem odpowiednich szkoleń i pracy⁵⁵⁴.
2. Znajdującym się w potrzebie rodzinom świadczy się wsparcie: analizowana jest ich sytuacja, oceniane są ich potrzeby i tak szybko, jak to jest możliwe, oferuje się stosowne rozwiązanie lokalowe. Pomoc ta udzielana jest w Dublinie (pięć lokalizacji), Kildare, Cork i w Limerick.
3. Stosowna pomoc świadczona jest także ludziom młodym. Są to programy skierowane do osób osiągniętych pełnoletność i opuszczających państwowe ośrodki opiekuńcze. Osobom tym oferowane są kryzysowe zakwaterowania, edukacja, szkolenia i praktyki zawodowe. Tego typu pomoc dostępna jest w Dublinie (3 lokalizacje), Cork, Limerick oraz Laois⁵⁵⁵. Każda z osób korzystających z tego typu pomocy otrzymuje własne mieszkanie i jest jej przypisywana osoba, która będzie zajmować się jej sprawą. Uczona jest takich umiejętności, jak zarządzanie pieniędzmi i odpowiednie zadbanie o siebie⁵⁵⁶.
4. Osobom zagrożonym bezdomnością oferuje się długoterminową pomoc mieszkaniową, jest ona dostępna w Dublinie (16 lokalizacji), Cork (14 lokalizacji), Limerick (3 lokalizacje), Waterford, Kilkenny oraz Silgo⁵⁵⁷.

Ponadto Focus Ireland świadczy wsparcie konkretnym grupom osób. Przykładem takiej pomocy jest ta udzielana osobom opuszczającym zakłady karne

---

⁵⁵² *Our History*, <https://www.focusireland.ie/about-us/our-history> (kwerenda z dnia 9.11.2017).

⁵⁵³ *Our Services List*, <https://www.focusireland.ie/what-we-do/our-services-list> (kwerenda z dnia 9.11.2017).

⁵⁵⁴ *Are you at risk of losing your home? Focus Ireland can help*, <https://www.focusireland.ie/wp-content/uploads/2016/04/Prevention-TSS.pdf> (kwerenda z dnia 9.11.2017).

⁵⁵⁵ *Our Services List...*

⁵⁵⁶ *How Focus Ireland can help young people who are at risk of homelessness who have left state care*, <https://www.focusireland.ie/wp-content/uploads/2016/04/Waterford-Aftercare-Service.pdf> (kwerenda z dnia 9.11.2017).

⁵⁵⁷ *Our Services List...*

w Dublinie i Cork. Skorzystać z niej mogą pełnoletni byli więźniowie, którzy są narażeni na bezdomność z powodu braku domu czy jakiegokolwiek innego miejsca, do którego mogliby się udać po odbyciu kary. Należy jednak być uprawnionym do otrzymywania świadczeń w ramach pomocy społecznej. Osobom spełniającym te wymogi przysługuje zakwaterowanie oraz niezbędne porady, pracownicy Focus Ireland towarzyszą im również w spotkaniach służących dopełnieniu różnych formalności. W razie potrzeby otrzymują one także wsparcie przy uzyskaniu dostępu do terapii w przypadku problemów z narkotykami czy alkoholem⁵⁵⁸.

9.4. Działalność polskich organizacji

Jedyną polską organizacją udzielającą pomocy bezdomnym Polakom w Irlandii jest tamtejsza filia Barki – Barka IE. Funkcjonuje ona w Dublinie od stycznia 2012 r. Jej celem jest udzielanie pomocy nie tylko Polakom, ale generalnie imigrantom z państw Europy Środkowej i Wschodniej, którzy w Irlandii znaleźli się w trudnej sytuacji życiowej⁵⁵⁹. Projekt irlandzkiej Barki powstał w wyniku rozmów prowadzonych przez Radę Miasta (Dublin City Council – DCC) i polską Fundację Barka, przy współpracy innych organizacji pozarządowych. Projekt ten opiera się na wcześniejszych doświadczeniach Barki, zdobytych podczas działalności w Wielkiej Brytanii. Projekt współfinansowany jest przez DCC i organizacje pozarządowe⁵⁶⁰.

Aktualnie Barka IE realizuje dwa projekty:

- program powrotów do państw pochodzenia;
- program pomocy w powrocie do uczestnictwa w irlandzkim rynku pracy.

Pomoc imigrantom udzielana jest w zakresie:

- uzyskania niezbędnych dokumentów;
- przebycia odtrucia i odbycia terapii odwykowej w Irlandii;
- wspierania w zdobyciu pracy oraz miejsca zamieszkania.

W 2016 r. przy finansowaniu ze strony Senatu RP uruchomiona została darmowa infolinia dla osób potrzebujących pomocy. Udzielane za jej pośrednictwem informacje obejmują:

---

⁵⁵⁸ *Information about Focus Ireland's services*, <https://www.focusireland.ie/i-need-help/i-want-learn-focus-ireland>; *Want to know more about your options on release from prison? Focus Ireland can help*, <https://www.focusireland.ie/wp-content/uploads/2016/04/Cork-Prison-In-Reach-service.pdf> (kwerendy z dnia 9.11.2017).

⁵⁵⁹ *About us*, http://barkaie.org/?page_id=6 (kwerenda z dnia 6.11.2017).

⁵⁶⁰ M. Mostowska, „*We Shouldn't but We Do...*”: *Framing the Strategies...*, s. 28–29.

9.4. Działalność polskich organizacji

- kwestie życia i pracy w Irlandii,
- świadczenia socjalne,
- porady prawno-administracyjne,
- informacje o dziennych centrach pomocy i noclegowniach,
- informacje o grupach Anonimowych Alkoholików i Anonimowych Narkomanów⁵⁶¹.

W przypadku wyrażenia przez daną osobę woli powrotu do swojego państwa Barka pomaga w uzyskaniu wszelkich niezbędnych dokumentów i pokrywa koszt podróży. W sytuacji, w której osoba ta nie ma rodziny, oferuje jej się pobyt w jednej ze społeczności Barki w Polsce, której członkowie mają możliwość odtrucia i terapii, a także zdobycia nowych umiejętności zawodowych⁵⁶². Dla osób tych został – zgodnie z informacją Magdaleny Mostowskiej – przeznaczony hostel z 32 miejscami noclegowymi. Z irlandzkim zespołem Barki współpracuje też dwóch menadżerów z irlandzkich organizacji charytatywnych. M. Mostowska przywołuje jednak specyficzny problem związany z funkcjonowaniem hostelu, który wynikał z postawy DCC. Jak stwierdził to przedstawiciel jednej z organizacji pozarządowych, pojawiały się plotki o planach zamknięcia hostelu, ponieważ „oni [DCC – przyp. aut.] nie chcą za to płacić”. Uważano, że był to sposób władz Dublinia, by sprawić, że znajdujący się tam bezdomni nie będą czuli się zbyt komfortowo⁵⁶³.

Od stycznia 2012 r. Barka pomogła wrócić do Polski 80 osobom, zaś kolejnych 20 dzięki pomocy organizacji znalazło pracę w Irlandii⁵⁶⁴. Na stronie internetowej dostępne są szczegółowe dane za okres od stycznia do czerwca 2017 r. oraz za miesiące sierpień i wrzesień 2017 r. W okresach tych do Polski wróciło odpowiednio 21 osób (jedna w czerwcu)⁵⁶⁵, 6 osób⁵⁶⁶ i 3 osoby⁵⁶⁷. Kolejne szczegółowe dane zostały zamieszczone w odniesieniu do 2012 r. W okresie od 1 lipca do 15 sierpnia 2012 r. do Polski wróciło 5 osób, w tym 3 do swoich rodzin, natomiast 2 trafiły do społeczności Barki⁵⁶⁸. W październiku jedna

---

⁵⁶¹ *Infolinia pomocowa dla Polaków w Irlandii/Barka IE new helpline project*, <http://barkaie.org/?p=613> (kwerenda z dnia 7.11.2017).

⁵⁶² *About us...*

⁵⁶³ M. Mostowska, „*We Shouldn't but We Do...? Framing the Strategies...*”, s. 29 – 31.

⁵⁶⁴ *About us...*

⁵⁶⁵ *Reconnection of vulnerable EU citizens in the month of June 2017*, <http://barkaie.org/?p=673> (kwerenda z dnia 6.11.2017).

⁵⁶⁶ *Reconnection of vulnerable EU citizens in the month of August 2017*, <http://barkaie.org/?p=687> (kwerenda z dnia 6.11.2017).

⁵⁶⁷ *Reconnection of vulnerable EU citizens in the month of September 2017*, <http://barkaie.org/?p=707> (kwerenda z dnia 6.11.2017).

⁵⁶⁸ *Reconnections – 1.07–15.08.2012*, <http://barkaie.org/?p=196> (kwerenda z dnia 6.11.2017).

9. Bezdomni Polacy w Irlandii

osoba powróciła do swojej rodziny, kolejna trafiła do społeczności Barki⁵⁶⁹. Natomiast w listopadzie 2012 r. 5 osób trafiło do wspomnianych społeczności⁵⁷⁰. Bazując zatem jedynie na danych pochodzących ze strony internetowej Barki IE, nie da się określić całkowitej liczby osób, którym udzielono pomocy.

---

⁵⁶⁹ *Reconnections – October*, <http://barkaie.org/?p=232> (kwerenda z dnia 6.11.2017).

⁵⁷⁰ *Reconnections – November*, <http://barkaie.org/?p=234> (kwerenda z dnia 6.11.2017).

10. Bezdomni Polacy w Niemczech

10.1. Analiza polityki w zakresie przeciwdziałania bezdomności

Na wstępie należy podkreślić, że zaskakujący w odniesieniu do państwa o tak dużym potencjale jest fakt, iż w Niemczech brakuje zarówno strategii, jak i programu na poziomie ogólnopństwowym, w których ujęta zostałyby kwestia bezdomności i przeciwdziałania jej. Do stworzenia takiej strategii wezwała w 2013 r. organizacja BAGW w dokumencie *Call for a National Strategy Against Homelessness and Poverty*, jednak do tej pory taka propozycja była odrzucana przez rząd federalny⁵⁷¹. Tego typu program powstał, jak dotąd, jedynie w Nadrenii-Północnej Westfalii⁵⁷². Za kształtowanie wszelkiego typu polityk dotyczących bezdomności odpowiada przede wszystkim Ministerstwo Pracy i Spraw Socjalnych⁵⁷³. Na poziomie ogólnopństwowym istnieje też funkcja pełnomocnika ds. migracji i integracji, który zajmuje się kwestiami pomocy imigrantom w niwelowaniu różnic bytowych i socjalnych oraz ich trwałej integracji ze społeczeństwem⁵⁷⁴.

---

⁵⁷¹ *Homelessness in Germany...*, patrz też: *NGO lobbying for a National Homeless Strategy – The German Example*, http://www.federationsolidarite.org/images/stories/2_les_actions/logement/actualites/Specht_National_Strategy_Germany.pdf (kwerenda z dnia 20.10.2017); pełny tekst wezwania BAG W dostępny jest pod adresem: *Aufruf zu einer Nationalen Strategie zur Überwindung von Wohnungsnot und Armut in Deutschland*, http://www.bagw.de/media/doc/DOK_BAGW_Nationale_Strategie_Wohnungsnotf%C3%A4lle.pdf.pdf (kwerenda z dnia 24.10.2017).

⁵⁷² *Förderkonzept zum Aktionsprogramm „Obdachlosigkeit verhindern – Weiterentwicklung der Hilfen in Wohnungsnotfällen“*, http://www.feantsa.org/download/germany_nrw__rderkonzept-druckversion5503234888067396733.pdf (kwerenda z dnia 20.10.2017).

⁵⁷³ *Homelessness in Germany...*

⁵⁷⁴ Informacje zebrane od polskich okręgów konsularnych i przekazane przez Wydział Konsularny Ambasady RP w Berlinie za pośrednictwem poczty elektronicznej.

10. Bezdomni Polacy w Niemczech

Kompetencje w zakresie działań wobec bezdomności posiadają przede wszystkim władze poszczególnych landów. Prawodawstwo państwowe wytycza szerokie ramy dla świadczenia usług obejmujących opiekę społeczną, wskazując m.in. obowiązki gmin. Prawo zobowiązuje gminy np. do zapewnienia dachu nad głową wszystkim osobom, które są go pozbawione. Słabością Niemiec według FEANTSA jest jednak zbyt niski poziom inwestycji w budownictwo socjalne. Od połowy lat 90. XX w. w prawodawstwie w zakresie polityki społecznej zawarto zobowiązanie do udzielania wsparcia wszystkim osobom, które są zagrożone utratą swoich domów. Pomoc ta może przybierać formy pożyczek lub dodatków przyznawanych na spłatę należności. Ponadto w 2013 r. w sektorze wynajmu lokali wprowadzono reżim kontrolny. Dużą rolę w kształtowaniu założeń polityki wobec bezdomności odgrywa wspomniana organizacja BAGW. Wydaje ona głównie wytyczne dla kierunków tej polityki. Organizacja kładzie też duży nacisk na działania prewencyjne⁵⁷⁵.

Podejście do osób bezdomnych w Niemczech można charakteryzować poprzez zastosowanie zasady pomocniczości czy subsydiarności. Polega ono na tym, że odpowiednie służby zajmujące się pomocą społeczną podejmują interwencję w przypadku danej osoby tylko wtedy, kiedy ona sama nie jest w stanie polepszyć swojej sytuacji czy uzyskać pomocy ze strony rodziny. Zostało to zapisane w Kodeksie socjalnym z 1976 r.: „Kto nie jest w stanie własnymi siłami pokryć kosztów swojego utrzymania lub radzić sobie w szczególnie trudnych sytuacjach życiowych, a nie otrzymuje wystarczającej pomocy z innej strony, ma prawo do osobistej i materialnej pomocy, odpowiadającej jego szczególnym potrzebom, sposobiącej go do samodzielności i umożliwiającej mu udział w życiu społeczeństwa oraz zapewniającej mu byt godny człowieka”. Katarzyna Kamińska zwraca w tym kontekście uwagę na funkcjonujące w Niemczech podejście. Jak pisze, praktyka w tym państwie pokazuje, że większy poziom udzielanej pomocy finansowej przekłada się na niższy poziom zaangażowania ludzi w chęć zmiany własnego życia. Poza tym działania skupione są raczej na zapobieganiu bezdomności, ponieważ – jak oszacowano – działania prewencyjne w tym zakresie kosztują 7 razy mniej, niż późniejsza pomoc udzielana osobom bezdomnym⁵⁷⁶. Za istotną nowość należy uznać adaptację podejścia *housing first*⁵⁷⁷.

Instytucje udzielające pomocy zajmują się również kontrolą kierunków przepływu środków⁵⁷⁸. Duże znaczenie mają ponadto organizacje pozarzą-

⁵⁷⁵ *Homelessness in Germany...*

⁵⁷⁶ K. Kamińska, *System pomocy ludziom bezdomnym...*, s. 51–53.

⁵⁷⁷ B. Szluz, *Zjawisko bezdomności w Niemczech*, „Seminare. Poszukiwania Naukowe” 2012, t. 31, s. 131.

⁵⁷⁸ K. Kamińska, *System pomocy ludziom bezdomnym...*, s. 51.

10.1. Analiza polityki w zakresie przeciwdziałania bezdomności

dowe: „zgodnie z cytowanym już Kodeksem socjalnym podmioty publiczne zobowiązane są do koordynowania swoich działań z różnymi inicjatywami organizacji pomocowych zrzeszonych w sześciu współpracujących ze sobą związkach”. Beata Szluz podaje, że są to: Robotnicza Opieka Społeczna – Arbeiterwohlfahrt; Dzieło Diakoniczne Kościoła Ewangelickiego w Niemczech – Diakoni sebes Werk der Evangelischen Kirche in Deutschland; Niemiecki Związek Caritas – Deutsches Caritasverband; Niemiecki Parytetowy Związek Socjalny – Deutscher Paritaetischer Wohlfahrtsverband; Niemiecki Czerwony Krzyż – Deutschees Rots Kreuz; Centralna Instytucja Pomocy Społecznej Żydów w Niemczech – Zentralwohlfahrtsstelle der Juden in Deutschland, przy czym związki te współpracowały w ramach Federalnej Wspólnoty Roboczej Niezależnej Pomocy Społecznej⁵⁷⁹.

Przyjmuje się zasadę, że pomoc publiczna nie dubluje działań podjętych już wcześniej przez organizacje niepubliczne. Są one zresztą finansowane z budżetu centralnego i – jak zauważa Katarzyna Kamińska – przejęły w kontekście bezdomności część zadań państwa. Z kolei pomoc publiczna i odpowiedzialność za nią w dużej mierze przeniesiona została na szczebel lokalny⁵⁸⁰.

Osoby bezdomne są w Niemczech klasyfikowane przez Federalne Stowarzyszenie Pomocy Bezdomnym (Bundesarbeitsgemeinschaft Wohnungslosenhilfe e.V.) w następujący sposób:

- bezdomni w wieloosobowych gospodarstwach domowych (rodziny, samotni rodzice, związki partnerskie);
- samotne osoby bezdomne (w jednoosobowych gospodarstwach domowych);
- etniczni bezdomni w miejscu tymczasowego zakwaterowania.

Nie jest to zatem klasyfikacja w żaden sposób tożsama z klasyfikacją ETHOS. Z kolei jako główne przyczyny bezdomności w Niemczech wskazuje się zadłużenie i jego efekt – eksmisje; bezrobocie, brak odpowiednich kwalifikacji zawodowych, problemy rodzinne (np. śmierć partnera), jak również uzależnienia. Bezdomność występuje też wśród młodzieży, a częstym jej źródłem jest przemoc domowa⁵⁸¹.

Należy podkreślić problem w definiowaniu pojęcia „bezdomny” w Niemczech. K. Kamińska zauważa, że

niemieckie słowo *Obdachlos* stosuje się do określania osób trwale bezdomnych, a stwierdzenie *vorübergehend ohne Wohnung* (tymczasowo bez mieszkania) w odniesieniu do ludzi nieosiadłych. „Nieosiadły” to ktoś, kto prowadzi tryb życia zgodny ze standardami społecznymi, pozostając jednak bez stałego zakwaterowania. Federalna ustawa o po-

⁵⁷⁹ B. Szluz, *Zjawisko bezdomności...*, s. 139.

⁵⁸⁰ K. Kamińska, *System pomocy ludziom bezdomnym...*, s. 52–54.

⁵⁸¹ B. Szluz, *Zjawisko bezdomności...*, s. 131.

10. Bezdomni Polacy w Niemczech

mocy społecznej definiuje, iż „nieosiadłym jest ten, kto przebywa w zakładzie pomocy dla nieosiadłych lub pozostaje z nim w regularnym kontakcie”. Od lat 90. to określenie „nieosiadły” zastępowane jest często nazwą „osoba samotna bez mieszkania”, co oddaje istotę zjawiska. Związane jest to przede wszystkim z faktem, że osobom bez rodziny rzadziej przyznaje się lokale zastępcze⁵⁸².

Istotę problemu wyjaśnia w swoim artykule Beata Szluz:

cytowany S. Taeubner podkreślił, że w Niemczech wprowadzono rozróżnienie pomiędzy pojęciem „bezdomny” (*Obdachlos*) a „nieosiadły” (*vorübergehend ohne Wohnung*), które skutkowało tym, iż w języku urzędowym i specjalistycznym osoby nieosiadłe, tzn. samotni mężczyźni i kobiety, którzy nie posiadają mieszkania, nie byli uważani za bezdomnych, mimo że oni właśnie w sposób paradoksalny tworzyli grupę osób najbardziej dotkniętych tym problemem. Nie uwzględniano ich także w statystykach. Zatem nie mogli korzystać ze świadczeń pomocy społecznej przysługujących np. bezdomnym rodzinom, którym przyznaje się m.in. mieszkania zastępcze⁵⁸³.

Autorka dodaje, że zastępcze lokale znacznie szybciej otrzymują rodziny niż osoby samotne⁵⁸⁴.

Zdaniem K. Kamińskiej „problem osób wykluczonych społecznie próbuje się umniejszać, broniąc się stwierdzeniem, że każda osoba, która nie radzi sobie w życiu codziennym i spełnia warunki postawione przez ustawodawcę, ma możliwość skorzystania z pomocy społecznej, a wobec tego nie jest wykluczona. Problem jednak w tym, że osoba bezdomna nieubiegająca się samodzielnie o pomoc socjalną, nie była nigdzie ewidencjonowana i pozostawała niewidoczna dla państwa. Doprowadziło to do stanu, w którym rzeczywista skala zjawiska bezdomności nie była znana” – przy czym wyjątkiem jest tutaj wyłącznie Nadrenia-Północna Westfalia, w której dane zbierane są od 1964 r.⁵⁸⁵ Wyjaśnia to brak konkretnych statystyk dotyczących poziomu bezdomności w Niemczech. Ponadto słabością powyższego rozumowania jest fakt, iż duża część osób naprawdę potrzebujących pomocy z różnych przyczyn nie ubiega się o nią, nie zdając sobie sprawy z prawa do niej lub też nie umiając skutecznie się o nią starać. W ten sposób powstaje znacznych rozmiarów „szara strefa” bezdomności, która wydaje się nie leżeć w sferze zainteresowań państwa i w której działają jedynie organizacje pozarządowe. Z drugiej strony trzeba podkreślić, że w Niemczech ma miejsce swoista kryminalizacja bezdomności: „osoby bezdomne, pojawiające się na ulicach niemieckich miast, traktuje się, zgodnie z ustawą o instytucjach państwowych, jako osoby zakłócające porządek publiczny”⁵⁸⁶.

⁵⁸² K. Kamińska, *System pomocy ludziom bezdomnym...*, s. 52–53.

⁵⁸³ B. Szluz, *Zjawisko bezdomności...*, s. 130.

⁵⁸⁴ Tamże, s. 131.

⁵⁸⁵ K. Kamińska, *System pomocy ludziom bezdomnym...*, s. 52.

⁵⁸⁶ Tamże, s. 51.

10.2. Polscy bezdomni – charakterystyka środowiska

Z punktu widzenia Polaków najważniejszą kwestią jest możliwość uzyskania świadczeń socjalnych. Informacje na ten temat przekazał Wydział Konsularny Ambasady RP w Berlinie. Generalnie osoby bezdomne w Niemczech są podopiecznymi urzędów ds. socjalnych i podlegają regulacjom *Sozialgesetzbuch II – SGBII*. W ramach SGBII mamy do czynienia z rozróżnieniem na pomoc socjalną oraz świadczenia zabezpieczające podstawy egzystencji osób poszukujących pracy. Z kolei osoby niezdolne do pracy ze względu na zły stan zdrowia kwalifikują się do otrzymywania innego typu pomocy.

W przypadku obywateli państw Unii Europejskiej nie jest wymagane zezwolenie na pobyt w Niemczech. Uzyskanie pomocy socjalnej uwarunkowane jest jednak faktem wcześniejszego legalnego zatrudnienia, co w przypadku nierzadko uzależnionych osób bezdomnych z Polski nie jest możliwe do spełnienia. W tym kontekście zdarzają się sytuacje, w których dana osoba musi opuścić terytorium Niemiec. W sytuacji nagłej bezdomności lub zagrożenia nią, dla uzyskania pomocy należy skontaktować się z urzędem gminy, przedstawić dokument tożsamości i udokumentować swój legalny pobyt, a ponadto – w przypadku cudzoziemców – przedstawić dowody zatrudnienia, dowody uzyskiwania pomocy socjalnej, dowody poświadczające zobowiązania finansowe i zadłużenie, umowy kredytowe, decyzję o zajęciu mienia, dowody poświadczające nakaz eksmisji i wniosek o udzielenie pomocy społecznej.

10.2. Polscy bezdomni – charakterystyka środowiska

Urzędy konsularne RP w Niemczech dysponują jedynie ogólnodostępnymi informacjami i oszacowaniami dotyczącymi liczebności grupy osób bezdomnych z Polski. Organizacja Berliner Stadtmission przekazała tamtejszemu Wydziałowi Konsularnemu informacje o tym, że z oferowanych przez nią pomieszczeń i usług codziennie korzysta około 600 bezdomnych, przy czym blisko 30% stanowią Polacy, co daje liczbę około 180 osób. Sam wydział szacuje liczbę bezdomnych Polaków w Berlinie na 900–1600 osób, w zależności od pory roku. Jednocześnie nie ma danych o bezdomnych Polakach w innych miastach tego okręgu.

Konsulat w Hamburgu również jest w stanie jedynie oszacować liczbę bezdomnych z Polski. Ocenia się ją na około 400 osób, przy tym chorzy i uzależnieni stanowią około 200 osób. I w tym mieście liczby te zmieniają się ze względu na przemieszczanie się poszczególnych osób. Brakuje konkretnych danych odnoszących się do innych miast w tym okręgu konsularnym. Wspomniano jedynie o próbach uzyskania informacji co do liczby Polaków korzystających z niedawno otwartego schroniska dla osób uzależnionych w Hanowerze. Po-

10. Bezdomni Polacy w Niemczech

nadto działający w Mannheim Caritas e.V. poinformował, że wśród bezdomnych obcokrajowców w tym mieście Polacy są najliczniejszą grupą narodową, szacowaną na 40–60 osób. Jeśli chodzi o Nadrenię Północną-Westfalię, podano ogólne dane dotyczące osób bezdomnych w 2016 r. Było to około 25 000 osób. Jednocześnie poinformowano, że Polskie Misje Katolickie, Caritas i inne organizacje szacują, że Polacy stanowią 20–25% ogółu osób bezdomnych⁵⁸⁷.

W artykule w gazecie ulicznej „Hempels” z 2010 r. wspomina się o pewnych szacunkach odnośnie do liczby osób bezdomnych w Szlezwiku-Holsztynie oraz na obszarze całych Niemiec. Według wyliczeń konsulatu generalnego w całych Niemczech żyło wtedy około 3000 bezdomnych Polaków. Ich liczbę w samym Hamburgu szacowano na kilkaset osób. Oceniano, że 80% z nich było uzależnionych od alkoholu. Analogiczne szacunki podawane były też w odniesieniu do polskich bezdomnych w innych miastach. Według ośrodków udzielających im pomocy w Kilonii, w mieście tym mogło przebywać kilkudziesięciu bezdomnych Polaków⁵⁸⁸.

W publikacji na temat warunków życia w Nadrenii Północnej-Westfalii z 2011 r. znajduje się informacja o badaniach przeprowadzonych wśród różnych osób, które można zaliczyć do kategorii ETHOS. W każdym z większych miast tego landu w badaniach uwzględniono po kilka osób bezdomnych na różny sposób. Wśród osób spotkanych w Bonn znalazł się 59-letni mężczyzna z Polski, w Duisburgu jeden 45-letni mężczyzna, w Kleve jedna kobieta w wieku 41 lat i trzech mężczyźni w wieku 40, 50 i około 35 lat oraz w Minden kobieta i mężczyzna w wieku odpowiednio 52 i około 50 lat⁵⁸⁹. Według informacji organizacji GEBEWO z 2012 r. w Berlinie obserwowano zwiększającą się liczbę bezdomnych imigrantów z państw Europy Wschodniej: Polski, Litwy, Łotwy, Rumunii i Bułgarii⁵⁹⁰. W pracy dyplomowej, obronionej na Uniwersytecie Medycznym Charité w Berlinie, na temat charakterystyki pacjentów ośrodków medycznych dla osób bezdomnych autorka wspomina o 8 kobietach i 45 mężczyznach z Polski przebywających w takich ośrodkach w Berlinie⁵⁹¹. W zesta-

⁵⁸⁷ Informacje zebrane od polskich okręgów konsularnych i przekazane przez Wydział Konsularny Ambasady RP w Berlinie za pośrednictwem poczty elektronicznej.

⁵⁸⁸ P. Brandhorst, *Immer mehr obdachlose Polen und Rumänen auch in Kiel und Lübeck*, „Hempels” 2010, nr 176, s. 11.

⁵⁸⁹ *Wohnungslose mit Migrationshintergrund in Nordrhein-Westfalen. Eine Untersuchung zu den Lebenslagen*, Ministerium für Arbeit, Integration und Soziales des Landes Nordrhein-Westfalen, Düsseldorf 2012, s. 56–57.

⁵⁹⁰ *Fern der Heimat – Obdachlos in Berlin*, s. 2, <http://www.frostschutzengel.de/images/pdf/Hintergrundinformationen.pdf> (kwerenda z dnia 13.10.2017).

⁵⁹¹ T. E. Bauer, *Medizinische und soziodemographische Charakteristika der Patienten des Berliner Gesundheitszentrums für Obdachlose*, Medizinischen Fakultät Charité – Universitätsmedizin Berlin, Berlin 2012, s. 24.

10.2. Polscy bezdomni – charakterystyka środowiska

wieniu dotyczącym bezdomności na jednej z ulic Berlina z 2013 r. stwierdzono obecność 43 osób z Polski⁵⁹². Badania zostały także przeprowadzone m.in. przez wspomnianą organizację GEBEWO, w Berlinie i Hamburgu, w okresie zimowym na przełomie 2012 i 2013 r. Pewną wadą tego zestawienia jest jednak brak zaprezentowania zastosowanej metodologii oraz wyjaśnienia powodów różnic w wielkości prób w poszczególnych kategoriach. Brak również wyszczególnionego podziału badanych grup na osoby przebywające w Hamburgu i w Berlinie. W jednym z badań ujęto 330 osób, z których 40% stanowili Polacy, co daje 132 osoby. Przedstawiono też zestawienie czasu, przez jaki grupa badanych była bezdomna. Liczba badanych wyniosła tutaj 305 osób. W przypadku Polaków około 40% osób żyło bez dachu nad głową przez mniej niż 5 miesięcy, około 15% przez 5–12 miesięcy, około 40% przez czas od 1 roku do 5 lat i ponownie około 15% przez ponad 5 lat⁵⁹³. Zgodnie z informacjami Diakonii w Hamburgu w 2015 r. 24% osób, które skorzystały z pomocy Diakonie-Zentrum für Wohnungslose pochodziło z Polski⁵⁹⁴.

Na podstawie treści zawartej w zapytaniu deputowanego partii FDP, wystosowanego w lutym 2017 r., można stwierdzić, że 55% osób bezdomnych, którym udzielono pomocy w ramach programu zimowego w Hamburgu pochodziło z Polski, Bułgarii i Rumunii⁵⁹⁵. W zapytaniu tym zawarty został odnośnik do artykułu na stronie internetowej „Hamburger Abendblatt”, zgodnie z którym liczba tych osób wyniosła 170⁵⁹⁶. W wystosowanym w 2016 r. zapytaniu deputowanego CDU w sprawie bezdomnych z Polski w Koblenz znajduje się informacja o czterech takich osobach⁵⁹⁷.

---

⁵⁹² *Situation der Wohnungslosen aus Osteuropa im Bereich Lebensstraße/Zoo*, s. 6, http://gangway.de/download/arbeitsbereiche/team_transit_hermes/Feldstudie%20Jebensstr.pdf (kwerenda z dnia 13.10.2017).

⁵⁹³ *Wohnungslose EU – Migranten/-innen Winter 2012/2013*, s. 4, 6, http://www.gebewo.de/images/aktuell/2013/AuswFrostschutzengel_Plata_2012-2013.pdf (kwerenda z dnia 13.10.2017).

⁵⁹⁴ *20 Jahre Mitternachtsbus – unterwegs für Obdachlose*, s. 17, https://www.diakonie-hamburg.de/export/sites/default/content/downloads/Fachbereiche/ES/Diakonie-Hamburg_20_Jahre_Mitternachtsbus.pdf (kwerenda z dnia 13.10.2017).

⁵⁹⁵ *Schriftliche Kleine Anfrage der Abgeordneten Jennyfer Dutschke (FDP) vom 6.02.2017 und Antwort des Senats*, Drucksache 21/7862, 14.02.2017, s. 2.

⁵⁹⁶ *170 Obdachlose aus Osteuropa verlassen Hamburg*, <https://www.abendblatt.de/hamburg/article209102357/Obdachlose-aus-Osteuropa-verlassen-Hamburg.html> (kwerenda z dnia 13.10.2017).

⁵⁹⁷ *Antwort des Ministeriums für Familie, Frauen, Jugend, Integration und Verbraucherschutz auf die Kleine Anfrage des Abgeordneten Matthias Lammert (CDU)*, Drucksache 17/999, Polnische Wohnungslose in Koblenz, <https://kleineanfragen.de/rheinland-pfalz/17/1256-polnische-wohnungslose-in-koblenz> (kwerenda z dnia 14.10.2017).

10. Bezdomni Polacy w Niemczech

Nieco więcej dokładniejszych danych przyniósł kontakt z Polskimi Misjami Katolickimi i organizacjami polonijnymi w Niemczech. Wiedzy na temat sytuacji Polaków w Hamburgu dostarcza artykuł proboszcza tamtejszej Polskiej Misji Katolickiej, księdza dra Jacka Bystronia z 20 września 2017 r., przesłany przez dra Henryka Koszałkę. Na jego podstawie liczbę bezdomnych Polaków w Hamburgu można ocenić na 800–1000 osób⁵⁹⁸. Ponadto Barbara Schuld z Klubu Gazety Polskiej Hamburg II powiadomiła, że dużą liczbę osób bezdomnych z Polski można spotkać w Hamburgu w dzielnicy Altona-Reeperbahn oraz w okolicy polskiego kościoła⁵⁹⁹.

W sprawozdaniu rocznym Frostschutzengel za 2016 r. zawarte są szczegółowe dane o liczbie osób bezdomnych z Polski. Ogólnie w Berlinie udzielono wtedy pomocy 279 osobom, w tym 35% pochodziło z Polski, czyli 98 osób. Ich struktura wiekowa prezentowała się następująco:

- 18–24 lata: 10 osób;
- 25–49 lat: 66 osób;
- 50–64 lata: 20 osób;
- powyżej 65 lat: 2 osoby.

Przedstawione zostały także dane o ich wykształceniu, przy czym dotyczyły one tutaj mniejszej grupy osób:

- brak wykształcenia: 16 osób;
- wykształcenie zawodowe: 17 osób;
- licencjat/magister: 1 osoba⁶⁰⁰.

Informację o przebywaniu bezdomnych Polaków w Brunszwiku przekazało Niemiecko-Polskie Stowarzyszenie Pomocy. Od maja 2017 r. do stowarzyszenia zgłosiło się około 40 osób. Samo stowarzyszenie nie ma możliwości finansowego wsparcia bezdomnych, kieruje je jednak do odpowiednich instytucji, takich jak jadłodajnie (współpracuje w tym kontekście z konkretną jadłodajnią – Iglu), noclegownie czy punkty opieki medycznej. Współpracuje z placówkami Czerwonego Krzyża oraz z Caritas. Dla wspomnianych osób Brunzwik nie jest miejscem docelowym. Przemieszczają się one raczej do innych miast. Spora ich część jest uzależniona od alkoholu, niektórzy także od narkotyków, jednak stowarzyszenie odnotowało przypadki osób, które po udzielonej pomocy i po przebyciu kuracji odwykowej znajdowały pracę i wracały do normalnego życia⁶⁰¹.

---

⁵⁹⁸ J. Bystron, *Działalność charytatywna w praktyce duszpasterstwa emigracyjnego – PMK Niemcy* (artykuł otrzymany za pośrednictwem poczty elektronicznej).

⁵⁹⁹ Informacja uzyskana za pośrednictwem poczty elektronicznej.

⁶⁰⁰ „Frostschutzengel plus” – *Gesundheitsförderung und Beratung für wohnungslos Menschen*, Jahresbericht 2016, Teilprojekt 1 – Sozialberatung, s. 7–8.

⁶⁰¹ *O nas*, http://poldeh.cba.pl/?page_id=14&lang=pl (kwerenda z dnia 21.10.2017).

Ksiądz Jacek Bystron dzieli osoby bezdomne z Polski na trzy grupy:

1. „Pierwsza – to osoby, które ze względu na brak wykształcenia czy problem uzależnień nie dały rady w Polsce i wyjechały do Niemiec, tym bardziej nie poradzą sobie i za granicą.
2. Drugą grupę bezdomnych tworzą osoby, które uciekają przed problemami: najczęściej chodzi o długi, wyroki sądowe. Jest sporo Polaków, którzy wyjeżdżają z powodu rodzinnych tragedii, np. rozpadu małżeństwa. Ale problemy, które zostają w kraju, wracają jak bumerang, nawet po 5–10 latach, bo przecież sądy obu krajów dobrze ze sobą współpracują. Tak więc kiedy taki Polak się ustabilizuje, znajdzie pracę, dostanie zameldowanie, dopadnie go też każdy dług czy obowiązek alimentacyjny z Polski.
3. Do trzeciej grupy należą osoby, które zostały oszukane i wyzyskane przez nieuczciwe firmy, wpadły w długi i nie otrzymały na czas odpowiedniej pomocy. Ich liczba rośnie, bo rośnie też liczba wyszukiwanych imigrantów zarobkowych. Są takie branże w Niemczech, które w zasadzie funkcjonują wyłącznie dzięki wyzyskowi. Przykładem może być cały sektor opieki nad starszymi ludźmi. Polki za 1000 euro opiekują się nie tylko 24 godziny na dobę zniedołężniałymi staruszkami, ale dodatkowo sprzątają i gotują. Przy tym są zadowolone, bo w Polsce nie zarobiłaby takich pieniędzy. Jest to jednak ciężka i bardzo wyniszczająca praca”⁶⁰².

Tekst na temat projektu Plata, który zostanie przedstawiony poniżej, również dostarcza wiedzy o sytuacji bezdomnych Polaków w Hamburgu, przy czym odnosi się do ich sytuacji w 2011 r. Stan zdrowia tych bezdomnych był zły, co w dużej mierze mogło mieć związek z ich problemami alkoholowymi. Część z nich przyjechała do pracy za stawkę 5 euro za godzinę w rolnictwie, budownictwie czy ogrodnictwie. Zdarzały się też osoby zatrudnione legalnie, które jednak nie były zorientowane w swojej sytuacji prawnej, wskutek czego pozostawały nieświadome faktu, iż mają możliwość korzystania z miejscowej pomocy społecznej⁶⁰³. Informacje te znajdują swoje potwierdzenie w artykule z 2011 r., w którym opisano pracę polskiego streetworkera, Stanisława Szczerby. Przywołana tam została wypowiedź **koordynatora projektu Plata**, Andrzeja Stasiewicza, który wspominał o złym stanie zdrowia bezdomnych Polaków oraz o fakcie, że 80% z nich było uzależnionych od alkoholu. Według niego Polacy pracujący w budownictwie czy ogrodnictwie zarabiali średnio 4–5 euro

---

⁶⁰² J. Bystron, *Działalność charytatywna...*

⁶⁰³ Notatka informacyjna o projekcie pomocy bezdomnym Polakom w Hamburgu. Konferencja „Czas na przedsiębiorczość społeczną”, Gdańsk 16.11.2011, s. 3, <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/13220556440.pdf> (kwerenda z dnia 14.10.2017).

za godzinę⁶⁰⁴. Konsulat RP w Hamburgu stwierdza ponadto, że w Niemczech istnieje słaby nadzór instytucjonalny nad poszanowaniem praw pracowniczych cudzoziemców. Zaznaczono, że silnie zbiurokratyzowany system opieki społecznej znacznie utrudnia Polakom powrót na rynek pracy⁶⁰⁵. Dużym problemem jest brak znajomości języka angielskiego lub niemieckiego wśród naszych rodaków⁶⁰⁶, co w niektórych przypadkach również utrudnia skorzystanie z przysługującej im pomocy społecznej⁶⁰⁷. Jak mówiła o tym Karolina Kowalska z konsulatu w Hamburgu, Polacy „przyjechali do Niemiec w celu zarobkowym. Jednakże nierzetelni pośrednicy pracy lub pracodawcy gwarantujący mizerne zarobki i lekceważący zabezpieczenie socjalnozdrowotne przyczynili się do tego, że te osoby stały się bezdomnymi. Z pełnym przekonaniem odważę się postawić tezę, że bezdomność wśród Polaków w Hamburgu nie jest »sposobem na życie«. Twierdzą tak zazwyczaj te osoby, które kierując się tym stereotypem, pragną uśpić swoje sumienie”⁶⁰⁸.

Różnicę między możliwościami uzyskania pomocy przez Polaków pozbawionych ubezpieczenia społecznego a uprawnieniami Polaków oraz innych osób posiadających takie ubezpieczenie częściowo prezentuje wspomniany powyżej artykuł z 2011 r. Takie osoby z Polski mogą jedynie uzyskać pomoc doraźną w postaci ciepłego posiłku, ubrań czy prysznic. Przytoczono również przypadek Polaka, który ze względu na problemy alkoholowe i psychiczne zachowywał się agresywnie, wskutek czego zabroniono mu wstępu do ośrodków udzielających pomocy. W artykule stwierdza się też, że skoro dla bezdomnych Niemców znalezienie pracy jest sprawą trudną, to dla pozbawionych pomocy Polaków jest to niemal niemożliwe⁶⁰⁹.

10.3. Działalność instytucji lokalnych

Szczegółowe informacje dotyczące pomocy udzielanej osobom bezdomnym w poszczególnych okręgach konsularnych zostały przekazane przez Wydział Konsularny w Berlinie. Zdecydowana większość niemieckich ośrodków pomocy społecznej oferuje dyżury lekarskie zwykle dwa razy w tygodniu.

---

⁶⁰⁴ H. Voigts, *Polnischer Straßensozialarbeiter*, <https://www.hinzundkuntz.de/polnisch-strasof/> (kwerenda z dnia 20.10.2017).

⁶⁰⁵ Informacje zebrane od polskich okręgów konsularnych i przekazane przez Wydział Konsularny Ambasady RP w Berlinie za pośrednictwem poczty elektronicznej.

⁶⁰⁶ P. Brandhorst, *Immer mehr obdachlose Polen und Rumänen...*, s. 11

⁶⁰⁷ H. Voigts, *Polnischer...*

⁶⁰⁸ *Notatka informacyjna o projekcie pomocy bezdomnym Polakom w Hamburgu...*, s. 5.

⁶⁰⁹ H. Voigts, *Polnischer...*

Podejmowanie działań na rzecz osób bezdomnych jest obowiązkiem gmin, powiatów i miast, przy czym realizują one te zadania w ramach ustawowego zobowiązania do zachowania bezpieczeństwa i porządku. Z kolei świadczenie pomocy w sytuacji bezpośredniego zagrożenia życia i zdrowia osób bezdomnych ma swoje źródło w przepisach o bezpieczeństwie publicznym i policji poszczególnych landów. W takich sytuacjach osoby bezdomne są kierowane przez policję do noclegowni lub – w razie potrzeby – do szpitali. Odpowiedzialność gmin jest obligatoryjna również w przypadku wystąpienia silnych mrozów. Generalnie same konsulaty angażują się w pomoc udzielaną misjom dworcowym, noclegowniom i punktom żywieniowym. Współpracują także z organizacjami pozarządowymi, pomagając im w kupowaniu artykułów pierwszej potrzeby.

Urząd konsularny w Berlinie współpracuje m.in. z Berliner Stadtmission oraz organizacjami Diakonie, Caritas i Gangway e.V. W części tych instytucji zatrudnieni są także polscy pracownicy. Władze Berlina finansują funkcjonujące w tym mieście ośrodki pomocy społecznej, udzielające doraźnej pomocy w postaci noclegów, posiłków i podstawowej opieki medycznej. Informacje o tych ośrodkach oraz o tzw. punktach kontaktowych (*Anlaufstellen*) są rozprowadzane wśród osób bezdomnych przez streetworkerów. Zimą po ulicach miasta poruszają się specjalne autobusy, tzw. *Kälte-Bus*, w których można się ogrzać i otrzymać gorący posiłek. Generalnie większość organizacji otrzymuje subwencje od władz lokalnych, które działają również na rzecz zapobiegania bezdomności poprzez ofertę urzędów ds. opieki społecznej dla osób zagrożonych utratą mieszkania. Oferta ta obejmuje też cudzoziemców. Istnieje ponadto możliwość uzyskania porady prawnej, pośrednictwa w poszukiwaniu nowego lokalu oraz pomocy finansowej na pokrycie zadłużenia.

Na podkreślenie zasługuje działalność w ramach opieki zdrowotnej dla osób bezdomnych, w którą zaangażowane są placówki publicznej służby zdrowia. Osoby potrzebujące pomocy medycznej kierowane są przez policję do odpowiedniego szpitala, zaś w przypadku, gdy dana osoba nie posiada ważnego ubezpieczenia zdrowotnego, np. w Polsce, szpital występuje z wnioskiem do urzędu ds. opieki społecznej – *Sozialamt* – o przejęcie kosztów leczenia. Natomiast w sytuacji, kiedy ze względu na stan zdrowia dana osoba nie jest w stanie decydować o sobie, na wniosek szpitala sąd wyznacza opiekuna prawnego – *rechtlicher Betreuer*.

We Frankfurcie nad Menem z inicjatywy niemieckiej Caritas powstał ostatnio Międzynarodowy Punkt Informacyjno-Kontaktowy, przy czym – dla zacieśnienia współpracy – punkt ten został odwiedzony przez przedstawiciela urzędu konsularnego. W Kolonii funkcjonuje 19 organizacji pomocowych, oferujących noclegi, opiekę lekarską, posiłki, odzież, pomoc w zakresie lecze-

nia uzależnień, jak również wsparcie w nawiązaniu kontaktu z rodziną. Inne ważne organizacje działające w tym okręgu to Czerwony Krzyż, Caritas i misje dworcowe funkcjonujące w Kolonii, Frankfurtu, Duisburgu, a także Diakonie.

W Hamburgu za pomoc socjalną odpowiada Senator ds. Pracy, Spraw Społecznych, Rodziny i Integracji. W tym mieście działa głównie stowarzyszenie Hoffnungsorte, oferujące osobom bezdomnym noclegi, posiłki, odzież i leczenie. Władze Hamburga we współpracy z tym stowarzyszeniem prowadzą zimowy program pomocy *Winternotprogram*. Dzięki niemu w noclegowniach udostępnia się 950 miejsc. Z kolei pomoc medyczna w Hamburgu oferowana jest przez Cartiasverband. W przypadku braku ubezpieczenia medycznego osoby bezdomnej koszty leczenia pokrywane są przez budżet miasta. Konsulat w Monachium jako najpopularniejszą formę pomocy, z której korzystają Polacy, uważa misję dworcową prowadzoną przez Diakonie. Innymi istotnymi w tym kontekście organizacjami są Caritas i Czerwony Krzyż. Na zdecydowane podkreślenie zasługuje deklarowana przez miejscowe organizacje chęć nawiązania kontaktu z polskimi instytucjami zajmującymi się m.in. terapiami odwykowymi.

Analizując kwestię pomocy udzielanej osobom bezdomnym w hamburskim okręgu konsularnym warto przedstawić gorzej prezentującą się w tej kwestii sytuację w Szlezwiku-Holsztynie oraz w Bremie i Dolnej Saksonii. Przede wszystkim, pomoc socjalna ukerunkowana jest tam w głównej mierze na obywateli niemieckich i cudzoziemców posiadających prawo do świadczeń, przy czym zgodnie z interpretacją władz lokalnych wielu obywateli polskich nie spełnia kryteriów pobytu. Ponadto istnieje praktyka cedowania odpowiedzialności za świadczenie pomocy społecznej na bogatszy Hamburg, zaś osoby pozbawione środków do życia są zobowiązywane do powrotu do swoich państw. Za realizację tych zadań odpowiedzialna jest policja. Osobom tym finansuje się bilety powrotne. Zdarza się również, że w schroniskach i noclegowniach wprowadzane są ograniczenia czasowe lub wymagane są w nich specjalne skierowania wystawiane przez policję bądź odpowiedzialną za sprawy socjalne komórkę funkcjonującą w danej gminie. Pomoc niskoprogowa udzielana jest przez organizacje pozarządowe, głównie Diakonie⁶¹⁰.

Wzmianka o jakości systemu pomocy społecznej w Hamburgu znalazła się też w *Notatce* dotyczącej programu Plata: „na terenie Hamburga istnieje bardzo silnie rozbudowany i różnorodny system pomocy bezdomnym. Jednak głównie opiera się on na doraźnej pomocy. Brakuje instytucji wspierających aktywację zawodową, a te, które są, koncentrują się na pomocy bezdomnym Niemcom.

---

⁶¹⁰ Informacje zebrane od polskich okręgów konsularnych i przekazane przez Wydział Konsularny Ambasady RP w Berlinie za pośrednictwem poczty elektronicznej.

10.3. Działalność instytucji lokalnych

Nie ze względu na dyskryminację, lecz na przeszkody związane z sytuacją prawną obcokrajowców i barierą językową⁶¹¹.

Z kolei ksiądz Jacek Bystron funkcjonowanie pomocy społecznej w Hamburgu scharakteryzował w następujący sposób:

Hamburg posiada dobrze rozbudowany, jeden z najlepszych w Niemczech, system pomocy bezdomnym. Jest on jednak doraźny i działa w głównej mierze w oparciu o liczne noclegownie, domy dziennego pobytu oraz jadłodajnie. [...] Na cele socjalne i zdrowotne wydaje się tutaj 1,2 mld euro. W tym mieście działa najlepszy w UE system pomocy migrantom. A na same noclegownie dla bezdomnych, w ramach programu zimowego, przeznaczają się 2 mln euro.

Istnieją różnego rodzaju organizacje pozarządowe (*Bahnhofmission, Diakonische Werk, Stadtmission*), które wspomagane przez pieniądze samorządów i sponsorów prowadzą dla bezdomnych jadłodajnie, noclegownie, poradnie socjalne, łaźnie, przebieralnie, punkty medyczne i inne.

Obok *funkcjonujących* punktów całorocznych, uruchamia się zimowe noclegownie (tzw. *Winterprogramm*) na ponad 1000 miejsc⁶¹².

Za główną organizację udzielającą pomocy osobom bezdomnym w Berlinie należy uznać założoną w 1994 r. GEBEWO – Soziale Dienste – Berlin GmbH. Zapewnia ona osobom potrzebującym pomoc w szerokim zakresie. Udziela im porad prawnych, prowadzi działania prewencyjne na rzecz zapobiegania bezdomności, m.in. poprzez pomoc w przewidywaniu problemów finansowych, w tym wychodzeniu z zadłużenia. Osobom bezdomnym zapewnia z kolei opiekę bieżącą, wyżywienie i zaopatrzenie w odzież⁶¹³. Zarówno osoby bezdomne, jak i znajdujące się w trudnej sytuacji życiowej mają możliwość skorzystania z opieki medycznej, w tym stomatologicznej⁶¹⁴.

Pośród innych organizacji działających w Berlinie należy zaprezentować przede wszystkim grupę Frostschutzengel, która jest częścią projektu m.in. organizacji GEBEWO. W zespole Frostschutzengel trzy osoby mówią po polsku⁶¹⁵. Na stronie grupy znajduje się również informacja w języku polskim o poradach udzielanych w językach: polskim, niemieckim, bułgarskim i rumuńskim. Porady te dotyczą m.in. następujących sytuacji:

- braku ubezpieczenia zdrowotnego;
- przebywania kobiet w ciąży na ulicy;
- choroby;

⁶¹¹ Notatka informacyjna o projekcie pomocy bezdomnym Polakom w Hamburgu..., s. 4.

⁶¹² J. Bystron, *Działalność charytatywna...*

⁶¹³ *Über uns*, <http://www.gebewo.de/ueber-uns> (kwerenda z dnia 21.10.2017).

⁶¹⁴ *Praxis am Stralauer Platz*, <http://gebewo-pro.de/arztpraxis> (kwerenda z dnia 21.10.2017).

⁶¹⁵ *Unser Team*, <http://www.frostschutzengel.de/unsere-arbeit/team> (kwerenda z dnia 20.10.2017).

10. Bezdomni Polacy w Niemczech

- braku znajomości prawa niemieckiego;
- braku znajomości języka niemieckiego przy jednoczesnej potrzebie załatwiania spraw w urzędach;
- poszukiwania noclegu;
- poszukiwania możliwości zjedzenia posiłku, umycia się i wyprania ubrań;
- chęci powrotu do swojego państwa;
- braku ważnych dokumentów;
- niewypłacania wynagrodzenia przez pracodawcę⁶¹⁶.

Porady udzielane są też w językach: angielskim, rosyjskim, bośniackim, serbskim i chorwackim. Generalnie działalność grupy skoncentrowana jest w szczególności na obywatelach państw Europy Środkowej i Wschodniej⁶¹⁷. Wymieniona opieka medyczna zapewniana jest przez pracowników Caritas z ośrodka zlokalizowanego w pobliżu stacji obok ogrodu zoologicznego (Caritas Ambulanz am Bahnhof Zoo)⁶¹⁸.

Projektem uruchomionym przy współpracy z GEBEWO jest także *Berliner Kältehilfe*, w ramach którego potrzebujący mogą otrzymać pomoc od 1 listopada do 31 marca. *Kältehilfe* w Berlinie istnieje już od 1989 r.⁶¹⁹ Jego celem jest niedopuszczenie do czyjegokolwiek zamarznięcia na ulicach Berlina w okresie zimowym. Projekt ten współtworzą liczne organizacje kościelne, społeczne i stowarzyszenia oferujące usługi w postaci punktów doradczych, punktów noclegowych, kuchni oraz miejsc spotkań. Projekt finansowany jest z budżetu Berlina, władz lokalnych, darowizn i dotacji *Liga der Wohlfahrtsverbände*⁶²⁰. *Strona projektu informuje o wszystkich miejscach, w jakich można uzyskać pomoc*⁶²¹. *Znajdowaniem osób potrzebujących zajmują się także streetworkerzy. Ponadto po ulicach Berlina porusza się też specjalny autobus – Wärmebus*⁶²². *Na stronie internetowej można przeczytać, że w sytuacji, gdy temperatura spada poniżej 0°C, zarządzające metrem w Berlinie Berliner Verkehrsbetriebe otwiera*

⁶¹⁶ *Pomoc!*, <http://www.frostschutzengel.de/hilfe-pomoc-%D0%BF%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D1%89-ajutor/pomoc> (kwerenda z dnia 20.10.2017).

⁶¹⁷ „Frostschutzengel plus” – *Gesundheitsförderung und Beratung für wohnungslose Menschen*, <http://www.frostschutzengel.de/> (kwerenda z dnia 20.10.2017).

⁶¹⁸ *Gesundheitsberatung*, <http://www.frostschutzengel.de/unsere-arbeit/gesundheitsberatung> (kwerenda z dnia 20.10.2017).

⁶¹⁹ *Koordinierungsstelle Kältehilfetelefon/-datenbank*, <http://gebewo-pro.de/berliner-kaeltehilfetelefon> (kwerenda z dnia 20.10.2017).

⁶²⁰ *Über die Berliner Kältehilfe*, <http://www.kaeltehilfe-berlin.de/> (kwerenda z dnia 20.10.2017).

⁶²¹ *Angebot suchen*, <http://www.kaeltehilfe-berlin.de/angebot/angebot-suchen> (kwerenda z dnia 20.10.2017).

⁶²² *Kältenotruf*, <http://www.kaeltehilfe-berlin.de/kaeltenotruf> (kwerenda z dnia 20.10.2017).

część stacji. Można się z niej również dowiedzieć o planowanych remontach, które powodują zamykanie tych stacji⁶²³.

Za najważniejszą organizację zajmującą się pomocą osobom bezdomnym w Hamburgu należy uznać Stadtmission Hamburg. Współuczestniczy ona przede wszystkim w realizacji omówionego powyżej projektu Plata. Pracownicy Stadtmission posługują się językami: bułgarskim, rumuńskim, rosyjskim, czeskim, słowackim, angielskim, włoskim i polskim. Stadtmission oferuje pomoc niskoprogową, której celem jest zapobieganie wykluczeniu społecznemu, a także prowadzi doradztwo pod kątem umiejętności korzystania z przysługującej pomocy społecznej. Organizacja wspiera również osoby, które chcą powrócić do swoich państw. Koordynatorem Platy z ramienia Stadtmission jest Andrzej Stasiewicz⁶²⁴.

Stadtmission Hamburg udziela pomocy osobom bezdomnym w szerokim zakresie. Zapewnia im doradztwo, opiekę lekarską, żywność, ubrania, możliwość zadbania o potrzeby higieniczne i skorzystania z pralni. W ośrodkach Stadtmission potrzebujący mają możliwość uzyskania adresu pocztowego oraz skorzystania z przechowalni pieniędzy i dokumentów. Oferowany jest też dostęp do Internetu i bieżącej prasy⁶²⁵.

Dla osób szukających schronienia przeznaczony jest Dom Jonasza, znajdujący się w pobliżu hamburskiego dworca kolejowego. Noclegi nie są bezpłatne, lecz istnieje możliwość sfinansowania ich kosztu przez odpowiednie instytucje. Warunkiem skorzystania z ośrodka jest trzeźwość. Trzy pokoje w omawianym ośrodku są zarezerwowane wyłącznie dla kobiet. Ponadto dostępne są pokoje dwuosobowe oraz pokoje rodzinne. Wszyscy mają zapewniony dostęp do kuchni⁶²⁶. Stadtmission Hamburg oferuje również wsparcie dla osób z problemami psychicznymi. Przeznaczony jest dla nich dom w dzielnicy Hammerbrook z pojedynczymi pokojami, prywatnymi łazienkami i wspólną kuchnią. Poprawa warunków życia ma przyczynić się do polepszenia ich kondycji psychicznej⁶²⁷.

Stadtmission Hamburg posiada własny ośrodek przy stacji kolejowej Altona. Bahnhofsmision Hamburg została założona w 1895 r. Jej celem jest świadcze-

---

⁶²³ *Informationen*, <http://www.kaeltehilfe-berlin.de/informationen> (kwerenda z dnia 20.10.2017).

⁶²⁴ *Plata. Hilfe für EU-Bürger aus Südosteuropa (Anlaufstelle)*, <http://stadtmission-hamburg.de/plata-EU-Wohnungslosenhilfe.73.0.html> (kwerenda z dnia 21.10.2017).

⁶²⁵ *Herz as. Tagesaufenthaltsstätte*, <http://stadtmission-hamburg.de/herz-as-Tagesaufenthaltsstaette.39.0.html> (kwerenda z dnia 21.10.2017).

⁶²⁶ *Haus Jona. Übernachtungshaus*, <http://stadtmission-hamburg.de/haus-jona-UEbernachtungshaus.14.0.html> (kwerenda z dnia 21.10.2017).

⁶²⁷ *Die Münze. Wohnprojekt für psychisch erkrankte wohnungslose Menschen*, <http://stadtmission-hamburg.de/die-muenze-Wohnprojekt.16.0.html> (kwerenda z dnia 21.10.2017).

10. Bezdomni Polacy w Niemczech

nie pomocy podróżnym, którzy np. potrzebują jej przy wsiadaniu/wysiadaniu z pociągów, w nagłych sytuacjach lub w przypadku problemów w podróży. Opieką aż do miejsca docelowego obejmowane są samotnie podróżujące dzieci w wieku 6–14 lat. Oferowana jest też pomoc psychologiczna. *Bahnhofsmmission* współpracuje m.in. z *Caritas*⁶²⁸.

Wsparcie osobom bezdomnym w Hamburgu zapewnia ponadto *Diakonie Hamburg*. W ramach „Mostu Socjalnego” oferuje się doradztwo w ojczystym języku dla obywateli państw Europy Środkowej: Polski, Bułgarii i Rumunii. Udzielane porady dotyczą, przykładowo, umiejscowienia w niemieckim systemie pomocy społecznej i możliwości, jakimi dysponują te osoby⁶²⁹. *Diakonia* jest otwarta na inne narodowości oraz oferuje liczne formy pomocy m.in. matkom z dziećmi lub studentom⁶³⁰.

W ośrodku *Diakonii* osoby bezdomne mają możliwość zjedzenia ciepłego posiłku, skorzystania z prysznicza i wyprania swoich ubrań. Może on też służyć im jako adres pocztowy lub punkt dostępu do Internetu. Ośrodek regularnie odwiedza lekarz⁶³¹. Dodatkowo, *Diakonia* udziela wsparcia psychologicznego, przy czym jest ono adresowane nie tylko do osób bezdomnych⁶³². Można także bezpłatnie uzyskać poradę w zakresie wypełniania wniosków, przygotowywania dokumentów i wychodzenia z zadłużenia⁶³³. Częściowej pomocy w powyższych sprawach udzielają też *streetworkerzy* *Diakonii*. Jej pracownicy posługują się językami niemieckim, angielskim, rosyjskim i polskim⁶³⁴.

---

⁶²⁸ *Bahnhofsmmission Hamburg. Nächste Hilfe: Bahnhofsmmission*, <http://stadtmission-hamburg.de/bahnhofsmmission-hamburg.13.0.html> (kwerenda z dnia 21.10.2017).

⁶²⁹ *Social Bridge – Sozialberatung für EU-Zugewanderte*, <https://www.diakonie-hamburg.de/de/rat-und-hilfe/wohnungslos/Social-Bridge-Sozialberatung-fuer-EU-Zugewanderte> (kwerenda z dnia 20.10.2017).

⁶³⁰ *Flucht & Migration*, <https://www.diakonie-hamburg.de/de/rat-und-hilfe/migration/> (kwerenda z dnia 21.10.2017).

⁶³¹ *Praktische Hilfe für Obdachlose: Diakonie-Zentrum für Wohnungslose*, <https://www.diakonie-hamburg.de/de/spenden/mit-geld-helfen/armut--obdachlosigkeit/Praktische-Hilfe-fuer-Obdachlose-Diakonie-Zentrum-fuer-Wohnungslose>; *Tagesaufenthaltsstätte*, <https://www.diakonie-hamburg.de/de/visitenkarte/diakonie-zentrum-fuer-wohnungslose/Tagesaufenthaltsstaette-858237> (kwerenda z dnia 21.10.2017).

⁶³² *Psychische Krisen*, <https://www.diakonie-hamburg.de/de/rat-und-hilfe/psychische-krisen/> (kwerenda z dnia 21.10.2017).

⁶³³ *Begleitung und Hilfe: Ämterlotsen und Schuldnerberatung*, <https://www.diakonie-hamburg.de/de/spenden/mit-geld-helfen/armut--obdachlosigkeit/Begleitung-und-Hilfe-Aemterlotsen-und-Schuldnerberatung>; szczegółowe informacje w temacie wychodzenia z zadłużenia i udzielanej pomocy – patrz: *Schulden*, <https://www.diakonie-hamburg.de/de/rat-und-hilfe/schulden/> (kwerenda z dnia 21.10.2017).

⁶³⁴ *Straßensozialarbeit*, <https://www.diakonie-hamburg.de/de/visitenkarte/diakonie-zentrum-fuer-wohnungslose/Strassensozialarbeit-858239> (kwerenda z dnia 21.10.2017).

10.4. Działalność polskich organizacji

Każdego wieczoru od godziny 20:00 do północy na ulicach Berlina pojawia się autobus z wolontariuszami Diakonii. Ta forma pomocy istnieje już od 1996 r. Przyświeca jej hasło: „Nikt nie powinien zamarznąć na ulicach Hamburga”. W autobusie dostępne są koce, śpiwory, kawa, herbata, kakao, bulion i ciastka. Udzielane są informacje o możliwej do uzyskania pomocy oraz opiece medycznej. Każdej nocy pomoc uzyskuje w ten sposób około 160 osób⁶³⁵.

Specyficzną formą wsparcia, która została już wspomniana powyżej i z której mogą skorzystać w Niemczech nie tylko osoby bezdomne, są placówki tzw. Bahnhofsmision. Jest ich ponad 100. Zlokalizowane są zazwyczaj na dworcach kolejowych lub w ich pobliżu. Bahnhofsmisionen są obiektami należącymi do Kościoła katolickiego lub ewangelickiego. Współpracują także z Caritas, Diakonią oraz z Deutsche Bahn. Udzielana jest tam bezpłatna, nieobwarowana żadnymi warunkami pomoc – nie jest m.in. wymagane posiadanie meldunku⁶³⁶.

Personel Bahnhofsmisionen przygotowany jest do udzielania informacji osobom niewidomym, głuchoniemym oraz obcokrajowcom, którzy nie posługują się w wystarczającym stopniu językiem niemieckim. Udzielają też pomocy – również w pociągach – osobom w podeszłym wieku i niepełnosprawnym (dysponują bowiem m.in. wózkami inwalidzkimi). W razie potrzeby służą pomocą w znalezieniu noclegu⁶³⁷. Potrzebującym oferowany jest posiłek. Można też otrzymać wsparcie w przypadku stania się ofiarą kradzieży⁶³⁸. Jak zostało to już wcześniej wspomniane, Bahnhofsmisionen współpracują z instytucjami pomocy społecznej.

10.4. Działalność polskich organizacji

W kontekście polskiej działalności na niewątpliwą uwagę zasługuje projekt zrealizowany wspólnie przez konsul RP w Hamburgu, miejscowe organizacje pomocy społecznej i Barkę. Grupy osób bezdomnych z Polski były zauważalne

⁶³⁵ *Das Projekt*, <https://www.diakonie-hamburg.de/de/visitenkarte/diakonie-zentrum-fuer-wohnungslose/mitternachtsbus/projekt/index.html> (kwerenda z dnia 21.10.2017).

⁶³⁶ *Über uns. Bahnhofsmisionen sind zentrale Knotenpunkte der sozialen Hilfe*, <http://www.bahnhofsmision.de/UEber-Uns.9.0.html>; *Organisation*, <http://www.bahnhofsmision.de/Organisation.14.0.html>; historia Bahnhofsmisionen – patrz: *Geschichte. Über 100 Jahre Menschlichkeit am Zug*, <http://www.bahnhofsmision.de/Geschichte.15.0.html> (kwerendy z dnia 24.10.2017).

⁶³⁷ *Auf Reisen. Nicht immer läuft alles wie auf Schienen*, <http://www.bahnhofsmision.de/Auf-Reisen.26.0.html> (kwerenda z dnia 24.10.2017).

⁶³⁸ *In Notlagen. Die Bahnhofsmision hilft in akuten Nöten und existenziellen Notlagen*, <http://www.bahnhofsmision.de/In-Notlagen.27.0.html> (kwerenda z dnia 24.10.2017).

na ulicach tego miasta. Kwestia ta była sygnalizowana przez proboszcza Polskiej Misji Katolickiej w Hamburgu oraz przez miejscową Caritas. W ramach przygotowywania stosownych działań doszło do spotkania Barki i przedstawicieli hamburskich organizacji zajmujących się pomocą społeczną: „zamiar konkretnej współpracy poprzedzony był kolejną wizytą studyjną w Polsce, tym razem w siedzibach Barki, oraz intensywną pracą grupy roboczej w przygotowaniu konspektu projektu pilotażowego, nad którym pracowali przedstawiciele: Misji Miejskiej w Hamburgu (*Stadtmission*), hamburskiego Urzędu ds. Socjalnych, Caritas, Polskiej Misji Katolickiej w Hamburgu, gazetki ulicznej »Hinz & Kunzt« oraz [...] konsulatu. Efektem było powstanie półrocznego projektu pilotażowego (1 listopada 2010 – 30 kwietnia 2011) sfinansowanego z darowizn⁶³⁹. Celem tego projektu była wzorowana na działalności Barki w Wielkiej Brytanii pomoc dla bezdomnych imigrantów z państw Europy Wschodniej, przy czym zaangażowany do tego miał zostać przedstawiciel Barki. „Celem było stworzenie lepszego dostępu, nawiązanie kontaktu z osobami z Europy Środkowo-Wschodniej mieszkającymi na ulicach Hamburga, przede wszystkim obywatelami polskimi. Szczególna uwaga była zwrócona na grupę chronicznie chorych uzależnionych, którzy na terenie Niemiec nie mają możliwości otrzymania pomocy, chociaż jej pilnie potrzebują. [...] Pilotaż sfinansowany został ze środków Hamburgskiego Parlamentu Darowizn, darowizny gazetki ulicznej »Hinz & Kunzt«, Konsulatu Generalnego RP w Hamburgu, jak i środków własnych Misji Miejskiej (*Stadtmission*). Miasto Hamburg w początkowej fazie dystansowało się do finansowego wsparcia tego projektu, zaproponowali rozmowy dopiero, kiedy pilotaż okazał się bardzo skuteczny”. W trakcie pierwszego okresu realizacji projektu, tj. od 1 listopada 2010 r. do 15 lutego 2011 r., nawiązano tzw. „pierwszy kontakt” z 305 osobami⁶⁴⁰, z których 90% stanowili Polacy. Daje to zatem liczbę 274 osób⁶⁴¹. Zajmował się tym Stanisław Szczerba⁶⁴². Podczas jednej nocy jego pracy towarzyszył mu nawet polski konsul generalny. Łącznie nawiązano w tym czasie 1112 kontaktów, z czego 90% dotyczyło Polaków. Polaków było najwięcej również wśród osób, którym umożliwiono powrót do swoich państw (28 osób). Ich podróż została sfinansowana ze środków na opiekę konsularną. Ponadto osoby, z którymi nawiązano kontakt, uzyskały pomoc na miejscu. W kilku przypadkach umożliwiono im skorzystanie z przysługujących świadczeń opieki społecznej, w innych ułatwiono skorzystanie z noclegowni i opieki medycznej.

---

⁶³⁹ Notatka informacyjna o projekcie pomocy bezdomnym Polakom w Hamburgu..., s. 1.

⁶⁴⁰ Tamże.

⁶⁴¹ H. Voigts, *Polnischer...*

⁶⁴² Notatka informacyjna o projekcie pomocy bezdomnym Polakom w Hamburgu..., s. 3.

10.4. Działalność polskich organizacji

Zadbano o dalsze finansowanie projektu, ponieważ był on jednym z najbardziej obiecujących narzędzi pomocy bezdomnym. Senator Detlef Scheele podjął decyzję o finansowaniu opisywanego projektu przez kolejny rok. Nie bez znaczenia okazał się również list Rzecznika Praw Obywatelskich, pani profesor Ireny Lipowicz, w którym przekonała senatora o wadze tego przedsięwzięcia. Od 1 maja 2011 r. projekt funkcjonował pod patronatem i przy wsparciu finansowym ze strony władz Hamburga. Zyskał także konkretną nazwę: Plata, która pochodzi od niemieckiego sformułowania *eine Plate machen*, oznaczającego spanie na ulicy. Zimą, na przełomie 2011 i 2012 r., po raz pierwszy miało zostać udostępnione zakwaterowanie dla 160 potencjalnych potrzebujących oraz miał zostać otwarty punkt doradczy, w którym można było uzyskać informacje o pomocy przysługującej zarówno w Niemczech, jak i w poszczególnych państwach. We wspomnianym centrum doradczym zatrudniono m.in. socjologa i pracownika społecznego polskiego pochodzenia. Raz w tygodniu dyżury pełnili przedstawiciele konsulatów Bułgarii, Rumunii, Słowacji i Polski, przy czym za wyjątkiem Polski wszystkie pozostałe konsulaty delegowały jedynie przedstawiciele konsulatów honorowych. Dwa razy w miesiącu ośrodek mieli też odwiedzać lekarze działający w ramach Mobilnej Pomocy Bezdomnych. Planowana była współpraca z miejscowym Urzędem Pracy. W tym czasie funkcjonowania projektu – do 15 października 2011 r. – liczba pierwszych kontaktów wzrosła do 517, a ogólna – do 2451, przy czym 70% tych kontaktów nawiązywano z Polakami. W tym okresie powrót do swoich państw umożliwiono łącznie 151 osobom⁶⁴³. Od 1 listopada 2010 r. do 30 kwietnia 2012 r. nawiązano 1082 pierwszych kontaktów, zaś 476 osobom umożliwiono powrót do swoich krajów, w tym 37%, czyli 176 osób, stanowili Polacy. 16 osób, w większości Polaków, powróciło do Hamburga. Jednocześnie w ramach niemieckiej pomocy społecznej *Zweiten Buch Sozialgesetzbuch (SGB II)* 29 osób uzyskało świadczenia na zapewnienie środków do życia, tzw. *Arbeitslosengeld II*⁶⁴⁴. Dodatkowych informacji o funkcjonowaniu Platy dostarcza również cytowany już artykuł księdza Jacka Bystronia. Autor wspomina w nim, że w ciągu 8 lat funkcjonowania projektu centrum doradcze odwiedziło łącznie około 15 000 osób poszukujących pomocy, przy czym pochodziły one też z innych niż Hamburg miast w Niemczech. Około 30% tych osób wróciło do swoich państw. W 2015 r. z możliwości tej miało skorzystać 900 osób, w tym 300 Polaków. Jak zostało to podkreślone, Plata „jako jedyna załatwia formalności związane z powrotem do kraju”⁶⁴⁵.

⁶⁴³ Tamże, s. 2–3.

⁶⁴⁴ Projekt „Plata”. *Streetwork für osteuropäische Obdachlose*, s. 5, 7, http://www.bagw.de/media/doc/TGD_12_Migration_Hermannes-Stasiewicz.pdf (kwerenda z dnia 14.10.2017).

⁶⁴⁵ J. Bystron, *Działalność charytatywne...*

10. Bezdomni Polacy w Niemczech

Najdokładniejsze i najbardziej aktualne dane zostały uzyskano jednak od Andrzeja Stasiewicza. Zgodnie z nimi, w 2015 r. z 847 osób, które skorzystały z możliwości powrotu do swojego państwa, 20% – czyli 169 osób – stanowili Polacy. Jest to więc liczba nieco niższa, niż ta przedstawiona w artykule księdza Bystronia. Niestety, zdarzały się przypadki, w których stan zdrowia Polaków był na tyle zły, że ich transport do Polski byłby zbyt skomplikowany do zorganizowania i w efekcie rezygnowano z tej możliwości. Należy zauważyć, że procentowy udział Polaków w ogóle korzystających z tej formy pomocy Platy regularnie się zmniejsza. W 2015 r. najliczniejszą grupę stanowili Rumuni – 52%⁶⁴⁶. Zestawienie zawiera również informacje o liczbie nawiązanych w latach 2015 i 2016 kontaktów. W 2015 r. było ich 2847, a w 2016 r. – 2599. Udział Polaków w tej liczbie wynosił odpowiednio: 39% i 27%, czyli 1110 osób i 702 osoby. Wśród ogółu zdarzały się także bezdomne rodziny z dziećmi, które pochodziły głównie z Bułgarii i Rumunii. Przypadki rodzin z Polski były jednostkowe. 151 osób dostało nowe paszporty, w tym 103 osoby z Polski, które otrzymały je bezpłatnie. Udzielano też pomocy osobom, które weszły w konflikt z prawem, przy czym większość stanowili Polacy⁶⁴⁷.

Dodatkowo, Polaków **wspiera** sama Polska Misja Katolicka w Hamburgu. Jak podaje ksiądz Jacek Bystron: „Osoba, która przychodzi do naszej Misji po pomoc, nigdy nie jest pozostawiona sama sobie. Otrzymuje wskazówki, gdzie ma się udać na nocleg, na posiłek, gdzie otrzyma bilet powrotny do Polski. Niejednokrotnie otrzymuje również »kieszonkowe« [...] Misja organizuje kilka razy w roku zbiórki ubrań i koców dla bezdomnych, które są rozwożone po noclegowniach”⁶⁴⁸.

W Stuttgarcie, w zakresie pomocy bezdomnym Polakom Polska Misja Katolicka współpracuje z miejscowym Bahnhofsmision. Celem takiej kooperacji jest przede wszystkim umożliwienie dostępu do noclegowni. Potrzebujący są informowani o dostępnej pomocy, którą świadczą organizacje charytatywne. Misja wydaje m.in. bony na obiady, informuje o miejscach, w których można wyprać ubranie i zadbać o higienę osobistą. Na wypadek sytuacji wyjątkowych misja posiada również pewną ilość możliwej do ofiarowania odzieży⁶⁴⁹.

Ponadto w Brunzwiku funkcjonuje wspomniane wcześniej Stowarzyszenie Poldeh e.V. Deutsch-Polnischer Hilfsverein, które powstało 12 kwietnia 2012 r. Prowadzi ono działalność na rzecz lepszej integracji Polaków z miejscową społecznością. Zgodnie z danymi stowarzyszenia liczba mieszkańców Brunzwiku

⁶⁴⁶ A. Stasiewicz, *Projekt Plata/Anlaufstelle für wohnungslose EU-Bürger*, Sachbericht 2016, s. 2.

⁶⁴⁷ Tamże, s. 3–6.

⁶⁴⁸ J. Bystron, *Działalność charytatywna...*

⁶⁴⁹ Informacja otrzymana za pośrednictwem poczty elektronicznej od Polskiej Misji Katolickiej w Stuttgarcie.

10.4. Działalność polskich organizacji

posługujących się polskim paszportem lub posiadających polsko-niemieckie obywatelstwo wynosi 10 300 osób. Ponadto 10 000 osób używa języka polskiego. Są to dzieci z polskich rodzin, osoby, które uzyskały azyl, przesiedleńcy, a także osoby z niemieckim obywatelstwem. Stowarzyszenie udziela bezpłatnych porad w zakresie:

- prawa i spraw socjalnych;
- procedur administracyjnych;
- poszukiwania mieszkania;
- tłumaczeń;
- nauki języka niemieckiego;
- wsparcia psychologicznego;
- walki z uzależnieniem od alkoholu (prowadzona jest grupa AA)⁶⁵⁰.

---

⁶⁵⁰ *O nas...*

11. Bezdomni Polacy w Szwecji

11.1. Analiza polityki w zakresie przeciwdziałania bezdomności

Zgodnie z informacją FEANTSA strategia, na której Szwecja do tej pory opierała swoją politykę w kwestii bezdomności to *Homelessness, Multiple Faces, Multiple Responsibilities – A Strategy to Combat Homelessness and Exclusion from the Housing Market, 2007–2009*. Wydział Konsularny Ambasady RP w Sztokholmie oraz Socialstyrelsen poinformowały, że dotąd nie została przyjęta żadna nowa strategia w tej kwestii⁶⁵¹. Głównym założeniem programu przyjętego na lata 2007–2009 była gwarancja zapewnienia „dachu nad głową” wszystkim potrzebującym oraz zaoferowanie dalszych działań opartych na indywidualnych potrzebach. Kolejnym założeniem była redukcja liczby osób, które po opuszczeniu placówki medycznej lub zakładu karnego nie miałyby zapewnionego lokum. Celem było także ułatwienie wejścia na tradycyjny rynek mieszkaniowy tym, którzy znajdują się w lokalach przejściowych, zapewnianych przez opiekę społeczną. Priorytetem było zmniejszenie liczby eksmisji oraz całkowity brak eksmisji dzieci. Strategia ta nie została dotąd zaktualizowana, jednak większe szwedzkie miasta mają swoje własne strategie⁶⁵². W 2017 r. przeprowadzono „mapowanie” w zakresie poziomu bezdomności. Według Socialstyrelsen dane te miały być dostępne najwcześniej pod koniec listopada 2017 r. Upřednio żadne informacje nie były udzielane⁶⁵³. W profilu FEANTSA na temat Szwecji zwraca się w tym kontekście uwagę na niewystarczająco częste przeprowadzanie takiego mapowania. Realizuje się je bowiem zaledwie raz na 6 lat⁶⁵⁴.

⁶⁵¹ Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Sztokholmie za pośrednictwem poczty elektronicznej.

⁶⁵² *Homelessness in Sweden...*

⁶⁵³ Informacja uzyskana za pośrednictwem poczty elektronicznej.

⁶⁵⁴ *Homelessness in Sweden...*

11.1. Analiza polityki w zakresie przeciwdziałania bezdomności

Geneza przyjęcia strategii sięga 2002 r., w którym Socialstyrelsen zaczęło zbierać pierwsze dane o skali bezdomności i metodach przeciwdziałania jej występowaniu poprzez przeprowadzanie szczegółowych badań w tym zakresie oraz poprzez wspieranie inicjatyw na poziomie lokalnym. W latach 2002–2005 działania na tym poziomie otrzymały dodatkowe wsparcie finansowe. Stwierdzono, że ogół osób bezdomnych w Szwecji nie stanowi jednolitej grupy, zaś kwestia bezdomności nie może zostać rozwiązana jedynie poprzez działania instytucji opieki społecznej, ponieważ wspomniana kwestia wiąże się też z takimi obszarami, jak rynek pracy, rynek mieszkaniowy, opieka zdrowotna, integracja i edukacja. W konsekwencji wezwano do przyjęcia ujednoczonej polityki na poziomach zarówno ogólnopństwowych, jak i lokalnym⁶⁵⁵.

W realizacji strategii przewidziano koordynującą rolę władz centralnych, a znaczący nacisk położono na działania władz lokalnych. Założono realizację czterech głównych celów:

1. Zapewnienie dachu nad głową wszystkim potrzebującym oraz realizacja dalszych działań ukierunkowanych na ich indywidualne potrzeby.
2. Zmniejszenie liczby osób, które – nie mając zapewnionego lokum – pozostają w zakładach karnych lub zakładach opieki medycznej.
3. Ułatwienie wejścia na tradycyjny rynek mieszkaniowy osobom korzystającym z lokali zapewnianych przez służby socjalne.
4. Zmniejszenie liczny eksmisji i całkowita eliminacja eksmisji dzieci.

W kontekście celu pierwszego stwierdzono przede wszystkim, że rozwiązaniem problemu nie są doraźne, tymczasowe miejsca noclegowe. Ponadto podkreślono, iż istnieją osoby z uzależnieniami lub potrzebujące pomocy psychiatrycznej, przy czym część z nich nie darzy zaufaniem ani opieki medycznej, ani służb socjalnych. W kwestii planowanych działań zaznaczono, że rząd powinien przede wszystkim zachęcać do ich podejmowania władze lokalne, które z kolei powinny opracować skoordynowane sposoby dotarcia do potrzebujących osób. Położono nacisk na rolę organizacji pozarządowych⁶⁵⁶.

W odniesieniu do celu drugiego powtórzono spostrzeżenia dotyczące osób z problemami z uzależnieniami. Wskazano na konieczność zindywidualizowanego zadbania o przyszłe potrzeby lokalowe tych osób jeszcze na etapie ich leczenia. W kontekście osób z problemami psychicznymi zaproponowano istotną inicjatywę: utworzenie tzw. menadżerów ds. konkretnych przypadków (nazwanych w angielskim opracowaniu *case managers*), którzy w zindywidu-

⁶⁵⁵ *Homelessness multiple faces, multiple responsibilities – a strategy to combat homelessness and exclusion from the housing market*, s. 3, http://www.feantsa.org/download/sweden_homelessness_multiplefaces_multipleresponsibilities2007_9055211928393175446.pdf (kwerenda z dnia 25.09.2017).

⁶⁵⁶ Tamże, s. 5–6.

alizowany sposób dbaliby o potrzeby poszczególnych osób i reprezentowali je w określonych sytuacjach. Jest to szczególnie ważne dla rodziców dzieci poniżej 18. roku życia, ponieważ istotne jest zapewnienie im możliwości wspólnego zamieszkania. Z kolei w odniesieniu do osadzonych podkreślono, że moment ich wyjścia na wolność powinien być planowany przy współpracy pomiędzy zakładami karnymi, kuratorami i służbami socjalnymi. Stwierdzono także potrzebę ustanowienia długofalowych struktur współpracy na tej linii na poziomie lokalnym, przy jednoczesnym zaangażowaniu organizacji pozarządowych. Przewidziano zakwaterowanie pośrednie dla osób opuszczających zakłady karne, co pozwalałoby im na przyzwyczajanie się do życia w nowej rzeczywistości oraz na podjęcie pracy. Miejsca takie pozostają pod kontrolą kuratorów i straży więziennej.

Dla zapewnienia byłym osobom bezdomnym łatwiejszego wejścia na rynek mieszkaniowy stworzono koncepcję tzw. drabiny mieszkaniowej. W jej ramach służby socjalne udostępniają danej osobie lokal, jednak nie posiada ona do niego własnych praw – czy to własnościowych, czy najemnych. Celem takiego działania jest przyzwyczajanie takiej osoby do funkcjonowania w codziennej rzeczywistości oraz zachęcenie jej do uzyskania lokalu już w ramach własnej umowy, czyli niejako przejścia na wyższy szczebel drabiny. Należy też podkreślić, że jest to koncepcja diametralnie różna od *housing first*, ale i to drugie rozwiązanie jest stosowane w Szwecji. Dotychczasowe doświadczenia w zakresie realizacji koncepcji drabiny pokazały, że w części przypadków droga do własnego mieszkania okazywała się dla danej osoby dłuższa niż pierwotnie zakładano. W innych przypadkach było możliwe wzmocnienie pozycji osoby potrzebującej jako najemcy. W odniesieniu do obu wspomnianych koncepcji podkreślono potrzebę dalszych badań celem ustalenia, która z nich i w jakim stopniu jest efektywniejsza⁶⁵⁷.

Generalnie w przypadku legalnego pobytu w Szwecji Polacy otrzymują takie same świadczenia socjalne, jak obywatele szwedzcy. Zgodnie z informacjami przekazanymi przez Socialstyrelsen Wydziałowi Konsularnemu, w szwedzkim ustawodawstwie nie ma zapisanej odpowiedzialności urzędów socjalnych za zapewnienie mieszkań osobom bezdomnym. Za zapewnienie zakwaterowania osobom starszym czy niepełnosprawnym odpowiadają przede wszystkim władze lokalne. Wydział udzielił również szczegółowych informacji dotyczących warunków uzyskania pomocy przez Polaków. Okazało się, że nie jest niezbędna rejestracja pobytu czy posiadanie *Personnummer*, będącego odpowiednikiem PESEL⁶⁵⁸. Aby uzyskać ten numer, trzeba spełnić szereg warunków:

⁶⁵⁷ Tamże, s. 7–8.

⁶⁵⁸ Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Sztokholmie za pośrednictwem poczty elektronicznej.

11.1. Analiza polityki w zakresie przeciwdziałania bezdomności

- należy być zatrudnionym lub prowadzić samodzielną działalność gospodarczą lub
- posiadać zarówno dla siebie, jak i dla rodziny (rozumianej jako małżonkowie, konkubenci, dzieci, w tym adoptowane do ukończenia przez nie 21. roku życia lub powyżej w przypadku pozostawania na utrzymaniu rodziców; rodzice oraz teściowie, jeżeli łoży się na ich utrzymanie) wystarczające środki na utrzymanie i pokrycie ubezpieczenia zdrowotnego, tak aby nie musieć korzystać ze szwedzkich świadczeń socjalnych lub
- przy jednoczesnym spełnieniu wymienionych w punkcie drugim warunków przebywanie w Szwecji dla zdobycia wykształcenia: nauka w szkole publicznej, uznanej prawnie szkole prywatnej lub kształcenie się na uczelni bądź w zakładzie naukowym.

Wniosek o nadanie *Personnummer* składa się do Urzędu Skarbowego. Sam numer jest niezbędny do założenia rachunku w banku czy wynajęcia mieszkania. Generalnie w Szwecji nie ma obowiązku meldunkowego, jednak posiadanie adresu zamieszkania zwiększa wiarygodność wobec szwedzkich instytucji. Obywatele państw UE mają prawo przebywać w tym państwie bez rejestracji w Urzędzie ds. Migracji – *Migrationsverket*. W maju 2014 r. zniesiony został też wymóg takiej rejestracji w przypadku pobytu przekraczającego 3 miesiące. Po 5 latach nieprzerwanego, legalnego pobytu niezależnie od jakichkolwiek okoliczności obywatele UE zyskują prawo do pobytu stałego⁶⁵⁹.

W sytuacjach nadzwyczajnych Polacy mają możliwość skorzystania z pomocy miejscowej opieki społecznej. Odpowiedzialność za wsparcie świadczone osobom bezdomnym scedowana jest w większym stopniu na gminy i to one decydują o jego zakresie. W gminach znajdują się też biura pomocy – *Socialjour*. W przeciwieństwie do niektórych organizacji pozarządowych nie jest w nich wymagany dowód tożsamości. Szczególną opieką obejmowani są małoletni lub matki z dziećmi, dla których istnieje możliwość wynajęcia pokoju w hotelu. Osoby uzależnione mogą zostać skierowane na terapię. Z kolei bezrobotni mogą nawet liczyć na pomoc w znalezieniu pracy, przy czym w tej sytuacji wymagane jest dopełnienie formalności rejestracyjnych. W przypadku, gdy do szwedzkiej placówki opieki zdrowotnej trafia bezdomna osoba z Polski, otrzyma ona pomoc ogólną, przy czym jeżeli nie posiada miejscowego ubezpieczenia zdrowotnego lub Europejskiej Karty Ubezpieczenia Zdrowotnego, jest obciążana kosztami leczenia⁶⁶⁰.

⁶⁵⁹ *Praktyczny poradnik dla obywateli polskich przyjeżdżających do pracy na terytorium Szwecji*, s. 5–6, <https://www.ms.gov.pl/resource/353f617d-c57b-41a8-83e5-b5c37330c915:JCR> (kwerenda z dnia 28.11.2017).

⁶⁶⁰ Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Sztokholmie za pośrednictwem poczty elektronicznej.

11.2. Polscy bezdomni – charakterystyka środowiska

Określenie liczby osób bezdomnych pochodzących z Polski jest w odniesieniu do Szwecji utrudnione. Nie wynika to jednak z zaniedbań czy niekompetencji szwedzkich instytucji lub organizacji, które wydają się działać bardzo sprawnie. Ze względu na poszanowanie prywatności – lub poprawność polityczną – kwestia ta jest różnie ujmowana przez różnych przedstawicieli polskich mediów w Szwecji. Przepisy nie pozwalają na pytanie osób bezdomnych o ich narodowość, a zatem jest prawdopodobne, że nie przeprowadzono dotąd analizy poziomu bezdomności właśnie pod kątem narodowości.

Zgodnie z informacjami przekazanymi przez Konsula RP w Szwecji, Grzegorza Jagielskiego, które zostały uzyskane z biur socjalnych w Sztokholmie, Göteborgu i Malmö, w każdym z wymienionych miast po pomoc zgłasza się co roku 25–30 Polaków. Natomiast według organizacji pozarządowej Homeless Culture House, która funkcjonuje w Sztokholmie, wsparcia udziela się rokrocznie około 200 Polakom. Do polskich placówek dyplomatycznych w Szwecji każdego roku zgłasza się jedynie kilka osób bezdomnych, poszukujących pomocy w powrocie do Polski. Innym powodem ich zgłaszania się są wnioski o wystawienie paszportu. Zdarzają się też sytuacje, w których dana osoba jest przywożona przez szwedzkich pracowników socjalnych.

Istotnych wiadomości o polskich bezdomnych w Szwecji dostarczył⁶⁶¹ Tadeusz Nowakowski, redaktor odpowiedzialny za „Nową Gazetę Polską” – polski dwutygodnik wydawany w Szwecji od 1998 r. Nowakowski zajmował się tą kwestią kilka lat temu i wtedy posiadał informacje o grupie 20–30 bezdomnych z Polski, którzy znajdowali się w Sztokholmie. Były to przede wszystkim osoby uzależnione od alkoholu i narkotyków. Uzależnienia stanowią główną przeszkodę w utrzymaniu przez naszych rodaków chociażby mieszkań socjalnych. Tadeusz Nowakowski wspomina tu grupę Polaków, która takie mieszkania otrzymała, ale szybko straciła je z powodu urządzania w nich libacji alkoholowych.

Autor wskazuje jednocześnie na problem w określeniu liczby tzw. *uteliggare*, czyli osób, które zdecydowały się na życie na ulicy. Zauważa, że zdaniem przedstawicieli organizacji społecznych ich liczba wzrasta, przy czym znajdują się wśród nich osoby z innych państw UE, głównie z Rumunii, ale w grupie tej mogą być obecni Polacy. Sam redaktor słyszał o kilku takich osobach, które mogą gromadzić się w centrum Sztokholmu. Z kolei według Joanny Porankiewicz ze Stowarzyszenia Polaków „Piast” w Umeå, w Malmö i w Göteborgu

---

⁶⁶¹ Informacje uzyskane za pośrednictwem poczty elektronicznej.

gu jest kilka osób bezdomnych z Polski⁶⁶². Organizacje zajmujące się pomocą bezdomnym w tych miastach nie potrafiły jednak udzielić żadnej konkretnej informacji na ten temat, co może być związane z faktem wspomnianym powyżej, tzn. niestawianiem pytań o narodowość. Jedynie od jednej ze służb (EU Team) działających w Sztokholmie udało się uzyskać potwierdzenie, że w tym mieście znajdują się bezdomni Polacy.

Odnosząc się do kwestii potencjalnego udziału w niesieniu pomocy bezdomnym polskim organizacji czy placówek dyplomatycznych, Tadeusz Nowakowski stwierdził, że w Szwecji nie muszą one pomagać Polakom, ponieważ: „każdy bezdomny/*uteliggare* może liczyć na pomoc organizacji charytatywnych, od 1999 r. obowiązuje m.in. w Sztokholmie zasada, że nikogo nie zostawia się bez opieki. Ma niemal zapewnioną możliwość noclegu w schroniskach – pod warunkiem, że jest trzeźwy i nie pod wpływem narkotyków. Ci uzależnieni przynajmniej raz dziennie mogą dostać jedzenie ([jeżeli] sami się nie zgłoszą, to specjalne służby odszukują ich i przywożą im kanapki i picie, sprawdzają czy mają gdzieś ciepły kąpiel pod mostem), dostają też ubrania”. Jak zostało to już wcześniej powiedziane, bezdomni mogą także otrzymać mieszkanie socjalne. W kontekście polskich organizacji Nowakowski wymienił Polską Misję Katolicką w Sztokholmie, natomiast z organizacji szwedzkich – **Stockholms Stadsmission**. Joanna Porankiewicz wyszczególnia także **Göteborgs Kyrkliga Stadsmission oraz Svenska kyrkan, znajdującą się w Malmö**. Ponadto Ryszard Nowak jako organizację, która potencjalnie może udzielać pomocy Polakom wskazał szwedzką Armię Zbawienia – Frälsnings Armén.

Tadeusz Nowakowski, zapytany o materiał z 2012 r. dotyczący grupy bezdomnych z państw UE nocujących w kościele św. Klary w Sztokholmie, wśród których znajdowali się Polacy⁶⁶³, stwierdził, że rzeczywiście w tym protestanckim kościele prowadzona jest kuchnia dla osób ubogich, natomiast nie sądzi, aby bezdomni musieli w nim obecnie spać. Generalnie sądzi, iż sytuacja Polaków w Szwecji jest teraz dość dobra. Znamienne są jednak słowa jednego z Polaków, przytoczone w cytowanym artykule. Otóż gazeta „Dagens Nyheter” „przedstawia go jako pracownika budowlanego z Warszawy, który pięć lat temu przyjechał do Szwecji. Pracował na budowach, zatrudniany przez pośredników. Od kilku miesięcy jest bezrobotny. – Praca na czarno to nie dla mnie, musi być legalna. Nie wiem, co się stanie, jak nie znajdę zajęcia. Nie biorę pod uwagę powrotu do Polski, tam są 2 miliony bezdomnych – mówi gazecie Polak”⁶⁶⁴.

⁶⁶² Dane uzyskane drogą komunikacji elektronicznej.

⁶⁶³ *Bezdomni Polacy śpią w kościele w Sztokholmie*, <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/515155,Bezdomni-Polacy-spia-w-kościele-w-Sztokholmie> (kwerenda z dnia 5.09.2017).

⁶⁶⁴ Tamże.

11. Bezdomni Polacy w Szwecji

Obszernej wiedzy na temat ogólnej sytuacji i stylu życia polskich bezdomnych w Szwecji dostarcza również artykuł Tadeusza Nowakowskiego z 2010 r., zamieszczony w jednym z numerów „Nowej Gazety Polskiej”⁶⁶⁵. Znajdujemy w nim potwierdzenie niechęci naszych rodaków do powrotu do Polski. Reportaż opowiada przede wszystkim o Polce i Polaku żyjących razem pod mostem w okolicach Slussen. Samo Slussen jest stacją sztokholmskiego podziemnego metra w Innerstaden. Oboje Polacy mieli pracę w Szwecji, jednak stracili ją wskutek nieuczciwości i nieetycznego postępowania pracodawców. Mężczyźni pracodawca odmówił wypłaty, z kolei kobieta padła ofiarą zastosowania reguły odpowiedzialności zbiorowej. W konsekwencji pojawiły się problemy finansowe, a w końcu utrata możliwości normalnego mieszkania i bezdomność.

W swoim tekście Nowakowski przedstawia przykładowy dzień z ich życia:

Dzień Basi i Romka⁶⁶⁶ wygląda zazwyczaj zawsze tak samo: około siódmej rano wstają i idą do Stadsmissionen. Tam pracują jako wolontariusze. Mają też możliwość się umyć, zjeść coś ciepłego, wyprać swoje rzeczy. I pomagają innym. Później koło południa, jeżeli nie wpadnie jakaś dodatkowa praca na czarno, idą na swoje stałe miejsce na jeden z dworców metra. W przejściu między peronami a ulicą mają swoje stałe miejsce. Po jednej stronie oni, po drugiej inna para. Ale nie Polacy. Basia siedzi zazwyczaj więcej, teraz opatulona w koc, przed nią karton, do którego można wrzucić pieniądze. Roman zazwyczaj jest bliżej wyjścia na ulicę, zajęty życiem towarzyskim. Jak usłyszycie głośną polską i męską rozmowę, to znajdziecie go bez trudności. Stoi w otoczeniu kilku Polaków, głośno dyskutują, w plastikowych torbach chlupocze piwo. Gdy zbliża się wieczór, idą pod most, zostawiają swoje rzeczy i dalej idą do McDonalda na hamburgera. Wracają pod most, bo wtedy przyjeżdża do nich samochód pomocy społecznej z ciepłą zupą i troskliwymi ludźmi. W nocy od czasu do czasu zagląda patrol policji⁶⁶⁷.

Z tego opisu wynika, że ze strony służb socjalnych nie są pozostawieni sami sobie. Odnosząc się zaś do kwestii patroli policyjnych – para ta jest już doskonale znana lokalnemu komisariatowi. Dobrze pokazuje to przytoczona w artykule konkretna sytuacja. Latem w okolicy miejsca pobytu opisanej pary działa dyskoteka, której uczestnicy czasem pozwalają sobie na zaczepki. Wtedy wystarczy jeden telefon na 112 oraz dwa słowa: „Basia, Slussen”, a po kilku minutach na miejscu zjawia się patrol. Nie wszędzie jednak służby porządkowe mają tak samo przyjazne podejście. W tekście wspomniany jest inny Polak, czasami nocujący w pobliżu Barbary i Romana, ale przeważnie przebywający w hali metra na Östermalm, gdzie strażnicy są „mniej wyrozumiali” i kiedy go zauważają, przewożą go do Slussen.

⁶⁶⁵ T. Nowakowski, *Mieszkać pod mostem*, „Nowa Gazeta Polska” 2011, nr 1, s. 3, 15.

⁶⁶⁶ Imiona w artykule zostały zmienione przez jego autora.

⁶⁶⁷ T. Nowakowski, *Mieszkać...*, s. 3.

Komentarz do tej sprawy, a jednocześnie swoistą analizę przyczyn bezdomności oraz sytuacji Polaków, odnaleźć można w tym samym artykule, w słowach Mariki Markovits, prezes Stockholms Stadmission: „Jak mówi Marika ze Stockholms Stadmission, w Sztokholmie jest od 3 do 5 tysięcy bezdomnych. W całej Szwecji kilkanaście tysięcy. Niemal wszyscy są otoczeni opieką którejs z organizacji charytatywnych. M. Markovits tłumaczy, że powodami bezdomności są alkoholizm, narkomania, choroby psychiczne i tragedie życiowe. I, dodaje, wbrew twierdzeniom niektórych polskich mediów, Polacy wśród bezdomnych w Szwecji stanowią minimalny odsetek. To może 20–40 osób. Można więc przyjąć, że problem bezdomności Polaków w Szwecji to nie zjawisko, a jedynie wyjątek. W artykule poruszona została też kwestia alkoholizmu. W przypadku silnych mrozów bohaterowie reportażu mają możliwość skorzystania z noclegowni, ale obowiązuje tam zakaz spożywania alkoholu.

Marika Markovits zaznaczyła jednak, że „liczba Polaków zgłaszających się po pomoc wyraźnie wzrosła. Mogą pomóc im doraźnie, ale później proponują, by wrócili do Polski. A oni nie chcą”. Basia, zapytana przez Nowakowskiego, dlaczego mimo warunków, w jakich tutaj mieszka, nie wraca do Polski, odpowiada: „Nigdy! Po co?! Nie mam do czego! Romek dodaje: Tu mamy wszystko, dostaniemy czyste ubrania, ciepłe posiłki, czasami trafi się jakaś praca. Ja też nie mam do czego wracać”⁶⁶⁸. Taka sytuacja jest więc analogiczna do zaobserwowanej i opisanej już wcześniej chociażby w kontekście Hiszpanii. Znaczący jest fakt, iż para opisana w reportażu zostawiła w Polsce rodziny. Swego rodzaju komentarzem do braku chęci powrotu do ojczyzny są słowa Nowakowskiego: „Bezdomność w Sztokholmie jest bez porównania bardziej luksusowa niż pod mostem w Będzinie. Basia i Romek o tym wiedzą. Dlatego nie wracają do Polski, bo nikt nie chce wracać do gorszego. A dna jeszcze nie odkryli...”. Jednocześnie, jak wspomina autor, oboje żalili się na brak wsparcia ze strony konsulatu, który mógł im zaproponować jedynie pomoc w powrocie do Polski. W następujący sposób skomentowała to osoba z konsulatu: „Ludzie nie rozumieją, że konsulat to nie biuro pomocy społecznej, myślą, że wszystko im się należy, że powinniśmy im przede wszystkim załatwić pracę”⁶⁶⁹.

Pewnych informacji na temat sytuacji osób bezdomnych z Polski dostarczają artykuły na portalach internetowych. Niestety, zawierają one dane sprzed kilku lat, np. z roku 2010. Pierwszy z tekstów, zamieszczony na stronie *dziennik.pl*, odnosi się do wspomnianej już wcześniej organizacji Stockholms Stadmission, do której zgłaszało się wtedy dziennie od 70 do 130 obywateli państw UE, w tym Polacy. Jeśli chodzi o działalność tej organizacji, należałoby zacytować

---

⁶⁶⁸ Tamże, s. 15.

⁶⁶⁹ Tamże.

11. Bezdomni Polacy w Szwecji

słowa jej prezes, Mariki Markovits: „Jesteśmy w stanie zaspokoić ich podstawowe potrzeby, ale oni potrzebują czegoś więcej, informacji, porady, jak funkcjonować w szwedzkim systemie. Często są to osoby, które przyjechały do Szwecji do pracy, ale nie znalazły jej, zostały zwolnione lub przez kogoś oszukane i nie wiedzą, co ze sobą zrobić”.

Organizacja ta zwróciła się w związku z tym do władz Sztokholmu, które następnie zorganizowały spotkanie z dyplomatami z Polski, Węgier, Bułgarii i Rumunii. Nie przyniosło ono jednak wtedy żadnych konkretnych efektów. Sytuacja uległa poprawie po uzyskaniu przez Stockholms Stadmission dotacji z Europejskiego Funduszu Społecznego. Po tym fakcie w organizacji miał rozpocząć pracę polski wolontariusz, a sam projekt miał funkcjonować do roku 2013⁶⁷⁰.

Według ówczesnej Konsul RP, Katarzyny Mołędy, w sprawie udzielenia ewentualnej pomocy do konsulatu nie zgłosiła się wtedy żadna osoba. Konsul podkreślała, że „nie można mówić o jakimś zjawisku związanym z bezdomnymi czy żebrzącymi Polakami w Sztokholmie”, dodając jednocześnie, że w skrajnych przypadkach placówka może pomóc danej osobie w powrocie do Polski⁶⁷¹. Konfrontując tę wypowiedź z wcześniejszymi informacjami pochodzącymi z artykułu Tadeusza Nowakowskiego, trzeba nadmienić, iż tekst redaktora „Nowej Gazety Polskiej” był późniejszy wobec cytowanego artykułu internetowego. W tym kontekście uzasadnione wydają się więc słowa Barbary Goryńskiej-Bittner, która stwierdza, że „bezdomność imigrantów w Szwecji jest zjawiskiem stosunkowo nowym, polski konsul do niedawna nie orientował się nie tylko w jej skali, ale nawet w jej faktyczności. Nowa w Szwecji grupa bezdomnych – szacowana na kilkaset osób – to głównie Polacy i Rumuni”⁶⁷².

Zdaniem Nowakowskiego sprawa Polaków w kontekście powyższych artykułów została jednak nieco wyolbrzymiona, ponieważ – jak wspomina – zarówno Marika Markovits, jak i Katarzyna Mołęda twierdziły, że szwedzkie władze i organizacje nie miały problemów z Polakami. Do takiego przerysowania sprawy doszło pod wpływem nakręconego w Szwecji reportażu, w którym pokazana została m.in. mieszkająca pod mostem para Polaków, jednak reportaż ten był silnie ukierunkowany na oddziaływanie na emocje widzów. Ponadto w rzeczywistości brakowało osób, które zgłaszały się po pomoc do konsulatu. Pomoc ta mogłaby zresztą polegać tylko i wyłącznie na ułatwieniu powrotu do Polski.

---

⁶⁷⁰ *Bezdomni Polacy dostaną pomoc w Szwecji*, <http://wiadomosci.dziennik.pl/swiat/artykuly/314898,bezdomni-polacy-dostana-pomoc-w-szwecji.html> (kwerenda z dnia 9.09.2017).

⁶⁷¹ *Bezdomni z nowej UE problemem Sztokholmu*, <http://www.euractiv.pl/section/gospodarka/news/bezdomni-z-nowej-ue-problemem-sztokholmu/> (kwerenda z dnia 9.09.2017).

⁶⁷² B. Goryńska-Bittner, *Diagnoza skali i charakteru zjawiska bezdomności Polaków...*, s. 134.

11.3. Pomoc i wsparcie

Ponadto należy podkreślić, że zgodnie z uzyskanymi ze Stockholms Stadmission danymi przywołany powyżej w artykułach z 2010 r. projekt, który został nazwany *Crossroads*, jest nadal kontynuowany. Samą działalność w tym zakresie rozszerzono, co potwierdza uruchomienie analogicznych projektów w miastach Linköping, Gothenburg i Uppsali. Wiadomości te pozyskano od przedstawicielki Stockholms Stadmission po wysłaniu zapytania w tej sprawie do prezes Mariki Markovits.

11.3. Pomoc i wsparcie

Oprócz wcześniejszych informacji o polskich organizacjach i misjach w Szwecji nie ma danych na temat organizacji polonijnych, które w jakikolwiek sposób zajmowałyby się bezdomnymi Polakami. Wydział Konsularny poinformował, co prawda, o współpracy w tej kwestii z Kongresem Polaków w Szwecji oraz ze Zrzeszeniem Organizacji Polonijnych w Szwecji, ale obie te instytucje nie odpowiedziały na zapytania w sprawie, przy czym kongres zignorował kilkakrotnie wysyłane zapytania, co może podawać w wątpliwość jego działalność na tym polu. Osoby bezdomne mogą jednak liczyć na wsparcie ze strony instytucji szwedzkich. Konsul RP w Sztokholmie informował o utrzymywaniu kontaktu ze Szwedzką Armią Zbawienia, Szwedzkim Czerwonym Krzyżem oraz Stockholms Stadmission, które często zwracają się do Wydziału Konsularnego o wystawienie danej osobie dokumentu tożsamości w celu umożliwienia umieszczenia jej w schronisku i udzielenia innego typu pomocy⁶⁷³.

Jako przykład zostanie tutaj przedstawiona opisywana już wcześniej Stockholms Stadmission. Zakres jej działalności jest szeroki. Omówienie tego tematu należy jednak rozpocząć od najistotniejszego z punktu widzenia Polaków, a już wcześniej przedstawionego pokrótce programu *Crossroads*. Wolontariusze pracujący w ramach tego programu posługują się około 10 językami. Za pośrednictwem *Crossroads* obywatele innych państw UE mogą uzyskać informacje prawne, w tym o długości prawa pobytu oraz inne, mogące służyć lepszemu przystosowaniu się do funkcjonowania w szwedzkim społeczeństwie. Ponadto, odwiedzając centrum funkcjonujące w ramach programu, poszczególne osoby mogą:

- uzyskać pomoc w nawiązaniu kontaktu z ambasadami i konsulatami;
- uzyskać informacje o tym, jak ubiegać się o pracę i jak starać się o lokal mieszkalny;

---

⁶⁷³ Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Sztokholmie za pośrednictwem poczty elektronicznej.

11. Bezdomni Polacy w Szwecji

- otrzymać pomoc w przygotowaniu lub przetłumaczeniu dokumentacji potrzebnej do ubiegania się o pracę;
- wziąć udział w kursach obsługi komputera czy nauki języka angielskiego i szwedzkiego;
- w każdą środę między godziną 9:00 a 11:45 uzyskać poradę lekarską, która realizowana jest przez organizację Lekarze Świata;
- skorzystać z pralni, prysznic i zjeść darmowe śniadanie;
- skorzystać z sekcji przeznaczonej wyłącznie dla kobiet.

Sam program oferuje natomiast pewne możliwości pracy zarobkowej, przy czym wszystkie podejmowane prace rozliczane są godzinowo. Pracę taką można podjąć np. w szwalni lub przy pracach porządkowych⁶⁷⁴.

Inną ofertą skierowaną do obywateli państw UE jest ośrodek „Nocne Miasto”⁶⁷⁵, ale aby z niego skorzystać, trzeba spełniać określone wymagania finansowe. Ośrodek oferuje 58 miejsc dla obywateli państw UE i osób spoza UE, które uzyskały prawo pobytu w jednym z państw Unii. W ośrodku można przebywać przez maksymalnie 3 miesiące. Opłata za noc wynosi 70 koron, czyli około 31 złotych według kursu NBP. Dodatkowym wymogiem jest posiadanie źródła dochodu i brak nałogów. Należałoby zatem stwierdzić, że ośrodek ten jest raczej środkiem prewencyjnym wobec bezdomności i może spełniać swoją rolę wtedy, kiedy dane osoby mają jeszcze pracę.

Stockholms Stadsmission prowadzi również centrum dzienne. Można w nim zjeść śniadanie i obiad, skorzystać z prysznic i pralni oraz odpocząć przez kilka godzin w ciągu dnia⁶⁷⁶. Zakres funkcjonowania tej placówki jest więc podobny do wspomnianego programu *Crossroads*. Istnieje tam dodatkowe miejsce przeznaczone wyłącznie dla kobiet⁶⁷⁷, co stanowi kolejną analogię do *Crossroads*. To pokazuje, że osoby bezdomne z innych państw UE są traktowane tak samo dobrze, jak obywatele Szwecji. Dla osób bezdomnych prowadzona jest noclegownia, w której istnieje możliwość uzyskania pomocy medycznej⁶⁷⁸.

---

⁶⁷⁴ *Crossroads – råd och stöd för EU-medborgare*, <https://www.stadsmissionen.se/vad-vi-gor/migration-och-integration/crossroads-rad-och-stod-eu-medborgare> (kwerenda z dnia 20.09.2017).

⁶⁷⁵ *Nattstad – tillfälligt boende för EU-medborgare i hemlöshet*, <https://www.stadsmissionen.se/nattstad-tillfalligt-boende-eu-medborgare-i-hemloshet> (kwerenda z dnia 20.09.2017).

⁶⁷⁶ *Stadsmissionens Center*, <https://www.stadsmissionen.se/fa-stod/hemloshet/stadsmissionens-center> (kwerenda z dnia 20.09.2017).

⁶⁷⁷ *Klaragården – dagverksamhet för kvinnor i hemlöshet*, <https://www.stadsmissionen.se/fa-stod/hemloshet/klaragarden-dagverksamhet-kvinnor-i-hemloshet> (kwerenda z dnia 20.09.2017).

⁶⁷⁸ *Nattjouren – akut stöd för människor i hemlöshet*, <https://www.stadsmissionen.se/fa-stod/hemloshet/nattjouren-akut-stod-personer-i-hemloshet> (kwerenda z dnia 20.09.2017).

11.3. Pomoc i wsparcie

Z kolei osobom zmagającym się z uzależnieniami oferuje się ośrodek, w którym można spędzić czas od godziny 19:00 do 9:00 następnego dnia⁶⁷⁹.

Stockholms Stadsmission posiada także własny program wpisujący się w koncepcję *housing first*. Na jego wstępnym etapie misja pośredniczy w wynajęciu lokalu pomiędzy daną osobą a właścicielem. Jeżeli w ciągu 12 miesięcy nie ma na tę osobę żadnych skarg i nie zalega ona z płatnościami, to może przejść na własną umowę najmu. Na każdym etapie Stadsmission zapewnia wszystkim takim osobom wsparcie i doradztwo⁶⁸⁰.

---

⁶⁷⁹ *Kvarntorpet – härbärke och stödboende*, <https://www.stadsmissionen.se/vad-vi-gor/hemloshet/kvarntorpet-harbage-och-stodboende> (kwerenda z dnia 20.09.2017).

⁶⁸⁰ *Bostad först – Stockholms Stadsmission*, <https://www.stadsmissionen.se/vad-vi-gor/hemloshet/bostad-forst-stockholms-stadsmission> (kwerenda z dnia 20.09.2017).

12. Bezdomni Polacy w Wielkiej Brytanii

12.1. Analiza polityki wobec bezdomności

Przyjęty w 1996 r. *Housing Act* oraz *Homelessness Act* z 2002 r. przez długi czas stanowiły podstawy prawne w odniesieniu do polityki Wielkiej Brytanii wobec bezdomności. Ustawy te precyzują obowiązki władz lokalnych w tym zakresie⁶⁸¹. Przygotowywany jest następca tych aktów prawnych, *Homelessness Reduction Act*, którego wjście w życie zakładano podczas realizowanych badań.⁶⁸² Ważnym elementem reformy systemu świadczeń społecznych stało się przyjęcie w 2012 r. *Welfare Reform Act*, który w miejsce poprzednio obowiązujących świadczeń, takich jak *working tax credit*, *child tax credit*, *housing benefits*, *income support*, *job seekers allowance*, *employment and support allowance*, wprowadził jednolity *Universal Credit*. Nowe świadczenia miały być wypłacane bezpośrednio uprawnionym do nich osobom⁶⁸³. Należy jednak zauważyć, że w Wielkiej Brytanii polityka we wspomnianych zakresach ma w dużej mierze charakter zdecentralizowany, a poszczególne części państwa opracowują swoje własne założenia i plany.

Obowiązują wszakże istotne z punktu widzenia Polaków przepisy ustawowe obejmujące wszystkie części Wielkiej Brytanii. Szczególnie ważne są w tym kontekście przepisy imigracyjne. Zgodnie z informacją otrzymaną od Wydziału

---

⁶⁸¹ *Homelessness in United Kingdom...*

⁶⁸² A. Burns, *Homelessness Reduction Act to come into play from April 2018*, <https://www.bigissue.com/news/homelessness-reduction-act-come-play-april-2018>; pierwotna treść jest dostępna pod adresem: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2017/13/contents/enacted> (kwerenda z dnia 14.11.2017). Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Londynie za pośrednictwem poczty elektronicznej.

⁶⁸³ B. Jabłecka, *Dostęp do mieszkalnictwa i bezdomność migrantów w Anglii*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2012, s. 9, <http://www.isp.org.pl/uploads/pdf/750397215.pdf> (kwerenda z dnia 14.11.2017).

12.1. Analiza polityki wobec bezdomności

Konsularnego Ambasady RP w Londynie, najnowsze regulacje prawne wydane przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych – Home Office – 4 maja 2016 r. i odnoszące się do obywateli państw Europejskiego Obszaru Gospodarczego podtrzymują wprowadzone wcześniej zmiany, zgodnie z którymi bezdomność (spanie na ulicy) uznawane jest za naruszenie zasady swobodnego przepływu osób, co może skutkować zatrzymaniem takiej osoby lub nawet wydaleniem jej z Wielkiej Brytanii poprzez wydanie odpowiedniej decyzji administracyjnej – *administrative removal*. Wydanie takiej decyzji jest niezależne od czasu, w którym dana osoba przebywała na ulicy. Ponadto osoba taka może otrzymać zakaz wjazdu do Wielkiej Brytanii przez kolejne 12 miesięcy⁶⁸⁴.

Wydarzenia na linii Wielka Brytania – Unia Europejska i referendum w sprawie opuszczenia przez to państwo UE w dłuższej perspektywie mogą mieć potencjały wpływ na skalę bezdomności poprzez możliwy wzrost cen i spadek poziomu życia. Istotny w tym kontekście jest również dotychczasowy brak jednoznacznej deklaracji ze strony władz Wielkiej Brytanii co do polityki wobec mieszkających na jej terytorium obywateli państw Unii oraz ich dalszego statusu prawnego. Temat potencjalnych konsekwencji opuszczenia przez Wielką Brytanię UE nie został, jak dotąd, szerzej zbadany. Drobnie teksty odnoszące się do tego zagadnienia pojawiły się na stronie konsorcjum Sefton Supported Housing Group, oferującego zakwaterowanie dla osób bezdomnych w Sefton⁶⁸⁵. Jednak za wyjątkiem pobieżnych uwag co do niewielkiego wzrostu poziomu bezdomności w 2016 r. w porównaniu z rokiem 2015 nie ma w nich konkretnych informacji⁶⁸⁶. Wspomniane zwiększenie się poziomu bezdomności może bowiem być jedynie elementem wieloletniego trendu, niezwiązanego z rezygnacją przez Wielką Brytanię z członkostwa w Unii Europejskiej.

W Anglii wyróżnia się dwa rodzaje bezdomności: ustawową (*statutory*) oraz pozaustawową (*non-statutory*), przy czym definiowane są one w *Housing, Homelessness Act* i *Homelessness (Priority Need For Accommodation) (England) Order* z 2002 r. Pierwsza grupa jest uprawniona do otrzymywania zasiłków socjalnych, ale by uzyskać pomoc w zakresie zakwaterowania, a szczególnie zamieszkania, bezdomny musi wykazać swoje priorytetowe zapotrzebowanie. Do osób, które są do tego uprawnione zalicza się: kobiety w ciąży, dzieci po-

---

⁶⁸⁴ Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Londynie za pośrednictwem poczty elektronicznej.

⁶⁸⁵ *About us*, <http://www.seftonsupportedhousing.org.uk/about-us> (kwerenda z dnia 29.11.2017).

⁶⁸⁶ Są to teksty: *Homelessness in Post-Brexit Britain*, <http://www.seftonsupportedhousing.org.uk/homelessness-post-brexit-britain> oraz *Brexit: How Will it Affect the Homelessness Sector?*, <http://www.seftonsupportedhousing.org.uk/brexit-will-affect-homelessness-sector> (kwerenda z dnia 29.11.2017).

12. Bezdomni Polacy w Wielkiej Brytanii

zostające na utrzymaniu rodziców lub opiekunów, osoby starsze, osoby chore psychicznie, osoby niepełnosprawne, osoby, które utraciły mieszkanie wskutek nagłego wypadku, młodzież w wieku 16 i 17 lat, osoby poniżej 21. roku życia, które pozostawały w lokalnym ośrodku opiekuńczym między 16. a 18. rokiem życia, osoby w wieku 21 lat, które opuszczają ośrodek opiekuńczy, osoby opuszczające zakłady karne oraz osoby, które doświadczyły bezpośrednio przemocy domowej lub są nią zagrożone. Należy ponadto wykazać swój związek z lokalną społecznością i udowodnić, że dana osoba znalazła się w sytuacji bezdomności nie ze swojej winy⁶⁸⁷. W przypadku osób młodych takie ich kwalifikowanie wiąże się z ustaleniem podlegania przez nie bezdomności ustawowej w ramach przeciwdziałania bezdomności wśród nich. Autorka cytowanej analizy zaznacza, że na tle innych części składowych Wielkiej Brytanii Anglia charakteryzuje się najbardziej skomplikowanym ujęciem zagadnienia bezdomności ustawowej⁶⁸⁸.

W analizie organizacji Shelter w powyższym kontekście dodaje się również, że do otrzymania pomocy nie są uprawnione tylko i wyłącznie osoby bezdomne w znaczeniu spania na ulicy, lecz także osoby zamieszkujące miejsca niespełniające standardów oraz osoby zagrożone bezdomnością, przy czym musi tutaj istnieć realne ryzyko zaistnienia takiej sytuacji w ciągu najbliższych 28 dni. Wyjaśnione zostało też dokładniej kryterium związku z miejscem przebywania i zamieszkania. Aby spełnić to kryterium, należy być legalnym mieszkańcem danego miasta/regionu przez okres 6 miesięcy w ciągu ostatniego roku lub przez okres 3 lat w ciągu ostatnich 5 lat. Jeżeli sytuacja taka nie ma miejsca, a dana osoba mieszkała przez wymagany okres w innym miejscu, spełniając jednocześnie wszystkie inne wymogi, jej sprawa zostaje przekazana służbom miejsca, w którym spełnia ona warunek związku z regionem⁶⁸⁹.

Z kolei osobami bezdomnymi w rozumieniu pozaustawowym są „pary i osoby samotne niemające dzieci lub których dzieci się usamodzielnili i które nie należą do grup podatnych na wykluczenie, a także część imigrantów – w zależności od ich statusu prawnego i charakteru pobytu”, co spowodowane jest brakiem spełniania przez nie przynajmniej jednego z wymienionych warunków. Grupa ta pozbawiona jest prawa do pomocy socjalnej⁶⁹⁰ i nie posiada prawa do zakwaterowania kryzysowego (*emergency housing*). Istnieje również pojęcie bezdomności pojedynczej, lecz osoby kwalifikujące się do tej kategorii,

⁶⁸⁷ B. Jabłecka, *Dostęp do mieszkalnictwa...*, s. 3–4.

⁶⁸⁸ Tamże, s. 7–8.

⁶⁸⁹ *Changes to Homelessness Law and Practice in Scotland, Wales and England*, s. 3, https://england.shelter.org.uk/__data/assets/pdf_file/0003/1270416/2016_06_20_Changes_to_homelessness_law_and_practice_in_Scotland_Wales_and_England.pdf (kwerenda z dnia 30.11.2017).

⁶⁹⁰ B. Jabłecka, *Dostęp do mieszkalnictwa...*, s. 4.

12.1. Analiza polityki wobec bezdomności

w zależności od swojej sytuacji, zaliczane są do bezdomnych ustawowych lub pozaustawowych⁶⁹¹.

Od zakwalifikowania osoby bezdomnej do jednego z rodzajów bezdomności zależy zakres pomocy, jaką może ona otrzymać od władz lokalnych: „Samorządy lokalne mają obowiązek udzielenia pomocy osobom potrzebującym w zakresie mieszkalnictwa w charakterze poradnictwa, mediacji lub zakwaterowania, przy czym instytucja sama określa wymiar świadczonego wsparcia. Oznacza to m.in., że dla osób zakwalifikowanych jako bezdomne, ale nieponoszące winy za własną bezmieszkaniowość, i będące w sytuacji określanej jako potrzeba priorytetowa (bezdomność ustawowa), samorządy lokalne są zobowiązane zapewnić lokal”. W porozumieniu ze spółdzielniami mieszkaniowymi władze samorządowe podejmują decyzję o kolejności przyznawania lokali socjalnych. Rozstrzygające znaczenie ma tutaj tworzona lista osób oczekujących, a czynnikiem decydującym o miejscu na tej liście jest priorytetowość indywidualnej sytuacji, w jakiej określona osoba się znalazła. Dodatkowo osobom, które nadal posiadają swoje lokale mieszkalne, ale przykładowo są one zadłużone, samorządy powinny udzielić porad co do możliwej do uzyskania pomocy. Ważny element funkcjonowania prawa w omawianym zakresie w Anglii to możliwość sądowego wyegzekwowania prawa do należącej się danej osobie pomocy. Warto jednak podkreślić, że w tej części Wielkiej Brytanii nie ma ogólnego prawa do mieszkań socjalnych⁶⁹².

Nieco inaczej prezentuje się kwestia otrzymania pomocy przez imigrantów pochodzących z państw Unii Europejskiej lub Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Imigranci nieposiadający prawa pobytu w ogóle nie dysponują prawem do pomocy mieszkaniowej⁶⁹³. Podstawą do uzyskania uprawnienia do otrzymywania świadczeń z pomocy społecznej jest podjęcie pracy. Dokument poświadczający ten fakt należy okazywać przy ubieganiu się o świadczenia. Ponadto, podobnie jak obywatele Wielkiej Brytanii, imigranci muszą spełniać pozostałe dwa warunki dotyczące znalezienia się w grupie osób mogących ubiegać się o pomoc priorytetową i bycia osobą bezdomną „nie ze swojej winy”. Problematiczną dla imigrantów może okazać się istniejąca korelacja pomiędzy prawem do pomocy społecznej a posiadaniem pracy. Osoba pracująca raczej nie będzie miała tak dużych problemów z utrzymaniem się, z drugiej zaś strony utrata pracy powoduje utratę płynności finansowej, a w konsekwencji utratę lokalu mieszkalnego. Osoba, która znajdzie się w takiej sytuacji, tym bardziej może potrzebować wsparcia, którego nie jest w stanie uzyskać ze względu na

---

⁶⁹¹ Tamże, s. 6–8.

⁶⁹² Tamże, s. 8–12.

⁶⁹³ Tamże, s. 12–13.

12. Bezdomni Polacy w Wielkiej Brytanii

brak zatrudnienia, co tworzy swoiste błędne koło. W praktyce zdarza się, że uprawnieni do uzyskania pomocy priorytetowej imigranci otrzymują ją nawet przed obywatelami Wielkiej Brytanii. Autorka cytowanej analizy przywołuje w tym kontekście komentarz ówczesnej minister handlu i przemysłu: „Priorytetyzujemy potrzeby indywidualnej rodziny migrantów wobec uprawnień, jakie inne osoby uważają, że im przysługują. Tak więc niedawno przybyła rodzina z czwórką czy piątką dzieci, żyjąca w wilgotnym i przeludnionym, prywatnie wynajmowanym mieszkaniu, z dziećmi cierpiącymi na astmę, zazwyczaj będzie miała pierwszeństwo wobec rodziny z mniejszą potrzebą mieszkaniową, która żyła w tej samej okolicy przez trzy pokolenia i jest skazana na dzielenie mieszkania z dziadkami”⁶⁹⁴. Oznacza to, że imigranci nie są w żaden sposób dyskryminowani ani uprzywilejowani, a wspomniane wcześniej listy są przygotowywane w sposób sprawiedliwy.

Główne akty prawne regulujące politykę Szkocji wobec bezdomności stanowią kolejno trzy ustawy. Pierwszą z nich był przyjęty w 1987 r. *Housing (Scotland) Act*, w którym zdefiniowano osobę bezdomną jako nieposiadającą zakwaterowania lub je posiadającą, ale pozostawanie przez nią w tym miejscu nie byłoby rozsądne (ustawodawcy najpewniej mieli tutaj na myśli względy bezpieczeństwa). W 2001 r. uchwalono *Housing (Scotland) Act*, który w pewnym stopniu zmodyfikował istniejący system prawny. Wprowadzono m.in. możliwość zweryfikowania decyzji w sprawie uznania za osobę bezdomną, a zarejestrowanych właścicieli lokali socjalnych zobowiązano do współpracy z władzami lokalnymi w zakresie przesiedlania osób bezdomnych. Ostatnia ważna ustawa – *Homelessness etc. (Scotland) Act* – została przyjęta w 2003 r. Na jego mocy każdej osobie, która doświadcza bezdomności nie ze swojej winy należy zapewnić zakwaterowanie, co zmieniło zapisy prawa z 1987 r.⁶⁹⁵

W przeciwieństwie do Anglii, w Szkocji „od 2001 r. są wprowadzane zmiany, mające na celu objęcie zabezpieczeniem przed bezdomnością jak najszerszej grupy osób. Przejawem prac podejmowanych w tej dziedzinie jest wykluczenie kategorii »priorytetowego zapotrzebowania« przy ubieganiu się o status bezdomności ustawowej i rozbudowanie odpowiedzialności samorządów w zwalczaniu zjawiska bezdomności”⁶⁹⁶, co miało na celu objęcie jak najszerszym zakresem pomocy jak największej liczby osób. Wydaje się to potwierdzać definicja i ujęcie bezdomności, o jakim poinformował Konsulat Generalny w Edynburgu. Podany został następujący przypadek: czteroosobowej rodzinie – rodzice z dwojgiem dzieci tej samej płci – powinno przysługiwać mieszkanie

⁶⁹⁴ Tamże, s. 14–16.

⁶⁹⁵ *Policy. Homelessness*, <https://beta.gov.scot/policies/homelessness> (kwerenda z dnia 29.11.2017).

⁶⁹⁶ B. Jabłecka, *Dostęp do mieszkalnictwa...*, s. 8–9.

12.1. Analiza polityki wobec bezdomności

z minimum dwiema sypialniami i salonem. W sytuacji, gdyby dzieci te były różnej płci, lokum powinno posiadać trzy sypialnie oraz salon, a każda osoba mieszkająca w domu poza obowiązującym standardem może zostać zarejestrowana jako bezdomna⁶⁹⁷.

Najistotniejsza różnica pomiędzy angielską a szkocką polityką w kwestii bezdomności została dokładnie wyjaśniona w analizie organizacji Shelter. Na mocy *Homeless (Scotland) Act* z 2003 r. w Szkocji zlikwidowano element tej polityki, który jest fundamentalny dla Anglii, tj. podział na osoby z potrzebami priorytetowymi oraz niewymagające takiego potraktowania ich sytuacji. Od grudnia 2012 r. wszystkie osoby, które spełniają niezbędne warunki i stały się bezdomne nie ze swojej winy są uprawnione do otrzymania tymczasowego oraz ostatecznego zakwaterowania⁶⁹⁸. Planowana była również inna istotna zmiana, wprowadzona za pośrednictwem wspomnianego aktu prawnego, ale nie weszła ona jeszcze w życie i jak dotąd brakuje deklaracji o chęci jej wdrożenia. Zmiana ta dotyczy zawieszenia kryterium związku z regionem, w którym dana osoba ubiega się o świadczenia socjalne⁶⁹⁹.

W 2009 r. w Walii została przyjęta przewidziana na 10 lat strategia działań wobec bezdomności – *Ten Years Homelessness Plan for Wales 2009–2019*⁷⁰⁰. Jednak – jak zostało to określone w profilu FEANTSA dla Wielkiej Brytanii – założenia tego planu w większości zostały zastąpione przez regulacje ujęte w *Housing (Wales) Act 2014*. Jednym z głównych elementów przyjętego prawa była reforma walijskiego prawodawstwa w tym zakresie, zaś wśród jego założeń przewidziano podniesienie poziomu odpowiedzialności władz lokalnych za zapobieganie bezdomności, przy jednoczesnym umożliwieniu im wykorzystywania do tego celu lokali oferowanych przez sektor prywatny. Oprócz wspomnianych reform prawnych w Walii wprowadzono także *Supporting People Programme*, zakładający połączone z zakwaterowaniem wspieranie osób bezdomnych w taki sposób, aby żyły na tyle niezależnie, na ile to tylko możliwe. Program obejmuje osoby starsze, uciekające przed przemocą domową, zagrożone bezdomnością oraz osoby z problemami psychicznymi lub związanymi z nadużywaniem substancji psychoaktywnych. Im wszystkim powinna być zapewniana pomoc udzielana w ich domach, w hostelach i schroniskach oraz w ośrodkach specjalistycznych. Działania te mają być też skoncentrowane na zapobieganiu wystąpienia nie-

---

⁶⁹⁷ Informacje otrzymane od Konsulatu Generalnego RP w Edynburgu za pośrednictwem poczty elektronicznej.

⁶⁹⁸ *Changes to Homelessness Law and Practice...*, s. 6.

⁶⁹⁹ Tamże, s. 7.

⁷⁰⁰ Dostępny pod adresem: <https://gov.wales/docs/desh/publications/090724homelessnessplanen.pdf> (kwerenda z dnia 29.11.2017).

12. Bezdomni Polacy w Wielkiej Brytanii

korzystnych sytuacji, tak aby zmniejszyć przyszłe zapotrzebowanie ze strony instytucji socjalnych lub placówek opieki medycznej⁷⁰¹.

Również polityka Walii dotycząca udzielania pomocy osobom bezdomnym różni się od polityki angielskiej. Jak zostało to podane w cytowanym materiale organizacji Shelter, walijskie ustawodawstwo w zakresie bezdomności odłączyło się od prawodawstwa angielskiego w 2014 r., a główne walijskie regulacje prawne weszły w życie 27 kwietnia 2015 r. Istnieją dwie zasadnicze różnice pomiędzy podejściem w Anglii i Walii. Po pierwsze, w Walii za uprawnioną do otrzymania pomocy uważa się osobę, która jest zagrożona stanem się bezdomną w ciągu 56 dni. Po drugie, pomoc powinna być udzielana przez władze lokalne każdemu, kto przebywa na danym terenie⁷⁰², co jest podobne do regulacji przyjętych w Szkocji. Regulacje przyjęte w Walii nie eliminują całkowicie priorytetyzacji działań wobec określonych osób, ale nie jest to brane pod uwagę w ciągu wspomnianego okresu 56 dni. Natomiast zaczyna to mieć znaczenie w momencie potrzeby wypełnienia obowiązku zapewnienia danej osobie nowego lokum. Ponadto może zaistnieć sytuacja, w której lokalne władze uznają, że ich obowiązek względem danej osoby wygaś. Dzieje się tak w momencie stwierdzenia, że dana osoba z nieuzasadnionych powodów nie współpracuje z właściwymi instytucjami. Nieco bardziej restrykcyjnie prezentuje się podejście do długości okresu, na który instytucje te mają obowiązek zapewnić bezdomnemu zakwaterowanie. W Walii wynosi on 6 miesięcy, podczas gdy w Anglii minimalny tego typu okres to 12 miesięcy⁷⁰³.

Podstawy polityki odnoszącej się do bezdomności w Irlandii Północnej zostały stworzone w 1988 r., na mocy *Housing (Northern Ireland) Order*, który nałożył na Urząd Mieszkalnictwa Komunalnego Północnej Irlandii (Northern Ireland Housing Executive – NIHE) obowiązek zapewnienia określonym grupom osób stałego lub tymczasowego zakwaterowania. Osoby, które spełniają kryteria bezdomności, posiadania uprawnień, priorytetowej potrzeby i nieumyślnej bezdomności, zostają uznane za posiadające tzw. *Full Duty Application Status* (FDA). Z kolei wobec osób, które nie uzyskują tego statusu, istnieje obowiązek zapewnienia im porady i wsparcia. *Housing (Amendment) Act* z 2010 r. nałożył z kolei na NIHE obowiązek opracowania strategii wobec bezdomności. Natomiast za zagwarantowanie realizacji wszystkich zapisów wspomnianej ustawy odpowiada Department for Social Development. W ramach departamentu utworzono międzysektorową grupę roboczą – *Promoting Social Inclusion Homelessness Partnership*. Na okres ostatnich kilku lat przyjęto *Facing the Future:*

---

⁷⁰¹ *Homelessness in United Kingdom...*

⁷⁰² *Changes to Homelessness Law and Practice...*, s. 11.

⁷⁰³ Tamże, s. 12.

12.1. Analiza polityki wobec bezdomności

Northern Ireland Housing Strategy 2012–2017. Jednym z jej głównych założeń było położenie większego nacisku na działania prewencyjne⁷⁰⁴. Analogicznego okresu dotyczyła też przyjęta strategia wobec bezdomności – *Homelessness Strategy for Northern Ireland 2012–2017*⁷⁰⁵.

Sytuację osób bezdomnych w Irlandii Północnej w sposób praktyczny obrazuje przygotowany w języku polskim materiał informacyjny NIHE. W Irlandii Północnej za bezdomną uważa się taką osobę, która spełnia jeden z wymienionych warunków:

1. „Obawia się powrócić do domu, gdyż mieszkająca tam osoba użyła wobec niej przemocy oraz czyniła groźby użycia przemocy i istnieje prawdopodobieństwo, że je zrealizuje.
2. Nie ma pozwolenia na mieszkanie w miejscu, w którym przebywa, np. mieszka z przyjaciółmi lub krewnymi, którzy poprosili ją o wyprowadzenie się.
3. Nie ma miejsca, w którym mogłaby zamieszkać ze wszystkimi osobami, z którymi mieszka zazwyczaj lub które chcą z nią mieszkać.
4. Posiada dom, ale nie ma do niego dostępu, np. ze względu na to, że została wyeksmitowana niezgodnie z prawem.
5. Właściciel lokalu, w którym mieszka wytoczył jej sprawę sądową i upłynął wyznaczony jej przez sąd termin opuszczenia lokalu.
6. Jej domem jest przyczepa campingowa lub łódź i nie posiada ona miejsca, gdzie mogłaby ją zgodnie z prawem zaparkować lub przycumować⁷⁰⁶.

Prawo do pomocy uzyskują również osoby, które są zagrożone bezdomnością, przy czym musi istnieć ryzyko, że dana osoba znajdzie się w takiej sytuacji w ciągu kolejnych 28 dni. Ważne jest też, aby nie zostać uznanym za osobę celowo bezdomną, ponieważ może to zmniejszyć szanse ubiegania się o świadczenia socjalne. W tym kontekście Urząd Mieszkalnictwa Komunalnego musi być przekonany, że pozostanie przez ubiegającą się o świadczenia osobę w dotychczasowym domu nie byłoby rozsądne (choć nie zostały sprecyzowane okoliczności, w których mogłoby to nastąpić) oraz że dana osoba:

1. Opuściła dom ze względu na przemoc w rodzinie lub strach przed doświadczeniem przemocy.
2. Utraciła swój dom ze względu na zaleganie z czynszem lub spłatami kredytu mieszkaniowego spowodowane problemami osobistymi bądź

---

⁷⁰⁴ *Homelessness in United Kingdom...*

⁷⁰⁵ Strategia dostępna jest pod adresem: <http://www.niassembly.gov.uk/globalassets/documents/social-dev/homeless-strategy/2-homelessness-strategy-for-ni-2012-2017.pdf> (kwerenda z dnia 29.11.2017).

⁷⁰⁶ *Prawa bezdomnych*, s. 2, https://www.nihe.gov.uk/homeless_rights_in_polish.pdf (kwerenda z dnia 15.11.2011).

12. Bezdomni Polacy w Wielkiej Brytanii

finansowymi, których nie mogła uniknąć (utrata pracy, obniżenie płacy) i nie ubiegała się o wszystkie należne jej zasiłki.

3. Utraciła jednocześnie dom i pracę, którą straciła nie z własnej winy lub z której zrezygnowała z uzasadnionych względów (tutaj także brak jest wyjaśnienia tych okoliczności).
4. Utraciła swój dom, ponieważ nie była poinformowana o swoich prawach, np. nie wiedziała, że zanim będzie musiała się wyprowadzić właściciel mieszkania powinien uzyskać nakaz sądowy.

Wszyscy zamierzający ubiegać się o świadczenia powinni zgłosić się do Biura Regionalnego NIHE. Istotne jest posiadanie wszelkich niezbędnych dokumentów, takich jak: zaświadczenie o byciu w ciąży, książeczka czynszowa, zestawienia spłat hipotecznych. Możliwości uzyskania ostatecznej pomocy są różne w zależności od wydanej decyzji, od której jednocześnie przysługuje odwołanie:

1. Jeśli dana osoba nie kwalifikuje się do pomocy z zakwaterowaniem, ale jest bezdomna i ma pierwszeństwo przed innymi, oferowane jest jej tymczasowe zakwaterowanie. W późniejszym terminie będzie mogła ubiegać się o mieszkanie socjalne.
2. Jeśli dana osoba kwalifikuje się do uzyskania pomocy, ale nie jest bezdomna, może ubiegać się o zakwaterowanie w ramach Programu Wyboru Zakwaterowania (*Housing Selection Scheme*) prowadzonego z ramienia Urzędu Mieszkalnictwa Komunalnego lub Spółdzielni Mieszkaniowej (*Housing Association*).
3. Jeśli dana osoba kwalifikuje się do uzyskania pomocy i jest bezdomna, ale jej sytuacja nie jest priorytetowa, otrzyma informacje pomagające jej w znalezieniu zakwaterowania na własną rękę. Może także ubiegać się o to w ramach Programu Wyboru Zakwaterowania.
4. Jeśli dana osoba kwalifikuje się do uzyskania pomocy, jest bezdomna i może mieć pierwszeństwo, to jeśli zechce, może otrzymać tymczasowe zakwaterowanie do czasu zakończenia dochodzenia w jej sprawie.
5. Jeśli dana osoba kwalifikuje się do uzyskania pomocy, jest bezdomna i ma pierwszeństwo przed innymi, ale jej bezdomność jest celowa, to może ona otrzymać tymczasowe zakwaterowanie na uzasadniony okres czasu, co ułatwi jej znalezienie zakwaterowania na własną rękę.
6. Jeśli dana osoba kwalifikuje się do uzyskania pomocy, ma pierwszeństwo przed innymi i jest bezdomna nie z własnej winy, otrzyma ona stałe zakwaterowanie. Jeśli taka opcja nie będzie dostępna od razu, to istnieje możliwość otrzymania zakwaterowania tymczasowego⁷⁰⁷.

---

⁷⁰⁷ Tamże, s. 1–3.

12.2. Polscy bezdomni – charakterystyka środowiska

Wydział Konsularny w Londynie poinformował o udzielaniu pomocy finansowej na powrót do Polski 130 osobom rocznie, przy czym dane te dotyczą tylko i wyłącznie londyńskiego okręgu konsularnego⁷⁰⁸. Z kolei Konsulat Generalny w Edynburgu odnotował jedynie nieliczne przypadki wspierania Polaków w ich powrocie do ojczyzny. Nie są prowadzone statystyki dotyczące powodów powrotów⁷⁰⁹. W raporcie z 2012 r. znalazła się informacja o około 500 bezdomnych Polakach w Londynie, którzy stanowili 11% ogólnej liczby bezdomnych w tym mieście⁷¹⁰. Jak podaje Magdalena Czubińska, Barce UK „od 2007 r. udało się pomóc ponad 2500 osób z całej Europy Środkowo-Wschodniej, z czego 80% to Polacy. Wprowadzono na rynek pracy około 150 osób przez dwa lata, w dwóch dzielnicach Londynu – City i Tower Hamlets”⁷¹¹. Z kolei „w latach 2007–2010 Barka ułatwiła powrót 600 bezdomnym Polakom z Wielkiej Brytanii do Polski. Pod koniec 2010 r. organizacja wysyłała z Wysp Brytyjskich średnio pięciu emigrantów na tydzień”⁷¹². Według danych zamieszczonych w artykule Barbary Goryńskiej-Bittner, w latach 2007–2011 pomogła w powrocie do Polski ponad 1100 Polakom, a w momencie przygotowywania publikacji takiej pomocy udzielała średnio pięciu Polakom tygodniowo⁷¹³.

Goryńska-Bittner w swoim tekście przywołała także badania organizacji Homeless Link z 2006 r., zgodnie z którymi wśród imigrantów korzystających z ośrodków pomocy społecznej większość stanowili wtedy Polacy, dodając jednocześnie, że „raport ten wyraźnie zaniepokoił londyńskich decydentów, którzy rozumieli, że jego rezultaty zagrażają nowej polityce rządu, ukierunkowanej na redukcję widocznej (ulicznej) bezdomności”⁷¹⁴. Autorka przywołała również inne badania tej organizacji, które pokazują, że w 2006 r. 15% osób korzystających z ośrodków pomocy i noclegowni stanowili obywatele państw Europy Środkowo-Wschodniej, zaś w 2008 r. było to już 25%. Podaje także oszacowania dotyczące korzystania z 24-godzinnych schronisk w Edynbur-

⁷⁰⁸ Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Londynie za pośrednictwem poczty elektronicznej.

⁷⁰⁹ Informacje otrzymane od Konsulatu Generalnego RP w Edynburgu za pośrednictwem poczty elektronicznej.

⁷¹⁰ *Atlas polskiej obecności...*, s. 273.

⁷¹¹ M. Czubińska, *Ulica domem, kraj ratunkiem. Bezdomni Polacy w Londynie*, <http://www.barkauk.org/news/ulica-domem-kraj-ratunkiem-bezdomni-polacy-w-londynie/> (kwerenda z dnia 15.11.2017).

⁷¹² I. Czerniejewska, E. M. Goździak, *Sukces czy porażka? O Polakach powracających z „życia na ulicy” w Wielkiej Brytanii*, „*Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny*” 2016, z. 2 (160), s. 109.

⁷¹³ B. Goryńska-Bittner, *Diagnoza skali i charakteru zjawiska bezdomności Polaków...*, s. 128.

⁷¹⁴ Tamże, s. 126.

12. Bezdomni Polacy w Wielkiej Brytanii

gu, Londynie i Peterborough. W miastach tych Polacy stanowili wtedy ponad połowę osób korzystających z tych placówek. W odniesieniu do Edynburga cytowana autorka informowała, że w tamtym czasie konsulat w tym mieście udzielał pomocy w powrocie do Polski ze Szkocji i Irlandii Północnej około 100 osobom rocznie. Ponadto, jak informowali o tym księża kościoła St. Saviour, znajdujący się w zachodnim Londynie, na 110 wydawanych codziennie posiłków kilkadziesiąt spożywanych było przez Polaków, będących zwykle ofiarami przestępstw i pozbawionych dokumentów, którzy mieszkali na ulicach lub w squatach⁷¹⁵.

Najdokładniejsze i najbardziej aktualne dane dotyczące liczby bezdomnych Polaków w Londynie zawierają raporty CHAIN – Combined Homelessness and Information Network. CHAIN jest bazą danych zarządzaną przez organizację St. Mungo's oraz finansowaną przez burmistrza Londynu⁷¹⁶. Zgodnie z tymi danymi w poszczególnych latach finansowych stwierdzono obecność następującej liczby osób bezdomnych pochodzących z Polski⁷¹⁷:

- 2012/2013 – 615;
- 2013/2014 – 627;
- 2014/2015 – 639⁷¹⁸;
- 2015/2016 – 695⁷¹⁹;
- 2016/2017 – 639⁷²⁰.

Dla całej Wielkiej Brytanii nie są, co prawda, dostępne szczegółowe dane dotyczące liczby osób bezdomnych poszczególnych narodowości. Można natomiast odnaleźć informacje odnoszące się do liczby osób pochodzących z danego państwa, którym na mocy obowiązującego prawa świadczono wsparcie (tab. 12.1). W całkowitym zestawieniu uwzględniono wszystkie osoby, które składały wnioski o przyznanie im pomocy socjalnej, z podziałem na te, wobec których decyzja o udzieleniu pomocy została podjęta oraz na te, które z różnych powodów nie były do tej pomocy uprawnione. Wskazano trzy możliwości wystąpienia takiej sytuacji:

1. Osoby te nie były uprawnione do otrzymania pomocy.
2. Osoby te były uprawnione do otrzymania pomocy, ale nie były bezdomne.

---

⁷¹⁵ Tamże, s. 126–127.

⁷¹⁶ CHAIN – Combined Homelessness and Information Network, <https://www.mungos.org/work-with-us/chain> (kwerenda z dnia 20.11.2017).

⁷¹⁷ Wszystkie trzy cytowane poniżej raporty dostępne są pod adresem: *Rough sleeping in London (CHAIN reports)*, <https://data.london.gov.uk/dataset/chain-reports> (kwerenda z dnia 20.11.2017).

⁷¹⁸ CHAIN Annual Report. Greater London. April 2014–March 2015, s. 19.

⁷¹⁹ CHAIN Annual Report. Greater London. April 2015–March 2016, s. 20.

⁷²⁰ CHAIN Annual Report. Greater London. April 2016–March 2017, s. 22.

12.2. Polscy bezdomni – charakterystyka środowiska

- Osoby te były uprawnione do otrzymania pomocy, jednak zostały uznane za dobrowolnie bezdomne, a zatem ich sytuacja nie została zaklasyfikowana jako priorytetowa.

Tabela 12.1. Liczba Polaków, którzy składali wnioski o udzielenie pomocy społecznej w latach 2006–2016

Rok	Pomoc zatwierdzona	Brak obowiązku pomocy	Razem
2005	110	200	310
2006	160	320	480
2007	260	480	740
2008	340	470	810
2009	330	440	770
2010	340	570	910
2011	560	690	1 250
2012	830	870	1 690
2013	920	950	1 870
2014	1 010	1 060	2 070
2015	1 150	1 130	2 270
2016	1 230	1 150	2 380

Źródło: *Acceptances and decisions live tables: April to June 2017*, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/653334/Acceptances_and_Decisions.xlsx (kwerenda z dnia 20.11.2017).

Ponadto przedstawiono stan zatrudnienia osób, którym udzielono pomocy. Należy przy tym pamiętać, że bycie zatrudnionym to jeden z podstawowych warunków nabycia uprawnień do uzyskania wsparcia (tab. 12.2).

Tabela 12.2. Stan zatrudnienia Polaków, którym przyznano świadczenia pomocy społecznej

Rok	Status pracownika	Samozatrudnienie	Inne	Razem
2005	80	–	30	110
2006	130	–	30	160

12. Bezdomni Polacy w Wielkiej Brytanii

Rok	Status pracownika	Samozatrudnienie	Inne	Razem
2007	220	10	30	260
2008	270	20	50	340
2009	290	10	30	330
2010	280	20	50	340
2011	470	20	70	560
2012	660	20	140	830
2013	730	30	170	920
2014	750	30	230	1 010
2015	870	40	240	1 150
2016	910	60	260	1 230

Źródło: jak do tab. 12.1.

Dane dotyczące liczby osób zarejestrowanych jako bezdomne są dostępne również dla Szkocji. Istotną informacją w tym kontekście jest fakt, że w kategorii etniczności od lipca 2013 r. jako odrębna kategoria uwzględniani są Polacy. Jest to jedyny taki przypadek w odniesieniu do grup narodowościowych spoza Wielkiej Brytanii. W ciągu kilku ostatnich lat liczba zarejestrowanych jako osoby bezdomne Polaków przedstawiała się według wspomnianych danych następująco:

- 2013/2014 – 505;
- 2014/2015 – 619;
- 2015/2016 – 647;
- 2016/2017 – 578⁷²¹.

Środowiska bezdomnych Polaków w Wielkiej Brytanii są rozmaicie charakteryzowane przez różnych badaczy. Barbara Goryńska-Bittner, przywołując słowa pracownicy jednego z brytyjskich centrów, przeznaczonych m.in. dla osób bezdomnych, stwierdza, że „Polacy to często wykwalifikowani specjaliści, którzy niewłaściwie ocenili koszty utrzymania w Zjednoczonym Królestwie. Szybka utrata środków utrzymania w dużym stopniu przyczyniła się do ich bezdomności. Ponieważ większość nie mogła skorzystać z zasiłku pozwalające-

⁷²¹ *Homelessness in Scotland: Annual Publication 2016–2017. National and Local Authority Analyses*, dostępne w sekcji: *Downloadable documents*, <https://www.gov.scot/Publications/2017/06/8907/downloads> (kwerenda z dnia 30.11.2017).

go na wynajęcie mieszkania, część z nich zamieszkała w szpitalach i ośrodkach dla umysłowo chorych, wielu po prostu na ulicy”⁷²².

Wywiady Izabeli Czerniejewskiej oraz Elżbiety M. Goździak zostały

przeprowadzone z 12 mężczyznami w wieku od 23 do 61 lat. Większość respondentów (9 osób) pochodziła ze środowisk robotniczych, byli to mieszkańcy małych lub średnich miejscowości z różnych stron kraju. Wszyscy mieli wykształcenie co najmniej zawodowe lub średnie i pracowali wcześniej w Polsce jako stolarze, elektrycy, ogrodnicy, kierowcy autobusów, mechanicy lub ochroniarze. Jeden z mężczyzn był wcześniej nauczycielem w technicznej szkole zawodowej, inny, mając dyplom technologa uprawy pieczarek, był właścicielem całkiem sporej farmy pieczarek. Wszyscy oni byli za granicą od co najmniej 6 miesięcy do 10 lat, z przerwami na powroty do domu na krótszy bądź dłuższy okres⁷²³.

Część tych mężczyzn przebywała wcześniej w innych państwach europejskich: Grecji, Norwegii, Szwecji, Holandii, Hiszpanii, Portugalii i we Włoszech. W kilku przypadkach decyzja o wyjeździe za granicę została przyspieszona przez problemy rodzinne, rozwody czy rozpady związków. Powyższa charakterystyka stanowi kontrast względem opinii wyrażonej w kontekście badań przeprowadzanych wcześniej przez Michała Garapicha, zgodnie z którymi mężczyźni nimi objęci „byli ofiarami bezrobocia w ich krajach pochodzenia, nieudanymi biznesmenami, którzy nie są w stanie spłacać swoich długów, zwolnionymi lub długotrwale bezrobotnymi pracownikami przedsiębiorstw państwowych, [...] osobami, którym transformacja gospodarcza przyniosła znaczne pogorszenie sytuacji, w tym obniżenie statusu, zwiększenie biedy, niestabilność i bezrobocie”⁷²⁴. Natomiast zgodnie z cytowanym artykułem pracownicy Barki opisywali trafiające do nich osoby, że są to „ludzie, którym się nie powiodło na Zachodzie, bezdomni mężczyźni, którym się nie udało, alkoholicy mieszkający na ulicach Londynu, osoby zbyt zawstydzone swoją porażką, by zwrócić się o pomoc do rodziny, ofiary oczekujące na wyciągnięcie pomocnej dłoni”⁷²⁵. Osoby te spotykały zwykle liderów Barki lub pracowników socjalnych w parkach, na ulicach lub na tzw. projektach, czyli w zorganizowanych miejscach, w których w określonych dniach i godzinach można zjeść posiłek, skorzystać z prysznicza lub przespać się. Dla uzyskania tego typu pomocy niezbędna była jednak odpowiednia wiedza i orientacja, którą część Polaków wykazywała, tak jak jeden z cytowanych mężczyzn: „W kościele rozdają ciepłe ubrania, na innym projekcie dają gorącą kawę i kanapki, a po drugiej stronie miasta można załapać się na gorący prysznic”.

⁷²² B. Goryńska-Bittner, *Diagnoza skali i charakteru zjawiska bezdomności Polaków...*, s. 122.

⁷²³ I. Czerniejewska, E. M. Goździak, *Sukces czy porażka?...*, s. 101.

⁷²⁴ Tamże, s. 102.

⁷²⁵ Tamże, s. 103.

12. Bezdomni Polacy w Wielkiej Brytanii

Polacy, z którymi przeprowadzono wywiady orientowali się również w możliwościach uzyskania konkretnego typu pomocy. W większości jednak osoby te nie pracowały i utrzymywały się m.in. z żebrania. Jednocześnie spora ich część nadużywała alkoholu, co potwierdzają osobiste relacje bezdomnych mężczyzn. W kontekście niniejszego opracowania należy też podkreślić, że część naszych rodaków nawet po formalnym otwarciu rynku pracy przez Wielką Brytanię kontynuowała dotychczasową pracę „na czarno”⁷²⁶. Równocześnie w osobistych relacjach tych mężczyzn kilkakrotnie pojawiał się wątek nieuczciwego pracodawcy⁷²⁷. Było to w pewnej mierze spowodowane słabą znajomością języka angielskiego wśród Polaków. Część z nich, przebywając w squatach lub niedokończonych budynkach, nie poszukiwała jednocześnie żadnego lokalu do wynajęcia, ponieważ nie uważała się za bezdomnych. Niektórzy już w Wielkiej Brytanii weszli także w konflikt z prawem.

W opisanych relacjach oraz w informacjach uzyskanych przez autorki artykułu pojawiała się również kwestia podejścia pracowników socjalnych do osób bezdomnych, w tym Polaków. Generalnie uważali oni, że ci imigranci, którzy ponieśli porażkę, próbując podjąć pracę i zacząć nowe życie w Wielkiej Brytanii, powinni dobrowolnie powrócić do swoich państw. Z kolei jeden z mężczyzn, z którym przeprowadzono wywiad wspominał, że przedstawiciel urzędu imigracyjnego poinformował go, że w sytuacji, w której nie może znaleźć pracy, powinien wyjechać z Wielkiej Brytanii, gdyż w przeciwnym wypadku ryzykuje otrzymanie zakazu wjazdu do tego kraju, obowiązującego przez 5 lat⁷²⁸.

12.3. Pomoc i wsparcie

Wydział Konsularny w Londynie poinformował o utrzymywaniu współpracy i kontaktu z działającymi w Londynie organizacjami Glass Door Homeless Charity, Olallo House, St Mungo's oraz Thames Reach. Jednocześnie zaznaczono, że kwestia bezdomności wśród Polaków w Wielkiej Brytanii jest dla wydziału „jedną z fundamentalnych kwestii”⁷²⁹. Konsulat Genralny w Edynburgu współpracuje głównie z działającymi na terenie tego miasta organizacjami Street Work oraz Bethany Christian Trust. W sytuacjach, w których konsulat posiada informacje o Polakach przebywających w poszczególnych placówkach, w ramach istniejących możliwości wspiera te placówki poprzez zakup śpiwo-

⁷²⁶ Tamże, s. 106.

⁷²⁷ Tamże, s. 106–107.

⁷²⁸ Tamże, s. 103–105.

⁷²⁹ Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Londynie za pośrednictwem poczty elektronicznej.

12.3. Pomoc i wsparcie

rów lub voucherów przeznaczonych na zakup żywności i odzieży⁷³⁰. W Anglii, Szkocji i Walii funkcjonuje także organizacja Shelter, która zajmuje się tylko i wyłącznie doradztwem, w tym prawnym.

Pierwszą z wartych dokładniejszego przedstawienia organizacji działających w Londynie jest The Passage. Jak pisała Magdalena Czubińska, przywołując jednocześnie wypowiedź przedstawiciela tej instytucji, „[The Passage] od 33 lat wspiera bezdomnych w centralnym Londynie. Mick Clark wspominał, jak od chwili, gdy Polska dołączyła do Unii Europejskiej w 2004 r., The Passage pracowała z setkami Polaków, którzy przybyli do Anglii z nadzieją na szybkie znalezienie pracy. Wielu z nich, niestety, skończyło bez środków do życia, bez mieszkania i możliwości zarobku. Podkreślił znaczenie prewencji – jeżeli ktoś myśli o wyjeździe do Anglii, powinien przygotować się odpowiednio do przyjazdu”⁷³¹.

Organizacja opiera się na zasadach zaczerpniętych z filozofii działalności św. Wincentego à Paulo⁷³². Pracuje w niej zespół ośmiu streetworkerów, zajmujących się wyszukiwaniem na ulicach osób potrzebujących pomocy⁷³³. W ciągu roku finansowego 2015/2016 The Passage udzielił wsparcia 650 osobom bezdomnym, zapewniając im nocleg, zaś kolejnych 88 uzyskało pomoc w zakresie trwałego opuszczenia ulicy⁷³⁴. W centrum dziennym organizacji – Resource Centre – osoby potrzebujące pomocy mogą zjeść śniadanie i obiad, a także skorzystać z prysznicy i pralni. Dodatkowo, ich sytuacja oceniana jest indywidualnie pod kątem możliwości udzielenia dalszej pomocy⁷³⁵. Ocenia się m.in. czy dana osoba może być uprawniona do otrzymania mieszkania socjalnego. Prowadzony jest też specjalny program skierowany do Irlandczyków⁷³⁶. Oferowana jest pomoc medyczna, w tym odnosząca się do uzależnień i problemów psychicznych⁷³⁷. Istnieje także Passage House, funkcjonujący w Westminsterze, do którego trafiają osoby odnalezione przez ekipy streetworkerów w tej dzielnicy Londynu. Można tam otrzymać zakwaterowanie we własnym pokoju,

---

⁷³⁰ Informacje otrzymane od Konsulatu Generalnego RP w Edynburgu za pośrednictwem poczty elektronicznej.

⁷³¹ M. Czubińska, *Ulica domem, kraj ratunkiem...*

⁷³² *Vincentian ethos*, <http://passage.org.uk/about/vincentian-ethos/> (kwerenda z dnia 24.11.2017).

⁷³³ *About us*, <http://passage.org.uk/about> (kwerenda z dnia 24.11.2017).

⁷³⁴ *Outreach*, <http://passage.org.uk/how-we-help/streetlink-team> (kwerenda z dnia 24.11.2017).

⁷³⁵ *Hospitality*, <http://passage.org.uk/how-we-help/hospitality> (kwerenda z dnia 24.11.2017).

⁷³⁶ *Assessment and advice*, <http://passage.org.uk/how-we-help/assessment-and-advice-team> (kwerenda z dnia 24.11.2017).

⁷³⁷ *Health*, <http://passage.org.uk/how-we-help/health> (kwerenda z dnia 24.11.2017).

12. Bezdomni Polacy w Wielkiej Brytanii

a ponadto każdej osobie przyporządkowywany jest pracownik zajmujący się jej sprawami⁷³⁸. Indywidualne podejście prezentowane jest również względem tych, którzy trafiają do Montfort House, oferującego tymczasowe zakwaterowanie dla 16 osób⁷³⁹.

The Passage realizuje trzy programy, mające na celu zapobieganie bezdomności. Pierwszy z nich to doradztwo oferowane w centrum dziennym tym osobom, które nie straciły domu, ale są tym zagrożone. Drugi to kampania *Before You Go*, szczególnie ważna dla Polaków, ponieważ skierowana jest do obywateli z państw Europy Środkowej i Wschodniej. Ma ona na celu podniesienie świadomości w zakresie niezbędnych przygotowań przed przyjazdem do Wielkiej Brytanii. Trzeci projekt to *Home for Good* – dla osób, które zamieszkują w Londynie i zostały przesiedlone. Osobom tym oferowane są szkolenia i możliwość podjęcia pracy, a także wsparcie socjalne w celu zapobieżenia potencjalnej bezdomności⁷⁴⁰. Dodatkowo należy wspomnieć, że w organizacji funkcjonuje Employment, Training and Welfare Rights Team, zajmujący się udzielaniem pomocy w powrocie na rynek pracy. Poszczególne osoby otrzymują wsparcie przy uzyskiwaniu należnych im zasiłków. Przyporządkowywany jest im mentor, który pomaga w znalezieniu zatrudnienia⁷⁴¹.

Drugą z dużych brytyjskich organizacji, udzielających pomocy osobom bezdomnym, w tym Polakom, jest Thames Reach, istniejąca od 1984 r., kiedy została założona przez Greater London Council w celu podjęcia działań w obliczu zwiększającego się poziomu bezdomności⁷⁴². Organizacja ta

skupia się na sprowadzaniu bezdomnych migrantów do ojczyzny. London Reconnection Project pomaga ludziom z uzależnieniami i problemami socjalno-finansowymi z Europy Środkowo-Wschodniej (Polski, Słowacji, Czech, Litwy, Łotwy, Estonii, Rumunii, Bułgarii, Słowenii, Węgier), którzy wyrazili chęć powrotu do kraju. Jeremy Swain, dyrektor organizacji, oraz Megan Stewart, opiekun w Thames Reach, twierdzą, że program odnosi spodziewane efekty, a repatriacje się udają. W Polsce współpracują z organizacją Monar, która przyjmuje wysłanych przez Thames Reach bezdomnych polskich obywateli do ośrodków społecznych i pomaga im na nowo nauczyć się funkcjonować w społeczeństwie⁷⁴³.

---

⁷³⁸ *Passage House*, <http://passage.org.uk/how-we-help/housing> (kwerenda z dnia 24.11.2017).

⁷³⁹ *Montfort House*, <http://passage.org.uk/how-we-help/montfort-house> (kwerenda z dnia 24.11.2017).

⁷⁴⁰ *Homelessness prevention projects*, <http://passage.org.uk/how-many-we-help> (kwerenda z dnia 24.11.2017).

⁷⁴¹ *Employment, training and welfare rights*, <http://passage.org.uk/how-we-help/financial-inclusion-team> (kwerenda z dnia 24.11.2017).

⁷⁴² *A history of Thames Reach and homelessness in London*, <http://www.thamesreach.org.uk/who-we-are/our-history> (kwerenda z dnia 25.11.2017).

⁷⁴³ M. Czubińska, *Ulica domem, kraj ratunkiem...*

12.3. Pomoc i wsparcie

W tym kontekście należy jednak podkreślić, że sam Monar nie potwierdził, że ta współpraca kiedykolwiek miała miejsce. Autorka cytowanego artykułu zwraca uwagę na istotny fakt: jeszcze w czasie istnienia Barki UK Thames Reach przestał współpracować z Barką w Polsce.

Pewien niepokój mogło budzić stwierdzenie Ewy Sadowskiej z 2013 r., dotyczące sposobu pracy tej organizacji. Jak pisała o tym Magdalena Czubińska,

powodem do niepokoju są zmiany w organizacji działań i sposobie zmniejszania bezdomności w Londynie. Według Ewy Sadowskiej, grupa Thames Reach jedzie tam, gdzie „się pali”, tam, gdzie aktualnie jest problem. Barka pracuje w inny sposób – nie na zasadzie reakcji, a raczej prewencji. Praca Barki opiera się na długoterminowej, codziennej pracy z wykwalifikowanym asystentem i opiekunem, który sam doświadczył bezdomności i jest najlepszym świadectwem, że z problemu wyjść można. Obydwie formy są potrzebne, natomiast Thames Reach, zdaniem Ewy Sadowskiej, nie ma całej maszynerii i infrastruktury, którą Barka już ma zbudowaną w Polsce. Władze miasta zamierzają pozbyć się problemu „za mniejsze pieniądze i szybciej, tzw. *quick fix solutions*. Praca Barki zabiera sporo czasu, a oni uważają, że na wiele osób podziałają formy siłowe, agresywne, praca z policją, myśmy form siłowych nigdy nie używali” – wyznała Ewa Sadowska⁷⁴⁴.

Być może różnica w zakresie działań względem bezdomności była przyczyną, dla której kilka lat temu Thames Reach nie podejmował współpracy z Barką w Polsce.

Tak jak inne organizacje, Thames Reach posiada zespoły streetworkerów, którzy docierają do osób śpiących na ulicy. Zajmują się tym zespoły London Street Rescue, poszukujące bezdomnych w 21 gminach Londynu. Realizowanych jest w tym kontekście kilka projektów. Uruchomiony w latach 2012–2016 projekt *Ace* miał na celu dotarcie do osób długotrwale bezdomnych i zapewnienie im zakwaterowania. *Croydon Reach* charakteryzowany jest jako połączenie działań typu *outreach* z zakwaterowaniem i wsparciem osób bezdomnych w hostelu wraz z dalszą pracą i przesiedlaniem osób wychodzących z bezdomności (prawdopodobnie do lokali o wyższym poziomie samodzielności)⁷⁴⁵. Istnieje też projekt *No Second Night Out*, współrealizowany z władzami Londynu i mający na celu zagwarantowanie, że żadna odnaleziona osoba nie spędzi na ulicy kolejnej nocy⁷⁴⁶.

Jeśli chodzi o zakwaterowanie, organizacja prowadzi pięć hosteli, w których można uzyskać pomoc w kwestiach związanych z problemami psychicznymi oraz uzależnieniami od alkoholu i narkotyków, jak również otrzymać wsparcie

---

⁷⁴⁴ Tamże.

⁷⁴⁵ *Rough sleeper services*, <http://www.thamesreach.org.uk/what-we-do/rough-sleeper-services> (kwerenda z dnia 25.11.2017).

⁷⁴⁶ Tamże; *No Second Night Out (NSNO)*, <http://www.thamesreach.org.uk/what-we-do/rough-sleeper-services/no-second-night-out> (kwerenda z dnia 25.11.2017).

12. Bezdomni Polacy w Wielkiej Brytanii

w zakresie edukacji i poszukiwania zatrudnienia⁷⁴⁷. Ponadto Thames Reach zarządza szeregiem projektów, w ramach których oferowane są wspierane przez organizację lokale mieszkalne, przy czym w niektórych ośrodkach z lokalami tego typu na bieżąco obecni są pracownicy organizacji. Ośrodki te dostosowane są do różnorodnych potrzeb poszczególnych osób, również tych z uzależnieniami lub ze słabą kondycją zdrowotną. Realizowanych jest 9 takich projektów⁷⁴⁸. Z kolei Tenancy Sustainment Team pomaga byłym osobom bezdomnym w znalezieniu mieszkania. Zespół ma swoją siedzibę w Lambeth i obejmuje swoimi działaniami 16 londyńskich gmin. Osoby, którym udzielona została pomoc zostają ulokowane w mieszkaniach udostępnionych przez władze. Pomoc ta obejmuje także inne potrzeby tych osób, takie jak: poprawa stanu zdrowia, leczenie uzależnień czy znalezienie pracy⁷⁴⁹.

Thames Reach prowadzi centra dzienne, w których oprócz otrzymania podstawowego wsparcia można wziąć udział w szkoleniach lub organizowanych zajęciach (jak w przypadku Hudson House Resource Centre), jak również uzyskać pomoc medyczną w Greenhouse⁷⁵⁰. W Hudson House organizowane są przede wszystkim zajęcia mające na celu umożliwienie biorącym w nich udział osobom wyjście ze stanu społecznej izolacji. Ponadto organizacja charytatywna Spires prowadzi w tym centrum kursy języka angielskiego dla obcokrajowców – *Citizenship and English for Speakers of Other Language*⁷⁵¹. W Greenhouse, oprócz wspomnianej pomocy medycznej, można także skorzystać z porad i wsparcia dotyczących m.in. możliwości uzyskania zasiłków. Porady udzielane są też obcokrajowcom z innych państw Unii Europejskiej. Mogą oni otrzymać pomoc w tłumaczeniach⁷⁵². Dodatkowo, istnieje Spectrum Centre ukierunkowane zwłaszcza na pomoc osobom z uzależnieniami i problemami psychologicznymi⁷⁵³.

Działalność Thames Reach w zakresie pomocy medycznej oraz związanych z nią kwestii jest znacznie szersza. Realizowany projekt *Croydon Hospital Di-*

⁷⁴⁷ *Hostels*, <http://www.thamesreach.org.uk/what-we-do/hostels> (kwerenda z dnia 25.11.2017).

⁷⁴⁸ *Accommodation*, <http://www.thamesreach.org.uk/what-we-do/accommodation> (kwerenda z dnia 25.11.2017).

⁷⁴⁹ *Tenancy Sustainment Team*, <http://www.thamesreach.org.uk/what-we-do/tenancy-sustainment-team> (kwerenda z dnia 25.11.2017).

⁷⁵⁰ *Day services*, <http://www.thamesreach.org.uk/what-we-do/day-services> (kwerenda z dnia 25.11.2017).

⁷⁵¹ *Hudson House*, <http://www.thamesreach.org.uk/what-we-do/day-services/hudson-house-resource-centre> (kwerenda z dnia 25.11.2017).

⁷⁵² *The Greenhouse*, <http://www.thamesreach.org.uk/what-we-do/day-services/the-greenhouse> (kwerenda z dnia 25.11.2017).

⁷⁵³ *Spectrum Centre*, <http://www.thamesreach.org.uk/what-we-do/day-services/spectrum-centre> (kwerenda z dnia 25.11.2017).

12.3. Pomoc i wsparcie

scharge ma na celu zapewnienie z jednej strony tego, aby osoby bezdomne opuszczające szpital nie trafiały z powrotem na ulicę, z drugiej zaś – aby z powodu swojej sytuacji nie przebywały w szpitalu przez czas dłuższy, niż jest to konieczne⁷⁵⁴. Projekt *Integrated Personalised Support Alliance* ma za zadanie wspierać borykające się z problemami psychologicznymi osoby, będące w trakcie leczenia lub przebywające w ośrodkach opiekuńczych. Oferowane wsparcie polega m.in. na pomocy w zarządzaniu pieniędzmi oraz w relacjach ze społecznością, rodziną i przyjaciółmi⁷⁵⁵.

Działalność omawianej organizacji nie ogranicza się jedynie do kroków podejmowanych wobec osób, które już stały się bezdomne. Obejmuje ona także działania prewencyjne. W Brent realizowany jest *Brent Reach*, ukierunkowany na osoby szczególnie narażone na bezdomność, np. cierpiące z powodu problemów psychicznych, uzależnione od narkotyków lub alkoholu, nosiciele wirusa HIV i byłych skazańców⁷⁵⁶. Podobny program realizuje się w Lambeth we współpracy z miejscowymi władzami, przy czym skierowany jest on tylko do skazańców lub osób oskarżonych⁷⁵⁷. *Sutton Reach* pod względem zakresu działania jest podobny do *Brent Reach*⁷⁵⁸. Z kolei *Sustaining Tenancies Accommodation & Resettlement* – STAR to czteroletni projekt uruchomiony m.in. wspólnie z St Mungo's, a jego celem jest wspieranie osób zagrożonych utratą swoich lokali z powodu problemów zdrowotnych, zachowań aspołecznych lub uzależnień⁷⁵⁹.

Ważnym elementem zapobiegania bezdomności jest pomoc w znalezieniu zatrudnienia, której Thames Reach również udziela. Głównie w Londynie funkcjonuje Employment Academy, wspierana przez rady Southwark i Lambeth. Za pośrednictwem tej akademii osoby poszukujące pracy mogą uczestniczyć w szkoleniach i – w konsekwencji – zdobyć zatrudnienie⁷⁶⁰. Thames Reach oferuje też różnorodne formy aktywizacji zawodowej. Oprócz wspomnianych szkoleń są to

---

⁷⁵⁴ *Croydon Hospital Discharge*, <http://www.thamesreach.org.uk/what-we-do/health/croydon-hospital-discharge> (kwerenda z dnia 25.11.2017).

⁷⁵⁵ *Lambeth IPSA*, <http://www.thamesreach.org.uk/what-we-do/health/lambeth-ipsa> (kwerenda z dnia 25.11.2017).

⁷⁵⁶ *Brent Reach*, <http://www.thamesreach.org.uk/what-we-do/preventing-homelessness/brent-reach> (kwerenda z dnia 25.11.2017).

⁷⁵⁷ *Lambeth Offender Service*, <http://www.thamesreach.org.uk/what-we-do/preventing-homelessness/lambeth-offender-servces> (kwerenda z dnia 25.11.2017).

⁷⁵⁸ *Sutton Reach*, <http://www.thamesreach.org.uk/what-we-do/preventing-homelessness/sutton-reach> (kwerenda z 25.11.2017).

⁷⁵⁹ *STAR*, <http://www.thamesreach.org.uk/what-we-do/preventing-homelessness/star> (kwerenda z dnia 25.11.2017).

⁷⁶⁰ *Employment Academy*, <http://www.thamesreach.org.uk/what-we-do/employment-academy> (kwerenda z dnia 25.11.2017).

12. Bezdomni Polacy w Wielkiej Brytanii

oferty podjęcia pracy na farmie w Sussex czy też odbycia kursu malarstwa i dekoratorstwa. Ponadto stwarza się szanse podniesienia poziomu swojego wykształcenia i kwalifikacji. Obejmuje to kwestie podstawowe: od umiejętności czytania i pisania, poprzez umiejętności praktyczne (np. naukę obsługi komputera), aż po pracę nad budowaniem i podnoszeniem zawodowej pewności siebie⁷⁶¹.

Wspomniany powyżej Monar poinformował o realizowanej współpracy z organizacją St Mungo's⁷⁶², której terytorialny zasięg działania jest znacznie większy niż Londyn. Niestety, Monar nie ujawnił żadnych dokładniejszych danych o charakterze tej współpracy. Oddziały i placówki St Mungo's funkcjonują na obszarze Południowo-Wschodniej Wielkiej Brytanii w obrębie miast Brighton – Bournemouth – Bristol – Oxford – Milton Keynes – Londyn⁷⁶³. Organizacja ta posiada rozbudowaną sieć streetworkerów, którzy na obszarze Londynu działają w Brent, Ealing, Hammersmith, Fulham, Hounslow, Islington, Kensington i Chelsea, Southwark, City, Tower Hamlets i Westminsterze, zaś poza Londynem w Basildon, Bournemouth i Poole, Brighton, Hove, Bristolu, Oxfordzie, Reading i Thurrock. Dodatkowo, istnieje specjalna strona internetowa *Street Link*, zarządzana przez St Mungo's, za pośrednictwem której można znaleźć pomoc lub poinformować o znajdujących się na ulicy osobach bezdomnych⁷⁶⁴.

W kontekście pomocy obcokrajowcom na szczególną uwagę zasługuje inicjatywa *Routes Home*, o której poinformował Wydział Konsularny w Londynie. Projekt ten został zainicjowany w kwietniu 2016 r. Jego realizacja została zlecona przez władze Londynu właśnie organizacji St Mungo's. Program jest skierowany do pochodzących z państw Europejskiego Obszaru Gospodarczego osób, które są szczególnie narażone na wykluczenie społeczne i które nie posiadają praw do brytyjskiej pomocy socjalnej. Dzięki temu projektowi osoby te mogą przede wszystkim uzyskać dostęp do opieki medycznej. W przypadku hospitalizacji, w momencie wypisania takiej osoby szpitale mogą skierować ją do *Routes Home*, który następnie zapewni jej opiekę, doradztwo w ojczystym języku i umożliwi powrót do swojego państwa. W ramach projektu rozwijana jest w tym aspekcie współpraca z placówkami w poszczególnych krajach europejskich⁷⁶⁵.

---

⁷⁶¹ *Employment and Resettlement*, <http://www.thamesreach.org.uk/what-we-do/employment-and-resettlement> (kwerenda z dnia 25.11.2017).

⁷⁶² Informacja uzyskana za pośrednictwem poczty elektronicznej.

⁷⁶³ *Where we work*, <https://www.mungos.org/our-services/where-we-work> (kwerenda z dnia 24.11.2017).

⁷⁶⁴ *Outreach and emergency services for homeless people*, <https://www.mungos.org/our-services/outreach-teams> (kwerenda z dnia 24.11.2017).

⁷⁶⁵ Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Londynie za pośrednictwem poczty elektronicznej; oficjalna strona projektu: *Routes Home*, <https://www.routeshome.org.uk> (kwerenda z dnia 30.11.2017).

12.3. Pomoc i wsparcie

St Mungo's oferuje różnorodne formy tymczasowego zakwaterowania. Są to schroniska, hostele oraz częściowo samodzielne lokale mieszkalne. W Londynie, w dzielnicach Fulham i Hammersmith, funkcjonują hostele pod nazwą „ogrody nadziei” – *Hope Gardens*. Zakwaterowanie kryzysowe, które oferuje organizacja stanowi – jak to zostało powiedziane – pierwszy krok ku wyjściu z bezdomności. Dla osób z niego korzystających możliwe jest przygotowanie kolejnych etapów, w zależności od potrzeb i aktualnej sytuacji. Następnym krokiem może być detoksykacja, częściowo niezależny lokal lub wynajęte mieszkanie. W Brighton, Camden, Ealing, Haringey, Hammersmith, Fulham, Reading, Thurrock i Westminsterze St Mungo's realizuje też programy *housing first*⁷⁶⁶.

Ponadto St Mungo's zapewnia osobom bezdomnym pomoc medyczną. Oferowane są różne jej rodzaje: ułatwianie bezdomnym dostępu do placówek medycznych i leczenia – w tym zakresie funkcjonuje np. *Homeless Health Coordination Project*, wspieranie leczenia problemów psychologicznych, a także opieka paliatywna realizowana w partnerstwie z Marie Curie Cancer Care⁷⁶⁷. Marie Curie jest organizacją charytatywną zajmującą się przede wszystkim pomocą nieuleczalnie chorym. Samo St Mungo's prowadzi dwa ośrodki przeznaczone dla osób w podeszłym wieku i o słabej kondycji zdrowotnej⁷⁶⁸. Oba podlegają regularnej ocenie Care Quality Commission i o ile ośrodek znajdujący się na Hilldrop Road został oceniony raczej dobrze⁷⁶⁹, o tyle zlokalizowany na Chichester Road wymaga ulepszeń w przypadku większości ocenianych płaszczyzn (bezpieczeństwo, efektywność, wrażliwość, jakość zarządzania)⁷⁷⁰. Jedyne opieka w obu ośrodkach jest na dobrym poziomie.

Omawiana organizacja pomaga swoim podopiecznym także w ponownym znalezieniu zatrudnienia. Oferowana jest im odpowiednia edukacja, w tym – jeżeli istnieje taka potrzeba – nawet od podstaw. Osoby te w późniejszym czasie zdobywają kolejne umiejętności i otrzymują możliwość podjęcia pracy w organizacjach partnerskich. Jak podano, w roku finansowym 2016/2017 około 2800 osób skorzystało ze szkoleń organizowanych w Londynie i Bristolu,

---

⁷⁶⁶ *Accommodation Services*, <https://www.mungos.org/our-services/accomodation> (kwerenda z dnia 24.11.2017).

⁷⁶⁷ *Health services*, <https://www.mungos.org/our-services/health-services> (kwerenda z dnia 24.11.2017).

⁷⁶⁸ *Care services*, <https://www.mungos.org/our-services/care-services> (kwerenda z dnia 24.11.2017).

⁷⁶⁹ *St Mungo's Broadway – 2 Hilldrop Road*, <https://www.cqc.org.uk/location/1-124317862?referrer=widget3> (kwerenda z dnia 24.11.2017).

⁷⁷⁰ *St Mungo's Broadway – 53 Chichester Road*, <https://www.cqc.org.uk/location/1-124317879?referrer=widget3> (kwerenda z dnia 24.11.2017).

12. Bezdomni Polacy w Wielkiej Brytanii

zaś 311 znalazło dzięki nim pracę⁷⁷¹. Podobnego typu pomoc oferowana jest więźniom, którzy mają opuścić zakłady karne. Po wyjściu na wolność udziela się im pomocy w znalezieniu pracy i zakwaterowania⁷⁷².

Wspomniana wcześniej w kontekście konsulatu w Edynburgu organizacja Bethany Christian Trust oferuje osobom bezdomnym różego typu pomoc. Od 1996 r. prowadzone jest schronisko zimowe, które jest otwarte w okresie od października do kwietnia. Kieruje nim zespół pracowników, którym pomaga około 1000 wolontariuszy. Oprócz noclegu, osobom trafiającym do schroniska oferowany jest także ciepły posiłek⁷⁷³. Formą pomocy skierowaną bezpośrednio do osób bezdomnych jest *Care Van*, poruszający się po ulicach Edynburga w poniedziałki, wtorki, czwartki i soboty. Można w nim otrzymać ciepłe posiłki i napoje oraz koce i odzież. Zgodnie z danymi organizacji obsługuje on od 40 do 60 osób dziennie⁷⁷⁴.

Bethany Christian Trust posiada też ośrodek, w którym zakwaterowanych może być 24 mężczyzn i 4 kobiety, w pokojach cztero- i dwuosobowych. Osoby w nim przebywające mają zapewnione wyżywienie, są również zachęcane do udziału w przygotowywaniu posiłków. Dopuszczalny wiek to ponad 16 lat. Taka osoba musi być bezdomna lub pozbawiona bezpiecznego mieszkania, musi też być w stanie we właściwy sposób zająć się sobą oraz wykazywać chęć ubiegania się o zasiłki i stałe lokum⁷⁷⁵. Dodatkowo, pomoc od Christian Bethany Trust otrzymują osoby, którym udało się wyjść z bezdomności i znaleźć nowe lokum. Mogą one otrzymać pomoc w postaci mebli oraz innych elementów wyposażenia mieszkania⁷⁷⁶.

Pomoc oferowana jest ponadto osobom uzależnionym. Prowadzony jest w tym celu specjalny ośrodek, w którym można jednorazowo umieścić 17 osób w dwuosobowych pokojach oraz 11 w jednoosobowych. Ośrodek posiada własną kuchnię, przy czym osoby w nim się znajdujące zachęcane są do obejmowania dyżurów przy przygotowywaniu posiłków. W budynku zlokalizowana jest wspólna jadalnia i pralnia, zaś przy budynku znajduje się ogród. Aby być

⁷⁷¹ *Skills and employment*, <https://www.mungos.org/our-services/skills-and-employment> (kwerenda z dnia 24.11.2017).

⁷⁷² *Offender services*, <https://www.mungos.org/our-services/offender-services> (kwerenda z dnia 24.11.2017).

⁷⁷³ *Winter Care Shelter*, <http://www.bethanychristiantrust.com/dervices/emergency-resettlement> (kwerenda z dnia 30.11.2017).

⁷⁷⁴ *Care Van*, <http://www.bethanychristiantrust.com/servises/emergency-resettlement> (kwerenda z dnia 30.11.2017).

⁷⁷⁵ *Bethany House*, <http://www.bethanychristiantrust.com/servises/emergency-resettlement> (kwerenda z dnia 30.11.2017).

⁷⁷⁶ *Gateway to Homes and Communities*, <http://www.bethanychristiantrust.com/servises/emergency-resettlement> (kwerenda z dnia 30.11.2017).

12.4. Działalność polskich organizacji

umieszczonym w ośrodku, należy spełniać konkretne wymogi. Trzeba mieć od 18 do 65 lat, wyrażać wolę zmiany swojego życia i wyjścia z uzależnienia oraz zgodzić się na przebywanie w ośrodku przez okres 6 miesięcy przed przeniesieniem do dalszych form zakwaterowania⁷⁷⁷.

Nieco mniejszą organizacją, działającą od 25 lat⁷⁷⁸ w Edynburgu, jest Street Work, współpracujący z władzami tego miasta oraz innymi organizacjami w nim działającymi⁷⁷⁹. W ramach tej instytucji funkcjonują zespoły streetworkerów. Odwiedzają one potrzebujące pomocy osoby w miejscach ich tymczasowego zakwaterowania, a zimą dodatkowo regularnie odwiedzają schroniska⁷⁸⁰.

Organizacja prowadzi także centrum dzienne – Holyrood Hub, które otwarte jest przez cały tydzień. Można w nim skorzystać z prysznicy, pralni, dostępu do komputera i telefonu, schowka na rzeczy osobiste, jak również można tam uzyskać adres korespondencyjny. Hub odwiedzane jest również przez pracowników opieki medycznej i weterynaryjnej. Osoby potrzebujące pomocy mogą liczyć na różnego rodzaju wsparcie. Udzielane są im porady, zaś pracownicy ośrodka pomagają im przy ubieganiu się o zasiłki, przy usługach bankowych lub w staraniach o pracę. Osoby te mogą również liczyć na obecność pracowników podczas ważnych spotkań. W centrum można uczestniczyć w różnego rodzaju zajęciach, takich jak: nauka gotowania, warsztaty plastyczne i literackie. Street Work prowadzi ponadto całodobową infolinię⁷⁸¹.

12.4. Działalność polskich organizacji

W kontekście pomocy udzielanej bezdomnym Polakom w Wielkiej Brytanii przez polskie organizacje warto najpierw podkreślić jedną istotną kwestię, na którą w swoim artykule zwracają uwagę Izabela Czerniejewska i Elżbieta M. Goździak. Chodzi o możliwości, jakie oferowane były naszym rodakom po powrocie do Polski oraz o istniejące braki strukturalne w tym zakresie. Autorki wspominają, że rząd Donalda Tuska prowadził kampanię mającą na celu zachęcenie do powrotu do Polski wysoko wykwalifikowanych profesjonalistów, na którą przeznaczone zostały 4 mln złotych. Tymczasem brakowało

---

⁷⁷⁷ *Bethany Christian Centre*, <http://www.bethanychristiantrust.com/servises/emergency-resettlement> (kwerenda z dnia 30.11.2017).

⁷⁷⁸ *Our Approach & Story*, <http://www.streetwork.org.uk/about-us/our-approach-story> (kwerenda z dnia 30.11.2017).

⁷⁷⁹ *Homelessness*, <http://www.streetwork.org.uk/homelessness> (kwerenda z dnia 30.11.2017).

⁷⁸⁰ *Outreach*, <http://www.streetwork.org.uk/outreach> (kwerenda z dnia 30.11.2017).

⁷⁸¹ *Holyrood Hub & Helpline*, <http://www.streetwork.org.uk/holyrood-hub> (kwerenda z dnia 30.11.2017).

12. Bezdomni Polacy w Wielkiej Brytanii

ofert dla osób niżej wykwalifikowanych lub dla osób, którym w ogóle nie udało się odnieść sukcesu za granicą. Problemem była także jakość pomocy, którą takie osoby otrzymywały już po powrocie. Cytowane autorki pisały o tym w następujący sposób:

podczas gdy osoby wysoko wykwalifikowane są silnie zachęcane i wspierane przez rząd do powrotów, posiadającym niższe kwalifikacje zawodowe oferuje się wyłącznie programy pomocowe wspierane przez powiatowe urzędy pracy, ośrodki pomocy rodzinie lub organizacje charytatywne. Powracający migranci mają zatem prawo do usług świadczonych przez instytucje publiczne w ramach programów dla bezrobotnych, jednak nawet tam instytucje nie dostrzegają odmiennych potrzeb, jakie mają powracający migranci [...] Może dlatego, że urzędnikom brakuje specjalistycznej wiedzy i umiejętności, aby sprostać potrzebom powracających z zagranicy Polaków, ci ograniczają się co najwyżej do składania wniosków o dofinansowanie do czynszu lub rachunków za ogrzewanie. W 2011 r. do Powiatowego Urzędu Pracy w Poznaniu trafiły zaledwie trzy osoby, o których wiadomo było, że wróciły z zagranicy⁷⁸².

Kwestię tę należy zatem rozpatrywać również od strony przygotowania istniejących w Polsce instytucji i organizacji.

Jedyną polską organizacją zajmującą się osobami bezdomnymi z Polski w Wielkiej Brytanii do 2013 r. była Barka UK, która została utworzona przez Barkę w porozumieniu z władzami Londynu. W 2006 r. władze dzielnic Hammersmith i Fulham wraz z organizacjami Housing Justice i The Simon Community skontaktowały się z Barką z powodu rosnącej liczby bezdomnych imigrantów z państw Europy Wschodniej. Oficjalnie Barka UK rozpoczęła działalność w czerwcu 2007 r.⁷⁸³ – „od 2007 r. Barka UK zwalczała problem bezrobocia, bezdomności i uzależnień w czternastu dzielnicach Londynu: Hammersmith, Fulham, City, Tower Hamlets, Barnet, Lambeth, Southwark, Brent, Hounslow, Ealing, Chelsea, Kensington, Slough, Reading”⁷⁸⁴.

Organizacja ta w latach swojej działalności oferowała osobom potrzebującym szeroki zakres pomocy. Najbardziej znaną jej formą był program *Powroty (Reconnections)*, istniejący obecnie w innych państwach, w których Barka funkcjonuje (Belgia, Holandia, Irlandia). W Wielkiej Brytanii obywatelom państw Europy Środkowej i Wschodniej udzielana była pomoc w powrocie do ich ojczyzn. Pracownicy Barki wspierali osoby chcące skorzystać z tej możliwości w uzyskaniu niezbędnych dokumentów, zapewniali tymczasowe zakwaterowanie oraz organizowali podróże i w razie konieczności towarzyszyli danej

⁷⁸² I. Czerniejewska, E. M. Goździak, *Sukces czy porażka?...*, s. 107–108.

⁷⁸³ *The mission of Barka UK is to provide severely excluded Central and Eastern European (CEE) migrants with the opportunity for reconnection and social reintegration*, <http://www.barkauk.org/about> (kwerenda z dnia 15.11.2017).

⁷⁸⁴ M. Czubińska, *Ulica domem, kraj ratunkiem...*; I. Czerniejewska, E. M. Goździak, *Sukces czy porażka?...*, s. 109.

12.4. Działalność polskich organizacji

osobie. W państwie docelowym kontaktowali się z odpowiednimi instytucjami i organizacjami lokalnymi. Jak podawano na wciąż działającej stronie Barki UK, od czerwca 2007 r. pomocy takiej udzielono ponad 3000 imigrantów ze wspomnianych państw⁷⁸⁵. Zrealizowana została również współpraca z Centrum Integracji Społecznej w Zielonej Górze w ramach sfinansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego projektu CIS „Od bezdomności do normalności”. W tym czasie z Zielonej Góry do Londynu na tygodniowe szkolenia wyjeżdżali streetworkerzy z tego miasta i studenci Uniwersytetu Zielonogórskiego⁷⁸⁶.

Barka UK oferowała ponadto pomoc osobom chcącym pozostać w Wielkiej Brytanii. Takimi przypadkami zajmowało się utworzone w tym celu Centrum Społeczno-Ekonomiczne, oferując przede wszystkim porady w zakresie możliwości zdobycia pracy. Poszczególne osoby wspierane były w podejmowaniu działań w tym kierunku. Pomagano im przy niezbędnych formalnościach, procedurach rejestracji, przygotowywaniu CV oraz organizowaniu badań lekarskich. Istniał nawet specjalny 6-miesięczny program, w ramach którego pracownicy otrzymywali bieżące wsparcie, w tym dotyczące radzenia sobie z nieuczciwymi pracodawcami. Pracownicy byli również reprezentowani przez Barkę UK w relacjach z instytucjami brytyjskimi. Dodatkowo, celem działalności było prowadzenie kursów języka angielskiego oraz szkoleń mających na celu podniesienie kwalifikacji pracowników.

Centrum udzielało też pomocy administracyjnej. Dotyczyła ona uzyskiwania nowych dokumentów i niezbędnej dokumentacji z Polski, przy czym działania te były realizowane przy współpracy z Konsulatem RP w Londynie. Udzielano również porad prawnych w zakresie opieki nad dziećmi, zarzutów kryminalnych oraz pożyczek bankowych, w tym negocjacji terminów ich spłaty. Porady dotyczyły także możliwości leczenia uzależnień od alkoholu i narkotyków⁷⁸⁷.

Funkcjonowała bezpłatna dla telefonów stacjonarnych infolinia, za pośrednictwem której można było uzyskać informacje w językach polskim i angielskim. Informacje te dotyczyły:

- warunków życia, sytuacji na rynku pracy w Wielkiej Brytanii oraz możliwości uczestnictwa w lokalnym rynku pracy;
- zasiłków socjalnych;
- ubezpieczenia społecznego;

---

⁷⁸⁵ *Barka UK Voluntary Reconnections*, <http://www.barkauk.org/barka-uk-reconnections-project> (kwerenda z dnia 15.11.2017).

⁷⁸⁶ *Realizacja projektu pn. „Od bezdomności do normalności” współfinansowanego przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego*, s. 2, http://cis.zielonagora.pl/system/obj/1249_biuletyn_bezdomni.pdf (kwerenda z dnia 15.11.2017).

⁷⁸⁷ *Eastern European Migrants Employment and Advice Centre*, <http://www.barkauk.org/social-economy-centre> (kwerenda z dnia 15.11.2017).

12. Bezdomni Polacy w Wielkiej Brytanii

- porad prawnych i administracyjnych;
- funkcjonujących centrów dziennych i hosteli;
- grup Anonimowych Alkoholików oraz Anonimowych Narkomanów;
- funkcjonujących organizacji udzielających pomocy obywatelom z państw Europy Środkowej i Wschodniej⁷⁸⁸.

Opublikowany w 2016 r. artykuł autorstwa Izabeli Czerniejewskiej oraz Elżbiety M. Goździak stanowi analizę początkowego okresu funkcjonowania Barki UK. Jak zostało to już wspomniane,

artykuł powstał w oparciu o wstępne badania etnograficzne, prowadzone na grupie polskich migrantów, którzy powrócili do kraju na skutek pomocy udzielonej im przez przedstawicieli Fundacji Barka [...] Badania przeprowadzone zostały jesienią 2010 r. we wsi Chudobczyce w województwie wielkopolskim, gdzie działa jedna ze wspólnot Barki. Rozmowy prowadzone były krótko po tym, jak respondenci (sami mężczyźni) wrócili do Polski, podczas ich readaptacji połączonej z procesem planowania przyszłości – czy zostać w kraju, wrócić do Anglii, czy też migrować gdzieś indziej. Dodatkowo, obok przeprowadzania wywiadów z migrantami, rozmawialiśmy także z pracownikami socjalnymi i koordynatorami programów realizowanych w organizacji⁷⁸⁹.

Omawiany tekst zawiera szereg uwag krytycznych na temat ówczesnego funkcjonowania Barki, przy czym należy przypomnieć, że opierał się on na informacjach z lat 2010–2011, a zatem część z nich mogła się ostatnio zdezaktualizować. Izabela Czerniejewska i Elżbieta M. Goździak przywołują w tym kontekście także badania innych autorów. Pierwszym z zarzutów jest nadmierne koncentrowanie się przez tę organizację na wspólnocie Barki w Polsce, do której trafiały osoby w ramach programu *Powrotów*. Sama lokalizacja placówki – okolice Chudobczyc – i jej oddalenie od większych skupisk ludzi nie sprzyja szerszej integracji ze społeczeństwem czy nawet kontaktowi z bieżącą rzeczywistością, np. w odniesieniu do planowania budżetu (brak znajomości aktualnych cen poszczególnych produktów)⁷⁹⁰. Dla porównania, istniejące w państwach Europy Zachodniej tego typu programy zlokalizowane są w miastach. Z drugiej strony w przypadku niektórych terapii takie odosobnienie może mieć znaczenie. Nie zmienia to jednak faktu, że ma ono wpływ na ogół trafiających tam osób.

W ramach aktywności po powrocie oferowane były jedynie prace ogrodnicze i gospodarcze, związane raczej z utrzymaniem miejsca prowadzonego przez Barkę. Istniały natomiast znaczne niedobory w zakresie kreatywnych programów rozwijających umiejętności potrzebne do uzyskania samowystarczalności finansowej i społecznej. Jeden z mężczyzn, z którym autorki artykułu przeprowadziły wywiad, zapytany o to, czy chciałby opuścić wspólnotę, stwierdził, że

⁷⁸⁸ *Barka UK free helpline for Central and Eastern European (CEE) migrants*, <http://www.barkauk.org/news/services/infolinia> (kwerenda z dnia 15.11.2017).

⁷⁸⁹ I. Czerniejewska, E. M. Goździak, *Sukces czy porażka?...*, s. 100–101.

⁷⁹⁰ Tamże, s. 110.

nie jest jeszcze na to gotowy. Osoby tam przebywające nie ponoszą żadnych kosztów własnego utrzymania, co na początku może mieć istotne znaczenie. W dłuższej perspektywie można jednak stwierdzić, że funkcjonowanie w takiej izolacji nie sprzyja budowaniu umiejętności samodzielnego życia. Jak podawały autorki, osoba pracująca w sekretariacie w tamtym momencie nie była w stanie udzielić żadnych informacji co do liczby osób, które taką samowystarczalność osiągnęły. Tłumaczone to było po części niewiedzą na temat planów i dalszych losów osób opuszczających Barkę

Zdarzało się, że przebywające w ośrodku osoby były niezadowolone z tego, w jaki sposób funkcjonuje wspólnota. Jeden z mężczyzn stwierdził: „czuję się zbyt zależny od narzuconego rytmu dnia. Nie mogę nawet iść do lekarza sam, ponieważ stąd nie ma transportu”⁷⁹¹. Problemem był też brak poczucia prywatności, o czym wspominał kolejny mężczyzna: „każdy wie wszystko o wszystkich, czy ktoś cię odwiedził, czy otrzymałeś pieniądze oraz co jadłeś. Mój współlokator nawet mnie nie pyta, czy może wziąć sobie trochę mojej kawy albo płynu do mycia naczyń, on po prostu bierze, czego potrzebuje”. Autorki artykułu dodawały, że tego typu postawy były przez członków wspólnoty powszechnie akceptowane. Można zatem stwierdzić, że funkcjonowanie we wspólnocie sprzyja kształtowaniu się postaw konformistycznych. Wśród respondentów dało się również zauważyć obawy co do stygmatyzacji osób znajdujących się we wspólnocie jako alkoholików lub osób, którym się „nie udało”.

Względem organizacji często powtarzał się też zarzut dotyczący niesatysfakcjonujących obietnic znalezienia pracy: „prawie wszyscy respondenci wspominali, że pracownicy Barki obiecali im pomoc w znalezieniu pracy w Polsce. Niektórzy mężczyźni są zatrudnieni przez zaprzyjaźnione przedsiębiorstwa lub pracują w gospodarstwie na terenie wspólnoty Barki i jest to praca »dla dobra społeczności«, lub też dostają prace dorywcze, pozwalające im zarobić po parę złotych”. Kilku respondentów pracowało w pobliskim tartaku, jedna osoba jako stróż w ośrodku wypoczynkowym. Wydaje się jednak, że takie formy pomocy i zatrudnienia niekoniecznie odpowiadały subiektywnym potrzebom osób przebywających w ośrodku. Trafnie tę sytuację określiły cytowane autorki:

uczestnicy badania byli najbardziej rozczarowani brakiem oczekiwanej pomocy w znalezieniu pracy, co postrzegali jako swój największy problem. Zatem pomoc w znalezieniu zatrudnienia była ich najbardziej palącą potrzebą. Trzeba przyznać, że mieli dość wysokie oczekiwania co do warunków pracy i płac, bowiem porównywali je z tymi, które mieli w Wielkiej Brytanii. Być może dlatego właśnie większość mówiła o ponownym wyjeździe. Będąc tutaj, czują się więźniami systemu opieki, który chce im ofiarować pomoc, ale nie potrafi zapewnić im tego, czego najbardziej by pragnęli⁷⁹².

---

⁷⁹¹ Tamże, s. 112.

⁷⁹² Tamże.

12. Bezdomni Polacy w Wielkiej Brytanii

Powodem zamknięcia Barki UK była sytuacja finansowa organizacji, która wcześniej finansowana była przez władze poszczególnych dzielnic Londynu: „dzielnica City poinformowała Barkę, że na ten moment [w 2013 r. – przyp. aut.] jedynie dwoje ulicznych bezdomnych to Polacy, więc – na szczęście – już nie potrzebuje jej dalszej pomocy. Mimo dobrych wyników w tych dzielnicach, w pozostałych liczba bezdomnych stale rośnie. Jednak władze poszczególnych dzielnic nie chcą dłużej finansować polskiej organizacji. Oficjalny powód: cięcia finansowe. Brytyjskie organizacje mają bowiem pierwszeństwo w dofinansowaniu”⁷⁹³. Należy przy tym podkreślić, że – jak mówiła o tym Ewa Sadowska, obecnie pracująca w Barce w Irlandii – brytyjskie organizacje skopiowały liczne rozwiązania zainicjowane przez Barkę UK, takie jak programy powrotów, zatrudnienia, integracji z rynkiem pracy czy nowatorskie centra pracy solidarnej⁷⁹⁴. Niestety, jak do tej pory, w Wielkiej Brytanii nie pojawiła się żadna *stricte* polska organizacja, która przejęłaby zadania Barki.

---

⁷⁹³ M. Czubińska, *Ulica domem, kraj ratunkiem...*

⁷⁹⁴ Tamże.

13. Bezdomni Polacy w pozostałych państwach UE

13.1. Austria

W Austrii nie ma ogólnopństwowej strategii dotyczącej bezdomności. Jedynie Wiedeń i Górna Austria przyjęły zintegrowane programy w tej kwestii, obejmujące zapobieganie bezdomności, zakwaterowanie dotkniętych nią osób oraz ich reintegrację ze społeczeństwem. Program wiedeński nosi w profilu FEANTSA angielską nazwę *Vienna Integration Program for Homeless People (Vienna Multi-Stage Scheme)*. W jego ramach wprowadzane są m.in. rozwiązania typu *housing first*. W profilu FEANTSA zwrócono uwagę na jedną niepokojącą tendencję dotyczącą podejścia do żebrania. We wszystkich częściach Austrii obserwuje się w tym aspekcie zaostrzenie prawa. Agresywne żebranie oraz żebranie wspólnie z dziećmi jest karalne we wszystkich regionach⁷⁹⁵.

Prawo pobytu Polaków w Austrii regulowane jest stosownymi przepisami prawnymi. Różnice w statusie i obowiązkach zależą od czasu pobytu. W przypadku przebywania w Austrii przez czas krótszy niż 3 miesiące nie jest wymagane spełnienie jakichkolwiek dodatkowych wymogów. Niezbędne jest jedynie posiadanie ważnego dokumentu potwierdzającego tożsamość⁷⁹⁶. W przypadku chęci pobytu w Austrii przez okres powyżej trzech miesięcy (osiedlenia się) Polacy, tak jak wszyscy obywatele państw Unii Europejskiej, muszą spełnić jeden z poniższych warunków:

- być zatrudnionym lub prowadzić samodzielną działalność gospodarczą;
- posiadać zarówno dla siebie, jak i dla członków rodziny wystarczające środki na utrzymanie oraz pełne ubezpieczenie zdrowotne, które umożliwiają pobyt w Austrii bez korzystania ze świadczeń socjalnych;

⁷⁹⁵ *Homelessness in Austria*, <http://www.feantsa.org/download/austria-20178599194934673684360.pdf> (kwerenda z dnia 16.05.2018).

⁷⁹⁶ *Informator dla Polaków w Austrii*, Wydział Konsularny Ambasady RP w Wiedniu, Wiedeń 2017, s. 10.

13. Bezdomni Polacy w pozostałych państwach UE

- przebywać w Austrii celem zdobycia wykształcenia, w tym nauki zawodu w szkole publicznej lub prawnie uznanej szkole prywatnej, przy jednoczesnym spełnieniu powyższego drugiego warunku.

Należy jednocześnie zaznaczyć, że wszyscy obywatele państw UE oraz członkowie ich rodzin w przypadku pobytu przekraczającego okres trzech miesięcy muszą posiadać potwierdzenie zameldowania/legalności pobytu – *Anmeldebescheinigung*. Jest ono wydawane przez Urząd ds. Pobytu – *Aufenthaltsbehörde*. Wniosek w tej sprawie musi zostać złożony w ciągu czterech miesięcy od momentu przyjazdu do Austrii. Spełnienie kryteriów wymienionych powyżej jest warunkiem otrzymania omawianego dokumentu. Po pięciu latach nieprzerwanego pobytu obywatele państw UE posiadający *Anmeldebescheinigung* nabywają prawo do stałego pobytu. Dotyczy to również członków rodziny danej osoby. Istotny jest fakt, że członkowie rodzin zachowują to prawo także w przypadku śmierci osoby sprowadzającej, jak i unieważnienia małżeństwa, rozwodu lub stałego wyjazdu za granicę tej osoby⁷⁹⁷.

Z punktu widzenia przebywających w Austrii bezdomnych Polaków ważne są kryteria przyznawania prawa do zasiłku dla bezrobotnych. Aby zyskać uprawnienie do jego otrzymywania, należy udokumentować odpowiednie minimum okresu zatrudnienia. W przypadku osób w wieku do 25 lat i ubiegania się przez nie o zasiłek po raz pierwszy, muszą one udokumentować 26 tygodni legalnego zatrudnienia podlegającego obowiązkowi płacenia składek ubezpieczeniowych na wypadek bezrobocia w ciągu ostatniego roku. Z kolei osoby w wieku powyżej 25 lat w przypadku ubiegania się o zasiłek po raz pierwszy muszą udokumentować przynajmniej 52 tygodnie legalnego zatrudnienia w ciągu ostatnich dwóch lat. Jeżeli dana osoba ubiega się o przyznanie zasiłku po raz kolejny, musi wykazać 28 tygodni zatrudnienia w ciągu ostatniego roku. Osoba pobierająca zasiłek pozostaje do dyspozycji Urzędu Pośrednictwa Pracy – *Arbeitsmarktservice*. Wysokość i czas wypłacania zasiłku zależą od czasu wcześniejszego zatrudnienia, wysokości otrzymywanego w tym czasie wynagrodzenia i wieku zarejestrowanej osoby. Okres pobierania zasiłku może wynosić od 20 do 52 tygodni. Czas ten może zostać przedłużony w przypadku uczestnictwa w organizowanych przez urząd szkoleniach⁷⁹⁸.

Według Ambasady RP, która powołuje się na dane austriackiej Caritas oraz Stowarzyszenia Pomocy dla Bezdomnych „Bogdan”, w Wiedniu od przynajmniej 5 lat przebywa około 250 bezdomnych Polaków. Ich liczba w całej Austrii szacowana jest przez polską placówkę dyplomatyczną na około 350 osób⁷⁹⁹.

⁷⁹⁷ Tamże, s. 11–12.

⁷⁹⁸ Tamże, s. 24–25.

⁷⁹⁹ Informacje otrzymane od Ambasady RP w Wiedniu za pośrednictwem poczty elektronicznej.

Pomocą dla nich zajmuje się stowarzyszenie założone przez Jerzego Kiziuka. W 2006 r. Jerzy Kiziuk spotkał grupę bezdomnych z Polski, przebywających pod opieką sióstr Matki Teresy z Kalkuty w Wiedniu, które przygotowują dla tych osób ciepłe posiłki. Od 2010 r. zorganizowana przez niego grupa pomocowa stała się tak liczna, że zasadne było formalne zalegalizowanie jej działalności. Związane było to też z sugestią ówczesnego konsula generalnego w Austrii, Tadeusza Oliwińskiego, który osobiście angażował się w pomoc bezdomnym Polakom. W tamtym czasie została również nawiązana współpraca z Wydziałem Konsularnym Ambasady RP w Wiedniu. Formalnie Stowarzyszenie „Bogdan” funkcjonuje od 2 lipca 2010 r. i zajmuje się przede wszystkim udzielaniem wsparcia bezdomnym Polakom. Zdarzają się również przypadki świadczenia pomocy Polakom przebywającym tymczasowo w Wiedniu, którzy znaleźli się w trudnej sytuacji.

Pomoc ma charakter wielowątkowy. W piątki w godzinach 9:00–12:00 w domu zakonnym sióstr Matki Teresy przygotowywane i wydawane są śniadania. W okresie zimowym kupowane i rozdawane są śpiwory, a z pomocy tej korzysta zwykle około 40–50 osób. Oferuje się również pomoc indywidualną. Rocznie ze wsparcia korzysta około 100 osób. Ponadto pracownicy stowarzyszenia rozmawiają z Polakami uzależnionymi od alkoholu, którzy kierowani są do poradni odwykowych, a także na spotkania grup Anonimowych Alkoholików. Każdego roku tego rodzaju pomocą obejmuje się około 30 osób. Dodatkowo, stowarzyszenie organizuje spotkania dla bezdomnych Polaków. Przede wszystkim są to kolacje wigilijne, w których zazwyczaj uczestniczy około 80–90 osób. Przed czasem świątecznym rozdawane są pocztówki i znaczki, aby umożliwić wysłanie życzeń najbliższym w Polsce. Dwa razy do roku organizowane są także grille integracyjne, na które przychodzi zwykle 70–80 osób.

Stowarzyszenie współpracuje z organizacjami austriackimi. W razie posiadania wolnych miejsc kieruje ono Polaków do noclegowni Caritas. Istotna jest współpraca ze Stowarzyszeniem Vinzi, nawiązana w październiku 2010 r. Zostało ono założone przez księdza Wolfganga Puchera z Grazu. Podjął on działania na rzecz otwarcia noclegowni dla bezdomnych obywateli państw UE, ponieważ z powodu finansowania noclegowni z budżetu państwa przebywać w nich mogły jedynie osoby posiadające austriackie obywatelstwo, zaś osoby z pozostałych państw UE mogły korzystać z nich tylko przez jedną noc. Z inicjatywy księdza Wolfganga Puchera przeprowadzona została kampania medialna mająca na celu pozyskanie prywatnych sponsorów na uruchomienie noclegowni dla obywateli państw UE. Potrzebne środki finansowe zebrano w krótkim czasie i 20 listopada 2010 r., w obecności wicepremiera Austrii Josefa Prölla, zlokalizowana w Wiedniu noclegownia została otwarta. Stowarzyszenie „Bogdan” uczestniczyło w wykonywanych w tej placówce pracach remonto-

13. Bezdomni Polacy w pozostałych państwach UE

wych i adaptacyjnych. Przez pierwsze dwa lata było także odpowiedzialne za jej prowadzenie. W tym czasie 70% przebywających w niej osób stanowili Polacy, zaś sama noclegownia posiadała 12 łóżek dla kobiet oraz 78 dla mężczyzn.

Ponadto stowarzyszenie przygotowało ulotkę informacyjną dla Polaków, w której można znaleźć wiadomości o możliwościach uzyskania pomocy materialnej, doraźnej pomocy medycznej, a także pomocy duchowej. W części dotyczącej pomocy materialnej wymieniona została noclegownia Vinzi, w której można skorzystać z oferowanego posiłku. Koszt zakwaterowania wynosi 1 euro za dobę⁸⁰⁰. Obecnie noclegownia ta funkcjonuje pod nazwą VinziPort i oferuje 55 miejsc noclegowych dla mężczyzn w wieloosobowych salach. Zmniejszenie liczby miejsc można wiązać ze wspomnianym wcześniej powstaniem nowych noclegowni i ośrodków. Strona internetowa Vinzi informuje, że w 2015 r. VinziPort odwiedziło 426 osób z 15 państw UE (m.in. z Niemiec, Czech, Grecji, Rumunii, Węgier, Polski, Bułgarii i Litwy). Każdy z gości otrzymuje pościel, ręcznik, dostęp do własnej szafki oraz przybory toaletowe w zależności od ich dostępności, która zależy od darowizn. W placówce wydawane są gorące obiady i śniadania. Noclegownia wyposażona jest w salon z telewizją oraz terminale internetowe⁸⁰¹.

W kontekście wyżywienia wskazuje się też placówkę Sióstr Misjonarek Miłosierdzia, w której można wziąć kąpiel i zrobić pranie, a także placówkę Sióstr Miłosierdzia Bożego i stację metra *Josefstädterstraße*. Jako pierwszą formę pomocy medycznej wymieniono ambulans Caritas – *Louise-Bus*, lokujący się od poniedziałku do piątku w różnych punktach Wiednia⁸⁰². W tym autobusie bezpłatnie udzielana jest osobom bezdomnym pomoc medyczna⁸⁰³. Odrębnymi instytucjami są: przychodnia Amber-Med, która prowadzona jest m.in. przez wiedeńską Diakonię, a także szpital prowadzony przez Braci Miłosierdzia⁸⁰⁴. Przychodnia Amber-Med przeznaczona jest dla osób pozbawionych ubezpieczenia zdrowotnego: zarówno imigrantów, osób poszukujących azylu, jak i Austriaków. Od 2006 r. w projekcie uczestniczy oprócz wspomnianej Diakonii również Austriacki Czerwony Krzyż. Funkcjonowanie Amber-Med jest w znacznej mierze zależne od zewnętrznego wsparcia finansowego, w tym od prywatnych darczyńców. Jedynie część budżetu przychodni stanowią środ-

---

⁸⁰⁰ *Pomoc dla osób bezdomnych i będących w trudnej sytuacji materialnej przebywających na terenie Wiednia*, ulotka informacyjna przekazana za pośrednictwem poczty elektronicznej przez Jerzego Kiziuka.

⁸⁰¹ *VinziPort Wien*, <http://www.vinzi.at/de/vinziport-wien> (kwerenda z dnia 16.05.2018).

⁸⁰² *Pomoc dla osób bezdomnych i będących w trudnej sytuacji materialnej...*

⁸⁰³ *Medizinbus – Louise-Bus*, <https://www.caritas-wien.at/hilfe-angebote/obdach-wohnen/mobile-notversorgung/medizinbus-louise-bus> (kwerenda z dnia 15.05.2018).

⁸⁰⁴ Oficjalna strona szpitala: *Barmherzige Brüder Krankenhaus Wien*, <https://www.barmherzige-brueder.at/site/wien/home> (kwerenda z dnia 15.05.2018).

13.2. Finlandia

ki publiczne pochodzące z wiedeńskiego systemu ubezpieczeń zdrowotnych, Wiedeńskiego Funduszu Społecznego i Ministerstwa Zdrowia⁸⁰⁵. Ulotka Stowarzyszenia „Bogdan” informuje ponadto o odprawianych w języku polskim mszach, głównie w kościele polskim⁸⁰⁶. Znalazła się w niej także wzmianka o spotkaniach dla Anonimowych Alkoholików w ramach grupy Emaus.

Również Ambasada RP angażuje się w pomoc bezdomnym Polakom w Wiedniu. Udzielane jest m.in. wsparcie finansowe Stowarzyszeniu „Bogdan” na organizację wigilii Bożego Narodzenia dla bezdomnych Polaków. W przypadku wyrażenia przez daną osobę chęci powrotu do Polski ambasada kontaktuje się z oddziałami Caritas i Polskiego Czerwonego Krzyża. Celem jest tutaj nie tylko szybki powrót, lecz także zapewnienie pomocy w stabilizacji sytuacji życiowej⁸⁰⁷. Przy organizowaniu powrotów Polaków współuczestniczy Stowarzyszenie „Bogdan”. Dodatkowo, udzielana jest pomoc administracyjna, m.in. wydawane są nowe dokumenty tożsamości. Ambasada i stowarzyszenie współpracują też w organizowaniu pogrzebów bezdomnych Polaków⁸⁰⁸.

13.2. Finlandia

Zgodnie z danymi przekazanymi przez Piotra Chmiela, konsula RP w Finlandii, w 2016 r. w tym państwie zarejestrowanych było 4191 polskich obywateli. Ponadto 5081 osób wskazało język polski jako swój pierwszy język, przy czym – jak zaznaczył to konsul – istnieje możliwość, że dane te nie uwzględniają dzieci z mieszanych małżeństw. Ponadto w Finlandii czasowo przebywa około 2000–3000 Polaków. Są to przede wszystkim pracownicy delegowani i studenci. Zdecydowana większość – ponad połowa Polonii w Finlandii – mieszka w Helsinkach i okolicach tego miasta. Inne ważne ośrodki to okolice Turku i Raumu, co jest związane z pracą w stocznicach oraz przy budowie elektrowni w Olkiuto. Polacy są również obecni w Tampere, Jyväskylä, Lahti i Oulu⁸⁰⁹. Finlandia nie została ujęta w cytowanym w rozdziale drugim raporcie ambasad za 2012 r. Nie

---

⁸⁰⁵ *Who we are*, <http://www.amber-med.at/en/amber/who-we-are> (kwerenda z dnia 15.05.2018).

⁸⁰⁶ Dokładna informacja dostępna jest na stronie Polskiej Misji Katolickiej: *Msze św. i nabożeństwa w jęz. polskim*, <http://www.kosciol.at/msze-sw-w-j-polskim> (kwerenda z dnia 15.05.2018).

⁸⁰⁷ Informacje otrzymane od Ambasady RP w Wiedniu za pośrednictwem poczty elektronicznej.

⁸⁰⁸ Informacje otrzymane od Jerzego Kiziuka za pośrednictwem poczty elektronicznej.

⁸⁰⁹ Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Helsinkach za pośrednictwem poczty elektronicznej.

13. Bezdomni Polacy w pozostałych państwach UE

została także uwzględniona w zestawieniu GUS dotyczącym wyjazdów Polaków na pobyt stały. Dane odnośnie tego kraju znajdują się jedynie w zestawieniu dotyczącym wyjazdów na pobyt czasowy i są zbieżne z tymi podanymi przez Wydział Konsularny. Zgodnie z nimi liczba osób przebywających tymczasowo w Finlandii w 2010 r. wynosiła 3000, w latach 2011 i 2012 – 2000, zaś od 2013 r. jest to każdego kolejnego roku 3000 osób⁸¹⁰.

W Finlandii w latach 2008–2015 zrealizowano dwa programy na rzecz redukcji długotrwałej bezdomności. Ostatni program – *Action Plan for Preventing Homelessness in Finland 2016–2019* – został przyjęty przez fiński rząd w czerwcu 2016 r. W ramach jego realizacji działania mają być podejmowane przede wszystkim wobec osób zagrożonych bezdomnością. Ważna jest tutaj wczesna identyfikacja takich osób. Generalnie celem jest dalsze zmniejszanie skali bezdomności poprzez działania prewencyjne. Planuje się utworzenie 2500 nowych zakwaterowań dla osób bezdomnych oraz zagrożonych bezdomnością. Strategia koncentruje się przede wszystkim na 10 największych miastach Finlandii, zaś jej głównym koordynatorem jest Ministerstwo Środowiska, które ma współdziałać z Ministerstwem Sprawiedliwości, Ministerstwem Edukacji i Kultury, Ministerstwem Spraw Socjalnych i Zdrowia, Ministerstwem Pracy i Gospodarki oraz Ministerstwem Spraw Wewnętrznych⁸¹¹.

Zgodnie z informacjami otrzymanymi od Konsula RP w Finlandii kwestia bezdomności wśród Polaków w tym państwie ma charakter „znikomy”, przy czym według niego wpływa na to szereg czynników:

1. Niesprzyjające warunki klimatyczne.
2. Społeczność Polaków w Finlandii jest niewielka, co sprawia, że utrudnione jest powstawanie środowiska, które mogłoby przyciągać kolejne osoby.
3. Kwestia komunikacji – brak ciągłości terytorialnej z Polską; jedyna możliwość dotarcia do Finlandii to droga morska lub przyjazd ze Szwecji.
4. Wysokie koszty utrzymania w Finlandii, a zwłaszcza wysokie koszty żywności.

Wydziałowi Konsularnemu Ambasady RP w Helsinkach nie są do tej pory znane przypadki długotrwałej bezdomności wśród Polaków w tym kraju. Od 2014 r. do chwili obecnej odnotowane zostały jedynie trzy przypadki osób określających się jako bezdomne, przy czym wynikało to ze skomplikowanej sytuacji osobistej. Wszystkie trzy osoby wyraziły chęć powrotu do Polski i w tym celu udzielono im pomocy finansowej. Warunkiem uzyskania świadczeń socjalnych w Finlandii jest

⁸¹⁰ *Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji...*, s. 2.

⁸¹¹ *Finland*, <http://www.feantsa.org/download/finland-cfsh-jan-2017-final7798353929600660403.pdf>; szczegóły strategii – patrz: *Action Plan for Preventing Homelessness in Finland 2016–2019*, http://www.ym.fi/en-US/Housing/Programmes_and_strategies/Actionplan_for_preventing_homelessness (kwerendy z dnia 27.11.2017).

13.3. Grecja

– w przypadku obywateli państw Unii Europejskiej – zarejestrowanie się w urzędzie migracyjnym oraz w systemie ewidencji ludności. Z kolei, aby obywatel UE został zarejestrowany, musi w Finlandii podjąć pracę, studia, rozpocząć własną działalność gospodarczą, wejść w związek małżeński z obywatelem(ką) Finlandii lub posiadać wystarczające środki finansowe, aby nie stanowić obciążenia dla systemu ubezpieczeń społecznych. Należy ponadto posiadać ubezpieczenie medyczne. W przypadku osób bezdomnych spełnienie tych warunków nie jest możliwe, a zatem w takich sytuacjach fińskie władze nawiązują kontakt z odpowiednią ambasadą dla ułatwienia powrotu danej osoby do swojego państwa.

Również zakres pomocy, jaką osoby bezdomne mogą uzyskać w Finlandii uzależniony jest od zameldowania, przy czym w przypadku wystąpienia niskich temperatur pomoc ta jest udzielana także osobom bez meldunku. Władze Helsinek prowadzą w tym mieście noclegownie, w których zapewnia się możliwość zjedzenia posiłku i skorzystania np. z pralni. Istnieją też organizacje świadczące pomoc doraźną, jak np. znajdująca się w jednej z dzielnic Helsinek kawiarnia nocna, w której można spędzić noc. Natomiast pomoc systemowa oferowana jest przez Instytut Diakonii⁸¹². Organizacja ta prowadzi przede wszystkim centra dzienne, stanowiące pomoc niskoprogową. Dostępna jest w nich opieka medyczna, posiłki i możliwość zadbania o higienę⁸¹³. Proponuje się również wzięcie udziału w organizowanych zajęciach plastycznych czy kulturalnych w ramach tzw. *Citizens' Arena*⁸¹⁴. Dodatkowo, Diakonia oferuje pomoc osobom uzależnionym. Stwarza się szansę przejścia detoksykacji, uczestnictwa w programie odwykowym i uzyskania konkretnych porad⁸¹⁵. Ponadto organizacja realizuje działania typu *housing first*⁸¹⁶.

13.3. Grecja

Zgodnie z informacjami zawartymi w „fiszce” Grecji, w państwie tym nie ma jednej, centralnej jednostki administracyjnej, która byłaby odpowiedzialna

---

⁸¹² Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Helsinkach za pośrednictwem poczty elektronicznej.

⁸¹³ *Drop-in centres-Loitering allowed*, <https://www.hdl.fi/en/services/drop-in-centres> (kwerenda z dnia 27.11.2017).

⁸¹⁴ *The Citizens' Arena offers a variety of low-threshold art and cultural events*, <https://www.hdl.fi/en/services/day-activities/804-kansalaistoiminta-areena> (kwerenda z dnia 27.11.2017).

⁸¹⁵ *Substance abuse services*, <https://www.hdl.fi/en/services/substance-abuse-work> (kwerenda z dnia 27.11.2017).

⁸¹⁶ *Housing is a basic right that doesn't need to be earned*, <https://www.hdl.fi/en/services/housing-services> (kwerenda z dnia 27.11.2017).

tylko i wyłącznie za kwestię bezdomności. Mieści się ona w zakresie polityki społecznej, za którą w kontekście świadczeń socjalnych odpowiada obecnie Dyrektoriat Generalny ds. Dobrobytu (General Directorate for Welfare), nadzorujący Narodowe Centrum Solidarności Społecznej (National Centre for Social Solidarity). Odpowiedzialność ministerialna została w 2012 r. przeniesiona z Ministerstwa Zdrowia na Ministerstwo Pracy.

W kontekście podejmowanych działań i przyjętych dokumentów należy wspomnieć, że kryzys ekonomiczny i drastyczny wzrost liczby osób bezdomnych w Grecji spowodował wyniesienie tej kwestii do rangi problemu politycznego. W przyjętym w 2012 r. programie reform wspomniano o potrzebie powołania interministerialnej grupy roboczej w celu zajęcia się tą problematyką. W styczniu 2012 r. został utworzony Komitet ds. Bezdomności, złożony z przedstawicieli ministerstw, organizacji pozarządowych i badaczy, który miał przedstawić propozycje planów działania oraz niezbędnych aktów prawnych. Jak dotąd, najistotniejszy z nich przyjęto 30 marca 2014 r. Podkreślono w nim potrzebę podjęcia działań w zakresie opieki społecznej dla wsparcia osób bezdomnych. Innym istotnym dokumentem jest Narodowa Strategia Włączenia Społecznego, w ramach której jedna z grup, na którą ukierunkowane są działania, to osoby bezdomne. Wprowadzono także nową strukturę zarządzania, co wiązało się z uzyskaną przez władze lokalne odpowiedzialnością za świadczenie usług socjalnych w omawianym zakresie. Jak do tej pory, 11 gmin włączyło do swoich planów program przeciwdziałania bezdomności. Zaczęto tworzyć schroniska oraz centra dzienne, które są współfinansowane z funduszy unijnych⁸¹⁷. Z pewnością należy jednak dodać, że utrzymujący się w Grecji kryzys poważnie ogranicza realne możliwości państwa w zakresie skutecznego przeciwdziałania bezdomności, ponadto on sam potencjalnie generuje pojawianie się kolejnych osób bezdomnych.

Kwestia bezdomności wśród Polaków w Grecji została już poruszona w raporcie z 2012 r. Wtedy liczba bezdomnych Polaków szacowana była na kilkadziesiąt osób. Według ówczesnej charakterystyki były to osoby uzależnione od alkoholu lub narkotyków, które nie utrzymywały żadnego kontaktu z rodzinami. Na części z nich ciążyły też zarzuty karne lub wydane wyroki, dlatego mogły się one zdecydować na pobyt w Grecji ze względu na niemal całkowity brak egzekwowania przez greckie władze Europejskiego Nakazu Aresztowania, co jednak stopniowo ulegało zmianie⁸¹⁸.

Obecnie Wydział Konsularny Ambasady RP w Atenach ocenia liczbę bezdomnych Polaków w Grecji na ponad 100 osób. Ich sytuacja zazwyczaj spo-

---

⁸¹⁷ *Homelessness in Greece...*

⁸¹⁸ *Atlas polskiej obecności...*, s. 102.

13.3. Grecja

wodowana jest utratą pracy wskutek choroby lub inwalidztwa, długotrwałym brakiem kontaktu z rodziną i alkoholizmem. W przekazanej informacji podkreślono, że bardzo dużym problemem dla Polaków mieszkających w Grecji jest kryzys ekonomiczny, skutkujący spadkiem dochodów oraz niepewnością co do dalszego zatrudnienia. Wspomniany zaś brak kontaktów z rodziną może być jednym z powodów, dla których większość bezdomnych Polaków nie chce wracać do kraju. W ciągu 2016 r. Wydział Konsularny odnotował jedynie kilka przypadków, w których danej osobie udzielono pomocy w powrocie⁸¹⁹. Kontakt z organizacjami polonijnymi nie przyniósł w tej kwestii znaczącej wiedzy. Jedynej konkretnej informacji udzielił ksiądz Jerzy Chorzempa z kościoła pod wezwaniem Przemienienia Pańskiego w Nafplio, który wspomniął o około 15 osobach przebywających w tym mieście oraz w Lutraki⁸²⁰. Z kolei portal polonijny Polonorama powiadomił o organizowanej przez parafię Serca Chrystusa Zbawiciela w Atenach pomocy dla osób bezdomnych⁸²¹. Niestety, sama parafia nie udzieliła w tej sprawie żadnej odpowiedzi, chociaż na jej oficjalnej stronie znajdują się m.in. informacje o prowadzonych spotkaniach grup AA i Al-Anon⁸²².

Kryzys ekonomiczny generuje również kolejny negatywny skutek dotyczący możliwości uzyskania wsparcia. Sytuacja finansowa państwa sprawia, że osoby bezdomne mogą w zasadzie liczyć tylko na pomoc organizacji społecznych i kościelnych. Przykładem takiej organizacji jest działające przy urzędzie miasta Aten Centrum Pomocy i Solidarności. Zapewnia ono dziennie około 2500–3000 posiłków i odzież, a ponadto prowadzi dwie noclegownie, oferujące łącznie 180 miejsc. Osobom potrzebującym na obszarze miasta udzielana jest też pomoc medyczna. Według Wydziału Konsularnego bezdomni Polacy najczęściej korzystają z oferty dwóch organizacji pozarządowych. Pierwszą z nich jest Klimaka, która zajmuje się zapobieganiem bezdomności i reintegracją społeczną. Można w niej liczyć m.in. na uzyskanie porady prawnej i psychologicznej. Proponuje się ponadto uzyskanie miejsca w specjalnym ośrodku. Drugą organizacją jest Praksis, która udziela osobom bezdomnym bezpłatnej pomocy lekarskiej i farmakologicznej. Oferuje również możliwość skorzystania z prysznicza, otrzymania odzieży i środków higieny. Dodatkowo, organizacja udziela porad prawnych oraz związanych z podjęciem pracy⁸²³.

---

⁸¹⁹ Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Atenach za pośrednictwem poczty elektronicznej.

⁸²⁰ Informacja otrzymana za pośrednictwem poczty elektronicznej.

⁸²¹ Informacja otrzymana za pośrednictwem poczty elektronicznej.

⁸²² AA, http://www.ateny.jezuici.pl/?page_id=47; Al-Anon, http://www.ateny.jezuici.pl/?page_id=51 (kwerenda z dnia 9.09.2017).

⁸²³ Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Atenach za pośrednictwem poczty elektronicznej.

13.4. Portugalia

Ostatnia dostępna informacja dotycząca strategii przeciwdziałania bezdomności w Portugalii pochodzi z zaktualizowanej po raz ostatni w 2014 r. „fiszki” FEANTSA. W 2009 r. przyjęta została *National Strategy for the Integration of Homeless People – Prevention, Intervention and Follow-Up, 2009–2015*. Sformułowano w niej trzy główne założenia:

1. Przynajmniej 80% osób bezdomnych powinno posiadać osobę, która będzie zajmować się jej sprawami.
2. Nikt nie powinien pozostawać na ulicy dłużej niż przez 24 godziny z powodu braku innych możliwości.
3. Nikt nie powinien opuszczać instytucji bez zapewnionego miejsca do życia.

Realizacja strategii została zahamowana już na wczesnym etapie. Spowodowane było to przede wszystkim kryzysem ekonomicznym⁸²⁴.

Zgodnie z danymi, które przekazał Wydział Konsularny Ambasady RP w Lizbonie, w Portugalii mieszka około 1576 Polaków. Najważniejszymi miastami ich pobytu są Lizbona, Porto oraz region turystyczny Algarve. W udostępnionej informacji zaznaczono, że emigracja zarobkowa z Polski nie jest liczna. Przyczynami są tutaj mało atrakcyjne zarobki, mała dostępność i atrakcyjność stanowisk pracy, a także bariera językowa⁸²⁵. Podobnie jak Finlandia, również Portugalia nie została zawarta w raporcie z 2012 r. oraz w zestawieniu dotyczącym wyjazdów na pobyt stały. Z kolei liczba osób tymczasowo przebywających w tym państwie na przestrzeni lat nie zmienia się i od 2010 r. plasuje się na poziomie 1000 osób⁸²⁶.

Wiedza Ambasady RP o poziomie bezdomności wśród Polaków w Portugalii jest szacunkowa. Zgodnie z uzyskanymi informacjami jest to kilka–kilkanaście przypadków, przy czym ambasada dowiaduje się o nich zazwyczaj w momencie powiadomienia o tym fakcie przez portugalskie instytucje socjalne. Ponownie, w ostatnich latach pomocy w powrocie do Polski udzielono jedynie kilku osobom, przy czym pomoc ta polegała na skontaktowaniu się z rodziną lub bezpłatnym wydaniu paszportu tymczasowego. Podkreślono jednocześnie, że większość Polaków, z jakimi Wydział Konsularny miał styczność, nie wyrażała chęci powrotu do kraju.

Tak jak w przypadku większości wcześniej przeanalizowanych państw, podstawą do uzyskania świadczeń socjalnych w Portugalii jest przede wszystkim

⁸²⁴ Portugal FEANTSA Country Fiche...

⁸²⁵ Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Lizbonie za pośrednictwem poczty elektronicznej.

⁸²⁶ Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji..., s. 2.

13.5. Włochy

legalne zatrudnienie. Polacy, którzy nie spełniają tego warunku zazwyczaj mogą liczyć wyłącznie na pomoc doraźną w postaci wyżywienia, odzieży i środków czystości. Zaznaczono jednocześnie, że bez względu na obywatelstwo osoby bezdomne spotykają się w Portugalii z wyrozumiałością społeczeństwa i instytucji publicznych. Główną zaś instytucją udzielającą pomocy takim osobom jest Santa Casa Misericórdia de Lisboa⁸²⁷. Organizacja ta prowadzi m.in. centrum, w którym osoby potrzebujące mogą otrzymać odzież, posiłek oraz zadbać o potrzeby higieniczne i zdrowotne⁸²⁸.

13.5. Włochy

Zgodnie z informacjami otrzymanymi z Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Rzymie we Włoszech nie ma jednolitej, generalnej polityki wobec bezdomności i brakuje ku temu odpowiednich aktów prawnych. Działania w tym zakresie mają charakter zdecentralizowany i odpowiadają za nie przede wszystkim gminy, które w toku procedur konkursowych udzielają wsparcia finansowego organizacjom pozarządowym i charytatywnym. Istotna jest również działalność Stolicy Apostolskiej⁸²⁹.

Profil Włoch znajdujący się na stronie FEANTSA wydaje się prezentować bardziej optymistyczną wizję tej kwestii. Przede wszystkim wspomina się o tym, że problem bezdomności znalazł się w ostatnich latach w politycznej agendzie. 11 czerwca 2016 r. Ministerstwo Pracy i Spraw Społecznych oraz Federazione Italiana Organismi per le Persone Senza Dimora podpisały protokół, na mocy którego uruchomiona została kampania *Homeless Zero*, w założeniu mająca na celu osiągnięcie zerowego poziomu bezdomności we Włoszech. Planowane są też inwestycje w konkretne działania na terenie większych i średnich miast. Rok wcześniej, 5 listopada 2015 r., rząd Włoch opublikował wytyczne dotyczące rozwiązania kwestii bezdomności, w których poruszono m.in. następujące zagadnienia:

- zdefiniowano w nich samą bezdomność i przedstawiono typologię ETHOS;
- określono standardy jakości dla usług oferowanych bezdomnym;

---

⁸²⁷ Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Lizbonie za pośrednictwem poczty elektronicznej.

⁸²⁸ *Emergência e Apoio à Inserção*, http://www.scml.pt/pt-PT/acao_social/emergencia_e_apio_a_insercao (kwerenda z dnia 27.11.2017).

⁸²⁹ Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Rzymie za pośrednictwem poczty elektronicznej.

13. Bezdomni Polacy w pozostałych państwach UE

- zdefiniowano, jakie polityki i praktyki zostały do tej pory przyjęte w omawianym zakresie;
- określono, jak należy bronić praw osób bezdomnych;
- określono, jak należy realizować koncepcję *housing first*⁸³⁰.

Informacje o liczebności grupy bezdomnych Polaków we Włoszech są trudne do zdobycia. Kontakt zarówno z instytucjami lokalnymi, jak i organizacjami polonijnymi nie przyniósł konkretnych efektów. Sporadycznie można spotkać materiały internetowe poświęcone tej kwestii. W artykule z września 2017 r. można natrafić na informację o jedenastu Polakach żyjących na placu w pobliżu Watykanu. Wszyscy przyjechali do Rzymu w poszukiwaniu lepszego życia. Opisując swój dzień, jeden z nich wspomina, że każdego ranka udają się na Plac św. Piotra, ponieważ „papież Franciszek zainstalował tam prysznic dla bezdomnych, latem pozostają w tej okolicy, natomiast zimą udają się do przejścia podziemnego Via Gregoro VII. Wszyscy podkreślają, że nie chcą przenosić się w inne miejsce, ponieważ nikomu tu nie przeszkadzają i nie są niepokojeni przez policję⁸³¹.

Dokładnych danych w omawianej kwestii nie posiada również Wydział Konsularny w Rzymie. Z uzyskanej przez wydział od włoskiej Caritas informacji wynika, że Polacy są trzecią najliczniejszą narodowościowo grupą bezdomnych po obywatelach Włoch i Rumunii. Największym ich skupiskiem jest Rzym. W tym mieście ich liczbę ocenia się na kilkaset osób. Jak podkreślono, w Rzymie znajdują się liczne organizacje pomocowe. Wydział Konsularny aktywnie angażuje się we wsparcie dla osób bezdomnych. Współpracuje w tym zakresie z instytucjami kościelnymi i organizacjami pomocowymi. Polakom znajdującym się w trudnej sytuacji pomaga się przede wszystkim w powrocie do kraju, zapewniając im wcześniej miejsce przyjęcia w Polsce u rodziny lub w ośrodkach. Każdego roku wydział pomaga w ten sposób kilkunastu osobom. Jednocześnie zaznaczono, że liczba ta wzrasta.

Urząd Konsularny współpracuje z Biurem Jałmużnika Papieskiego, kierowanym przez kardynała Konrada Krajewskiego i otrzymuje ze strony urzędu wsparcie w postaci żywności, naczyń jednorazowych oraz środków higieny. Podobną pomoc otrzymuje też jedna ze stołówek dla bezdomnych, z której korzysta wielu Polaków. Urząd Konsularny współpracuje ponadto z polskimi siostrami zakonnymi działającymi w Caritas, ze Wspólnotą św. Idziego, a także ze Społeczną Salą Operacyjną Gminy Rzym, zajmującą się osobami bezdomnymi. Dodatkowo, utrzymuje on kontakt z polskimi księżmi we Włoszech, szcze-

⁸³⁰ *Homelessness in Italy...*

⁸³¹ C. Rinaldi, *Gli undici polacchi che vivono a San Pietro: «Questa è la nostra casa»*, http://roma.corriere.it/notizie/cronaca/17_agosto_31/gli-undici-polacchi-che-vivono-s-pietro-questa-nostra-casa-3bd686ac-8e84-11e7-ae8d-f3af6c904a41.shtml (kwerenda z dnia 12.10.2017).

13.5. Włochy

gólnie zaś z parafią św. Stanisława w Rzymie. Okazjonalnie w pomoc włączają się ponadto polscy wolontariusze. Ważną informację stanowi fakt, iż Barka stara się obecnie otworzyć swoje przedstawicielstwo w Rzymie. Jej działania w tym zakresie są wspierane przez Wydział Konsularny. Wstydlivym faktem jest brak zaangażowania ze strony organizacji polonijnych. Jak wspomniano, podjęta została próba zainteresowania ich tą kwestią poprzez zorganizowanie Rady Polonijnej przy Ambasadorze RP w Rzymie. Działania te nie przyniosły jednak żadnych rezultatów⁸³². W tym kontekście można zaznaczyć, że jedyną informację uzyskano od Urszuli Stefańskiej Andreini, prezes Związku Polaków we Włoszech. Zgodnie z nią, Polacy mogą liczyć na pomoc ze strony Caritas i organizacji San Egidio, czyli Wspólnoty św. Idziego⁸³³.

Wydział Konsularny podkreśla, że ze względu na istniejące przepisy praktycznie nie ma możliwości emigracji socjalnej do Włoch. Nie jest bowiem możliwe wnioskowanie tuż po przyjeździe o zasiłki socjalne. Aby być uprawnionym do korzystania z włoskiego systemu opieki społecznej, należy przede wszystkim zalegalizować pobyt, posiadać miejsce zamieszkania i dochody lub środki wystarczające do tego, aby nie stać się obciążeniem dla systemu. Siłą rzeczy osoby bezdomne, zwłaszcza obcokrajowcy, nie są w stanie spełnić tych wymogów, w związku z czym – jak zostało to powiedziane – „żyją poza systemem”. Korzystając jedynie z pomocy organizacji charytatywnych, nie muszą jednocześnie regulować swojego statusu. Zdarzają się przypadki wydalania bezdomnych z Włoch, natomiast dzieje się to głównie w sytuacji popełnienia przez taką osobę przestępstwa⁸³⁴.

---

⁸³² Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Rzymie za pośrednictwem poczty elektronicznej.

⁸³³ Informacja uzyskana za pośrednictwem poczty elektronicznej.

⁸³⁴ Informacje otrzymane od Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Rzymie za pośrednictwem poczty elektronicznej.

14. Podsumowanie i rekomendacje

14.1. Podsumowanie

W odniesieniu do przyjętych założeń należy stwierdzić, że w istocie największą liczbę bezdomnych Polaków można odnaleźć w najsilniejszych gospodarczo państwach Unii Europejskiej, takich jak Niemcy, Francja i w dalszym ciągu ujmowana jako państwo członkowskie Wielka Brytania. Nie da się jednak potwierdzić tego bezpośrednimi, szczegółowymi statystykami, ponieważ istnieją znaczące ograniczenia możliwości uzyskania szczegółowych danych tego typu. Szczególnie dotyczy to Niemiec i Francji. W pierwszym z tych państw nie są gromadzone żadne oficjalne dane statystyczne w omawianym zakresie. W konsekwencji jedynym źródłem informacji mogą być polskie placówki dyplomatyczne, miejscowe organizacje pozarządowe oraz organizacje polonijne. Z kolei we Francji z zasady nie są prowadzone badania obejmujące narodowość osób bezdomnych, co również sprawia, że takie dane można uzyskać tylko od polskich organizacji lub polskich komórek organizacyjnych istniejących przy instytucjach francuskich. W Wielkiej Brytanii szczegółowe dane zbierane są tylko dla Londynu. Dla Anglii i Szkocji corocznie gromadzone są jedynie dane statystyczne dotyczące osób, które ubiegały się o świadczenia socjalne, nie są więc wśród tych osób uwzględniane te śpiące na ulicy i pozbawione prawa do jakichkolwiek świadczeń.

Rosnącej liczby osób bezdomnych można spodziewać się w państwach średnich, a nawet w małych państwach UE. Należy tutaj wymienić przede wszystkim Belgię i Holandię, które od lat są celem migracji ekonomicznej Polaków. Obserwować pod tym względem należy też Irlandię. W chwili obecnej nie są dostępne dokładne dane o liczbie osób bezdomnych Polaków w Holandii i Belgii, zaś te dotyczące Irlandii na tę chwilę nie są alarmujące. Być może bezdomnych Polaków jest więcej, niż mówią o tym dostępne dane dla Hiszpanii, Włoch i Grecji. Stosunkowo niski wydaje się poziom bezdomności

wśród Polaków w Szwecji, Danii, Finlandii i Portugalii. Szczegółowe zalecenia, w tym również w odniesieniu do pozostałych państw, zostały zawarte poniżej.

14.2. Rekomendacje

14.2.1. Perspektywa poszczególnych krajów UE

1. **Wielka Brytania.** Mimo obecności bezdomnych zarówno w Anglii, jak i w Szkocji dostępne dane nie obejmują pełnej ich liczby oraz nie zawierają wyczerpujących informacji. W związku z tym poprzez realizację projektów badawczych realizowanych na miejscu, jak również współpracę z organizacjami pozarządowymi i miejscowymi instytucjami należy pogłębić wiedzę w tym zakresie. W kontekście pojawiających się sygnałów o antypolskim nastawieniu, należy monitorować sytuację w tym państwie, ponieważ bezdomni Polacy mogą być narażeni na akty przemocy. Z powodów finansowych został zamknięty projekt Barka UK, a istnienie tego typu polskiej organizacji w Wielkiej Brytanii jest ważne. W związku z tym należałoby spróbować doprowadzić do reaktywacji Barki UK lub utworzenia nowej tego typu organizacji, a także zbadać możliwości jej współfinansowania. Co nabiera szczególnego znaczenia w kontekście opuszczenia przez UK struktur Unii Europejskiej.
2. **Niemcy i Francja.** Ze względu na trudności w określeniu liczby bezdomnych Polaków w tych państwach należałoby podjąć działania dla uzyskania bardziej szczegółowych danych. W tym celu potrzebne byłoby pogłębienie współpracy z organizacjami polonijnymi, miejscowymi organizacjami pozarządowymi i władzami lokalnymi. W razie możliwości należy też rozważyć realizację projektów badawczych realizowanych na miejscu. Dodatkowo, w przypadku Niemiec istotne byłoby powstanie na miejscu organizacji na wzór Barki, która obejmowałaby swoim zakresem działania większy obszar niż tylko Hamburg, w którym funkcjonuje obecnie projekt Plata. Istotne jest ponadto monitorowanie sytuacji w tym państwie ze względu na sygnały o negatywnym nastawieniu wobec osób bezdomnych, co może dotyczyć także bezdomnych z Polski. Z kolei we Francji z problemami finansowymi wydaje się borykać Pomost-Passe-relle. Należy rozważyć możliwości współfinansowania działalności tej organizacji z polskiego budżetu.
3. **Dania.** Z powodu wieloletniego negatywnego nastawienia władz względem bezdomności wśród imigrantów, należy zwracać szczególną uwagę

14. Podsumowanie i rekomendacje

na sytuację Polaków w tym państwie oraz udzielać im pomocy w powrocie do Polski. Warto byłoby też rozważyć podjęcie rozmów z władzami Danii, aby zagwarantować, że Polacy nie będą narażeni na złe traktowanie przez instytucje rządowe. Sytuację łagodzi jedynie przyjazne nastawienie organizacji pozarządowych i niezbyt wysoka liczba bezdomnych Polaków.

4. **Holandia.** Ponieważ zaobserwowano przypadki negatywnego nastawienia, m.in. lokalnej policji, do osób bezdomnych, w tym z Polski, należy tę sytuację dokładniej zbadać i monitorować.
5. **Irlandia.** Ze względu na wysoką liczbę Polaków wyjeżdżających do tego państwa należy monitorować, czy nie wzrasta w nim problem bezdomności dotyczący naszych rodaków.
6. Wciąż zbyt mało mamy informacji o bezdomnych Polakach w **Hiszpanii, Grecji** i we **Włoszech**. W związku z tym sytuację w tych państwach należałoby dokładniej zbadać.
7. **Szwecja** i **Belgia**. Sytuacja bezdomnych Polaków w tych krajach wydaje się stabilna. Dotyczy to zarówno miejscowej polityki, jak i nastawienia organizacji oraz instytucji pomocowych. Jednak w Belgii, ze względu na potencjalnie wyższą liczbę bezdomnych Polaków, potrzebne są dalsze i szersze działania. W tym celu należy rozważyć możliwości wsparcia Barki NL, która stara się rozbudować w tym państwie swoje struktury.

Dokonując podsumowania polityk państw Unii Europejskiej wobec bezdomności, należy zwrócić szczególną uwagę na występującą w niemal wszystkich krajach korelację z przeanalizowaną w rozdziale pierwszym dyrektywą, zgodnie z którą obcokrajowcy nie powinni stanowić obciążenia dla lokalnych systemów opieki społecznej. Może to skutkować skłanianiem się poszczególnych państw – podchodzących do tego uregulowania rygorystycznie – do nakłaniania bezdomnych imigrantów, w tym Polaków, do opuszczenia danego terytorium. Istotne jest w tym kontekście również funkcjonowanie instytucji socjalnych oraz praktyki stosowane przez ich pracowników.

Same polityki państw członkowskich UE w zakresie przeciwdziałania bezdomności nie wydają się efektywne, czego bezpośrednim objawem jest fakt, że w niemal wszystkich krajach poziom bezdomności regularnie wzrasta. Wyjątkiem jest tutaj jedynie Finlandia, w której skala bezdomności Polaków jest jednak marginalna. Stosunkowo dobrze na tym tle prezentuje się Szwecja. W części państw Unii Europejskiej brakuje nawet odpowiedniego prawodawstwa i ogólnonarodowych strategii przeciwdziałania bezdomności. Szczególnie niechlubnym wyjątkiem w odniesieniu do potencjału tego państwa, a także skali bezdomności są Niemcy, które pomimo wezwań ze strony organizacji pozarządowych nie przyjęły takiej strategii w ogóle.

14.2. Rekomendacje

Kwestią odrębną w sensie *de iure*, aczkolwiek *de facto* powiązaną z polityką wobec bezdomności, jest działalność organizacji trzeciego sektora oraz jej jakość. W tym obszarze generalnie sytuacja w większości państw przedstawia się pozytywnie, aczkolwiek zaobserwowane zostały przypadki, w których dostęp do części usług obwarowany jest wymogiem posiadania ubezpieczenia społecznego. Tworzy to swoiste błędne koło, ponieważ bez zaawansowanej pomocy niektóre osoby nie są w stanie wyjść z bezdomności. W każdym państwie dostępna jest jednak także pomoc niskoprogramowa. Ponadto ważną kwestią jest klimat społeczny w odniesieniu do bezdomności. Istnieje grupa krajów, w których można uznać, że jest on przyjazny dla osób bezdomnych, zarówno od strony instytucji i organizacji, jak i społeczeństwa. Wśród nich można wymienić Szwecję, Belgię, Francję oraz Hiszpanię. Mieszana sytuacja ma miejsce w Wielkiej Brytanii, Irlandii i Holandii. Na drugim biegunie z kolei można umiejscowić Niemcy i przede wszystkim Danię – z powodu szczególnie nieprzyjaznego nastawienia władz państwowych do bezdomnych imigrantów, co zostało opisane powyżej.

14.2.2. Perspektywa organizacji polonijnych

Oprócz kwestii dotyczących państw Unii Europejskiej zweryfikowane zostały także założenia odnoszące się do organizacji polonijnych, przy czym w większości zostały one zweryfikowane negatywnie. Przede wszystkim duża liczba funkcjonujących w danym państwie polskich organizacji nie w każdym przypadku przekładała się na realne możliwości zdobycia informacji na temat sytuacji bezdomnych Polaków. Stosunkowo niewiele informacji uzyskano w ten sposób z Francji. Z kolei w odniesieniu do organizacji polskich działających w Niemczech i Szwecji sytuacja w tej kwestii prezentowała się dobrze. W Niemczech szczególnie prężnie działają na tym polu polskie parafie i misje katolickie, co w tym przypadku potwierdza ostatnie z przyjętych założeń. Również w odniesieniu do innych państw UE istnieją wystarczające przesłanki, aby uznać, że z zasady polskie organizacje katolickie są zaangażowane w pomoc bezdomnym Polakom.

Należy zdecydowanie podkreślić, że w większości przypadków pozyskiwane informacje nie zostały przekazane przez najważniejsze działające w poszczególnych krajach organizacje polonijne. Przeważnie wysyłane do nich zapytania były ignorowane – dotyczy to głównie Niemiec i Szwecji. Generalnie problematyka bezdomności wśród Polaków wydaje się nie leżeć w sferze zainteresowań większości polonijnych form działalności. Jeżeli zaś dana organizacja posiada taką wiedzę, to wynika to stąd, iż jest w jakiś sposób zaangażowana w pomoc osobom bezdomnym. W innym razie możliwe było uzyskanie jedynie ogólnych wiadomości.

14. Podsumowanie i rekomendacje

W odniesieniu do organizacji polonijnych należy rozważyć podjęcie następujących działań:

1. Należy zwrócić uwagę głównych organizacji oraz ich zrzeszeń w poszczególnych państwach UE na kwestię bezdomności wśród Polaków i uczulić je na potrzebę podjęcia działań w zakresie udzielania pomocy tym osobom.
2. Należy nawiązać i pogłębić współpracę z tymi organizacjami, z którymi udało się nawiązać kontakt.
3. Należy podjąć próbę nawiązania kontaktu z pozostałymi organizacjami polonijnymi i zainteresowania jak największej ich liczby sytuacją bezdomnych Polaków.
4. Należy utrzymać i rozwijać socjalny wymiar wsparcia dla organizacji polonijnych z budżetu Senatu RP.

14.2.3. Perspektywa służby dyplomatycznej i konsularnej

W odniesieniu do państw, w których kwestia bezdomności wśród Polaków jest szczególnie istotna, Ministerstwo Spraw Zagranicznych powinno poruszać ten temat w oficjalnych rozmowach z przedstawicielami tych krajów. Należy w tej kwestii zintensyfikować współdziałanie z Ministerstwem Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

1. Dla lepszego zrozumienia problematyki bezdomności wśród Polaków niezbędne jest posiadanie aktualnej wiedzy, w tym zdobywanej przez polskie placówki dyplomatyczne i konsularne. Ostatni zbiorczy raport dotyczący Polonii na świecie został przygotowany w 2012 r. Należy zatem opracować jego aktualizację z uwzględnieniem problemu bezdomności wśród Polaków.
2. Należy dążyć do zwiększenia poziomu wiedzy wśród służby konsularnej w zakresie specyfiki bezdomności oraz warunków, jakie Polacy powinni spełniać, by otrzymać poszczególne świadczenia w poszczególnych krajach. Polskie konsulaty powinny być w stanie zweryfikować, czy danej osobie z Polski należą się lokalne świadczenia socjalne i przygotować odpowiednie broszury informacyjne odnoszące się do tych kwestii. Jako wzorowy przykład takiej broszury można wskazać tę przygotowaną przez Wydział Konsularny Ambasady RP w Sztokholmie.
3. Należy zwiększyć zasób kadrowy i możliwości finansowego wsparcia służb konsularnych, szczególnie w tych krajach, w których liczba Polaków znacząco wzrosła w ostatnich latach.
4. Należy na bieżąco monitorować sytuację bezdomnych Polaków i podejmować adekwatne działania do występujących problemów.

14.2. Rekomendacje

Ponadto nie wszystkie polskie placówki dyplomatyczne wydają się posiadać wystarczającą wiedzę w zakresie warunków, jakie Polacy powinni spełniać, by otrzymać poszczególne świadczenia. Należy sprawdzić poziom tej wiedzy i w razie potrzeby uczulić dane placówki na potrzebę jej uzupełnienia. Polskie konsulaty i ambasady powinny być w stanie zweryfikować, czy danej osobie z Polski należą się lokalne świadczenia socjalne i wydać odpowiednie broszury informacyjne odnoszące się do tych kwestii. Jako wzorowy przykład takiej broszury można wskazać tę przygotowaną przez Wydział Konsularny Ambasady RP w Sztokholmie.

W trakcie badań i wysyłania zapytań do polskich organizacji w państwach UE stwierdzono, że w przypadku każdego kraju duża pula danych kontaktowych zawartych w bazie organizacji polonijnych jest nieaktualna. W przypadku wielu organizacji w ogóle nie ma takich danych. Z kolei w odniesieniu do innych brakuje informacji o tym, czy dana organizacja w ogóle funkcjonuje. Należy zatem regularnie i szczegółowo aktualizować tę bazę.

Warto w tym miejscu przytoczyć również rekomendacje Ogólnopolskiego Kongresu Praw Obywatelskich, który w tematyce bezdomności Polaków za granicami kraju konkludował:

Utrata pracy za granicą łatwo może prowadzić do bezdomności. Problemem bezdomności Polaków za granicą trzeba się zajmować systemowo, a nie incydentalnie. Musimy wpływać na zmiany w prawie wspólnotowym (unijnym) w stałym i ścisłym kontakcie „na miejscu” z Polakami, których te problemy dotyczą. Trzeba zwiększać środki na wspieranie działalności streetworkerów i polskich organizacji pozarządowych działających „na miejscu”, zwiększać liczebność służb konsularnych w krajach UE, tworzyć „domy polskie” dla bezdomnych Polaków za granicą⁸³⁵.

14.2.4. Perspektywa pracy socjalnej

W odniesieniu do rozwoju metod pracy socjalnej z bezdomnymi:

1. Należy dążyć do upowszechnienia streetworkingu jako najważniejszej i podstawowej metody dotarcia do bezdomnych Polaków poza granicami kraju.
2. Należy skonstruować możliwie szeroki program „Powrót do domu ojczystego”, zakładający kompleksowe rozwiązania umożliwiające powrót bezdomnych Polaków z zagranicy do kraju, którego elementami składowymi powinny być:
  - systematyczna diagnoza osób bezdomnych i bezdomności Polaków poza granicami kraju;
  - system grantowy adresowany do organizacji polonijnych pracujących z polskimi bezdomnymi w krajach europejskich;

---

⁸³⁵ 54 Rekomendacje Ogólnopolskiego Kongresu Praw Obywatelskich <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/rekomendacje-rpo-po-i-kongresie-praw-obywatelskich> (dostęp 12 II 2018)

14. Podsumowanie i rekomendacje

- wskazanie podmiotów spośród organizacji podejmujących problem bezdomności, które będą przyjmowały bezdomnych powracających do kraju i, zapewniając im dach nad głową od 3 do 6 miesięcy, prowadziły z nimi intensywną pracę socjalną obejmującą poprawę stanu zdrowia psychicznego i fizycznego (w tym terapię uzależnień), a także podejmą kroki zmierzające do ewentualnego uzupełnienia przez te osoby wykształcenia i zdobycia dodatkowych kwalifikacji zawodowych, odnowienia lub umocnienia ich więzów z rodziną, poprawę kompetencji społecznych, wreszcie uzyskanie właściwego lokalu;
  - zorganizowanie miejsc treningowych w mieszkaniach chronionych przeznaczonych dla osób rozpoczynających swoją aktywność w kraju po opuszczeniu schronisk.
3. Należy kontynuować działania mające na celu zapewnienie osobom bezdomnym pobyt w mieszkaniach socjalnych i budownictwie czynszowym.

W rekomendacjach wskazaliśmy najważniejsze rozwiązania, które umożliwią powrót bezdomnych rodaków do ojczyzny. Powrót ważny, bo to nasi współobywatele, które poprzez splot rozmaitych zdarzeń znaleźli się w obcym dla siebie otoczeniu, na marginesie życia – najczęściej – wielkich miast. Znaczna ich liczba w większym lub mniejszym stopniu uświadamia sobie tęsknotę za domem ojczystym i polską mową. Podejmowana z nimi intensywna praca socjalna, współdziałanie służby konsularnej i organizacji humanitarnych mogą spowodować zmianę w ich życiu. Za tę zmianę jako obywatele solidarnego państwa odpowiadamy my wszyscy – zarówno ci, którzy ten problem badają, wyświetlając jego złożone aspekty, jak i ci, którzy poprzez instrumenty polityczne dokonują zmiany jakości życia Polaków w kraju.

Solidarne państwo musi działać nie tylko w granicach Polski.

Solidarna Polska to kraj, który troszczy się o swoich obywateli niezależnie od miejsca, w którym się znaleźli.

Bibliografia

I. Dokumenty

- 2013–2016 *National Action Plan for Social Inclusion of the Kingdom of Spain*, https://www.msssi.gob.es/destacados/docs/PNAIN_2013_2016_EN.pdf (kwerenda z dnia 13.09.2017).
- Access to social housing supports for non-Irish nationals – including clarification re Stamp 4 holders*, “Housing Circular” 2012, no. 41, <https://www.focusireland.ie/wp-content/uploads/2016/03/FileDownload29412en.pdf> (kwerenda z dnia 8.11.2017).
- Antwort des Ministeriums für Familie, Frauen, Jugend, Integration und Verbraucherschutz auf die Kleine Anfrage des Abgeordneten Matthias Lammert (CDU)*, Drucksache 17/999, Polnische Wohnungslose in Koblenz, <https://kleineanfragen.de/rheinland-pfalz/17/1256-polnische-wohnungslose-in-koblenz> (kwerenda z dnia 14.10.2017).
- CHAIN Annual Report. Greater London. April 2014–March 2015*. <https://data.london.gov.uk/dataset/chain-reports>
- CHAIN Annual Report. Greater London. April 2015–March 2016*. <https://data.london.gov.uk/dataset/chain-reports>
- CHAIN Annual Report. Greater London. April 2016–March 2017*. <https://data.london.gov.uk/dataset/chain-reports>
- Charter of Fundamental Rights of the European Union*, 2000/C 364/01, “Official Journal of the European Communities”, C 364/1, 18.12.2000.
- Comprehensive National Strategy for the Homeless 2015–2020*, Ministry of Health, Social Services and Equality, Madrid 2016.
- Confronting Homelessness in the Framework of the European Semester 2014. A FEANTSA Monitoring Report*, https://www.feantsa.org/download/confronting_homelessness_european_semester_20146731371529907757490.pdf (kwerenda z dnia 12.08.2017).
- Country Report Ireland. Including an In-Depth Review on the prevention and correction of macroeconomic imbalances*, SWD(2017) 73 final, Brussels, 22.02.2017; <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2017-european-semester-country-report-ireland-en.pdf> (kwerenda z dnia 14.08.2017).
- Declaration of the European Parliament of 16 December 2010 on an EU homelessness strategy*, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2010-0499&language=EN> (kwerenda z dnia 23.10.2017).
- Declaration of the European Parliament on ending street homelessness*, [http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?reference=P6_TA\(2008\)0163&language=EN](http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?reference=P6_TA(2008)0163&language=EN) (kwerenda z dnia 23.10.2017).
- Definicja pracy socjalnej przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Międzynarodowej Federacji Pracowników Socjalnych, Montreal, Kanada, lipiec 2000 r., <http://www.ipsir>.

14. Podsumowanie i rekomendacje

- uw.edu.pl/UserFiles/File/Rekrutacja/Miedzynarodowa_definicja_pracy_socjalnej.pdf (kwerenda z dnia 2.06.2018).
- Dyrektywa 2004/38/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie prawa obywateli Unii i członków ich rodzin do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium Państw Członkowskich, zmieniająca rozporządzenie (EWG) nr 1 612/68 i uchylająca dyrektywy 64/221/EWG, 68/360/EWG, 72/194/EWG, 73/148/EWG, 75/34/EWG, 75/35/EWG, 90/364/EWG, 90/365/EWG i 93/96/EWG*, „Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej”, L 158/77, 30.04.2004.
- Estudio Sobre las Personas Sin Hogar de la Ciudad de Valencia* 2015, <http://fes-sociologia.com/files/congress/12/papers/5008.pdf> (kwerenda z dnia 27.08.2017).
- European Parliament resolution on an EU homeless strategy*, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=MOTION&reference=P7-RC-2014-0008&language=EN> (kwerenda z dnia 21.10.2017).
- Frazer H., *The Belgian Platform against Poverty and Social Exclusion EU 2020*, Luxembourg 2014, <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=11432&langId=en> (kwerenda z dnia 12.10.2017).
- Informacja Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej na posiedzenie Komisji Spraw Zagranicznych i Unii Europejskiej oraz Komisji Emigracji i Łączności z Polakami za Granicą Senatu RP „Bezdomni Polacy w krajach UE. Powrót” z dnia 4 listopada 2016r. – kopia w posiadaniu autora.
- Jaarverslag Activiteit* 2015, http://samusocial.be/wp-content/uploads/2016/06/160705_Samusocialjaarverslag-2015.pdf (kwerenda z dnia 12.10.2017).
- Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, *Mniej osób bezdomnych*, <https://www.mpips.gov.pl/aktualnosci-wszystkie/pomoc-spoleczna/art,8681,mniej-osob-bezdomnych.html> (kwerenda z dnia 3.04.2018).
- Opinion of the Committee of the Regions on Combating Homelessness*, ECOS-V-001, 86th plenary session, 5–6 October 2010.
- Pilot project. Promoting protection of the right to housing. Homelessness prevention in the context of evictions*, VT/2013/056, Publications Office of the European Union, Luxembourg 2016.
- Praktyczny poradnik dla obywateli polskich przyjeżdżających do pracy na terytorium Szwecji*, <https://www.msz.gov.pl/resource/353f617d-c57b-41a8-83e5-b5c37330c915:JCR> (kwerenda z dnia 28.11.2017).
- Projekty Fundacji Barka w Holandii i Belgii (Barka NL) – pomoc bezdomnym migrantom z krajów Europy Środkowo-Wschodniej: Program Powrotów, Program Centrum Gospodarki Społecznej (1.01.2012–31.12.2016)*.
- Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą 2012*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2012.
- Schriftliche Kleine Anfrage der Abgeordneten Jennyfer Dutschke (FDP) vom 6.02.2017 und Antwort des Senats*, Drucksache 21/7862, 14.02.2017.
- Second Overview of Housing Exclusion in Europe 2017*, https://www.feantsa.org/download/gb_housing-exclusion-report_complete_20178613899107250251219.pdf (kwerenda z dnia 14.08.2017).
- Social Investment Package. Commission Staff Working Document. Confronting Homelessness in the European Union*, Brussels, 20.02.2013, SWD(2013) 42 final.

Bibliografia

- Study on Mobility, Migration and Destitution in the European Union. Final Report*, Regioplan Policy Research, Brussels 2014.
- Summary of Social Housing Assessments 2016*, Dublin 2016, <https://www.housingagency.ie/Housing/media/Media/Publications/Summary-of-Social-Housing-Assessment-Needs-2016.pdf> (kwerenda z dnia 17.08.2017).
- The Belgian Constitution*, <https://www.legislationline.org/documents/id/9045> (kwerenda z dnia 12.10.2017).
- The Way Home: A Strategy to Address Adult Homelessness in Ireland 2008–2013*, <https://www.housing.gov.ie/sites/default/files/migrated-files/en/Publications/DevelopmentandHousing/Housing/FileDownload%2C18192%2Cen.pdf> (kwerenda z dnia 7.11.2017).
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, Dz. U. 2004, nr 64, poz. 593, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20040640593/U/D20040593Lj.pdf> (kwerenda z dnia 3.04.2018).
- Wystąpienie Sekretarza Stanu w MSZ, Jana Dziedziczaka, DK 2117.5.2016/2, kierowane do przewodniczącego Komisji Spraw Zagranicznych i UE Senatu RP w dnia 9 listopada 2016 r. – kopia w posiadaniu autora.

II. Książki i prace naukowe

- Atlas polskiej obecności za granicą*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2014.
- Auleytner J., *Strategia polityki społecznej*, [w:] *Strategia rozwoju Polski do roku 2020*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2001.
- Babbie E., *Badania społeczne w praktyce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
- Bałżej E., Bartosz B., *O doświadczeniu bezdomności*, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa 1995.
- Bauer T. E., *Medizinische und soziodemographische Charakteristika der Patienten des Berliner Gesundheitszentrums für Obdachlose*, Medizinischen Fakultät Charité – Universitätsmedizin Berlin, Berlin 2012.
- Bergin E., Lalor T., *Away from home and homeless. Quantification and profile of EU10 Nationals using homeless services and recommendations to address their needs*, TSA Consultancy for the Homeless Agency, Dublin 2006.
- Birkland T. A., *Agenda Setting in Public Policy*, [w:] F. Fischer i in. (red.), *Handbook of Public Policy Analysis. Theory, Politics and Methods*, CRC Press 2007.
- Browarczyk Ł., Dębski M. (red.), *Forum. O bezdomności bez lęku. Rok II*, Pomorskie Forum na rzecz Wychodzenia z Bezdomności, Gdańsk 2010.
- Chrabąszcz R., Zawicki M., *Nauki o polityce publicznej*, [w:] M. Zawicki (red.), *Wprowadzenie do nauk o polityce publicznej*, PWE, Warszawa 2013.
- Dębski M., *Wybrane metody pracy z bezdomnymi*, Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, Warszawa 2014.
- Dębski M. (red.), *Problem bezdomności w Polsce. Wybrane aspekty – diagnoza Zespołu Badawczego*, Pomorskie Forum na rzecz Wychodzenia z Bezdomności, Gdańsk 2011.
- Dębski M., Stachura K. (red.), *Oblicza bezdomności*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2008.
- Donati P., *Frontiere della politica sociale*, Angeli, Milano 1987.
- DuBois B., Krogsrud Miley K., *Praca socjalna*, Interart, Warszawa 1996.

14. Podsumowanie i rekomendacje

- Duracz-Walczak A., *O ujednoliceniu pojęć dotyczących bezdomności w Polsce*, [w:] A. Duracz-Walczak (red.), *W kręgu problematyki bezdomności polskiej*, Pomorskie Forum na rzecz Wychodzenia z Bezdomności, Gdańsk 2001.
- Dziewięcka-Bokun L., *O sposobach rozumienia polityki społecznej*, [w:] B. Ponikowski, J. Zarzeczny (red.), *Uwarunkowania współczesnej polityki społecznej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2002.
- Frączkiewicz-Wronka A., *Teoretyczne podstawy polityki społecznej*, [w:] A. Frączkiewicz-Wronka, M. Zrałek (red.), *Polityka społeczna w okresie transformacji*, Akademia Ekonomiczna im. Karola Adamieckiego w Katowicach, Katowice 2000.
- Goryńska-Bittner B., *Diagnoza skali i charakteru zjawiska bezdomności Polaków poza granicami Polski w Europie*, [w:] M. Dębski (red.), *Problem bezdomności w Polsce. Wybrane aspekty – diagnoza Zespołu Badawczego*, Pomorskie Forum na rzecz Wychodzenia z Bezdomności, Gdańsk 2011.
- Gruszczyński L. A., *Elementy metod i technik badań socjologicznych*, Śląskie Wydawnictwa Naukowe, Wyższa Szkoła Zarządzania i Nauk Społecznych w Tychach, Tychy 2002.
- Hornik J., *Dlaczego kobiety uciekają z domu i stają się bezdomne?*, Uniwersytet Gdański, Gdańsk 2010.
- Kurzynowski A., *Polityka społeczna globalna i lokalna – pożądane relacje*, [w:] A. Kurzynowski (red.), *Polityka społeczna globalna i lokalna*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 1999.
- Lasswell H.D., *Politics: Who Gets What, When, How*, w: *The Political Writings of Harold D. Lasswell*, New Haven Press Inc., New Haven 1951.
- Lutyński J., *Ankieta i jej rodzaje na tle podziału technik otrzymania materiałów*, [w:] Z. Gostkowski, J. Lutyński (red.), *Analizy i próby technik badawczych w socjologii*, t. 2, Wrocław-Warszawa-Kraków 1968.
- Migrants' experiences of homelessness in Dublin. Homeless in my new Home*, Immigrant Council of Ireland, Dublin 2012.
- Moczuk E., *Bezdomność jako problem społeczny w opiniach bezdomnych*, [w:] T. Sołtysiak (red.), *Poczucie nieegalitarności, ubóstwo, bezdomność a zjawiska patologii społecznej w aktualnej rzeczywistości kraju*, Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna, Włocławek 1999.
- Nowak S., *Metodologia badań socjologicznych*, PWN, Warszawa 1970.
- Nózka M., *Praca socjalna a problem bezdomności rozumianej jako stan i jako proces*, [w:] Ł. Browarczyk, M. Dębski, A. Maj (red.), *Forum. O bezdomności bez lęku. Rok III*, Pomorskie Forum na rzecz Wychodzenia z Bezdomności, Gdańsk 2011.
- Oliwa-Ciesielska M., *Piętno nieprzypisania: studium o wyizolowaniu społecznym bezdomnych*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2004.
- Oliwa-Ciesielska M., Przymeński A., *Zapobieganie bezdomności – teoretyczne i praktyczne inspiracje*, [w:] Ł. Browarczyk, M. Dębski (red.), *Forum. O bezdomności bez lęku. Rok II*, Pomorskie Forum na rzecz Wychodzenia z Bezdomności, Gdańsk 2010.
- Piekut-Brodzka D. M., *O bezdomnych i bezdomności. Aspekty fenomenologiczne, etiologiczne, terapeutyczne*, Chrześcijańska Akademia Teologiczna, Warszawa 2000.
- Podgórska-Jachnik D., *Praca socjalna z osobami bezdomnymi*, Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, Warszawa 2014.

Bibliografia

- Porowski M., *Bezdomność – obraz zjawiska i populacji ludzi bezdomnych*, [w:] T. Pilch, I. Lepalczyk (red.), *Pedagogika społeczna*, Wydawnictwo Żak, Warszawa 1995.
- Radlińska H., *Pedagogika społeczna*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Kraków 1961.
- Rychliński S., *Polityka społeczna. Wybór pism*, [w:] L. Dziewięcka-Bokun, K. Zamorska (red.), *Polityka społeczna. Teksty źródłowe*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2003.
- Silverman D., *Prowadzenie badań jakościowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010.
- Sołoma L., *Metody i techniki badań socjologicznych. Wybrane zagadnienia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2002.
- Spicker P., *Polityka społeczna – praktyka*, Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, Warszawa 2014.
- Sztumski J., *Wstęp do badań i technik nauk społecznych*, Wydawnictwo „Śląsk”, Katowice 1995, s. 52.
- Villa F., *Polityka społeczna, demokracja i praca socjalna*, oprac. M. Bocheńska-Seweryn, K. Kluzowa, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 1997.
- Wohnungslose mit Migrationshintergrund in Nordrhein-Westfalen. Eine Untersuchung zu den Lebenslagen*, Ministerium für Arbeit, Integration und Soziales des Landes Nordrhein-Westfalen, Düsseldorf 2012.
- Zybała A., *Polityki publiczne*, KSAP, Warszawa 2012.

III. Artykuły naukowe i opracowania

- Aufruf zu einer Nationalen Strategie zur Überwindung von Wohnungsnot und Armut in Deutschland*, http://www.bagw.de/media/doc/DOK_BAGW_Nationale_Strategie_Wohnungsnotf%C3%A4lle.pdf (kwerenda z dnia 24.10.2017).
- Benjaminsen L., Kamstrup R., *The Danish National Homelessness Strategy – Experiences on Anchoring Interventions on Municipal Level*, <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=8196&langId=en> (kwerenda z dnia 29.11.2017).
- Buxant C., *Housing First (Belgium, 16–17 March 2016). Implementation of “Housing First” in Belgium – Results, Challenges and Perspectives*, <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=15388&langId=en> (kwerenda z dnia 12.10.2017).
- Changes to Homelessness Law and Practice in Scotland, Wales and England*, https://england.shelter.org.uk/_data/assets/pdf_file/0003/1270416/2016_06_20_Changes_to_homelessness_law_and_practice_in_Scotland_Wales_and_England.pdf (kwerenda z dnia 30.11.2017).
- Czerniejewska I., Goździak E. M., *Sukces czy porażka? O Polakach powracających z „życia na ulicy” w Wielkiej Brytanii*, „Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny” 2016, z. 2 (160).
- Drzeżdżon W., *Společne i indywidualne uwarunkowania bezdomności. Zarys problematyki*, http://www.studiagdanskie.gwsh.gda.pl/tom11/295-308_Drzezdzon.pdf (kwerenda z dnia 3.04.2018).
- Drzeżdżon W., *Společne i indywidualne uwarunkowania bezdomności. Zarys problematyki*, „Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość” 2014, t. 11.

14. Podsumowanie i rekomendacje

- Duracz-Walczak A., *O ujednoczeniu pojęć dotyczących bezdomności w Polsce*, [w:] A. Duracz-Walczak (red.), *W kręgu problematyki bezdomności polskiej*, Pomorskie Forum na rzecz Wychodzenia z Bezdomności, Gdańsk 2001.
- Encyklopedia PWN*, hasło: *Bezdomność*, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/bezdomnosc;3876751.html> (kwerenda z dnia 3.04.2018).
- Förderkonzept zum Aktionsprogramm „Obdachlosigkeit verhindern – Weiterentwicklung der Hilfen in Wohnungsnotfällen“*, http://www.feantsa.org/download/germany_nrw__rderkonzept-druckversion5503234888067396733.pdf (kwerenda z dnia 20.10.2017).
- French Homeless and Poorly Housed People National Strategy*, http://www.feantsa.org/download/france_notice_refondation_a4_gb80223090411329045124.pdf (kwerenda z dnia 30.10.2017).
- Goryńska-Bittner B., *Diagnoza skali i charakteru zjawiska bezdomności Polaków poza granicami Polski w Europie*, [w:] M. Dębski (red.), *Problem bezdomności w Polsce. Wybrane aspekty – diagnoza Zespołu Badawczego*, Pomorskie Forum na rzecz Wychodzenia z Bezdomności, Gdańsk 2011.
- Homeless Strategy National Implementation Plan*, <https://www.housing.gov.ie/sites/default/files/migrated-files/en/Publications/DevelopmentandHousing/Housing/FileDownload%2C20035%2Cen.pdf> (kwerenda z dnia 7.11.2017).
- Homelessness in Scotland: 2016–2017*, <https://www.gov.scot/Resource/0052/00521186.pdf> (kwerenda z dnia 29.11.2017).
- Homelessness in Wales, 2016–2017*, <https://gov.wales/docs/statistics/2017/170727-homelessness-2016-2017-en.pdf> (kwerenda z dnia 29.11.2017).
- Homelessness multiple faces, multiple responsibilities – a strategy to combat homelessness and exclusion from the housing market*, http://www.feantsa.org/download/sweden_homelessness_multiplefaces_multipleresponsibilities2007_9055211928393175446.pdf (kwerenda z dnia 25.09.2017).
- Houard N., *The French Homelessness Strategy: Reforming Temporary Accommodation, and Access to Housing to deliver “Housing First”: Continuum or Clean Break?*, „European Journal of Homelessness” 2011, vol. 5, no. 2.
- Jablecka B., *Dostęp do mieszkalnictwa i bezdomność migrantów w Anglii*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2012, <http://www.isp.org.pl/uploads/pdf/750397215.pdf> (kwerenda z dnia 14.11.2017).
- Kamińska K., *System pomocy ludziom bezdomnym w wybranych państwach Europy zachodniej*, [w:] M. Dębski, K. Stachura (red.), *Oblicza bezdomności*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2008.
- Kamiński T., *O społecznej odpowiedzialności za los bezdomnych*, „Seminare. Poszukiwania Naukowe” 2004, t. 20, s. 295–304.
- Kamiński T., *Praca socjalna jako działalność zawodowa*, „Seminare. Poszukiwania Naukowe” 2000, t. 15.
- Kurzeja A., *Bezdomni Polacy w Paryżu – profilaktyka i resocjalizacja*, [w:] Ł. Browarczyk, M. Dębski (red.), *Forum. O bezdomności bez lęku. Rok II*, Pomorskie Forum na rzecz Wychodzenia z Bezdomności, Gdańsk 2010.
- La vulnerabilitat de les persones que viuen al carrer a Barcelona*, <http://www.arrels-fundacio.org/wp-content/pdf/AltresDocuments/InformeCensSenseLlar2016.pdf> (kwerenda z dnia 14.09.2017).

Bibliografia

- Łukasiewicz R., *Eurobezdomność w nowych warunkach ekonomicznych*, <http://www.euroemigranci.pl/dokumenty/pokonferencyjna/Lukasiewicz.pdf> (kwerenda z dnia 27.08.2017).
- Łukasiewicz R., *Polish Emigration in Spain – Problematic Aspects of Acculturation*, „Roczniki Teologiczne” 2014, t. LXI, z. 10.
- Mayock P., Sheridan S., *Migrant Women and Homelessness: Key Findings from a Biographical Study of Homeless Women in Ireland*, Research Paper 2, School of Social Work and Social Policy and Children’s Research Centre, Dublin 2012.
- Meda J. B., *Homelessness among Migrants in Spain*, „European Journal of Homelessness” 2010, vol. 4.
- Moczuk E., *Bezdomność jako problem społeczny w świadomości osób bezdomnych*, „Polityka Społeczna” 2000, nr 10.
- Moraczewska B., *Bezdomność. Definicja, problemy, rozwiązania obecne oraz historyczne odwołanie do ludzi luźnych*, „Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość” 2013, t. 10.
- Mostowska M., „We Shouldn’t but We Do...”: *Framing the Strategies for Helping Homeless EU Migrants in Copenhagen and Dublin*, „The British Journal of Social Work” 2014, vol. 44, issue 1.
- Mostowska M., *Bruksela i Amsterdam – lokalne konteksty bezdomności polskich migrantów*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” 2015, nr 3685.
- Mostowska M., *Homelessness abroad: “Place utility” in the narratives of the Polish homeless in Brussels*, „International Migration” 2014, vol. 52, issue 1.
- Mostowska M., *Korzystanie z pomocy dla bezdomnych za granicą. Bezdomni Polacy w Brukseli*, [w:] Ł. Browarczyk, M. Dębski (red.), *Forum. O bezdomności bez lęku. Rok II*, Pomorskie Forum na rzecz Wychodzenia z Bezdomności, Gdańsk 2010.
- Mostowska M., *Liminalność jako doświadczenie terenowe w badaniu grupy bezdomnych Polaków w Brukseli*, „Przegląd Socjologii Jakościowej” 2014, t. 10, nr 1.
- National Rough Sleeper Count, November 2016 – Experimental Statistics*, <https://gov.wales/docs/statistics/2017/170201-national-rough-sleeper-count-november-2016-experimental-statistics-en.pdf> (kwerenda z dnia 29.11.2017).
- Piechowicz M., *Bezdomność, jako problem społeczny – możliwości profilaktyki*, [http://bazhum.muzhp.pl/media//files/Resocjalizacja_Polska_\(Polish_Journal_of_Social_Rehabilitation\)/Resocjalizacja_Polska_\(Polish_Journal_of_Social_Rehabilitation\)-r2012-t3/Resocjalizacja_Polska_\(Polish_Journal_of_Social_Rehabilitation\)-r2012-t3-s327-340/Resocjalizacja_Polska_\(Polish_Journal_of_Social_Rehabilitation\)-r2012-t3-s327-340.pdf](http://bazhum.muzhp.pl/media//files/Resocjalizacja_Polska_(Polish_Journal_of_Social_Rehabilitation)/Resocjalizacja_Polska_(Polish_Journal_of_Social_Rehabilitation)-r2012-t3/Resocjalizacja_Polska_(Polish_Journal_of_Social_Rehabilitation)-r2012-t3-s327-340/Resocjalizacja_Polska_(Polish_Journal_of_Social_Rehabilitation)-r2012-t3-s327-340.pdf) (kwerenda z dnia 3.04.2018).
- Piekut-Brodzka M. D., *O bezdomnych i bezdomności. Aspekty fenomenologiczne, etiologiczne, terapeutyczne*, Chrześcijańska Akademia Teologiczna, Warszawa 2000.
- Porowski M., *Bezdomność – obraz zjawiska i populacji ludzi bezdomnych*, [w:] T. Pilch, I. Lepalczyk (red.), *Pedagogika społeczna*, Wydawnictwo Żak, Warszawa 1995.
- Prawa bezdomnych*, https://www.nihe.gov.uk/homeless_rights_in_polish.pdf (kwerenda z dnia 15.11.2011).
- Raport z działalności Stowarzyszenia Pomost-Passerelle*, Paryż 2016.
- VII Recuento Nocturno de Personas sin hogar en la ciudad de Madrid, Jueves, 11 de diciembre de 2014 Principales Resultados*, <http://www.madrid.es/UnidadesDescentralizadas/IgualdadDeOportunidades/SamurSocial/NuevoSamurSocial/ficheros/DATOS%20VII%20RECUENTO.pdf> (kwerenda z dnia 28.08.2017).

14. Podsumowanie i rekomendacje

- Situation der Wohnungslosen aus Osteuropa im Bereich Jebensstraße/Zoo*, http://gan-gway.de/download/arbeitsbereiche/team_transit_hermes/Feldstudie%20Jebensstr.pdf (kwerenda z dnia 13.10.2017).
- Stasiewicz A., *Projekt Plata/Anlaufstelle für wohnungslose EU-Bürger*, Sachbericht 2016.
- Szarfenberg R., *Standardy pracy socjalnej. Wprowadzenie*, <http://www.wrzos.org.pl/projekt1.18/download/wprowadzenie%20do%20uspojionych%20SPS.pdf> (kwerenda z dnia 12.04.2018).
- Szluz B., *Zjawisko bezdomności w Niemczech*, „Seminare. Poszukiwania Naukowe” 2012, t. 31.
- Woźniak-Krakowian A., *Bezdomność i jej problemy*, <http://dlibra.bg.ajd.czyst.pl:8080/Content/1866/13.pdf> (kwerenda z dnia 3.04.2018).
- Woźnicki J., *Nowa dyscyplina – „nauki o polityce publicznej” usytuowana w dziedzinie nauk społecznych*, „Nauka” 2012, nr 1.

IV. Artykuły prasowe

- Brandhorst P., *Immer mehr obdachlose Polen und Rumänen auch in Kiel und Lübeck*, „Hempels” 2010, nr 176.
- Nowakowski T., *Mieszkać pod mostem*, „Nowa Gazeta Polska” 2011, nr 1.

V. Netografia

- 20 Jahre Mitternachtsbus – unterwegs für Obdachlose*, https://www.diakonie-hamburg.de/export/sites/default/.content/downloads/Fachbereiche/ES/Diakonie-Hamburg_20_Jahre_Mitternachtsbus.pdf (kwerenda z dnia 13.10.2017).
- 170 Obdachlose aus Osteuropa verlassen Hamburg*, <https://www.abendblatt.de/hamburg/article209102357/Obdachlose-aus-Osteuropa-verlassen-Hamburg.html> (kwerenda z dnia 13.10.2017).
- A history of Thames Reach and homelessness in London*, <http://www.thamesreach.org.uk/who-we-are/our-history> (kwerenda z dnia 25.11.2017).
- AA, http://www.ateny.jezuici.pl/?page_id=47 (kwerenda z dnia 9.09.2017).
- About us* (Arrels Fundació), <http://www.arrelsfundacio.org/en/about-us/> (kwerenda z dnia 29.08.2017).
- About us* (Barka IE), http://barkaie.org/?page_id=6 (kwerenda z dnia 6.11.2017).
- About us* (Barka IE), http://barkaie.org/?page_id=6passage.org.uk/about (kwerenda z dnia 24.11.2017).
- About us* (Sefton Supported Housing Group), <http://www.seftonsupportedhousing.org.uk/about-us> (kwerenda z dnia 29.11.2017).
- Accelerate Social Housing*, <http://rebuildingireland.ie/accelerate-social-housing> (kwerenda z dnia 9.11.2017).
- Acceptances and decisions live tables: April to June 2017*, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/653334/Acceptances_and_Decisions.xlsx (kwerenda z dnia 20.11.2017).
- Accommodation*, <https://www.thamesreach.org.uk/what-we-do/accomodation> (kwerenda z dnia 25.11.2017).

Bibliografia

- Accomodation Services*, <https://www.mungos.org/our-services/accomodation> (kwerenda z dnia 24.11.2017).
- Accueil de jour*, <https://www.samusocial.paris/action/accueil-de-jour> (kwerenda z dnia 3.11.2017).
- Actions du service*, <https://charonne-asso.fr/services/bociek> (kwerenda z dnia 4.11.2017).
- Address Homelessness*, <http://rebuildingireland.ie/address-homelessness> (kwerenda z dnia 8.11.2017).
- Adresy noclegowni*, <http://www.kapelaniapolska.org/adresy.htm> (kwerenda z dnia 29.08.2017).
- Aftercare*, <https://www.mqi.ie/services/aftercare> (kwerenda z dnia 9.11.2017).
- Al-Anon*, http://www.ateny.jezuici.pl/?page_id=51 (kwerenda z dnia 9.09.2017).
- Angebot suchen*, <http://www.kaeltehilfe-berlin.de/angebot/angebot-suchen> (kwerenda z dnia 20.10.2017).
- Anonimowi Alkoholicy/Alcohólicos Anónimos*, <http://www.kapelaniapolska.org/aa.htm> (kwerenda z dnia 29.08.2017).
- Antwerp*, <http://www.barkanl.org/antwerp/> (kwerenda z dnia 3.10.2017).
- Are you at risk of losing your home? Focus Ireland can help*, <https://www.focusireland.ie/wp-content/uploads/2016/04/Prevention-TSS.pdf> (kwerenda z dnia 9.11.2017).
- Assessment and advice*, <http://passage.org.uk/how-we-help/assessment-and-advice-team> (kwerenda z dnia 24.11.2017).
- Auf Reisen. Nicht immer läuft alles wie auf Schienen*, <http://www.bahnhofsmmission.de/Auf-Reisen.26.0.html> (kwerenda z dnia 24.10.2017).
- Bahnhofsmmission Hamburg. Nächste Hilfe: Bahnhofsmmission*, <http://stadtmission-hamburg.de/bahnhofsmmission-hamburg.13.0.html> (kwerenda z dnia 21.10.2017).
- Barka UK free helpline for Central and Eastern European (CEE) migrants*, <http://www.barkauk.org/news/services/infolinia> (kwerenda z dnia 15.11.2017).
- Barka UK Voluntary Reconnections*, <http://www.barkauk.org/barka-uk-reconnections-project> (kwerenda z dnia 15.11.2017).
- Baterko S., *Bezdomni Polacy opuszczają Amsterdam*, <https://mojaholandia.nl/artykul/bezdomni-polacy-opuszczaja-amsterdam> (kwerenda z dnia 7.10.2017).
- Baza organizacji i instytucji polonijnych za granicą*, https://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformcyjny/pldefaultaktualnosci/5735/2/1/3/polonia_inorg_1.5_2016_pol.xlsx (kwerenda z dnia 17.07.2017).
- Begleitung und Hilfe: Ämterlotsen und Schuldnerberatung*, <https://www.diakonie-hamburg.de/de/spenden/mit-geld-helfen/armut--obdachlosigkeit/Begleitung-und-Hilfe-Aemterlotsen-und-Schuldnerberatung> (kwerenda z dnia 21.10.2017).
- Bethany Christian Centre*, <http://www.bethanychristiantrust.com/servises/emergency-resettlement> (kwerenda z dnia 30.11.2017).
- Bethany House*, <http://www.bethanychristiantrust.com/servises/emergency-resettlement> (kwerenda z dnia 30.11.2017).
- Bezdomni Polacy dostaną pomoc w Szwecji*, <http://wiadomosci.dziennik.pl/swiat/artykuly/314898,bezdomni-polacy-dostana-pomoc-w-szwecji.html> (kwerenda z dnia 9.09.2017).
- Bezdomni Polacy śpią w kościele w Sztokholmie*, <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/515155,Bezdomni-Polacy-spia-w-kosciele-w-Sztokholmie> (kwerenda z dnia 5.09.2017).

14. Podsumowanie i rekomendacje

- Bezdomni z nowej UE problemem Sztokholmu*, <http://www.euractiv.pl/section/gospodarka/news/bezdomni-z-nowej-ue-problemem-sztokholmu/> (kwerenda z dnia 9.09.2017).
- Biuro socjalne*, <http://www.pomost-passerelle.org/pl/nasza-dzialalnosc/17-biuro-so-cjalne> (kwerenda z dnia 27.10.2017).
- Bostad först – Stockholms Stadsmision*, <https://www.stadsmisionen.se/vad-vi-gor/hemloshet/bostad-forst-stockholms-stadsmision> (kwerenda z dnia 20.09.2017).
- Brent Reach*, <https://www.thamesreach.org.uk/what-we-do/preventing-homelessness/brent-reach> (kwerenda z dnia 25.11.2017).
- Buddy Care for addicts*, <https://www.deregenboog.org/en/buddy-care-addicts> (kwerenda z dnia 9.10.2017).
- Burns A., *Homelessness Reduction Act to come into play from April 2018*, <https://www.bigissue.com/news/homelessness-reduction-act-come-play-april-2018> (kwerenda z dnia 14.11.2017).
- Bystroń J., *Działalność charytatywna w praktyce duszpasterstwa emigracyjnego – PMK Niemcy* (artykuł otrzymany za pośrednictwem poczty elektronicznej).
- Campaigns*, <http://www.feantsa.org/en/activities/campaigns> (kwerenda z dnia 23.10.2017).
- Care services*, <https://www.mungos.org/our-services/care-services> (kwerenda z dnia 24.11.2017).
- Care Van*, <http://www.bethanychristiantrust.com/servises/emergency-resettlement> (kwerenda z dnia 30.11.2017).
- Census of Population 2016 – Profile 5 Homeless Persons in Ireland. Nationalities*, <http://www.cso.ie/en/releaseandpublications/ep/p-cp5hpi/cp5hpi/nat/> (kwerenda z dnia 6.11.2017).
- Centrum informacyjne dla migrantów zarobkowych z (UE)*, <http://idhem.nl/pl/centrum-informacyjne-dla-migrantow-zarobkowych-z-ue-2/> (kwerenda z dnia 9.10.2017).
- CHAIN – Combined Homelessness and Information Network*, <https://www.mungos.org/work-with-us/chain> (kwerenda z dnia 20.11.2017).
- Christensen K. B., *Østeuropæiske hjemløse overtager gaderne i København*, http://www.ugebreveta4.dk/oesteuropaeiske-hjemloese-overtager-gaderne-i-koebenh_18820.aspx (kwerenda z dnia 26.09.2017).
- Clauzier J., *The DALO Law: A step towards making the right to housing a reality*, <http://www.housingrightswatch.org/content/dalo-law-step-towards-making-right-housing-reality> (kwerenda z dnia 30.10.2017).
- Community Cafes*, <http://www.crosscare.ie/index.php/community-cafes> (kwerenda z dnia 9.11.2017).
- Croatia FEANTSA Country Fiche*, http://www.feantsa.org/download/croatia_final4962995937732017390.pdf (kwerenda z dnia 17.08.2017).
- Crosscare Aftercare Service*, <http://www.crosscare.ie/index.php/after-care> (kwerenda z dnia 9.11.2017).
- Crosscare Food Bank*, <http://www.crosscarefoodbank.ie> (kwerenda z dnia 9.11.2017).
- Crossroads – råd och stöd för EU-medborgare*, <https://www.stadsmisionen.se/vad-vi-gor/migration-och-integration/crossroads-rad-och-stod-eu-medborgare> (kwerenda z dnia 20.09.2017).

Bibliografia

- Croydon Hospital Discharge*, <http://www.thamesreach.org.uk/what-we-do/health/croydon-hospital-discharge> (kwerenda z dnia 25.11.2017).
- Czubińska M., *Ulica domem, kraj ratunkiem. Bezdomni Polacy w Londynie*, <http://www.barkauk.org/news/ulica-domem-kraj-ratunkiem-bezdomni-polacy-w-londynie/> (kwerenda z dnia 15.11.2017).
- Das Projekt*, <https://www.diakonie-hamburg.de/de/visitenkarte/diakonie-zentrum-fuer-wohnungslose/mitternachtsbus/projekt/index.html> (kwerenda z dnia 21.10.2017).
- David J. M., *The DALO Law is 10 years old*, <http://www.housingrightswatch.org/content/dalo-law-10-years-old> (kwerenda z dnia 30.10.2017).
- Day services*, <http://www.thamesreach.org.uk/what-we-do/day-services> (kwerenda z dnia 25.11.2017).
- Des équipes de professionnels*, <https://www.samusocial.paris/action/equipes-mobiles-daide#des-quipes-de-professionnels> (kwerenda z dnia 3.11.2017).
- Die Münze. Wohnprojekt für psychisch erkrankte wohnungslose Menschen*, <http://stadtmission-hamburg.de/die-muenze-Wohnprojekt.16.0.html> (kwerenda z dnia 21.10.2017).
- Dobre 020*, <https://www.deregenboog.org/en/dobre-020> (kwerenda z dnia 9.10.2017).
- Drop-in centres*, <https://www.deregenboog.org/en/drop-centres> (kwerenda z dnia 9.10.2017).
- Drop-in centres-Loitering allowed*, <https://www.hdl.fi/en/services/drop-in-centres> (kwerenda z dnia 27.11.2017).
- Drug & Alcohol Programme*, <http://www.crosscare.ie/index.php/drug-alcohol-counselling> (kwerenda z dnia 9.11.2017).
- Eastern European Migrants Employment and Advice Centre*, <http://www.barkauk.org/social-economy-centre> (kwerenda z dnia 15.11.2017).
- Écouter & orienter*, <https://www.samusocial.paris/action/ecouter-orienter> (kwerenda z dnia 3.11.2017).
- Eindhoven*, <http://www.barkanl.org/eindhoven/> (kwerenda z dnia 3.10.2017).
- Ejlertsen M., *Polsk hjælp til hjemløse i Danmark*, <https://www.kristeligt-dagblad.dk/danmark/polsk-hj%C3%A6lp-til-hjeml%C3%B8se-i-danmark> (kwerenda z dnia 25.09.2017).
- Emergência e Apoio à Inserção*, http://www.scml.pt/pt-PT/acao_social/emergencia_e_apoio_a_insercao (kwerenda z dnia 27.11.2017).
- Employment Academy*, <http://www.thamesreach.org.uk/what-we-do/employment-academy> (kwerenda z dnia 25.11.2017).
- Employment and Resettlement*, <http://www.thamesreach.org.uk/what-we-do/employment-and-resettlement> (kwerenda z dnia 25.11.2017).
- Employment, training and welfare rights*, <http://passage.org.uk/how-we-help/financial-inclusion-team> (kwerenda z dnia 24.11.2017).
- Europe 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth*, <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf> (kwerenda z dnia 21.10.2017).
- Europejska Typologia Bezdomności i Wykluczenia Mieszkaniowego ETHOS*, http://www.feantsa.org/download/pl___7386404743356865659.pdf (kwerenda z dnia 8.08.2017).

14. Podsumowanie i rekomendacje

- Europejski Fundusz Pomocy Najbardziej Potrzebującym (FEAD)*, <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1089&langId=pl> (kwerenda z dnia 21.10.2017).
- FAQ*, <http://kompasset.kirkenskorshaer.dk/faq-2/> (kwerenda z dnia 29.09.2017).
- FEANTSA Ending Homelessness Awards 2017*, <http://www.feantsa.org/en/activities/feantsa-ending-homelessness-awards-2017> (kwerenda z dnia 23.10.2017).
- FEANTSA Milestones*, <http://www.feantsa.org/en/activities/feantsa-milestones> (kwerenda z dnia 23.10.2017).
- Feeling useful*, <http://www.arrelsfundacio.org/en/our-work/feeling-useful/> (kwerenda z dnia 29.08.2017).
- Fern der Heimat – Obdachlos in Berlin*, <http://www.frostschutzengel.de/images/pdf/Hintergrundinformationen.pdf> (kwerenda z dnia 13.10.2017).
- Finland*, <http://www.feantsa.org/download/finland-cfsh-jan-2017-final7798353929600660403.pdf> (kwerenda z dnia 27.11.2017).
- Flucht & Migration*, <https://www.diakonie-hamburg.de/de/rat-und-hilfe/migration/> (kwerenda z dnia 21.10.2017).
- Focus Ireland main offices*, <https://focusireland.ie/contact-us> (kwerenda z dnia 9.11.2017).
- Food*, <http://www.arrelsfundacio.org/en/our-work/food/> (kwerenda z dnia 29.08.2017).
- „Frostschutzengel plus” – Gesundheitsförderung und Beratung für wohnungslose Menschen*, <http://www.frostschutzengel.de/> (kwerenda z dnia 20.10.2017).
- Gałęzewska A., Bezdomni Polacy w Paryżu*, <http://www.ifrancja.fr/bezdomni-polacy-w-paryzu-b595.html> (kwerenda z dnia 3.11.2017).
- Gateway to Homes and Communities*, <http://www.bethanychristiantrust.com/services/emergency-resettlement> (kwerenda z dnia 30.11.2017).
- Gesundheitsberatung*, <http://www.frostschutzengel.de/unsere-arbeit/gesundheitsberatung> (kwerenda z dnia 20.10.2017).
- Haagse Pandbrigade*, <http://idhem.nl/pl/haagse-pandbrigade/> (kwerenda z dnia 9.10.2017).
- Habitat – Housing First*, https://raisfundacion.org/en/what_we_do/habitat (kwerenda z dnia 28.08.2017).
- Haus Jona. Übernachtungshaus*, <http://stadtmission-hamburg.de/haus-jona-UEbernachtungshaus.14.0.html> (kwerenda z dnia 21.10.2017).
- Having a home*, <http://www.arrelsfundacio.org/en/our-work/having-a-home/> (kwerenda z dnia 29.08.2017).
- Health*, <http://passage.org.uk/how-we-help/health> (kwerenda z dnia 24.11.2017).
- Health services*, <https://www.mungos.org/our-services/health-services> (kwerenda z dnia 24.11.2017).
- Helpdesk for Eastern Europeans*, <https://www.deregenboog.org/en/helpdesk-eastern-europeans> (kwerenda z dnia 9.10.2017).
- Herz as. Tagesaufenthaltsstätte*, <http://stadtmission-hamburg.de/herz-as-Tagesaufenthaltsstaette.39.0.html> (kwerenda z dnia 21.10.2017).
- Historia*, <http://idhem.nl/pl/o-nas/historia/> (kwerenda z dnia 9.10.2017).
- Historie et présentation du service*, <https://charonne-asso.fr/services/bociek> (kwerenda z dnia 4.11.2017).
- Historique*, <https://www.samusocial.paris/quest-ce-que-le-samusocial> (kwerenda z dnia 3.11.2017).

Bibliografia

- History of Barka NL*, <http://www.barkanl.org/history/> (kwerenda z dnia 3.10.2017).
- Hjælp til hjemløse polakker*, <http://nyheder.tv2.dk/article.php/id-14799543%3Ahj%C3%83%C2%A6lp-til-hjeml%C3%83%C2%B8se-polakker.html> (kwerenda z dnia 25.09.2017).
- Holandia. Polscy bezdomni z Hagi wracają do ojczyzny*, http://www.niedziela.nl/index.php?option=com_content&view=article&id=5954:holandia-polscy-bezdomni-z-hagi-wracaj-do-ojczyzny-&catid=77:holandia&Itemid=128 (kwerenda z dnia 7.10.2017).
- Holandia. Pomoc dla polskich bezdomnych w Utrechcie*, http://www.niedziela.nl/index.php?option=com_content&view=article&id=5056:holandia-pomoc-dla-polskich-bezdomnych-w-utrechcie&catid=77:holandia&Itemid=128 (kwerenda z dnia 7.10.2017).
- Holenderski policjant do Polaka: Kop sobie grób!*, <http://mojaholandia.nl/artukul/holenderski-policjant-do-polaka-kop-sobie-grob> (kwerenda z dnia 11.10.2017).
- Holyrood Hub & Helpline*, <http://www.streetwork.org.uk/holyrood-hub> (kwerenda z dnia 30.11.2017).
- Homeless and Drug Services – Dublin*, <https://www.mqi.ie/polish> (kwerenda z dnia 9.11.2017).
- Homeless Bill of Rights*, <http://www.feantsa.org/en/campaign/2017/11/21/homeless-bill-of-rights?bcParent=419> (kwerenda z dnia 23.10.2017).
- Homeless in Europe. Increases in Homelessness. Summer 2017*, <http://www.feantsa.org/download/increases-in-homelessness4974810376875636190.pdf> (kwerenda z dnia 14.08.2017).
- Homelessness in Austria*, <http://www.feantsa.org/download/austria-cfsh-oct-2016-final5838622742494671118.pdf> (kwerenda z dnia 14.08.2017).
- Homelessness in Belgium*, <http://www.feantsa.org/download/belgium-cfsh-dec-2016-final2112880593573961852.pdf> (kwerenda z dnia 14.08.2017).
- Homelessness in Czech Republic*, <http://www.feantsa.org/download/czech-republic-cfsh-oct-2016-final1449727578682957234.pdf> (kwerenda z dnia 14.08.2017).
- Homelessness in Denmark*, <http://www.feantsa.org/download/denmark-cfsh-oct-2016-final1307680678201491058.pdf> (kwerenda z dnia 12.08.2017).
- Homelessness in Finland 2015*, [http://www.ara.fi/en-US/Materials/Homelessness_reports/Homelessness_in_Finland_2015\(42271\)](http://www.ara.fi/en-US/Materials/Homelessness_reports/Homelessness_in_Finland_2015(42271)) (kwerenda z dnia 12.08.2017).
- Homelessness in Finland*, <http://www.feantsa.org/download/finland-cfsh-jan-2017-final7798353929600660403.pdf> (kwerenda z dnia 12.08.2017).
- Homelessness in France*, <http://www.feantsa.org/download/france-cfsh-dec-2016-final6231512123016895622.pdf> (kwerenda z dnia 14.08.2017).
- Homelessness in Germany*, <http://www.feantsa.org/download/germany-cfsh-oct-2016-final2240920494954503812.pdf> (kwerenda z dnia 14.08.2017).
- Homelessness in Greece*, <http://www.feantsa.org/download/greece-cfsh-nov-2016-final3873627622951940527.pdf> (kwerenda z dnia 12.08.2017).
- Homelessness in Hungary*, <http://www.feantsa.org/download/hungary-cfsh-oct-2016-final6754321732053296299.pdf> (kwerenda z dnia 12.08.2017).
- Homelessness in Italy*, <http://www.feantsa.org/download/italy-cfsh-oct-2016-final2191711820796232205.pdf> (kwerenda z dnia 12.08.2017).
- Homelessness in Lithuania*, <http://www.feantsa.org/download/lithuania-cfsh-oct-2016-final6882244060421866126.pdf> (kwerenda z dnia 15.08.2017).

14. Podsumowanie i rekomendacje

- Homelessness in Romania*, <http://www.feantsa.org/download/romania-cfsh-jan-2017-final2599276833334601432.pdf> (kwerenda z dnia 17.08.2017).
- Homelessness in Spain*, <http://www.feantsa.org/download/spain-cfsh-nov-2016-final7089374335346970699.pdf> (kwerenda z dnia 14.08.2017).
- Homelessness in Sweden*, <http://www.feantsa.org/download/sweden-cfsh-dec-2016-final3151806754311495472.pdf> (kwerenda z dnia 14.08.2017).
- Homelessness in the Netherlands*, <http://www.feantsa.org/download/netherlands-cfsh-jan-2017-final6094541413076791790.pdf> (kwerenda z dnia 12.08.2017).
- Homelessness in United Kingdom*, <http://www.feantsa.org/download/united-kingdom-cfsh-nov-2016-final3826906471851315452.pdf> (kwerenda z dnia 18.08.2017).
- Homelessness Prevention and Relief*, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/648087/Prevention_and_Relief.xlsx (kwerenda z dnia 29.11.2017).
- Homelessness*, <http://www.housing.gov.ie/housing/homelessness/policy/homelessness> (kwerenda z dnia 8.11.2017).
- Homelessness*, <http://www.streetwork.org.uk/homelessness> (kwerenda z dnia 30.11.2017).
- Homelessness prevention projects*, <http://passage.org.uk/how-many-we-help> (kwerenda z dnia 24.11.2017).
- Hospitality*, <http://passage.org.uk/how-we-help/hospitality> (kwerenda z dnia 24.11.2017).
- Hostels*, <http://www.thamesreach.org.uk/what-we-do/hostels> (kwerenda z dnia 25.11.2017).
- Housing Assistance Payment*, http://www.citizensinformation.ie/en/housing/renting_a_home/housing_assistance_payment.html (kwerenda z dnia 8.11.2017).
- Housing is a basic right that doesn't need to be earned*, <https://www.hdl.fi/en/services/housing-services> (kwerenda z dnia 27.11.2017).
- How Focus Ireland can help young people who are at risk of homelessness who have left state care*, <https://www.focusireland.ie/wp-content/uploads/2016/04/Waterford-Aftercare-Service.pdf> (kwerenda z dnia 9.11.2017).
- HRC – Guidelines for Deciding Officers on the determination of Habitual Residence. Who does or does not have a right to reside?*, <http://www.welfare.ie/en/Pages/Habitual-Residence-Condition--Guidelines-for-Deciding-Offic.aspx#sect5> (kwerenda z dnia 8.11.2017).
- Hudson House*, <http://www.thamesreach.org.uk/what-we-do/day-services/hudson-house-resource-centre> (kwerenda z dnia 25.11.2017).
- Immigration Information*, <https://www.migrantproject.ie/index.php/what-we-do/immigration-informtion> (kwerenda z dnia 9.11.2017).
- In Notlagen. Die Bahnhofsmission hilft in akuten Nöten und existenziellen Notlagen*, <http://www.bahnhofsmission.de/In-Notlagen.27.0.html> (kwerenda z dnia 24.10.2017).
- Infolinia*, <http://idhem.nl/pl/migranci/infolinia/> (kwerenda z dnia 9.10.2017).
- Infolinia pomocowa dla Polaków w Irlandii/Barka IE new helpline project*, <http://barkaie.org/?p=613> (kwerenda z dnia 7.11.2017).
- Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004–2016*, <https://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformcyjny/pldefaultaktualno>

Bibliografia

- sci/5471/2/10/1/informacja_o_rozmiarach_i_kierunkach_emigracji_z_polski_w_latach_20042016.pdf (kwerenda z dnia 17.07.2017).
- Information & Advocacy*, <http://www.crosscare.ie/index.php/information-advocacy> (kwerenda z dnia 9.11.2017).
- Information about Focus Ireland's services*, <https://www.focusireland.ie/i-need-help/i-want-learn-focus-ireland> (kwerenda z dnia 9.11.2017).
- Informationen*, <http://www.kaeltehilfe-berlin.de/informationen> (kwerenda z dnia 20.10.2017).
- Ireland FEANTSA Country Fiche*, <http://www.feantsa.org/download/ireland-22441290671006595609.pdf> (kwerenda z dnia 14.08.2017).
- Joint Report on Social Protection and Social Inclusion – European Commission*, <http://www.feantsa.org/en/report/2010/03/25/joint-report-on-social-protection-and-social-inclusion-european-commission?bcParent=27> (kwerenda z dnia 21.10.2017).
- Kältenotruf*, <http://www.kaeltehilfe-berlin.de/kaeltenotruf> (kwerenda z dnia 20.10.2017).
- Klaragården – dagverksamhet för kvinnor i hemlöshet*, <https://www.stadsmissionen.se/fa-stod/hemloshet/klaragarden-dagverksamhet-kvinnor-i-hemloshet> (kwerenda z dnia 20.09.2017).
- Koordinierungsstelle Kältehilfetelefon/-datenbank*, <http://gebewo-pro.de/berliner-kaeltehilfetelefon> (kwerenda z dnia 20.10.2017).
- Kursy językowe*, <http://www.parabole-asso.org/pl/kursy-jezykowe> (kwerenda z dnia 4.11.2017).
- Kvarnortet – härbärge och stödboende*, <https://www.stadsmissionen.se/vad-vi-gor/hemloshet/kvarnortet-harbarge-och-stodboende> (kwerenda z dnia 20.09.2017).
- L'accompagnement psychosocial*, <http://samusocial.be/nos-missions/?overlayid=3> (kwerenda z dnia 4.10.2017).
- L'association*, <https://charonne-asso.fr/association> (kwerenda z dnia 4.11.2017).
- L'hebergement d'urgence*, <http://samusocial.be/nos-missions/?overlayid=2> (kwerenda z 4.10.2017); patrz też: *Les centres d'accueil d'urgence*, <http://samusocial.be/nos-missions/?overlayid=5> (kwerenda z 4.10.2017).
- La Maison dans le jardin*, <https://www.samusocial.paris/action/accueil-de-jour#la-maison-dans-le-jardin> (kwerenda z dnia 3.11.2017).
- La Medihalte*, <http://samusocial.be/nos-missions/?overlayid=8> (kwerenda z 4.10.2017).
- La permanence téléphonique – le numéro vert: 0800/99.340*, <http://samusocial.be/nos-missions/?overlayid=0> (kwerenda z 4.10.2017).
- Lambeth IPSA*, <http://www.thamesreach.org.uk/what-we-do/health/lambeth-ipsa> (kwerenda z dnia 25.11.2017).
- Lambeth Offender Service*, <http://www.thamesreach.org.uk/what-we-do/preventing-homelessness/lambeth-offender-services> (kwerenda z dnia 25.11.2017).
- Le centre "familles"*, <http://samusocial.be/nos-missions/?overlayid=6> (kwerenda z 4.10.2017).
- Le CHU Families*, <https://www.samusocial.paris/action/quest-ce-que-l-hebergement-durgence#le-chu-families> (kwerenda z dnia 3.11.2017).
- Le CHU Oscar Roty*, <https://www.samusocial.paris/action/quest-ce-que-l-hebergement-durgence#le-chu-oscar-rotly> (kwerenda z dnia 3.11.2017).

14. Podsumowanie i rekomendacje

- Le CHU Romain Rolland*, <https://www.samusocial.paris/action/quest-ce-que-ihebergement-durgence#le-chu-romain-rolland> (kwerenda z dnia 3.11.2017).
- Le Plan Hiver*, <https://samusocial.be/nos-missions/?overlayid=9> (kwerenda z 4.10.2017).
- Les consultations médicales*, <https://samusocial.be/nos-missions/?overlayid=4> (kwerenda z 4.10.2017).
- Les équipes mobiles d'aide*, <https://samusocial.be/nos-missions/?overlayid=1> (kwerenda z dnia 4.10.2017).
- Les grandes dates*, <https://www.samusocial.paris/quest-ce-que-le-samusocial> (kwerenda z dnia 3.11.2017).
- Looking after oneself*, <http://www.arrelsfundacio.org/en/our-work/looking-after-one-self/> (kwerenda z dnia 29.08.2017).
- Luxembourg FEANTSA Country Fiche*, http://www.feantsa.org/download/luxembourg_final5984997905552496283.pdf (kwerenda z dnia 17.08.2017).
- Mirek z Venlo wypił 0,7 litra, wygrał 5 euro i zmarł*, <http://mojaholandia.nl/artukul/mirek-z-venlo-wypil-07-litra-wygral-5-euro-zmarl> (kwerenda z dnia 7.10.2017).
- Montfort House*, <http://passage.org.uk/how-we-help/montfort-house> (kwerenda z dnia 24.11.2017).
- Nasza historia*, <http://www.pomost-passerelle.org/pl/pomost-passerelle/38-nasza-historia> (kwerenda z dnia 30.10.2017).
- National Prison Based Addiction Counselling Service*, <https://www.mqi.ie/services/national-prison-based-addiction-counselling-service> (kwerenda z dnia 9.11.2017).
- Nattjouren – akut stöd för människor i hemlöshet*, <https://www.stadsmissionen.se/fa-stod/hemloshet/nattjouren-akut-stod-personer-i-hemloshet> (kwerenda z dnia 20.09.2017).
- Nattstad – tillfälligt boende för EU-medborgare i hemlöshet*, <https://www.stadsmissionen.se/nattstad-tillfalligt-boende-eu-medborgare-i-hemloshet> (kwerenda z dnia 20.09.2017).
- New Communities Support Service*, <https://www.mqi.ie/polish> (kwerenda z dnia 9.11.2017).
- NGO lobbying for a National Homeless Strategy – The German Example*, http://www.federationsolidarite.org/images/stories/2_les_actions/logement/actualites/Specht_National_Strategy_Germany.pdf (kwerenda z dnia 20.10.2017).
- Nijmegen*, <http://www.barkanl.org/nijmegen/> (kwerenda z dnia 3.10.2017).
- No Second Night Out (NSNO)*, <http://www.thamesreach.org.uk/what-we-do/rough-sleeper-services/no-second-night-out> (kwerenda z dnia 25.11.2017).
- Northern Ireland Housing Bulletin. 1st April – 30th June 2017*, <https://www.communities-ni.gov.uk/sites/default/files/publications/communities/ni-housing-bulletin-apr-jun-2017.pdf> (kwerenda z dnia 29.11.2017).
- Notatka informacyjna o projekcie pomocy bezdomnym Polakom w Hamburgu. Konferencja „Czas na przedsiębiorczość społeczną”*, Gdańsk 16.11.2011, <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/13220556440.pdf> (kwerenda z dnia 14.10.2017).
- O nas*, http://poldeh.cba.pl/?page_id=14&lang=pl (kwerenda z dnia 21.10.2017).
- Offender services*, <https://www.mungos.org/our-services/offender-services> (kwerenda z dnia 24.11.2017).
- Old age and death*, <http://www.arrelsfundacio.org/en/our-work/old-age-and-death/> (kwerenda z dnia 29.08.2017).

Bibliografia

- Open Access Homeless and Drug Services*, <https://www.mqi.ie/open-access-homeless-and-drug-services> (kwerenda z dnia 9.11.2017).
- Organisation*, <http://www.bahnhofsmission.de/Organisation.14.0.html> (kwerenda z dnia 24.10.2017).
- Our Approach & Story*, <http://www.streetwork.org.uk/about-us/our-approach-story>, (kwerenda z dnia 30.11.2017).
- Our History*, <http://www.crosscare.ie/index.php/about-us/history> (kwerenda z dnia 9.11.2017).
- Our History*, <https://www.focusireland.ie/about-us/our-history> (kwerenda z dnia 9.11.2017).
- Our Services List*, <https://www.focusireland.ie/what-we-do/our-services-list> (kwerenda z dnia 9.11.2017).
- Outreach*, <http://kompasset.kirkenskorshaer.dk/projects/outreach/> (kwerenda z dnia 29.09.2017).
- Outreach*, <http://passage.org.uk/how-we-help/streetlink-team> (kwerenda z dnia 24.11.2017).
- Outreach*, <http://www.streetwork.org.uk/outreach> (kwerenda z dnia 30.11.2017).
- Outreach and emergency services for homeless people*, <https://www.mungos.org/our-services/outreach-teams> (kwerenda z dnia 24.11.2017).
- Pan Adam*, <http://www.poloniainfo.dk/kurs-duego-mainmenu-66/244-pan-adam>, [cyt. za:] K. Nilsson, *Voldsoffer udskrevet til gaden*, <http://politiken.dk/indland/art5454024/Voldsoffer-udskrevet-til-gaden> (kwerenda z dnia 26.09.2017).
- Partner and family support*, <https://www.deregenboog.org/en/partner-and-family-support> (kwerenda z dnia 9.10.2017).
- Passage House*, <http://passage.org.uk/how-we-help/housing> (kwerenda z dnia 24.11.2017).
- Perspektywa*, <http://idhem.nl/pl/perspektywa/> (kwerenda z dnia 9.10.2017).
- Plata. Hilfe für EU-Bürger aus Südosteuropa (Anlaufstelle)*, <http://stadtmission-hamburg.de/plata-EU-Wohnungslosenhilfe.73.0.html> (kwerenda z dnia 21.10.2017).
- Policy. Homelessness*, <https://beta.gov.scot/policies/homelessness> (kwerenda z dnia 29.11.2017).
- Pomoc bezdomnym Polakom w Brukseli*, <http://www.polonia.be/Rada-Polonii/pomoc-bezdomnym-polakom.htm> (kwerenda z dnia 4.10.2017).
- Pomoc dla bezdomnych Polaków w Danii*, <https://www.mojanorwegia.pl/czytelnia/pomoc-dla-bezdomnych-polakow-w-danii-2162.html> (kwerenda z dnia 26.09.2017).
- Pomoc socjalna*, <http://www.kapelaniapolska.org/pomoc.htm> (kwerenda z dnia 29.08.2017).
- Pomoc socjalna*, <http://www.parabole-asso.org/pl/pomoc-socjalna> (kwerenda z dnia 4.11.2017).
- Pomoc!*, <http://www.frostschutzengel.de/hilfe-pomoc-%D0%BF%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D1%89-ajutor/pomoc> (kwerenda z dnia 20.10.2017).
- Poolse ‚dakloze’ ziet opvang als hotel*, <https://www.parool.nl/binnenland/poolse-dakloze-ziet-opvang-als-hotel~a1790142/> (kwerenda z dnia 4.10.2017).
- Portugal FEANTSA Country Fiche*, http://www.feantsa.org/download/portugal_final2352970564446582630.pdf (kwerenda z dnia 17.08.2017).
- Posiłki*, <http://www.kapelaniapolska.org/posilki.htm> (kwerenda z dnia 29.08.2017).

14. Podsumowanie i rekomendacje

- Praktische Hilfe für Obdachlose: Diakonie-Zentrum für Wohnungslose*, <https://www.diakonie-hamburg.de/de/spenden/mit-geld-helfen/armut--obdachlosigkeit/Praktische-Hilfe-fuer-Obdachlose-Diakonie-Zentrum-fuer-Wohnungslose> (kwerenda z dnia 21.10.2017).
- Prävention in Zeiten der Wohnungsnot – Herausforderungen und innovative Konzepte*, http://bagw.de/de/tagungen/prvtg_basis/praev_x.html (kwerenda z dnia 24.10.2017).
- Praxis am Stralauer Platz*, <http://gebewo-pro.de/arztpraxis> (kwerenda z dnia 21.10.2017).
- PRODEC – Protecting the Rights of Destitute EU mobile Citizens*, <http://www.feantsa.org/en/project/2017/05/02/prodec-protecting-the-rights-of-destitute-eu-mobile-citizens> (kwerenda z dnia 21.10.2017).
- Program Operacyjny Pomoc Żywnościowa 2014–2020*, <https://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoeczna/programy/programu-operacyjnego-europejskiego-funduszu-najbardziej-potrzebujacym-2014-2020/program-3operacyjny-pomoc-zywnosciowa-2014-2020-po-pz/> (kwerenda z dnia 21.10.2017).
- Programy jednodniowe*, <https://www.mqi.ie/polish> (kwerenda z dnia 9.11.2017).
- Projects*, <http://www.feantsa.org/en/activities/projects> (kwerenda z dnia 23.10.2017).
- Projekt „Plata”. Streetwork für osteuropäische Obdachlose*, http://www.bagw.de/media/doc/TGD_12_Migration_Hermannes-Stasiewicz.pdf (kwerenda z dnia 14.10.2017).
- Psychische Krisen*, <https://www.diakonie-hamburg.de/de/rat-und-hilfe/psychische-krisen/> (kwerenda z dnia 21.10.2017).
- Qu'est-ce que l'hébergement d'urgence?*, <https://www.samusocial.paris/action/quest-ce-que-ihebergement-durgence> (kwerenda z dnia 3.11.2017).
- Realizacja projektu pn. „Od bezdomności do normalności” współfinansowanego przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego*, http://cis.zielonagora.pl/system/obj/1249_biuletyn_bezdomni.pdf (kwerenda z dnia 15.11.2017).
- Reconnection of vulnerable EU citizens in the month of August 2017*, <http://barkaie.org/?p=687> (kwerenda z dnia 6.11.2017).
- Reconnection of vulnerable EU citizens in the month of June 2017*, <http://barkaie.org/?p=673> (kwerenda z dnia 6.11.2017).
- Reconnection of vulnerable EU citizens in the month of September 2017*, <http://barkaie.org/?p=707> (kwerenda z dnia 6.11.2017).
- Reconnections*, <http://www.barkanl.org/reconnections/> (kwerenda z dnia 3.10.2017).
- Reconnections – 1.07–15.08.2012*, <http://barkaie.org/?p=196> (kwerenda z dnia 6.11.2017).
- Reconnections – November*, <http://barkaie.org/?p=234> (kwerenda z dnia 6.11.2017).
- Reconnections – October*, <http://barkaie.org/?p=232> (kwerenda z dnia 6.11.2017).
- Rehabilitation and Detoxification facilities*, <https://www.mqi.ie/polish> (kwerenda z dnia 9.11.2017).
- Residential Adult*, <http://www.crosscare.ie/index.php/residential-adult> (kwerenda z dnia 9.11.2017).
- Residential Youth*, <http://www.crosscare.ie/index.php/residential-youth> (kwerenda z dnia 9.11.2017).
- Rinaldi C., *Gli undici polacchi che vivono a San Pietro: «Questa è la nostra casa»*, http://roma.corriere.it/notizie/cronaca/17_agosto_31/gli-undici-polacchi-che-vivono-s-pietro-questa-nostra-casa-3bd686ac-8e84-11e7-ae8d-f3af6c904a41.shtml (kwerenda z dnia 12.10.2017).

Bibliografia

- Rotterdam, <http://www.barkanl.org/rotterdam/> (kwerenda z dnia 3.10.2017).
- Rough sleeper services*, <http://www.thamesreach.org.uk/what-we-do/rough-sleeper-services> (kwerenda z dnia 25.11.2017).
- Rough sleeping statistics. England. Autumn 2016: Tables 1 and 2*, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/593685/Rough_Sleeping_Autumn_2016_Final_Tables.xls (kwerenda z dnia 29.11.2017).
- RPO w Paryżu o sprawach bezdomnych Polaków we Francji*, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/rpo-w-paryzu-o-sprawach-bezdomnych-polakow-we-francji> (kwerenda z dnia 2.11.2017).
- Signaler une personne à la rue*, <https://www.samusocial.paris/dans-quels-cas-appeler-le-115> (kwerenda z dnia 3.11.2017).
- Skills and employment*, <https://www.mungos.org/our-services/skills-and-employment> (kwerenda z dnia 24.11.2017).
- Slovenia FEANTSA Country Fiche*, <http://www.feantsa.org/download/slovenia5681981284257380847.pdf> (kwerenda z dnia 17.08.2017).
- Social Bridge – Sozialberatung für EU-Zugewanderte*, <https://www.diakonie-hamburg.de/de/rat-und-hilfe/wohnungslos/Social-Bridge-Sozialberatung-fuer-EU-Zugewanderte> (kwerenda z dnia 20.10.2017).
- Social Economy Centre*, <http://www.barkanl.org/social-economy-centre/> (kwerenda z dnia 3.10.2017).
- Social economy*, https://raisfundacion.org/en/what_we_do/our_resources (kwerenda z dnia 28.08.2017).
- Spectrum Centre*, <http://www.thamesreach.org.uk/what-we-do/day-services/spectrum-centre> (kwerenda z dnia 25.11.2017).
- Spotkania środowe*, <http://www.pomost-passerelle.org/pl/nasza-dzialalnosc/19-spotkania-srodowe> (kwerenda z dnia 27.10.2017).
- St Mungo's Broadway – 2 Hilldrop Road*, <https://www.cqc.org.uk/location/1-124317862?referer=widget3> (kwerenda z dnia 24.11.2017).
- St Mungo's Broadway – 53 Chichester Road*, <https://www.cqc.org.uk/location/1-124317879?referer=widget3> (kwerenda z dnia 24.11.2017).
- Stadsmissionens Center*, <https://www.stadsmissionen.se/fa-stod/hemloshet/stadsmissionens-center> (kwerenda z dnia 20.09.2017).
- STAR, <http://www.thamesreach.org.uk/what-we-do/preventing-homelessness/star> (kwerenda z dnia 25.11.2017).
- Status på handleplan om udenlandske hjemløse (2008-117975)*, http://www.kk.dk/sites/default/files/edoc_old_format/Socialudvalget/01-04-2009%2016.15.00/Referat/03-04-2009%2019.42.57/4462899.PDF (kwerenda z dnia 26.09.2017).
- Step Forward: un programme Housing First*, <http://samusocial.be/nos-missions/?overlayid=7> (kwerenda z dnia 4.10.2017).
- Straßensozialarbeit*, <https://www.diakonie-hamburg.de/de/visitenkarte/diakonie-zentrum-fuer-wohnungslose/Strassensozialarbeit-858239> (kwerenda z dnia 21.10.2017).
- Street*, <http://www.arrelsfundacio.org/en/our-work/street/> (kwerenda z dnia 29.08.2017).
- Street work*, https://raisfundacion.org/en/what_we_do/our_resources (kwerenda z dnia 28.08.2017).
- Streetworking*, <http://www.pomost-passerelle.org/pl/nasza-dzialalnosc/20-streetworking> (kwerenda z dnia 27.10.2017).

14. Podsumowanie i rekomendacje

- Substance abuse services*, <https://www.hdl.fi/en/services/substance-abuse-work> (kwerenda z dnia 27.11.2017).
- Sutton Reach*, <http://www.thamesreach.org.uk/what-we-do/preventing-homelessness/sutton-reach> (kwerenda z dnia 25.11.2017).
- Tagesaufenthaltsstätte*, <https://www.diakonie-hamburg.de/de/visitenkarte/diakonie-zentrum-fuer-wohnungslose/Tagesaufenthaltsstaette-858237> (kwerenda z dnia 21.10.2017).
- Tal Fra Kompasset Kirkens Korshær November 2016 Til Juli 2017, 8 Måneder*, <http://kompasset.kirkenskorshaer.dk/wp-content/uploads/2017/09/Statistik-Kompasset-1-halvår-2017.pdf> (kwerenda z dnia 25.09.2017).
- Tenancy Sustainment Team*, <http://www.thamesreach.org.uk/what-we-do/tenancy-sustainment-team> (kwerenda z dnia 25.11.2017).
- Terugkeerproject voor dakloze Midden- en Oost-Europeanen (Perspektywa)*, <https://www.denhaag.nl/nl/zorg-en-ondersteuning/terugkeerproject-voor-dakloze-midden-en-oost-europeanen-perspektywa.htm> (kwerenda z dnia 4.10.2017).
- The Citizens' Arena offers a variety of low-threshold art and cultural events*, <https://www.hdl.fi/en/services/day-activities/804-kansalaistoiminta-areena> (kwerenda z dnia 27.11.2017).
- The Five Pillars*, <http://rebuildingireland.ie> (kwerenda z dnia 8.11.2017).
- The Fund for European Aid to the Most Deprived (FEAD). Breaking the vicious circle of poverty and depravation*, <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=14777&langId=en> (kwerenda z dnia 21.10.2017).
- The Greenhouse*, <http://www.thamesreach.org.uk/what-we-do/day-services/the-greenhouse> (kwerenda z dnia 25.11.2017).
- The Hague*, <http://www.barkanl.org/the-hague/> (kwerenda z dnia 3.10.2017).
- The mission of Barka UK is to provide severely excluded Central and Eastern European (CEE) migrants with the opportunity for reconnection and social reintegration*, <http://www.barkauk.org/about> (kwerenda z dnia 15.11.2017).
- Trybuchowska J., *Bezdomni Polacy w Paryżu. Jak im pomóc?*, http://londynek.net/wiadomosci/article?jdnews_id=41808 (kwerenda z dnia 3.11.2017).
- Über die Berliner Kältehilfe*, <http://www.kaeltehilfe-berlin.de/> (kwerenda z dnia 20.10.2017).
- Über uns*, <http://www.gebewo.de/ueber-uns> (kwerenda z dnia 21.10.2017).
- Über uns. Bahnhofsmisionen sind zentrale Knotenpunkte der sozialen Hilfe*, <http://www.bahnhofsmision.de/UEber-Uns.9.0.html> (kwerenda z dnia 24.10.2017).
- Unser Team*, <http://www.frostschutzengel.de/unsere-arbeit/team> (kwerenda z dnia 20.10.2017).
- Vincentian ethos*, <http://passage.org.uk/about/vincentian-ethos/> (kwerenda z dnia 24.11.2017).
- Voigts H., *Polnischer Straßensozialarbeiter*, <https://www.hinzundkuntz.de/polnisch-strasol/> (kwerenda z dnia 20.10.2017).
- Want to know more about your options on release from prison? Focus Ireland can help*, <https://www.focusireland.ie/wp-content/uploads/2016/04/Cork-Prison-In-Reach-service.pdf> (kwerenda z dnia 9.11.2017).
- Warsztaty integracyjne*, <http://www.parabole-asso.org/pl/warsztaty-integracyjne> (kwerenda z dnia 4.11.2017).

Bibliografia

- Welcome*, <http://www.arrelsfundacio.org/en/our-work/welcome/> (kwerenda z dnia 29.08.2017).
- Welcome!*, <http://kompasset.kirkenskorshaer.dk/> (kwerenda z dnia 29.09.2017).
- What is FEANTSA?*, <http://www.feantsa.org/en/about-us/what-is-feantsa> (kwerenda z 21.10.2017).
- What we do*, <https://www.kirkenskorshaer.dk/sider/what-we-do> (kwerenda z dnia 29.09.2017).
- What we do. Accomodation for specific treatments*, https://raisfundacion.org/en/what_we_do/our_resources (kwerenda z dnia 28.08.2017).
- What we do. Day centres*, https://raisfundacion.org/en/what_we_do/our_resources (kwerenda z dnia 28.08.2017).
- What we do. Low-demand accomodation*, https://raisfundacion.org/en/what_we_do/our_resources (kwerenda z dnia 29.08.2017).
- Where we work*, <https://www.mungos.org/our-services/where-we-work> (kwerenda z dnia 24.11.2017).
- Who we are*, <https://www.kirkenskorshaer.dk/sider/who-we-are> (kwerenda z dnia 29.09.2017).
- Who we are*, <https://www.migrantproject.ie/index.php/who-we-are> (kwerenda z dnia 9.11.2017).
- Who we are*, <https://www.mqi.ie/about/who-we-are> (kwerenda z dnia 9.11.2017).
- Winter Care Shelter*, <http://www.bethanychristiantrust.com/dervices/emergency-re-settlement> (kwerenda z dnia 30.11.2017).
- Wohnungslose EU – Migranten/-innen Winter 2012/2013*, http://www.gebewo.de/images/aktuell/2013/AuswFrostschutzengel_Plata_2012-2013.pdf (kwerenda z dnia 13.10.2017).
- Wymogi dotyczące pobytu potrzebne dla uzyskania pomocy społecznej w Irlandii*, http://www.citizensinformation.ie/pl/social_welfare/irish_social_welfare_system/social_assistance_payments/residency_requirements_for_social_assistance_in_ireland.html (kwerenda z dnia 9.11.2017).

Spis tabel i wykresów

Tabele

- Tabela 1.1.** Pożądanе i niepożądanе relacje w pracy socjalnej z osobami bezdomnymi /36
- Tabela 1.2.** Definicja bezdomności według typologii ETHOS Light /53
- Tabela 1.3.** Liczba eksmisji w państwach Unii Europejskiej w latach 2010–2013 /55
- Tabela 3.1.** Bilans emigracji i imigracji z Austrii w latach 1990–2014: wyjazdy na pobyt stały /75
- Tabela 3.2.** Bilans emigracji i imigracji z Belgii w latach 1990–2014: wyjazdy na pobyt stały /78
- Tabela 3.3.** Bilans emigracji i imigracji z Danii w latach 1990–2014: wyjazdy na pobyt stały /80
- Tabela 3.4.** Bilans emigracji i imigracji z Francji w latach 1990–2014: wyjazdy na pobyt stały /83
- Tabela 3.5.** Bilans emigracji i imigracji z Grecji w latach 1990–2014: wyjazdy na pobyt stały /85
- Tabela 3.6.** Bilans emigracji i imigracji z Hiszpanii w latach 1990–2014: wyjazdy na pobyt stały /88
- Tabela 3.7.** Bilans emigracji i imigracji z Holandii w latach 1990–2014: wyjazdy na pobyt stały /90
- Tabela 3.8.** Bilans emigracji i imigracji z Irlandii w latach 1990–2014: wyjazdy na pobyt stały /93
- Tabela 3.9.** Bilans emigracji i imigracji z Niemiec w latach 1991–2014: wyjazdy na pobyt stały /97
- Tabela 3.10.** Bilans emigracji i imigracji ze Szwecji w latach 1990–2014: wyjazdy na pobyt stały /99
- Tabela 3.11.** Bilans emigracji i imigracji z Wielkiej Brytanii w latach 1990–2014: wyjazdy na pobyt stały /102
- Tabela 3.12.** Bilans emigracji i imigracji z Włoch w latach 1990–2014: wyjazdy na pobyt stały /105
- Tabela 6.1.** Ogólna liczba interwencji podejmowanych w ramach Boćka w odniesieniu do Polaków w dzielnicach Paryża I, X, XI, XII, XIII, XIV, XV, XVII, XIX i XX /138
- Tabela 6.2.** Miejsce przebywania osób, wobec których podjęto interwencje /138
- Tabela 6.3.** Stan ubezpieczenia osób, wobec których podjęto interwencje /138

Spis tabel i wykresów

- Tabela 6.4.** Źródło środków do życia osób, wobec których podjęto interwencje /139
- Tabela 6.5.** Zapotrzebowanie na pomoc osób, wobec których podjęto interwencje (część osób zgłaszała się po więcej niż jeden rodzaj pomocy) /139
- Tabela 6.6.** Stan zdrowia osób, wobec których podjęto interwencje (u części osób stwierdzono więcej niż jeden problem zdrowotny) /33
- Tabela 7.1.** Obecność bezdomnych Polaków w gminie Oviedo /159
- Tabela 7.2.** Obecność bezdomnych Polaków w prowincji Nawarra /160
- Tabela 8.1.** Liczba osób, które powróciły do swoich państw dzięki programowi *Powrotów* w latach 2012–2016 /171
- Tabela 8.2.** Państwa pochodzenia osób, które powróciły do swoich państw dzięki programowi *Powrotów* w latach 2012–2016 /172
- Tabela 8.3.** Miejsce powrotu osób, które skorzystały z programu *Powrotów* w latach 2012–2016 /172
- Tabela 9.1.** Wiek, czas pobytu i bezdomności w Irlandii oraz stan zdrowia Polaków ujętych w badaniu przeprowadzonym w Dublinie w 2012 r. /196
- Tabela 9.2.** Doświadczenia z pracą oraz źródła dochodów Polaków ujętych w badaniu przeprowadzonym w Dublinie w 2012 r. /197
- Tabela 9.3.** Podejście do powrotu do Polski oraz sytuacja rodzinna Polaków ujętych w badaniu przeprowadzonym w Dublinie w 2012 r. /199
- Tabela 12.1.** Liczba Polaków, którzy składali wnioski o udzielenie pomocy społecznej w latach 2006–2016 /255
- Tabela 12.2.** Stan zatrudnienia Polaków, którym przyznano świadczenia pomocy społeczne /255

Wykresy

- Wykres 3.1.** Liczba Polaków przebywających czasowo w Austrii w latach 2010–2014 (w tys.) /77
- Wykres 3.2.** Liczba Polaków przebywających czasowo w Belgii w latach 2010–2014 (w tys.) /79
- Wykres 3.3.** Liczba Polaków przebywających czasowo w Danii w latach 2010–2014 (w tys.) /81
- Wykres 3.4.** Liczba Polaków czasowo przebywających we Francji w latach 2010–2014 (w tys.) /84
- Wykres 3.5.** Liczba Polaków przebywających czasowo w Grecji w latach 2010–2014 (w tys.) /84
- Wykres 3.6.** Liczba Polaków przebywających czasowo w Hiszpanii w latach 2010–2014 (w tys.) /89
- Wykres 3.7.** Liczba Polaków przebywających czasowo w Holandii w latach 2010–2014 (w tys.) /92

14. Podsumowanie i rekomendacje

- Wykres 3.8.** Liczba Polaków przebywających czasowo w Irlandii w latach 2010–2014 (w tys.) /94
- Wykres 3.9.** Liczba Polaków przebywających czasowo w Niemczech w latach 2010–2014 (w tys.) /98
- Wykres 3.10.** Liczba Polaków przebywających czasowo w Szwecji w latach 2010–2014 (w tys.) /101
- Wykres 3.11.** Liczba Polaków przebywających czasowo w Wielkiej Brytanii w latach 2010–2014 (w tys.) /104
- Wykres 3.12.** Liczba Polaków przebywających czasowo we Włoszech w latach 2010–2014 (w tys.) /107

HERBERT GNAŚ, doktor nauk społecznych w zakresie nauk o polityce, laureat konkursu Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych na najlepszą rozprawę doktorską za rok 2013 oraz konkursu o nagrodę im. prof. Roberta Mrozewicza na najlepszą pracę doktorską z zakresu Stosunków Międzynarodowych, Bezpieczeństwa Międzynarodowego i Dyplomacji (I nagroda). Autor licznych art. naukowych oraz książki *Protokół z Kioto. Analiza decyzji międzynarodowej*, która została uhonorowana wyróżnieniem w Ogólnopolskim Konkursie im. Profesora Czesława Mojsiewicza na najlepszą książkę o tematyce politologicznej.

RYSZARD MAJER, doktor nauk społecznych, senator RP, wiceprzewodniczący Komisji Spraw Zagranicznych i Unii Europejskiej Senatu RP, zawodowo związany z Uniwersytetem Humanistyczno - Przyrodniczym im. Jana Długosza w Częstochowie. Autor licznych art. naukowych oraz monografii poświęconych jakości życia i polityce społecznej wobec wybranych grup społecznych m.in. seniorów (*Starość na podczęstochowskiej wsi*, *Bezpieczeństwo osób starszych w środowisku lokalnym - wybrane aspekty*, *Polityka samorządowa wobec starości. Strategie i podmioty*).

Temat bezdomności naszych rodaków za granicą jest zapewne wstydlivy, ale powinnością władz publicznych jest troska o swoich obywateli, gdziekolwiek w danym momencie się znajdują. Książka pozwala zmniejszyć zakres niewiedzy i daje podstawy do poszukiwania skutecznych sposobów pomagania bezdomnym Polakom na obczyźnie. Może być ona także przydatna dla teoretyków i praktyków zajmujących się problematyką bezdomności w Polsce, ponieważ prezentuje formy wsparcia stosowane w innych krajach.

Z recenzji wydawniczej dr. hab. prof. UKSW
Tadeusza Kamińskiego

